

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD
HISTORICKÝCH

RIGORÓZNÍ PRÁCE

ZNORMALIZOVANÉ MUZEUM.

Ideologie v dokumentaci a prezentaci muzea v Písku
v letech 1968-1978

Konzultant práce: doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

Autor práce: Mgr. Zdeněk Duda

2022

ANOTACE

Zdeněk DUDA, *Znormalizované muzeum. Ideologie v dokumentaci a prezentaci muzea v Písku v letech 1968-1978*, rigorózní práce, Ústav archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2022.

Práce vychází z institucionálního přístupu ke studiu muzeálního fenoménu v minulosti. Soustředí se na vykreslení jednoho konkrétního místa ve světě českých muzeí v době státního socialismu a jeho podoby za Pražského jara a v prvních letech normalizace. Tímto místem je někdejší Oblastní/Okresní a dnes Prácheňské muzeum v Písku, které právě tehdy napsalo jednu z nejzajímavějších kapitol své historie. Cílem práce je vymezit a popsat obsahy dokumentační a prezentační činnosti píseckého muzea v předmětném období. Zohledňována je přitom dobová normativní a metodická literatura i vztah této činnosti k dobové politice a ideologii. Práce se opírá o rozbor zejména dobových výročních zpráv muzea, různých příležitostných tisků a publikací, novinových zpráv, muzejní dokumentace a evidence, ale také příslušné dobové odborné a metodické literatury.

Záměrem je přiblížit nejen osudy jednoho konkrétního muzea, ale prostřednictvím případové studie se vyslovit k roli a místu českých muzeí ve společnosti, která sebe samu označovala za socialistickou. Předmětem zájmu v této práci je především oblast těch aktivit muzea, které souvisely s plněním vymezené úlohy a funkce. Stranou až na pár výjimek zůstaly otázky řízení a kontroly muzea ze strany nadřízených orgánů, recepce muzea a jeho aktivit širší veřejností, stejně jako vztah muzea a jeho produkce a činnosti k naplňování muzeálního fenoménu.

ANNOTATION

Zdeněk DUDA, *Normalised Museum. Ideology in the Documentation and Presentation of the Museum in Písek in 1968-1978*, Rigorous Thesis, Institute of Archival Studies and Auxiliary Sciences of History, The Faculty of Arts of the University of South Bohemia in České Budějovice, České Budějovice 2022.

The work is based on an institutional approach to the study of museum phenomena in the past. It focuses on depicting one specific place in the landscape of Czech museums during the period of state socialism and its appearance during the Prague Spring and in the first years of normalization. This place is the former Regional / District and today Prácheň Museum in Písek, which just then wrote one of the most interesting chapters in its history. The aim of the work is to define and describe the contents of documentation and presentation activities of the Písek Museum. The contemporary normative and methodological literature as well as the relation of this activity to contemporary politics and ideology are taken into account. The work is based on the analysis of the period's annual reports of the museum, various occasional prints and publications, newspaper reports, museum documentation and records, but also the relevant period and professional literature.

The intention is not only to approach the fate of one particular museum, but also to comment on the role and place of Czech museums in a society that called itself socialist through a case study. The subject of interest in this work is mainly the area of those activities of the museum, which were related to the fulfillment of the defined task and function. With a few exceptions, the issues of management and control of the museum by superior bodies, the reception of the museum and its activities by the general public, as well as the relationship of the museum and its production and activities to the fulfillment of the museum phenomenon remained aside.

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 31. ledna 2022

Zdeněk Duda

Děkuji konzultantovi práce doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc. za cenné rady a připomínky, diskuze nad různými tématy i za tříbení názorů a myšlenek, stejně jako za trpělivost a zájem, s nimiž sledoval pozvolný vznik této práce. Děkuji také svým současným i bývalým kolegům z Prácheňského muzea v Písku za vstřícnost při dohledávání pramenů a literatury i za ochotu podělit se o své vzpomínky. Poděkování patří i Mgr. Petru Šťovíčkovi z Husitského muzea v Táboře, který rovněž po několik let sledoval vznik této práce a přispěl do ní řadou podnětů a připomínek.

Obsah

Úvod.....	8
1. Mezi ideologií a politikou	19
1.1. Politika dějin.....	19
1.2. Revoluční síla ideologie	21
1.3. Výchova k vědeckému světovému názoru	27
1.4. Přístupy k normalizaci	32
2. Muzea v době státního socialismu	40
2.1. Legislativní rámec činnosti muzeí.....	40
2.2. Tvorba a správa sbírek.....	42
2.3. Kulturně výchovná činnost.....	44
2.4. Rámec odborné a metodické literatury	46
2.5. Zásady rozvoje českého muzejnictví.....	48
2.6. Místo výchovy k vědeckému světovému názoru v činnosti muzeí	50
3. Pražské jaro v krajině českých muzeí	58
3.1. Česká muzea v roce 1968	58
3.2. Celostátní konference muzejních pracovníků	62
3.3. Celostátní síť muzeí.....	75
4. Za muzeum regionální a socialistické	81
4.1. Zlepšit materiální podstatu muzea.....	83
4.2. Centrem regionálního výzkumu a vědy.....	89
4.3. Nové expozice muzea.....	92
4.4. Celostátní soutěž kresleného humoru Písek 1968	98
4.5. Výstavní politika Oblastního muzea v Písku v roce 1968.....	103
5. Normalizace v krajině (jiho)českých muzeí.....	113
5.1. Dokumentace nejnovějších dějin a současnosti	113
5.2. Jihočeská metodika.....	115

6. Cestou angažovanosti a úspěchů	121
6.1 Nový statut píseckého muzea z roku 1975	121
6.2. Kulturně výchovná činnost Okresního muzea v Písku.....	128
6.2. Metodické vedení kronikářů.....	144
7. Ideologie v dokumentaci a prezentaci muzea v Písku v jubilejním roce 1975	152
7.1. Výstava 30 let budování okresu Písek.....	152
7.2. Kulturně výchovná činnost píseckého muzea v jubilejním roce 1975	157
7.3. Květnové události 1945 v dokumentaci a prezentaci píseckého muzea...	159
7.4. První celonárodní soutěž kronikářů.....	162
7.5. Odhalení pomníku Klementa Gottwalda	170
Závěr	175
Seznam zkratk	181
Seznam pramenů a literatury.....	183
Archivní prameny	183
Tištěné prameny	183
Noviny a časopisy	186
Literatura	186

Úvod

Muzea v současnosti prochází výraznou proměnou. Více se o nich mluví, více se od nich očekává.¹ Obraz poklidných a víceméně neživých zařízení je stále více rozrušován zevnitř i zvenčí. Muzea jako samozřejmé instituce moderní doby již také dostihlo postmoderní zmatení jazyků, významů a jistot. Do tichých, chladných a tmavých muzejních chodeb a sálů vstupují barvy, vůně, chutě, zvuky. Mystické rozjímání ruší a střídá (dětský) smích a křik, posvátnou auru jedinečných předmětů zase namodralý svit obrazovek a monitorů a také šelest a šum všelijakých dalších multimediálních a hravých prvků.

Muzea již nejsou tím, čím bývala kdysi. Vyjadřováno je to povzdechem i radostným zvoláním. Návštěvníků, veřejnosti, muzejního publika. Muzeum jako někdejší chrám umění a věd postupně ztratilo svou výlučnost a stalo se jednou z mnoha nabídek na volnočasovém trhu.² Sama muzea také touží po změně. Zevnitř muzejního světa zaznívá volání po hledání (nového) smyslu a problematizovány jsou dosavadní podoby a přístupy.³ Mezinárodně uznávaná definice muzea, jež slouží jako obecný standard pro činnost muzeí, prošla během nedávných let několika drobnými změnami a dnes stojí před svým zásadním přepracováním.⁴

Diskuze vedené nad novou definicí muzea narážejí na představy a zažitě stereotypy a vzorce i na nové podoby a koncepty, jež reflektují a mnohdy i doplňují již tak pestrý svět současných muzeí. Své místo v něm mají muzea tradiční i muzea

¹ Srov. Daniel TYRADELLIS, *Müde museen. Oder: Wie Ausstellungen unser Denken verändern könnten*, Hamburg 2014, s. 9n.

² Srov. František ŠEBEK, *Úvod do muzejního managementu*, in: Michaela Buriánková – Anna Komárková – František Šebek (edd.), *Úvod do muzejní praxe. Učební texty základního kurzu Školy muzejní propedeutiky Asociace muzeí a galerií České republiky*, Praha 2010, s. 303-340.

³ Srov. např. Susanne GESSER – Nina GORGUS – Angela JANNELLI (Hg.), *Das subjektive Museum. Partizipative Museumsarbeit zwischen Selbstvergewisserung und gesellschaftspolitischem Engagement*, Bielefeld 2020.

⁴ Na poslední generální konferenci Mezinárodní rady muzeí (International Council of Museums, zkratka ICOM) proběhla bouřlivá diskuze nad novým návrhem definice muzea ve znění: „*Muzea jsou polyfonními místy demokratizace, inkluze, v nichž probíhá kritický dialog o minulosti a budoucnosti. Uznávají a řeší konflikty a výzvy současnosti, uchovávají artefakty a příklady pro blaho společnosti, chrání rozmanité vzpomínky pro budoucí generace a zaručují všem lidem stejná práva a rovný přístup k dědictví.*“ Návrh v této podobě nebyl přijat. V současné době je chystán návrh nový. Projednáván bude na generální konferenci Mezinárodní rady muzeí v Praze v roce 2022. K tomu např. Martina LEHMANNOVÁ, *Svět se neustále mění. Proč je důležité definovat si muzeum?* *Dějiny a současnost* 43, 2021, č. 7, s. 36-39.

interaktivní, muzea kladoucí důraz na vzdělávání i muzea zohledňující potřeby komunit.⁵ Stále více se také prosazují muzea, jež v prezentačních aktivitách využívají digitální nástroje, včetně muzeí virtuálních. A to i v souvislosti s aktuálním děním. Digitalizace spojená se vstupem do virtuálního prostoru je za současné pandemické situace téměř nutností a také vítanou příležitostí, jak komunikovat a rozvíjet vztah s návštěvníky a muzejním publikem.

Také se zdá, že zavřená muzea přitahují mnohem více pozornosti. Řeší se otázka, kdy se opět budou moci otevřít a za jakých podmínek budou moci přivítat své návštěvníky. Najednou je o muzeích více slyšet, stávají se důležitou součástí veřejného prostoru. Pandemie darovala (českým) muzeím nečekaný, ale o to silnější impulz. Vrátila je tam, kam kdysi patřila, ale také tam, kde už to dávno neznají a kde jim z toho není zrovna dobře. Každopádně opětovně se muzea (alespoň na chvíli)⁶ stala věcí veřejného zájmu.

Současně se přitom také řada z diskutovaných otázek najednou proměnila v praktický problém. Orientace na návštěvníky a snaha vyjít vstříc jejich potřebám vyžadovala urychlená řešení. Otázka po smyslu muzea najednou pro mnohé získala konkrétní rámec a své opodstatnění. Ale jak se vlastně stalo, že muzea opustila prostor, pro který kdysi znamenala tak mnoho? Patří vůbec ještě muzea do našeho (postmoderního) světa? A není současný zájem o muzea pouze jejich labutí písni?

Známý český muzeolog Zbyněk Zbyslav Stránský hovořil o muzeích jako o jedné z historicky vzniklých forem pro uskutečňování specifického muzeálního vztahu člověka ke skutečnosti. Muzeum pro něj bylo jednou z novodobých podob muzealizace závislou na společenských podmínkách.⁷ Proto také nestálou a podrobenou proměnám. Směrem do minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Tím, co mělo tyto věky propojit a přetrvat, měla být obecná potřeba člověka vytvářet si

⁵ Srov. Zdeněk DUDA – Anna DUDOVÁ, *Animace, participace a další zaklínadla v muzeu 1.0, 2.0, 3.0 a 4.0*, in: Petr Chlebec a kol., *Prezentace dějin v malých muzeích*, v tisku.

⁶ Podobnou a ze zpětného pohledu nevyužitou příhodnou chvílí bylo otevření rekonstruované Historické budovy Národního muzea u příležitosti státního jubilea v roce 2018.

⁷ Termínem muzealizace je myšlen projev obecné lidské tendence uchovat proti přirozenosti změny a zániku prvky objektivní reality jako reprezentanty kulturních hodnot. Jedná se o kulturotvorné osvojování si přírodní i humanitní skutečnosti. Srov. Zbyněk Z. STRÁNSKÝ, *Muzeologie. Úvod do studia*, Brno 1995, s. 22; 27.

věcnou paměť pro reprezentaci skutečnosti, manifestovaná v muzejním fenoménu, který v novodobé (moderní) společnosti vzal na sebe podobu muzea.

Není cílem této práce obracet se do budoucna a načrtávat možné proměny (českých) muzeí v dalších letech. Současně ale také není záměrem před touto budoucností utíkat, naopak. Tematizováním toho, co je a bylo, lze prošlapávat cesty a otevírat dveře této budoucnosti, respektive některým jejím podobám. Nahlédnout a poznat také znamená prověřit různé možnosti a scénáře, nebo alespoň vystavět milníky pro další hledání. Ne nutně ve smyslu poučení a už vůbec ne hledání či vytváření různých paralel a opakování podobných schémat, ale s nadějí, že důsledné rozlišování vede k hlubšímu porozumění i odvaze odpovědněji jednat.

Tématem této případové studie je svět českého muzejnictví v době státního socialismu⁸, konkrétně v období Pražského jara a prvního normalizačního desetiletí. Česká a slovenská muzea tehdy s novým důrazem od šedesátých let procházela výraznou proměnou. Po přetrhání vazeb s místními komunitami a muzejními spolky a vřazení do zástupu kulturně osvětových institucí se učila zacházet s novým zadáním.

Prověřovala cesty a způsoby, jak se vyrovnat s novými úkoly a dostat vymezeným potřebám. Hledala a snažila se najít své nové místo a roli ve společnosti. Takové, které by bylo v souladu s proklamovaným politickým určením, ale i s tím, co mělo být muzeím vlastní a specifické. V období Pražského jara k tomu také česká a slovenská muzea a jejich pracovníci získali určitou míru samostatnosti.

Nový muzejní zákon z roku 1959 připsal muzeím významnou kulturně politickou úlohu. Reagoval na předchozí vývoj a stvrdil postavení muzeí jako nástroje a vlastní součásti státního aparátu. Státem a jeho orgány byla muzea také řízena. Z muzeí se měla stát místa kultury a osvěty, jež mluví jedním hlasem a prostředkují žádoucí obsahy. Politické a ideologické zadání se promítlo do

⁸ Pojem státní socialismus je vztahován nejen k poslednímu dvacetiletí komunistického režimu, ale zahrnuje i šedesátá léta včetně Pražského jara. Srov. Jan MERVART, *Kultura v karanténě. Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*, Praha 2015, s. 7-8.

organizačního uspořádání a řízení, mnohem spíše se ale mělo odrážet ve vlastní činnosti muzeí.

Důraz byl tenkrát kladen zejména na kulturně osvětovou či výchovnou činnost. Té se také dostávalo nejvíce pozornosti. Důvody proto byly jednoznačně politické. Nicméně oblast výchovy a vzdělávání i díky tomu tehdy začala být považována za jednu ze základních úloh muzeí. A to do takové míry, že označení „zlatý věk“ běžně spojované se šedesátými léty bylo přenesené i do této oblasti a využité pro zhodnocení rozvoje edukačních aktivit a komunikace s návštěvníky muzeí této doby.⁹

První normalizační desetiletí v mnoha ohledech navazovalo na předchozí vývoj. V oblasti výchovy a vzdělávání rozvíjelo dosavadní trendy a přístupy, zejména v rovině usoustavnění a zintenzivnění těchto činností. Přineslo ale také nové důrazy a zejména výraznější roli stranické ideologie.

Změnil se ale také institucionální rámec a zázemí. Hlasy volající po aktivním přístupu, samostatnosti a také samosprávě, jež byly slyšet zvláště v období Pražského jara, utichly a místo nich nastoupily prověrky spojené s odchody zaměstnanců muzeí i odstraňováním nebo alespoň s úpravami závadných expozic.¹⁰ Byla také urychleně zavedena nová síť muzeí, v níž jednotlivé typy muzeí měly své přesně stanovené místo a úkoly. Vyřešen tím byl dlouhodobý problém, diskutovaný po celá šedesátá léta.

Muzeím byla stranickou ideologií i státními předpisy a opatřeními připsána důležitá veřejná úloha. Sama muzea měla také na co navazovat. Tradičně patřila k důležitým součástem života společnosti. Sloužila jako opěrné a záchytné body pro vytváření identit a rozumění rychle se měnícímu světu. Nabízela prostředky, jak v tomto světě obstát a dát o sobě vědět.

Svět moderny ovšem postupně na sebe bral další podoby a původní charakter a role muzeí jim již příliš neodpovídaly. Po druhé světové válce se muzea začala měnit a hledat nové způsoby, jak se uplatnit ve veřejném prostoru. Někdy se

⁹ Srov. Lucie JAGOŠOVÁ – Otakar KIRSCH a kol., *Muzejní profese a veřejnost 1. Nástin historie a současnosti vzájemných vztahů muzeí a jejich publika*, Brno 2016, s. 35-45.

¹⁰ Prověrka stavu expozic a výstavní činnosti proběhla v tehdejším Jihočeském kraji v druhé polovině roku 1972.

o této změně hovoří jako o takzvaném edukačním obratu.¹¹ Muzea se postupně proměňovala na důležitá místa celoživotního učení, ale také získávala charakter institucí orientovaných na zábavu a zážitky. V českém a slovenském prostředí se zpožděním. Až do konce osmdesátých let byla jejich úlohou reprodukce žádoucích politických a ideologických obsahů. Vymezená veřejná role muzeí se ovšem mohla rozcházet a zřejmě také rozcházela s potřebami a zájmy veřejnosti.

Navíc mocenským administrativním zásahem byla česká a slovenská muzea již krátce po únorovém převratu zbavena své někdejší vázanosti na místní komunity a ztratila charakter míst, která byla pro tyto komunity důležitá a někdy i zakládající. Od šedesátých let muzea také procházela procesem profesionalizace. Do muzeí přicházeli odborně vyškolení pracovníci a jejich počet narůstal. Zvyšovala se tím kvalita i počet vykazovaných činností. Ovšem tyto činnosti vzhledem k politickému zadání byly zvláště během normalizace zaměřené na předávání autoritativně určených obsahů, představ a zájmů návštěvníků si příliš nevšímalý.

Imploze komunistického režimu na konci osmdesátých let poskytla českým a slovenským muzeím možnost znovu a tentokrát svobodně hledat a nacházet své místo a úlohu ve veřejném prostoru. Nakolik se jim to dařilo, je patrné i z toho, jak je jejich činnost současným veřejným prostorem reflektována. Nebylo to ovšem nic jednoduchého. Muzea limitovala zátěž z nedávné minulosti. Teprve postupně také zjišťovala a odhalovala, co všechno k tomuto (neblahému) dědictví patří. Navíc celá společnost procházela komplexní proměnou.¹²

Příběh či příběhy české muzejní krajiny druhé poloviny 20. století se zatím mohou opírat jen o podobná a spíše jen obecná a dílčí konstatování. Historie českého muzejnictví této doby je stále ještě neobjevenou a nepopsanou minulostí, zaprášenou v různě přístupných či nepřístupných pramenech, počítaje v to i zachycené či mnohdy také již bohužel navždy ztracené vzpomínky pamětníků.

¹¹ Srov. Eilean HOPER-GREENHILL, *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*, London 2007, s. 5n.

¹² K tomu, jak se česká muzea po roce 1989 podílela na utváření a naplňování politiky dějin, srov. Jakub JAREŠ, *Česká politika dějin a muzea po roce 1989*, in: Muzeum a změna V. Sborník z mezinárodní muzeologické konference. Národní archiv, Praha, 22. -24. listopadu 2016, Praha 2017, s. 68-73; Jakub JAREŠ – Čeněk PÝCHA – Václav SIXTA (edd.), *Jak vystavujeme soudobé dějiny. Muzeum v diskuzi*, Praha 2020.

Historická věda svět českých muzeí (druhé poloviny) 20. století zatím obchází velikým obloukem.¹³ Podobně je na tom i historická muzeologie.¹⁴ Skoro se zdá, jako kdyby dějiny muzeí dosud byly ponechány ke zpracování muzejním historikům a vlastivědným pracovníkům. Ovšem ti se mnohdy soustředí jen na určitý výsek, často navázaný nebo přímo věnovaný dějinám domácí instituce či někdejšími zaměstnancům. Slabinou těchto podání poměrně běžně bývá nepřítomnost koncepčních otázek a znalost širšího kontextu. Jedinečné příběhy jsou také někdy bez hlubší reflexe navíc podávané jako ilustrace dominantních narativů, které mají také úlohu vysvětlující a zdůvodňující.

Další oblasti kultury jsou na tom o poznání lépe. Ať už jde o umělecké svazy, výtvarnou a filmovou tvorbu nebo i některé příklady tehdejší popkultury. Na rozdíl od nich svět českých muzeí druhé poloviny 20. století byl dosud tematizován jen výjimečně a pouze z některých dílčích pohledů.

Pozornost byla věnována organizačním otázkám českého a slovenského muzejnictví této doby s přihlédnutím k dobové ideologii a kulturní politice.¹⁵ Tematizována byla také historie vzájemných vztahů československých muzeí a jejich publika.¹⁶ K dějinám slovenského muzejnictví 20. století byly navíc vydány i komentované prameny a lexikon s přehledem důležitých událostí.¹⁷

¹³ Vývoji českého muzejnictví se vedle svých dalších témat věnoval Jiří Špět. Většinu svých studií k tomuto tématu publikoval již před rokem 1989. Srov. Jiří ŠPĚT, *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, Praha 1979; TÝŽ, *Přehled vývoje českého muzejnictví I. Do roku 1945*, Praha 1979. Poslední uvedená práce se dočkala nového vydání v Brně v roce 2003.

¹⁴ Inspirací tu může být koncepce historické muzeologie, předložená Otakarem Kirschem. Ten také upozorňuje, že dosavadní produkce věnovaná vývoji muzeálního fenoménu (výhodiskem je zde specifický vztah člověka ke skutečnosti) upřednostňuje spíše „institucionální“ přístup. Srov. Otakar KIRSCH, *Dějiny lidského myšlení vs. Dějiny institucí. Několik poznámek k problematice historické muzeologie*, *Museologica Brunensia* 2, 2013, č. 2, s. 8-14.

¹⁵ Srov. Pavel DOUŠA, *Organizace českého muzejnictví 1945-1989. Systém řízení muzeí v zajetí politické ideologie*, Opava 2005 (Dizertační práce); TÝŽ, Ústřední muzeologický kabinet 1955-1989, *Muzeum* 49, 2011, č. 1, s. 3-14; Daniela PRELOVSKÁ, *Zvaz slovenských múzeí a kultúrna politika (1945-1959)*, Nitra 2011; Zdeněk JIRÁSEK – Irena KORBELÁŘOVÁ – Rudolf ŽÁČEK, *České muzejnictví pod vlivem politických změn po roce 1945*, in: Jan Dolák (ed.), *Muzea v procesu transformace*, Brno 2004, s. 33-41.

¹⁶ Srov. L. JAGOŠOVÁ – O. KIRSCH a kol., *Muzejní profese*.

¹⁷ Srov. Silvia ELIAŠOVÁ a kol., *Komentované prameny k dějinám slovenského múzejníctva v 20. storočí*, Nitra 2015; Miroslav PALÁRIK – Daniela PRELOVSKÁ, *Lexikón udalostí slovenského múzejníctva v 20. storočí I. (1900-1960)*, Nitra 2015.

Samostatným tématem byl také vývoj technické muzeologie, včetně podílu na vysokoškolské výuce a činnosti mezinárodních muzejních organizací.¹⁸

Obecně lze říci, že největší pozornosti se dosud těšila témata, která si ve světě českého i slovenského muzejnictví všimala spojení s dobovou ideologií a politikou, zejména v počátečním období formování komunistického režimu a dále pak za normalizace.

Daniela Prelovská se ve své knižní studii věnované kulturně výchovné a propagační činnosti slovenských muzeí v letech 1970 až 1975, opřené o rozbor muzejních výročních zpráv, zabývala otázkou, nakolik dobová ideologie zasáhla tuto důležitou a sledovanou část muzejních aktivit. Přitom konstatovala převahu odbornosti a vědeckosti, u nichž teprve další výzkum měl prověřit, zda a v jaké míře i ony byly zasaženy dobovou ideologií.¹⁹

Politikou dějin a paměti a vlastně i místem muzeí v normalizační společnosti se zabýval Ondřej Táborský. Mimo jiné výslovně poukázal na skutečnost, že inscenování dějin v muzeích se dosud nestalo předmětem diskuze, přestože normalizační cílená produkce vzpomínkové kultury utvořila ze vzpomínání součást subjektivity české společnosti a ovlivňuje tak i nadále naši současnost. Za vrchol normalizační politiky dějin a paměti označil ustanovení kánonu soudobých dějin v podobě zákonných opatření o zabezpečení komplexní dokumentace výstavby socialismu z počátku osmdesátých let 20. století.²⁰

Pozornosti se zatím spíše jen v drobnějších studiích a příspěvcích dostalo také fenoménu síní revolučních tradic²¹ a soudobé dokumentace.²² Vztah muzeí

¹⁸ Srov. Otakar KIRSCH, *Formování a vývoj technické muzeologie v českých zemích v letech 1948-1989. Část I. – dobové koncepce, angažmá v oblasti historické muzeologie, výzkumy publika*, *Muzeológia a kultúrne dedičstvo* 5, 2017, č. 1, s. 123-135; TÝŽ, *Formování a vývoj technické muzeologie v českých zemích v letech 1948-1989. Část II. – podíl na vysokoškolské výuce a činnosti mezinárodních muzejních organizací, reflexe ze strany českých muzeologů*, *Muzeológia a kultúrne dedičstvo* 5, 2017, č. 2, s. 125-134.

¹⁹ Srov. Daniela PRELOVSKÁ, *Kulturno-výchovná a propagačná činnosť slovenských múzeí v období rokov 1970-1975*, Nitra 2015.

²⁰ Srov. Ondřej TÁBORSKÝ, *Dějiny podle plánu. Politika dějin a paměti v normalizačním muzejnictví*, in: Radka Šustrová – Luba Hédlová (edd.), *Česká paměť. Národ, dějiny a místa paměti*, Praha 2014, s. 279-328.

²¹ Srov. Martin VITKO, *Fenomén izieb revolučných tradícií v socialistickom Československu*, *Museologia Brunensia*, 2015, č. 1, s. 8-15.

²² Srov. Marek JUNEK, *Problematika soudobé dokumentace v Československu před rokem 1989*, *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce* 50, 2012, s. 3-9.

k dobové ideologii byl také studován prostřednictvím dílčích sond, které se podrobněji zaměřovaly na osudy a činnost konkrétních muzejních institucí, zejména v období formování nového režimu a za normalizace.²³

I tato práce vychází z „institucionálního“ přístupu ke studiu muzeálního fenoménu v minulosti. Soustředí se na vykreslení jednoho konkrétního místa v krajině českých muzeí v době státního socialismu a jeho podoby za Pražského jara a v prvních letech normalizace. Tímto místem je někdejší Oblastní muzeum v Písku, které právě tehdy napsalo jednu z nejzajímavějších kapitol své historie. Tato kapitola je bezprostředně spjatá s osobou nového ředitele, jímž se od 1. ledna 1967 stal Jiří Frey, a také s tehdejšími politickým a společenským děním.²⁴

Písecké muzeum bylo založené v roce 1884. V prvních několika desítkách let své existence bylo označováno jako Městské muzeum. Přesto již od počátku byla územní i věcná působnost muzea vztahována na celý někdejší Prácheňský kraj, jehož bylo město Písek historickým centrem. Do názvu muzea se tyto ambice promítly v souvislosti s reorganizací muzea v roce 1926. Písecké muzeum se tehdy přejmenovalo na Muzeum Dr. Augusta Sedláčka pro vlastivědu Prácheňska.

Ne však na dlouho. Otázka územní a věcné působnosti je jednou z možných nosných linek příběhu píseckého muzea napříč 20. stoletím. Dokladem a současně i symbolickým vyjádřením toho jsou i další změny názvu. Zřejmé je to již z pouhého výčtu: Museum der Stadt Pisek / Museum města Písku (1941-1945), Městské muzeum v Písku (1945-1958), Okresní vlastivědné muzeum v Písku (1958-1967), Oblastní muzeum v Písku (1967-1975), Okresní muzeum v Písku (1976-1990). Od roku 1990 se písecké muzeum opět přihlásilo k regionálním ambicím

²³ Srov. Petr BERÁNEK, *Muzea jako ideologický nástroj v Československu v letech 1945-1959. Případová studie znojemského a moravskobudějovického muzea*, *Museologica Brunensia*, 9, 2020, č. 1, s. 36-46; Zdeněk DUDA, *Československé dějiny v dokumentaci a prezentaci jihočeských muzeí v 70. letech 20. století*, in: Marie Ryantová (ed.), *Obraz československých dějin ve sbírkách, fondech a prezentaci paměťových institucí*, České Budějovice 2020, s. 10-31; TÝŽ, *Ideologie v sbírkotvorné činnosti jihočeských muzeí v 70. letech 20. století*, in: Richard R. Senček a kol., *História a súčasnosť zbierok a zberateľstva*, Banská Bystrica 2017, s. 169-183.

²⁴ Srov. Zdeněk DUDA, *Za muzeum regionální a socialistické. Muzeum v Písku v době Pražského jara I*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2020, Písek 2021, s. 163-171.

a do svého názvu znovu přijalo výslovný odkaz k někdejšímu kraji. V současné době již více než třicet let je známé jako Prácheňské muzeum v Písku.²⁵

Záměrem ovšem je nejen přiblížit osudy jednoho konkrétního muzea, ale prostřednictvím případové studie se vyslovit k roli a místu českých muzeí ve společnosti, která sebe samu označovala za socialistickou. Pozornost se přitom soustředí na období, které je tradičně vnímané optikou ostrého předělu mezi šedesátými lety vrcholícími rokem 1968 na jedné straně a normalizačním dvacetiletím na straně druhé. Nelze si ale nevšimnout, že obě tyto doby mají mnoho společného, ať už na úrovni teorie „reálného socialismu“ a představ o něm, nebo i v rovině jednání, postojů a chování jednotlivých aktérů.²⁶

Každopádně vnímání tohoto předělu se do značné míry promítlo do vymezení časového rámce pro tuto studii. Východiskem tu byl předpoklad, že období, které v sobě obsahuje určité napětí a je spojené s interpretačním soupeřením a politickými a organizačními zásahy, umožňuje lépe nahlédnout a rozlišit v studované problematice případné posuny a změny významů a důrazů.

Místo a úloha českých muzeí ve společnosti konce šedesátých a (začátku) sedmdesátých let jsou zde samozřejmě nahlíženy jen určitou dílčí optikou. Prvním a zásadním omezením je již skutečnost, že se jedná o případovou studii, která se navíc soustředí jen na jedno české muzeum. Výběr tohoto muzea byl nadto ještě do jisté míry subjektivní. Motivací tu totiž také byla snaha poznat kontext jedné konkrétní muzejní podsbírky.

Onou podsbírkou je současná *podsbírka historická* Prácheňského muzea v Písku, která právě od začátku sedmdesátých let vznikala jako dokumentační fond historie dělnického revolučního hnutí, KSČ a výstavby socialismu s územní působností pro okres Písek.

Další podstatné omezení vyplývá ze skutečnosti, že předmětem zájmu v této studii je především oblast těch aktivit muzea, které souvisely s plněním vymezené úlohy a funkce. Stranou až na pár výjimek zůstaly otázky řízení a kontroly muzea

²⁵ K dějinám píseckého muzea srov. Jirí PRÁŠEK, *Vznik a vývoj píseckého muzea (ke 120. výročí jeho založení)*, in: Prácheňské muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 2004, Písek 2005, s. 41-73.

²⁶ Srov. J. MERVART, *Kultura*, s. 7.

ze strany nadřízených orgánů, recepce muzea a jeho aktivit širší veřejností, stejně jako vztah muzea a jeho produkce a činnosti k naplňování muzeálního fenoménu.

Studie se soustředí na vymezení a popis obsahů dokumentační a prezentační činnosti píseckého muzea v období Pražského jara a (začátku) normalizace. Zohledňuje přitom dobovou normativní a metodickou literaturu. Zaměřuje se také na vztah této činnosti k dobové politice a ideologii. Opírá se přitom o rozbor zejména dobových výročních zpráv muzea, různých příležitostných tisků a publikací, novinových zpráv, muzejní dokumentace a evidence, ale také příslušné dobové odborné a metodické literatury.

Co se týče struktury, studie je rozčleněna do tří částí, respektive sedmi kapitol. První část je rozšířeným úvodem do studované problematiky. Přibližuje pojem politiky dějin, ideologie a v návaznosti na to i dobově aktuální pojem výchovy k vědeckému světovému názoru.²⁷ Přináší také základní přehled a informaci o současných přístupech ke studiu normalizace. Dále si také všímá toho, jak muzea a jejich úlohu pojímala dobová normativní, metodická, ale i odborná literatura. Především co se týkalo sbírkotvorné a kulturně výchovné činnosti.

Další dvě části jsou uspořádány obdobným způsobem. Každá z nich je přitom věnována jinému časovému období. Jedna Pražskému jaru, druhá prvnímu normalizačnímu desetiletí. Vedle chronologického hlediska se v členění těchto částí uplatňuje i hledisko prostorové.

Nejprve jsou vždy pojednány zásadní milníky a skutečnosti určující postavení a úlohu českých muzeí v daném období. Jedná se vlastně o podání obecného úvodu a kontextu pro popis konkrétní situace zvoleného muzea. Ta je následně vztahována ke dvěma mezníkům, vyjádřených lety 1968 a 1975, vždy v návaznosti na změny zakládacích listin a dokumentů.²⁸

²⁷ Srov. Zdeněk DUDA, *Výchova k vědeckému světovému názoru v prostředí československých muzeí v době normalizace*, in: Ladislava Říhová (ed.), *In pluribus unitas = Jednota v mnohosti*, Chomutov 2018, s. 112-119.

²⁸ K první změně došlo od 1. ledna 1967, k druhé od 1. ledna 1976. Zatímco změna zřizovací listiny z roku 1967 se plně promítla do činnosti píseckého muzea až v letech následujících, změna z poloviny sedmdesátých let byla reakcí na již probíhající snahy a tendence.

Obecný přehled o činnosti a podobě píseckého muzea v každém z těchto období následně doplňují podrobné popisy konkrétních výstupů, hlásících se zejména k oblasti kulturně výchovné činnosti, realizované v daném čase. Pro období Pražského jara to je zejména bohatá expoziční a výstavní činnost, spojená s řadou významných a oceňovaných (uměleckých) instalací.²⁹ Naopak polovinu sedmdesátých let zase charakterizují pravidelné rituální připomínky zakládajících událostí tehdejšího režimu, konkrétně spojené ve výstavní i kronikářské práci s oslavou třicetiletého budování.³⁰

²⁹ Příslušné kapitoly vznikly úpravou a rozšířením dvou autorových článků *Výstavní politika Oblastního muzea v Písku v roce 1968. Muzeum v Písku v době Pražského jara III*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2020, Písek 2021, s. 181-191.; *Celostátní soutěž kresleného humoru Písek '68. Muzeum v Písku v době Pražského jara II*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2020, Písek 2021, s. 173-180.

³⁰ Tato část vznikla úpravou a rozšířením autorova článku *30 let budování paměti. Ideologie v prezentaci Oblastního muzea v Písku v jubilejním roce 1975*, Ústecký sborník historický, 2017, č. 1-2, s. 99-115.

1. Mezi ideologií a politikou

1.1. Politika dějin

Muzea a paměťové instituce obecně se tradičně měly soustředit na uchovávání a přibližování věcí a dějů minulých, světa lidského i přírodního. Měly se stát chrámem umění a věd, místem a nástrojem výchovy, reprezentace i politiky. Uchovat a přiblížit minulost znamenalo podílet se na produkci historických obrazů, jež dokládaly a pomáhaly vytvářet základní interpretační rámce pro rozumění světu a skutečnosti.

Smyslem bylo napomoci lepší orientaci člověka ve světě. Požadavky kladené na takovou orientaci vždy souvisely s myšlenkovým a hodnotovým zázemím konkrétní společnosti. Produkce historických obrazů proto také někdy směřovala přímo a pouze k podpoře žádoucího vidění a rozumění skutečnosti, rozumění uzavřenému a jednostrannému.

Různě zacílená reprezentace minulosti také mnohdy napomáhala a dosud napomáhá k formování kolektivních identit, typicky identit národních. Muzea v různých dějinných obdobích, státních zřízeních a společnostech byla místem vizualizace různých dějinných ideologií a politik dějin. Vládnoucí či akademický kánon přitom přibližovala širším vrstvám společnosti, plnila funkci popularizačního média, mnohdy také s připisovaným (kulturně) výchovným působením a vzdělávacím potenciálem.

Muzea historická, vlastivědná a vlastně všechna, která se nějak a v nějaké formě zabývala historií, byla vždy místem, kde se politika dějin uplatňovala. Původně tento pojem označoval tendenční či ideologické zneužití dějin pro politické účely, dnes je ale obecnou kategorií pro studium diskurzů a jednání, v nichž jsou interpretace dějin a veřejné reprezentace kolektivně relevantní minulosti spojovány s politickými zájmy.³¹

³¹ Srov. Daniel MORAT – Irmgard ZÜNDORF, *Geschichtspolitik im Museum. Einleitung*, *Zeithistorische Forschungen/Studies in Contemporary History* 16, 2019, č. 1, s. 97-105.

Současně také neplatí, že politika dějin je projevem typickým pouze pro totalitní moc, diktatury či určité politické strany, jež usilují o prosazení své verze vidění světa a spolu s tím i o prosazení svého pohledu na dějiny. Účelový výklad minulosti je ovšem v takových případech mocenskou strategií, často spojenou se záměrnou eliminací alternativních výkladů.

Dějiny tu slouží jako pole a prostředek ideologického boje. Mají stvrzovat a posvěcovat přítomnost, stávající poměry i vládnoucí moc a její reprezentanty. Klasickým příkladem pro naše prostředí je politizace a zneužití dějin poúnorovou diktaturou. Ovšem ani demokratické společnosti nejsou prosty politicky motivovaného zacházení s dějinami. A nejedná se tu přitom pouze o dějiny prezentované v muzeích a dalších paměťových institucích.³²

Muzeím v státně socialistické diktatuře byla připsána významná úloha. Muzea měla vizualizaci a propagaci ideologií obsazeného dějinného narativu státu a národa napomáhat k budování nové společnosti a člověka. Muzejní diskurz byl vůči opozičním interpretacím dějin represivní. Především měl ale také produktivní funkci.

Vytvářením a prezentací žádoucího obrazu české a československé historie utvářel kolektivní paměť společnosti. Politická moc se cíleně snažila prostřednictvím vlastní politiky dějin o formaci kolektivní paměti. Přičemž od počátku normalizace se veškerá kulturní politika orientovala zejména na nejmladší skupiny obyvatel. Muzea se měla stát místem soustavného výchovného působení a spolu s tím i disciplinace československé společnosti.³³

Pronikání politiky do oblastí kultury, respektive etatizace kulturní sféry ve 20. století, představuje jev společný nejrůznějším režimům, od totalitních po demokratické. I v těch naposledy zmíněných byl cíleně vytvářen a propagován dějinný narativ státu a národa. Rozdílnost spočívala především v mnohosti různých interpretací, jež podléhaly otevřené diskuzi a změnám.

³² Vedle mediálně vděčného Ústavu pro studium totalitních režimů tu lze odkázat i na často z různých stran opakovaný požadavek po vyrovnání se s minulostí. Srov. Jan RANDÁK, *V záři rudého kalicha. Politika dějin a husitská tradice v Československu 1948-1956*, Praha 2015, s. 22.

³³ Srov. O. TÁBORSKÝ, *Dějiny*, s. 279-328.

Reprezentace dějin vytvářené v muzeích v státně socialistickém Československu proto nejsou jen specifickým projevem autoritativního režimu, ale také jedním ze znaků a projevů modernity. To, co asi nejvíce odlišovalo východní interpretace dějin od západních, bylo neustálé srovnávání doby „před“ a „po“.³⁴ Tento přístup byl obsažen již v preferovaných obsazích nových a nejnovějších dějin, které se jednak soustředily na historii takzvaného dělnického revolučního hnutí a jednak na výstavbu socialismu.

1.2. Revoluční síla ideologie

Muzeím byla v období státního socialismu přičítána důležitá kulturně politická úloha. Řazeny byly k institucím, které se měly podílet na tvorbě nové společnosti a výchově nového socialistického člověka. Běžně se také hovořilo o socialistické kulturní revoluci. Ta byla spojována s optimistickými vizemi a měla vést k převratným změnám ve vědomí lidí i v samotné kultuře.

Projevovat se měla zejména v procesu demokratizace, tedy zpřístupněním a osvojením předchozího kulturního vývoje širokou společností a zejména pracujícími, a dále pak i ve zvláštních přínosech nové kultury socialistické. Zvláště v průběhu šedesátých let byla socialistická revoluce v úzkém sepětí s revolucí vědeckotechnickou. Základním úkolem socialistické revoluce ovšem nejprve bylo položit základy vlastní společensky i ideologicky vyhraněné socialistické kultury.³⁵

V první řadě to znamenalo probojovat „vědecký světový názor“ ve všech důležitých sférách života socialistické společnosti. Aby se tak mohlo stát v relativně krátkém čase, měly být k tomu využity všechny vědecké, kulturní i osvětové instituce a prostředky. Ty se měly stát nástrojem šíření marxismu-leninismu.

Cíleno bylo na postupné a uvědomělé osvojení vědeckého světového názoru i metody marxistického myšlení. Tomu odpovídalo úsilí o změnu přístupu a přetvoření myšlení vědeckých a kulturních pracovníků i snaha konstituovat

³⁴ Srov. TAMTÉŽ, s. 281.

³⁵ Srov. *Základy vědeckého komunismu*, Bratislava 1965, s. 542-556.

samostatnou a v duchu socialismu společensky odpovědnou angažovanou kulturu, umění a vědu.

Proces socialistické kulturní revoluce byl zejména zpočátku bojem o vědomí pracujících, vnímaný jako souboj dvou ideologií. Ideologie nazývané buržoazní a ideologie marxismu-leninismu. Ta se pro příště měla stát ideologií vládní a jediné přípustnou. Pro směr dalšího vývoje předkládala sama tato ideologie optimistické výhledy a scénáře. Na ni založené a vyžadované kulturní a výchovné snahy měly přispívat a vést k (dalšímu) osvobození člověka a urychlovat cestu k dokonalejšímu společenskému systému. Současně s tím mělo být odkládáno vše staré a negativní.³⁶

Ideologie tu vystupovala jako myšlenkové vyjádření podmínek existence, zájmů a cílů určité společenské skupiny, obsažené v různých formách společenského vědomí. Zvláštností ideologie v socialistické společnosti pak měla být skutečnost, že ideologie jedné skupiny (třídy) se postupně měla stávat ideologií celé společnosti.

A to i tehdy, byla-li tato společnost i nadále vnitřně členěná. Předpokládalo se totiž, že záměr jedné skupiny, konkrétně dělnické třídy, vytvořit beztřídní společnost, kde se podaří nastavit materiální i duchovní podmínky zajišťující všestranný a svobodný rozvoj každého jednotlivce, bude objektivním zájmem všech společenských skupin.³⁷

Ideologie se všemi svými formami, politikou, právem, morálkou, filozofií a náboženstvím, byla nahlížena jako klíčová součást „*nadstavby*“, prolínající všemi jejími duchovními projevy i (kulturními) organizacemi a institucemi. Nadstavba přitom jako jeden ze základních pojmů marxismu (-leninismu) označovala soustavu společenských idejí, vztahů, činností, norem, a právě i institucí a organizací, determinovanou panujícím hospodářským řádem, fungujícím jako „*základna*“ společnosti.³⁸

³⁶ Srov. TAMTÉŽ, s. 559-572.

³⁷ Srov. Heslo *Ideologie*, in: Josef Turek – Jarmila Oborská (edd.), *Malý sociologický slovník*, Praha 1970, s. 111-113.

³⁸ Srov. *Základní pojmy dialektického a historického materialismu*, Praha 1971, s. 52-54.

Za jádro ideologie byly označovány politické a právní představy a myšlení. Podstatná a vlastně integrující úloha byla přičítána světovému názoru. Ideologie měla propojovat společenské vědomí s ekonomickou základnou společnosti a dávat mu třídní obsah. K společenskému vědomí jako k širšímu pojmu byly přiřazovány i složky a funkce netřídní. Zatímco ideologie měla být odrazem ekonomické základny, hospodářského řádu společnosti, společenské vědomí mělo souviset s celkovým materiálním životem společnosti.³⁹

Nejednalo se ale přitom o odraz přímý a bezprostřední, bez dalšího spojený s objektivním popisem praxe a zájmů určité třídy, ale naopak o vyjádření zprostředkované, v němž se měly odrážet subjektivní názory a pozice jednotlivých tvůrců. Odtud také byla vyvozována možnost různých zkreslení a deformací. Příčinou tu prý byly důvody gnozeologické, historické a třídní, v socialismu vedle gnozeologických také společenské.

Zejména konkurenční ideologie „zastírající skutečnost“ byly označovány za iluze nebo také za falešné vědomí (Engels). Ovšem i ideologie marxismu (- leninismu) jako „vědecké vyjádření zájmů dělnické třídy“ měla podléhat gnozeologickým a ideologickým zákonitostem, vyplývajícím ze složitosti společenských jevů a jejich poznání. Neznamenal to nic jiného, než že i na její půdě může docházet k omylům a deformacím.⁴⁰

Zvláštnosti ve vztahu ideologie a společenského vědomí měly být zohledňovány zejména v ideologickém boji a v kulturní politice. Mezi kulturou a ideologií měl panovat velmi úzký vztah. Tyto jevy sice nebylo možné a žádoucí ztotožňovat, nicméně bylo třeba mít na paměti, že každá kultura jako celek měla mít ve své době ideologické zařazení a funkci.⁴¹

Současně ideologie měla být také nástrojem politického boje. Vlastně již od samého počátku. Nedlouho poté, co byl termín ideologie formulován (jako věda o idejích, o zákonech tvorby myšlenek), stal se předmětem politického vymezování

³⁹ Srov. Heslo *Ideologie*, in: Stručný filosofický slovník, Praha 1966, s. 188-189.

⁴⁰ Srov. Heslo *Ideologie*, in: J. Turek – J. Oborská (edd.), Malý sociologický slovník, s. 112-113.

⁴¹ Srov. Heslo *Ideologie*, in: Stručný filosofický slovník, s. 189.

a střetů. Záslouhou Napoleonovou získala ideologie brzy nádech něčeho nepraktického a neužitečného, navíc byla zatížena posměchem.

Pejorativní význam byl s termínem ideologie spojován i nadále. Ideologie byla vnímána jako činitel deformující poznání a stavěna do protikladu k vědě. Původně odborný termín se stal pojmem politickým. Svě moderní podoby a výrazné politizace nabyl v marxismu. Nejčastěji citovaná formulace hovořila o falešném vědomí zastírajícím skutečnost. Problematika pojmu ideologie v marxismu byla ovšem značně složitá.⁴²

V hlavním proudu marxismu byla ideologie vždy orientována třídně. Posuzována byla ve vztahu základny a nadstavby. Z jedné strany byla víceméně neutrálním pojmenováním pro celý soubor politických a společenských idejí, z druhé byla spojována s pozitivním či pejorativním hodnocením. Ideologie tak mohla mít podobu „nevědecké“ teorie společnosti nebo naopak „vědeckého“ a „pravdivého“ popisu reálných vztahů ve společnosti.

Radikální marxismus zase v ideologii viděl buď tmářství sloužící buržoazii k udržení se u moci, nebo naopak pozitivní učení, které dělnické třídě mělo být revolučním nástrojem. Nebyl to pouze Lenin, který proti sobě postavil buržoazní či imperialistickou ideologii a vědecký komunismus, ale původní Marxovu koncepci ideologie rovněž upravovali a dotvářeli také i někteří západoevropští marxisté 20. století.⁴³

Pojem ideologie obecně, nejen v marxismu, úzce souvisí s politikou. V neutrálním pojetí označuje nebo zobrazuje zájmy a postoje určitých společenských skupin. Představuje soubory základních, obecných tezí, usiluje o obecný výklad člověka a společnosti. Napomáhá vysvětlovat (politické) události a jevy, poskytuje kritéria a žebříčky hodnot, vědomí identity a příslušnosti k určité sociální skupině. Svým stoupencům také vymezuje program a cíle politické akce. Má tedy funkci vysvětlovací, hodnotící, orientační a programovou.

⁴² Lze rozlišovat koncept ideologie u mladého Marxe, vývoj pojmu u Marxe a Engelse (pozdní Marx), nesnáze tohoto pojetí, dogmatizaci pojmu u Lenina (Plechanov) i pojetí ideologie u marxistů 20. století (zejména Lukácse, Gramsiho, Althussera). Srov. Pavel ŠARADÍN, *Historické proměny pojmu ideologie*, Brno 2001, s. 23-38.

⁴³ Srov. TAMTÉŽ.

Za ideologii jsou pokládány ideje, významy, znaky a přesvědčení, které určují a ovlivňují existenci člověka ve společnosti. Již jen tím, že ji umožňují, nebo tím, že poskytují možnost nahlédnout sebe sama optikou, ať již třeba zkreslenou, zastřenou či zdánlivou, jež odkazuje ke smyslu či přináležitosti k pravdě či kolektivu. Ideologie také souvisí s mocí, člověka začleňuje do sítě mocenských vztahů, jež často mívají povahu dominance.⁴⁴

V odborné literatuře i politické praxi se ovšem vedle pojetí neutrálního objevují a uplatňují koncepty, které pracují s pozitivním (programové aspekty, vize) nebo negativním významem ideologie (zejména psychologizující pojetí).

Přístupy, v nichž je ideologie vnímána jako něco negativního, jako myšlenkově uzavřený systém, navíc sestávající ze škodlivých a pomýlených idejí a často také splývající s propagandou, je vlastní především liberálním autorům. K rozšíření a etablování těchto přístupů došlo především po druhé světové válce, kdy za nezpochybnitelné příklady takto vymezených ideologií byly uváděny fašismus, nacionální socialismus a komunismus.⁴⁵

Pejorativní náhled na ideologii je dosti rozšířený i v polistopadové české společnosti. Ideologie se tu stala synonymem politického zla, materializovaného prostřednictvím služebné vědy a kultury. Bývá definována jako klamný systém idejí a pověr, který slouží k prosazení a udržení vztahů (totální) politické dominance. Toto pojetí se paradoxně velmi blíží epistemologickému vnímání ideologie, jež bylo vlastní samotnému socialismu. Pozicí a přístupem těch, kteří se domnívají, že z dokonalejšího a pravdivějšího pohledu jsou schopni objektivního posouzení posunů a trhlin v minulých reprezentacích skutečnosti.⁴⁶

Takový přístup umožňuje nejen rozpoznat ideologii jako „ideologii“, ale tím samým ji také odhalit a nasvítit jako politické zlo. Do určité míry je takto k pojmu ideologie přistupováno i v této práci. Ovšem s vědomím, že takto podávaný obraz je jen jedním z možných zrcadlení, jež je v dalších perspektivách pouze

⁴⁴ K různým konceptům ideologie srov. Terry EAGLETON, *Ideology. An Introduction*, London 1991, s. 1-32.

⁴⁵ Srov. P. ŠARADÍN, *Historické proměny*, s. 48-49.

⁴⁶ Srov. Vít SCHMARC, *Země lyr a ocele. Subjekty, ideologie, modely, mýty a rituály v kultuře českého stalinismu*, Praha 2017, s. 25-26.

zdánlivé a zastírá další vrstvy této složité problematiky. Primárně také není cílem posuzovat lež a klam a odkazovat k hodnotám, ale hledat místo a roli ideologie v žádoucích představách i skutečných podobách světa českých muzeí v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století.

Různé teorie totalitarismu viděly v ideologiích a jejich rituálech nástroje sloužící k indoktrinaci obyvatelstva a tím k prosazení a upevnění moci vládců. Zejména ideologické rituály měly sloužit především autoritářským politickým režimům k maskování nedostatečné legitimacy a špatných úmyslů. Indoktrinované obyvatelstvo měly zbavit samostatného myšlení a schopnosti rozeznat pravdu od lži. Jedná se vlastně o variaci známé a již připomenuté Marxovy myšlenky. Ideologie je falešným vědomím, jímž vládnoucí vrstvy zastírají skutečné předpoklady a cíle svého panství. Ideologie slouží jako zástěrka skutečnosti, její úlohou je maskovat reálné mocenské poměry, je výrazně manipulativní. U Marxe byla tou vládnoucí vrstvou kořistnická buržoazie, v teorii totalitarismu stranicko-byrokratické aparáty.⁴⁷

Historici sociálních dějin z takzvané revizionistické školy nesouhlasili s představou všeovládající (totalitní) ideologie, a naopak přišli s myšlenkou, že se lidé v socialismu naučili žít dvojitý život, jeden ve lži na veřejnosti, druhý v pravdě v soukromí. Tento přístup sice lépe umožnil postihnout vztah k mocenským strukturám, vyjádření souhlasu či odmítnutí, ale zavedl jiný protiklad – mezi pravdou a lží, mezi skutečností a předstíráním.⁴⁸

Ovšem jak ukázali zejména sociální antropologové, protiklad mezi světem ideologie a světem autenticity nemusí být vůbec ostrý a mezi oběma světy dokonce může existovat tvořivá spojitost. Spoluúčast na režimních rituálech a opakování ideologických frází mohou patřit do obou z těchto světů, podobně jako konkrétní náplň každodenního života. Stejně tak víra s nevírou se mohou nacházet ve vzájemné koexistenci. Oficiální (ideologický) jazyk tu není vyjádřením falešného vědomí nebo zástěrkou skutečnosti, ale spíše autoritativní mluvou, formálně stále

⁴⁷ Srov. Pavel KOLÁŘ – Michal PULLMANN, *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*, Praha 2016, s. 49-50.

⁴⁸ Srov. TAMTÉŽ, s. 50.

opakovanou, současně ale nezpochybňovanou ani komentovanou ve svém obsahu.⁴⁹

Odkazováno je tu ke konceptu autoritativní mluvy ruského literárního vědce Michaila Bachtina, který vychází z rozlišení dvou typů promluv, autoritativní a dialogické („vnitřně přesvědčivé“). Autoritativní mluva využívá zvláštní jazyk a jasně se odlišuje od všech ostatních, s nimiž koexistuje. Zakládá se na vnější ideji či dogmatu náboženské, politické nebo i jiné povahy (promluva otce, učitele). Ostatní promluvy (diskurzy) se k ní vždy nějak vztahují, měnit ji ale nemohou.⁵⁰

Autoritativní mluva vyžaduje uznání, osvojení a formální reprodukci, nezávislou na míře vnitřní přesvědčivosti. Ideologie má v autoritativním diskurzu dvojí tvář. Striktně vyžaduje konformitu v ustrnulé formě, ovšem za splnění této podmínky může sehrát performativní roli a poskytnout prostor pro formulování odlišných myšlenek a postojů, než jaké jsou v ní obsaženy.⁵¹

Pojetí ideologického jazyka jako autoritativního diskurzu je také částečnou inspirací pro tuto práci. Spíše ale v rovině přístupu a rozumění, a to i otázkám konsensu a stability, ovšem již ne tolik důsledné aplikace a využití. Ostatně na autoritativní diskurs je teprve tehdy dobře vidět, když přestává hladce fungovat. Například ve společnostech pozdního socialismu, čehož ve svých pracích využili zejména Alexej Jurčák a Michal Pullmann.⁵²

1.3. Výchova k vědeckému světovému názoru

Výchova k vědeckému světovému názoru představovala jednu ze základních složek komunistické výchovy.⁵³ Směřovala k osvojení základů

⁴⁹ Srov. TAMTÉŽ, s. 51.

⁵⁰ Srov. Michail Michailovič BACHTIN, *Román jako dialog*, Praha 1980, zvláště s. 115-118.

⁵¹ Srov. P. KOLÁŘ – M. PULLMANN, *Co byla normalizace*, s. 51n.

⁵² Srov. Alexej JURČÁK, *Bylo to na věčné časy, dokud to neskončilo. Poslední sovětská generace*, Praha 2018; Michal PULLMANN, *Konec experimentu. Přestavba a pád komunismu v Československu*, Praha 2011, s. 19-22.

⁵³ Další složky komunistické výchovy tvořily výchova rozumová, výchova mravní, výchova pracovní, výchova estetická a výchova tělesná. Výchově k vědeckému světovému názoru náležela úloha integrující, měla prolínat všechny cíle a úkoly ostatních složek výchovy. Srov. Hana SCHNEIDEROVÁ a kol., *Teorie školní a mimoškolní výchovy*, Praha 1988, s. 67-98.

takzvaného vědeckého světového názoru marxismu-leninismu jako ideologie dělnické třídy a její komunistické strany a dále jako nástroje poznávání a revoluční přeměny světa, tedy jako teorie výstavby socialismu a komunismu.

Osvojit si základy vědeckého světového názoru znamenalo poznat takzvanou materiální jednotu světa, nejobecnější zákonitosti přírody, společnosti a lidského myšlení, získat předpoklady pro vědecký a současně třídní přístup ke skutečnosti i pro vědecký, rozumí se dialektický způsob myšlení.⁵⁴

Pojem světový názor obecně označoval soustavu názorů, pojmů a představ o okolním světě a místě člověka v něm. V širším smyslu představoval souhrn všech názorů člověka na okolní svět, názorů filozofických, společensko-politických, etických, estetických, přírodovědeckých apod. Základem a jádrem každého světového názoru byl názor filozofický.⁵⁵

Z marxistického hlediska měl pojem světový názor dva významy.⁵⁶ Především znamenal součást společenského vědomí a jako takový sestával ze soustavy pojmů a názorů o světě, poskytujících odpovědi na takzvané nejvšeobecnější a nejzákladnější životní otázky. Vycházel přitom z materialistického výkladu vývoje přírody a společnosti a ostře se s nárokem na výlučnou pravdivost vymezoval vůči konkurenčním výkladovým schémátům, typicky označovaným za idealistické.⁵⁷ Tento rys byl dále posílen skutečností, že

⁵⁴ Srov. Heslo *Výchova k vědeckému světovému názoru*, in: Bohumír KUJAL (ed.), *Pedagogický slovník: P-Ž*, Díl 2, Praha 1967, s. 386.

⁵⁵ Srov. Heslo *Světový názor*, in: *Stručný filosofický slovník*, Praha 1966, s. 433.

⁵⁶ Pojem světového názoru v tomto smyslu v sobě spojoval teorii s praxí, vedle složky poznatkové, hodnotové a normativní měl obsahovat i složku takzvaně praktickou. Měl být nejen souhrnem představ a názorů, ale i oporou pro hodnotovou orientaci a návodem pro život: „*Světový názor je třeba chápat jako souhrn názorů, vyjadřujících celkovou představu člověka o světě a životě, jako souhrn hodnotových představ, vyjadřujících poměr a postoj člověka ke světu, k životu a jeho složkám, jako souhrn představ o řešení základních životních problémů a situací, souhrn vnitřních příkazů, zákazů a doporučení, které člověk má (v podobě svědomí, mravního či jiného kodexu) a podle něhož se ve svém životě řídí.*“ Vladimír GRULICH – Jiří LOUKOTKA – Josef MUŽÍK, *Komunistický světový názor a mladá generace*, Praha 1974, s. 10.

⁵⁷ Srov. „*Idealismus nemůže být spolehlivou metodou poznání skutečnosti, protože svým nesprávným názorem na svět mění skutečný vzájemný vztah mezi vědomím a materiálním světem.*“ Srov. H. SCHNEIDEROVÁ a kol., *Teorie*, s. 68.

světovým názorem byla rovněž rozuměna obecná metoda, respektive metodologie poznání a přeměny světa.⁵⁸

Výchova k vědeckému světovému názoru byla založena na materialistickém a dialektickém chápání a výkladu světa. Měla ovlivnit celkový vztah člověka ke světu, životu i společnosti a v žádoucím duchu podmínit způsob prožívání skutečnosti. Jako vědecké zdůvodnění zákonitosti a závaznosti základních norem komunistické morálky měla plnit částečně roli motivačního faktoru pro chování a jednání člověka. Zasáhnout měla nejen intelekt, ale i emoce a vůli. V ideálním případě měla vést ke komunistické uvědomělosti a přesvědčení, k důvěře ve správnost politiky komunistické strany a viditelně především k zaujetí aktivního přístupu k výstavbě a budování socialismu a komunismu.⁵⁹

Takto vnímaná výchova k vědeckému světovému názoru byla považována za klíčové místo komunistické výchovy. Představovala totiž jeden z hlavních pilířů formace nového socialistického člověka. Ten byl prezentován jako všestranně rozvinutá osobnost, nacházející svoji seberealizaci v aktivním přijetí svého místa ve společnosti a spoluúčasti na vytváření nového socialistického a komunistického světa.⁶⁰

O výchově k vědeckému světovému názoru se proto také hovořilo jako o integrující složce, jež měla prolínat všemi oblastmi dobové výchovy. Podíl na této výchově měly mít školské, stranické, ale i další společenské instituce. K zformování žádoucího vědeckého světového názoru nedocházelo ihned, ale až v delším časovém výhledu, respektive teprve tehdy, když proces výchovy vyústil do „*harmonického prolínání*“ potřebných znalostí a získání odpovídajícího přesvědčení, upevněného v konkrétních činech a činnostech.⁶¹

⁵⁸ Srov. „*V tomto smyslu je světový názor obecnou metodou jednání lidí, obecným návodem, jaký postoj zaujmout k vlastním potřebám a zájmům, jak postupovat při jejich uspokojování, obecným návodem pro řešení věčně nové a živé otázky: co dělat.*“ V. GRULICH – J. LOUKOTKA – J. MUŽÍK, *Komunistický světový názor*, s. 10. K tomu také srov. „*Marxistický vědecký světový názor nám tedy umožňuje poznat společenské souvislosti a souvislosti přírodního dění, ale umožňuje nám zároveň vědecké předvídaní dalšího vývoje, a tím se stává nástrojem vědeckého poznání a praktické přeměny světa.*“ H. SCHNEIDEROVÁ a kol., *Teorie*, s. 69.

⁵⁹ Srov. Heslo *Výchova*, s. 386-387.

⁶⁰ Srov. Vladimír RUML, *Komunistický světový názor jako teoretický základ poznávací a praktické činnosti lidí za socialismu*, Praha 1975, s. 7.

⁶¹ Srov. H. SCHNEIDEROVÁ a kol., *Teorie*, s. 73; 80-82.

Pole k uskutečňování výchovy k vědeckému světovému názoru bylo značně široké. Zahrnovalo oblast školní výuky, oblast výchovy mimo vyučování i rodinnou výchovu. Výchova k vědeckému světovému názoru měla být přitom dlouhodobým procesem, zahrnujícím pamětné osvojování vědeckého poznání i soustavné rozvíjení samostatného myšlení opírajícího se o zkušenost, včetně řešení problémových situací a vlastní aktivity, zvláště aktivity pracovní, ať již se jednalo o pracovní vyučování, veřejně prospěšnou práci nebo práci politickou a kulturní.

Obsah výchovy k vědeckému světovému názoru tvořily především základní poučky marxisticko-leninské filozofie, politické ekonomie, vědeckého komunismu a etiky, takzvaná materiální jednota světa a jeho zákonitosti, úloha výroby, třídního boje, lidových mas, učení o socialistické revoluci, o výstavbě socialismu a komunismu.⁶²

Nedílnou součástí výchovy k vědeckému světovému názoru byla také takzvaná vědeckoateistická výchova, jež se snažila překonat a odstranit vliv náboženství na myšlení a jednání obyvatel socialistického státu, a především dětí a mládeže.⁶³ Vymezovala se proti výchově náboženské a poukazovala na potřebu aktivní účasti každého jednotlivce na vytváření spravedlivé lidské společnosti.

Pojem náboženství, s nímž pracovala marxisticko-leninská filozofie, byl s takovou společností v rozporu, neboť náboženství bylo vnímáno jako jeden z prostředků vládnoucí třídy k ovládnutí utlačovaných tříd. Náboženský kult byl v tomto smyslu ideologickou zbraní, prostředkem ospravedlnění nadřazeného postavení příslušníků vládnoucí třídy, jak ve vlastním vědomí vykořisťovatelů, tak i ve vědomí vykořisťovaných. Církvím a náboženským společenstvem byla přisuzována takzvaná reakční úloha, jež měla pramenit v pevném sepětí církve s vládnoucí třídou v třídně rozdělené společnosti a spočívat v zakrývání „pravé“ příčiny těžkého postavení utlačovaných tříd a v odvádění utlačovaných od důsledného boje proti svým utlačovatelům.⁶⁴

⁶² Srov. Heslo *Výchova*, s. 386-387.

⁶³ Srov. Heslo *Výchova ateistická*, in: Bohumír KUJAL (ed.), *Pedagogický slovník: P-Ž, Díl 2*, Praha 1967, s. 377-378.

⁶⁴ Dějiny lidské společnosti měly být plné dokladů toho, „*jak církev a s ní vládnoucí třída ve jméno nadpřirozených ideálů krutě potlačovala boj proti nespravedlnostem třídní společnosti a pronásledovala pokrokové vědce, kteří vyvraceli postupně dogmatické tvrzení církvi o závislosti*“

Vědeckoateistická výchova usilovala plně odbourat a překonat náboženskou víru. V souladu se širší oblastí výchovy k vědeckému světovému názoru a v duchu známé dobové poučky měla svou teoretickou i praktickou stránku. Jejím obsahem bylo poznání přírodních a společenských jevů a skutečností, pojímané optikou historického materialismu. Důraz byl přitom kladen na nejnovější závěry vědeckého zkoumání a přínosy vědeckotechnické revoluce.

Základním postupem se měla stát metoda přesvědčování a metoda příkladu. Ateistická výchova počítala nejen s kritikou náboženství, ale také s realizací a upevňováním takzvaného pozitivního životního programu,⁶⁵ „vědeckých“ materialistických názorů a představ a norem komunistické morálky. Rozhodujícím předpokladem k překonání náboženství měl být rozvoj socialismu, a zvláště aktivní účast pracujících na budování socialistické a komunistické společnosti.⁶⁶ Zásadní přitom bylo pochopit cíle a potřeby této společnosti a získat důvěru ve vlastní tvořivé síly.⁶⁷ Vědeckoateistická výchova zde byla součástí formace nového socialistického člověka a překonání „falešné, iluzorní a bezmocné“ náboženské víry zase předpokladem všestranného rozvoje společnosti i jednotlivců.⁶⁸

Významnou úlohu v překonávání náboženství měla mít veškerá politickovýchovná a vzdělávací činnost. Zvláštní roli zde zastával socialistický stát, jeho orgány i další společenské organizace. Mezi jinými i paměťové instituce a konkrétně muzea.

světa na nadpřirozených silách.“ Heslo *Náboženství a výchova*, in: Bohumír KUJAL (ed.), *Pedagogický slovník: A-O, Díl 1*, Praha 1965, s. 306-307.

⁶⁵ K tomu srov. „Přitom je třeba zdůraznit, že dialektikomaterialistický ateismus není možné redukovat jen na destrukci nevědeckých náboženských představ. Dialektikomaterialistický ateismus vždy též zahrnuje, ba dokonce především znamená pozitivní vysvětlování zákonitostí vývoje přírody a společnosti. Jen tenkrát, položíme-li hlavní důraz na pozitivní stránku naší světónázorové propagandy, můžeme uspišit přechod člověka na světónázorové pozice revoluční dělnické třídy.“ V. RUML, *Komunistický světový názor*, s. 24.

⁶⁶ Aktivní účast na výrobní a společenské práci měla zásadně přispívat k překonávání náboženského, a naopak k posilování a formování ateistického vědomí. Důležitá výchovná funkce byla přitom přisuzována výrobním pracovním kolektivům. Srov. Heslo *Výchova ateistická*, in: J. A. BACHNYKIN (ed.), *Kapesní slovník ateisty*, Praha 1982, s. 311.

⁶⁷ V souladu s tím připisovala vědeckoateistická výchova veškerým náboženským představám slepou poslušnost, pasivitu a odevzdanost vlastnímu osudu. Srov. Heslo *Výchova ateistická*, in: B. KUJAL (ed.), *Pedagogický slovník*, s. 379.

⁶⁸ Srov. Vlastimil BRÝCHNÁČ a kol., *Marxisticko-leninská filozofie. Učebnice pro vyšší stupeň stranického vzdělávání*, Praha 1978, s. 343-344.

1.4. Přístupy k normalizaci

Dějiny státního socialismu v Československu jsou obvykle vyprávěny jako sled tří po sobě jdoucích a navzájem značně odlišných podob totalitního režimu či případně v jiné perspektivě státní diktatury pod nadvládou komunistické strany. Myšlena jsou tím období stalinismu, reformního komunismu a takzvané normalizace. Každé z těchto etap a současně také periodizačních celků jsou bez velkých polemik připisovány typické znaky a fenomény. Takový přístup umožňuje postihnout, čím bylo dané období ve vývoji státního socialismu zvláštní a výjimečné. Pozornost se přitom zaměřuje na specifické stránky hospodářského, politického a kulturního života i na zásadní a zlomové události.⁶⁹

Poslední fází takového obvyklého vyprávění o vývoji státního socialismu v našich zemích je dějinný celek známý jako normalizace. V odborných textech i v běžné komunikaci a veřejném povědomí označuje termín normalizace období po násilném potlačení snah o reformu systému v roce 1968 a prosazení stranického a státního vedení, loajálního a konformního vůči sovětskému modelu socialismu a jeho politickým reprezentantům.⁷⁰

Ačkoli byl název původně vztahován k takzvané normalizaci poměrů vyžadované a prosazované v návaznosti na Moskevský protokol již krátce po vojenské okupaci Československa státy Varšavské smlouvy v srpnu 1968, postupně byl přenesen na celé období sedmdesátých a osmdesátých let. Stal se tak označením celé této dějinné etapy až po úplné zhroucení komunistického režimu na konci roku 1989.

Pojem normalizace podstatou svého názvu odkazuje k obnovení předchozího „normálního“ stavu, který byl narušen „cizorodým“ vychýlením, odklonem od stávající závazné normy. Touto odchylkou od kontinuitního vývoje počítaného od únorového mocenského zvratu v roce 1948 ovšem, jak se (následně) ukázalo, nebyl zásah a přítomnost cizích armád na českém a slovenském území, ale

⁶⁹ Srov. Vítězslav SOMMER a kol., *Řídit socialismus jako firmu. Technokratické vládnutí v Československu 1956-1989*, Praha 2019, s. 5.

⁷⁰ Srov. Jaroslav ŠEBEK, *Normalizace. Příklady její reflexe v dobových symbolech*, in: Milan Hlavačka – Jakub Raška a kol., *Symboly doby. Historické eseje*, Praha 2019, s. 395-414.

celé období a myšlenkový kontext Pražského jara. Pohledem normalizátorů právě ono bylo cestou za hranice pouťorové normality.⁷¹

Termín normalizace se od počátku objevoval ve významové blízkosti termínu konsolidace. Oba pojmy patřily k základním programovým heslům reagujícím na nastalou situaci již krátce po vpádu okupačních vojsk.⁷² Oba termíny se také později staly vyjádřením a označením stejného přístupu, postoje a do určité míry i obdobným periodizačním milníkem a obdobím.

Pro oba termíny také platilo, že jejich význam byl postupně upravován. Konsolidace ještě na konci roku 1968 znamenala návrat k „pocitivé práci“ a pokojnému, svobodnému a materiálně lépe zajištěnému životu. Ovšem o několik měsíců později již neodkazovala pouze k obnovení „veřejného pořádku“, ale rovněž i k upevnění vedoucí úlohy komunistické strany a spojení se Sovětským svazem, stejně jako i k odstranění „všech momentů rozpadu, anarchie a živelnosti“.⁷³

Tím se také otevírala cesta do (lepší) budoucnosti: „*Normalizovaná společnost se měla podobat idylickému, krásnému dni, kdy lidé klidně, tedy bez rušivých vlivů zvenčí a bez rejdů vnitřních nepřátel, pracují, užívají si volný čas a v uhlazeném rozhovoru společně hledají optimální a demokratická řešení. Tento stav měla zaručit ochranná ruka socialistického státu, který měl za úkol kontrolovat dodržování zákonů, a komunistická strana, která měla zajistit, aby nikdo nezpochybňoval socialismus.*“⁷⁴

Tento náhled byl také následně s dalšími drobnými posuny kodifikován v známém výkladu předchozího vývoje z prosince 1970, vydaném pod názvem *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSC*. Na další dvě desítky let se tato instrukce stala závazným ideologickým dokumentem

⁷¹ Srov. TAMTÉŽ, s. 395.

⁷² Nicméně oba výrazy se ve spojeních jako „konsolidace zdravých sil“ a „normalizace situace“ ve všeobecném významu zachování pozic komunistické strany objevily již na jaře 1968 v sovětských stranických provoláních (interních i veřejných). Srov. P. KOLÁŘ – M. PULLMANN, *Co byla normalizace*, s. 81.

⁷³ Srov. TAMTÉŽ, s. 72-77.

⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 77.

a důležitou oporou autoritativní mluvy. Současně s tím také pravidelně opakovaným a často připomínaným měřítkem normality.

Za typický znak normalizace je obvykle vydávána morální diskreditace vládnoucí marxisticko-leninské ideologie a vlastně i celého režimu, k níž mělo dojít v důsledku násilné intervence spřátelených socialistických armád. Posrpnový vývoj ovládl prý všudypřítomný cynismus, apatie a pragmatismus. Komunisté přišli o vyznavače svého náboženství a mezi věřící už mnohdy nepatřili ani představitelé strany a moci.⁷⁵

Normalizační režim je touto optikou představován jako příklad společnosti, v níž lidé žili ve dvou vzájemně oddělených světech. Mezi sférou veřejnou a soukromou byla dána jasná hranice.⁷⁶ Společenské postoje a chování ovládal pragmatismus. Oficiální vyjádření souhlasu a přitakání mocenským strukturám na veřejnosti nemuselo nutně být v souladu a také často neodpovídalo každodennímu chování v oblasti privátní sféry. Oficiální politika se mikrosvěta netýkala nebo do něj zasahovala jen částečně.

Někdy se také hovoří o maskách, o protikladu pravdy a lži, jindy také o společenské smlouvě, kterou režim v zásadě uzavřel se svými občany. Jejím předmětem měla být z jedné strany akceptace a zdržení se kritického vystupování, z druhé zajištění klidu, bezpečí a zejména slušné životní úrovně. Důraz na materiální stránku a příslib stálého zvyšování životní úrovně byl nejen jedním z dlouhodobých cílů komunistické utopie, ale také, jak vyžadoval čtrnáctý sjezd KSČ v květnu 1971, aktuálním programovým heslem a stranickým úkolem pro nejbližší dobu.⁷⁷

Pragmatický přístup, který zásadně ovlivňoval společenské postoje a chování ve veřejné sféře dvojdomého života, byl dále doprovázen a doplňován apatií, rezignací, ale také i únikem do soukromí či dokonce fantazijních světů.

⁷⁵ Srov. např. J. ŠEBEK, *Normalizace*, s. 395-396. Odkazováno v této souvislosti je nejen zde k známému textu z exilového časopisu *Svědectví*. Srov. *Leta sedmdesátá*, *Svědectví*, 10, 1970, č. 38, s. 160.

⁷⁶ Ostrá hranice také měla oddělovat veřejný čas a čas soukromý; s výjimkou ekonomických rytmů času zásobování. K tomu srov. Kamil ČINÁTL, *Časy normalizace*, in: Petr A. Bílek – Blanka Činátlová (edd.), *Tesilová kavalérie. Popkulturní obrazy normalizace*, Příbram 2010, s. 166-187.

⁷⁷ Srov. např. J. ŠEBEK, *Normalizace*, s. 395-396.

Připomínána je v této souvislosti masivní obliba televizních seriálů i četby.⁷⁸ Soukromá intimní sféra se víceméně nacházela mimo režimem kontrolované oblasti, a především ona poskytovala prostor k seberealizaci. Privatismus a únik do soukromí jako typické rysy normalizačního režimu vyjadřovalo soustředění a orientace na svůj vlastní prospěch, rodinu i rostoucí trend trávení volného času na chalupě či jiném víkendovém obydlí.⁷⁹ Ostatně pravidelné cesty velkoměstského obyvatelstva na venkov byly stále častějším fenoménem právě od sedmdesátých let.⁸⁰

Pro téma normalizace je příznačné, že se při jejím podání uplatňují různé přístupy a perspektivy. Badatelské, pamětnické, stranické, politické. Vzájemně se často nacházejí ve střetu a často také souvisí s hodnotovou a politickou orientací, cíli a zájmy. Někdy přiznanou, jindy z různých důvodů zakrytou a zamlčenou. Ačkoli bylo téma normalizace již několikrát předmětem mediálních sporů, půtek, ale i snahy o diskuzi,⁸¹ seriózní vědecká debata o povaze normalizace dosud neproběhla.⁸²

Krátce po pádu komunistického režimu a vlastně po celá devadesátá léta převládaly v přístupu k normalizaci černobílé hodnotící postoje. Teprve od nultých let nového století se začaly více uplatňovat různé koncepční otázky. Historické bádání často i v ohlase na zahraniční inspirace již nabídlo pestřejší podání této podoby státního socialismu. Vedle zaměření na výzkum minulosti se historici také

⁷⁸ K roli normalizačních seriálů za normalizace srov. Paulína BREN, *Zelinář a jeho televize. Kultura komunismu po pražském jaru 1968*, Praha 2013.

⁷⁹ Fenoménu chatařství a chalupářství za normalizace se například věnuje Petra SCHINDLER-WISTEN, *Chalupářství v českých zemích v období tzv. normalizace a transformace*, Praha 2017.

⁸⁰ Srov. např. J. ŠEBEK, *Normalizace*, s. 395-396

⁸¹ Např. diskuze nad knihou P. Koláře a M. Pullmanna *Co byla normalizace*. K tomu srov. Miloš HAVELKA, *Ideologická kritika ideologické kritiky normalizace*, *Soudobé dějiny* 25, 2018, č. 1-2, s. 229-243; Pavel KOLÁŘ, *Normalizace ve své epoše. V odpověď na polemiku Miloše Havelky*, *Soudobé dějiny* 25, 2018, č. 3-4, s. 523-536; Miloš HAVELKA, *O kuchaře a kvalitě pudingu. Odpověď Pavlu Kolářovi*, *Soudobé dějiny* 26, 2018, č. 1, s. 115-121.

⁸² Poslední výraznější debatou, jež rezonovala v širší veřejnosti a do níž se zapojili i další historici a publicisté, byla polemika historika Michala Pullmanna, děkana Filosofické fakulty UK, a novináře Michala Klímy, předsedy správní rady Nadace obětí holokaustu, o povaze normalizačního a potažmo komunistického režimu z léta 2020. Příznačné je, že polemiku vyvolala odpověď M. Pullmanna pro časopis ECHO na otázku novináře Daniela Kaisera, proč Filosofická fakulta UK nevyvěsila transparent s portrétem Milady Horákové a nápisem *Zavražděna komunisty*.

začali věnovat reflexi současných reprezentací oné doby. Normalizace se totiž také postupně stala součástí popkultury.⁸³

V současnosti se v odborných zpracováních normalizace uplatňuje několik různých badatelských přístupů. Nejrozšířenější, a to i s ohledem na veřejnou recepci (včetně školních učebnic) je tradiční vnímání normalizace jako jednoho z období totalitního režimu, charakteristického vyprázdněným bezčasím. Další pojetí přistupuje k této éře optikou kontrolované společnosti izolovaných individuí.⁸⁴

Především v návaznosti na zahraniční debaty a vzory je ve vyobrazeních normalizační společnosti ovšem také poukazováno na dobrovolně udržovanou sebedisciplinu. Inspirací je tu především revizionistická historiografie, která si již od sedmdesátých let začala všimnout integrativních prvků diktatury. Revizionistické analýzy stalinismu totiž ukazovaly, že strach i nadšení, konformita i nespokojenost, nepatřily do oddělených světů, ale vystupovaly často ruku v ruce.⁸⁵ Podobně od začátku devadesátých let i německé studie o NDR tematizovaly každodenní život a způsoby „osvojování diktatury“.⁸⁶

Revizionistická analýza si dokonce přivlastnila symbolické vyjádření Havlova paradigmatu pravdy a jejího předpokládaného opaku.⁸⁷ Český zelinář v podání Pauliny Brenové není obyčejným občanem vedoucím život jasně rozdělený na veřejnou a soukromou sféru, nasazujícím servilní veřejnou masku v práci a svobodnou vlastní tvář v odpolitizovaném prostoru doma. Mnohem spíše je představitelem šedé zóny, která ve vyřazené veřejné sféře a souběžném prožívání soukromých světů překračuje zákopy disidentů i oficiálních struktur. Základem stability tu již více není strach a život ve lži, ale snaha zachovat si klidný život.

⁸³ Srov. Kamil ČINÁTL – Jan MERVART – Jaroslav NAJBERT (edd.), *Podoby československé normalizace. Dějiny v diskuzi*, Praha 2017, s. 9-10.

⁸⁴ Srov. TAMTÉŽ, s. 40n.

⁸⁵ Srov. Sheila FITZPATRICK, *Revisionism in Soviet History*, *History and Theory*, 46, 2007, č. 4, s. 77-91. Dále srov. TÁŽ, *Každodenní stalinismus. Obyčejný život v neobyčejné době. Sovětské Rusko ve 30. letech*, Praha 2018.

⁸⁶ Srov. P. KOLÁŘ – M. PULLMANN, *Co byla normalizace*, s. 27-37.

⁸⁷ Myšlena je zde epizoda se zelinářem z Havlova klíčového eseje *Moc bezmocných*. Srov. Václav HAVEL, *O lidskou identitu. Úvahy, fejetony, protesty, polemiky, prohlášení a rozhovory z let 1969-1979*, Praha 1990, s. 55-132.

Společně s tím, zásadní překážkou autenticity je banalita kýče, kam patřila i televizní obrazovka s normalizační (seriálovou) produkcí.⁸⁸

Současné přístupy k studiu normalizace v humanitních i sociálních vědách si všímají zejména několika tematických okruhů. Přičemž zpracování období normalizace je oproti dalším etapám československých poválečných dějin z hlediska badatelských přístupů i tematické rozrůzněnosti výrazně pestřejší.⁸⁹

Zásadní otázkou je již samotný původ normalizace. Při vysvětlování toho, kde se režim bere a odkud přichází, se uplatňuje zejména dominantní narativ o normalizaci, odvolávající se na sovětská vojska jako existenční základnu „kolaborantského režimu.“ O poznání méně často je hledána a připomínána vnitřní dynamika normalizačního procesu a obecně impulzy vycházející z domácího dění.

Druhý velký tematický okruh si všímá povahy normalizačního režimu. Otázky směřují na charakter i legitimitu režimu. Ústředním tématem je zde otázka represivního rozměru. Historici, kteří považují tento rys za dominantní, označují éru pozdního socialismu za „totalitní“. Opět se jedná o široce rozšířený narativ, který rezonuje ve veřejném a politickém diskurzu. Typické pro něj je nadužívání pojmů „režim“, „systém“, „společnost“.⁹⁰ Některé pohledy se obracejí k foucaultovské governmentalitě a hovoří o systému zprostředkované kontroly založeném na vnějším dohledu i sebekontrolě zvnitřněné normálnosti.

Dalším velkým tématem je sama společnost s problematikou oddělení veřejné a soukromé sféry. I zde se uplatňují rozdílné přístupy. Tradičně je odkazováno ke společenské smlouvě (viz výše). Z ní vyplývající pasivní loajalita většiny obyvatelstva a s ní spojená seberealizace v odpolitizovaném privátním prostředí je také uváděna jako jeden z nejtypičtějších rysů normalizace. Výzkumu normalizační společnosti se již od devadesátých let soustavně věnuje orálně

⁸⁸ Srov. P. BREN, *Zelinář*, s. 25-27; 378-380.

⁸⁹ Zde a dále srov. Jan MERVART, *Rozdílnost pohledů na československou normalizaci*, in: Kamil Činátl – Jan Mervart – Jaroslav Najbert (eds.), *Podoby československé normalizace. Dějiny v diskuzi*, Praha 2017, s. 40-78.

⁹⁰ Srov. Michal PULLMANN, *Diktatura, konsensus a společenská změna*, in: Lucie Storchová – Jan Horský a kol., *Paralely, průsečíky, mimoběžky. Teorie, koncepty a pojmy v české a světové historiografii 20. století*, Ústí nad Labem 2009, s. 231-246, zde s. 235.

historické bádání. Především jeho novější výstupy ovšem nepodporují rozšířenou tezi o všeobecném normalizačním útěku z veřejné sféry do sféry privátní.

Tématem je také otázka jedinečnosti a obecnosti či přesahů tohoto období a dále rovněž otázka po příčinách konce normalizačního režimu. Normalizace je zde občas řazena do kontextu modernity a jejích proměn. Jsou také hledány a uváděny prvky, které byly v sedmdesátých a osmdesátých letech společně socialistickým i západním společnostem. V této souvislosti je připomínán neskryvaný imperativ hospodářského růstu a politické stability na základě blahobytu. V souvislosti s hledáním kontinuit základních mechanismů důležitých pro fungování normalizační i polistopadové společnosti také dochází k oslabení významu běžně užívaného chronologického členění (1968-1989).⁹¹

Pestré paletě přístupů k normalizaci v odborných textech a pojednáních příliš neodpovídá obraz normalizace běžně přítomný ve veřejném a mediálním prostoru. Někdy se hovoří o jedné monolitní podobě, jindy je upozorňováno, že jde spíše o dichotomii. Na jedné straně je normalizace vykreslována (n)ostalgicky jako čas idylly a mládí a na druhé je normalizace zase líčena jako doba utrpení a temna.

Dle slovníkového hesla z reprezentativní publikace určené „*především mladé generaci a dalším nepamětníkům*“, vydané k 20. výročí konce „*jednoho z nejhorších období českých dějin*“, byla normalizace „*uváděním do normálního, běžného, obvyklého stavu; výrazem normalizace (případně konsolidace) označoval režim období po vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa; období tzv. pražského jara 1968 bylo prezentováno jako pokus o kontrarevoluci, doba rozvratu a davových psychóz; společnost se měla v rámci normalizace uklidnit, vrátit do „normálního“ stavu; kdo neodpovídal této společenské normě, byl perzekuován (ztráta zaměstnání, nemožnost vycestovat do zahraničí atd.)*“.⁹²

Normalizace je každopádně v současnosti jedním z nejvíce posuzovaných období našich dějin. Je vystavena silnému hodnocení. Často je přitom vnímána jako synonymum morálního úpadku, jednotlivců i celé společnosti. Je představována

⁹¹ Zde a výše srov. J. MERVART, *Rozdílnost*, s. 40n.

⁹² Kamil ČINÁTL, *Názvosloví totality*, in: Kamil Činátl a kol., *Věčné časy. Československé totalitní roky*, Praha 2009, s. 155.

jako zdroj našich polistopadových i aktuálních společenských a politických problémů, už jen tím, že prý založila a dala prostor k širokému osvojení negativně vnímaných vzorců jednání (zištnost, oportunistus apod.).⁹³

Výraz *znormalizované muzeum* z názvu této studie odkazuje k dobovému vnímání tohoto termínu, k snaze přizpůsobit životy lidí a činnost institucí a organizací podmínkám nové reality a záměrům nového vedení strany a státu. Normalizace sice měla být návratem k běžnému, obvyklému stavu, sama ovšem zakládala či stvrzovala skutečnost novou, byť mnohdy mohla navázat a také někdy navazovala na starší ale i nedávné a odsuzované dění. Přívlastek *znormalizovaný* zde není hodnotovým popisem ani výrazem s předem známým obsahem. Jedním z cílů práce je mu ten obsah pro vybraný konkrétní příklad najít.

⁹³ Srov. J. MERVART, *Rozdílnost*, s. 40.

2. Muzea v době státního socialismu

2.1. Legislativní rámec činnosti muzeí

Základní rámec pro činnost a postavení muzeí v socialistickém Československu představoval zákon o muzeích a galeriích č. 54/1959 Sb. a další normativní dokumenty státního, ale i stranického původu.⁹⁴ Muzea a galerie byly podle tohoto zákona specifickými institucemi s důležitým dokumentačním, vědeckým, uměleckým a osvětovým posláním. Pro vymezení hranic tohoto poslání, stejně jako pro ozřejmění úlohy dotčených paměťových institucí v podmínkách výstavby a další realizace československého státního socialismu byly zásadní již první věty úvodního ustanovení zákona.

Muzea i galerie byly zasazeny do systému dobových politických institucí, jejich činnost řídilo příslušné ministerstvo nebo výkonné orgány příslušných národních výborů. Jako takové se měly stát důležitým nástrojem realizace a šíření dobové politiky a ideologie.

Muzeím i galeriím byl přisouzen významný kulturně politický úkol. Svou činnost měly zejména orientovat na čtyři výslovně uvedené tematické okruhy. Kulturní a současně politickou úlohou muzeí bylo dokládat vysokou kulturní úroveň lidu v Československu, zápasy lidu o národní svébytnost, třídní a politické boje i úspěchy socialistické výstavby.⁹⁵

Základním zákonným mantinelem pro činnost a úlohu muzeí a galerií v socialistickém Československu byla ideologicky zatížená interpretace skutečností. Společnost a svět nepodléhaly kritickému studiu, ale měly být v určených mezích pouze vykládány. Výslovně uvedené tematické okruhy navíc nebyly zvoleny náhodně. Představovaly základní stavební kameny marxisticko-

⁹⁴ Tento zákon byl společně s dalšími normativními dokumenty, upravujícími činnost muzeí a galerií, a doplňujícími stručnými komentáři přetištěn v době normalizace například v přehledovém orientačním sborníku právních dokumentů, vydaném Ústavem pro kulturně výchovnou činnost v Praze. Srov. Mojmir MORAVEC – Vratislav JANDA, *Právní normy v oblasti kulturně výchovné činnosti*, I. díl, Praha 1977, s. 311n.

⁹⁵ Srov. § 1 zákona č. 59/1959 Sb., o muzeích a galeriích.

leninské filozofie dějin, respektive specifickou podobu národního mýtu, jenž byl ale čten jako skutečný a věrný popis minulosti, stavějící na odhalených zákonitostech historického vývoje.⁹⁶

Ovšem o minulost tady samozřejmě nešlo, nebo alespoň ne v první řadě. Ostatně v mýtickém režimu panuje bezčasí, nebo svého druhu věčnost. Úloha muzeí a galerií byla zaměřena do přítomnosti nebo ještě mnohem spíše do budoucna. Reprezentace tohoto čtení minulosti ve specifickém prostředí muzeí i galerií měla vyústit do žádoucí výchovy lidu, jednak v žádoucím světonázorovém duchu, jednak v prohloubení žádoucího estetického citění, a být podnětem k takzvané tvořivé práci pro socialistickou společnost.

Legislativní základ pro činnost muzeí a galerií, stejně jako přístup k těmto institucím jako vhodným nástrojům re/produkce dobové politiky a ideologie byl v příslušném komentáři vnímán jako přednost a krok vpřed. Nové pojetí muzeí a galerií mělo nahradit a překonat pojetí starší, v němž muzeum mělo být pouhou sbírkou starožitností a galerie institucí s takzvaně samoúčelným estetickým posláním.⁹⁷

Není přitom podstatné, nakolik a zda vůbec uvedená starší podoba muzeí a galerií skutečně odpovídala historické realitě. Důležitý byl důraz kladený na aktivní kulturní a politickou roli muzeí a galerií v nové společnosti. Zřetelně se zde odrážel politický požadavek, aby muzeum nebylo budovou se zakonzervovanou minulostí, jež mohla být ještě navíc vykládána různými způsoby.

Naopak paměťové instituce měly mnohem spíše dokládat budoucnost, jež na základě znalostí takzvaného historického vývoje a jeho zákonitostí měla být budoucností jedině možnou. Podobně jako v jiných oblastech kulturně politické práce byla i zde tímto způsobem odmítnuta dřívější, prý falešná a předstíraná objektivita a také lhostejnost k otázkám třídního boje, a naopak upřednostněny zásady a postupy tehdy preferovaného historického materialismu.⁹⁸

⁹⁶ Srov. V. BRYCHNÁČ a kol., *Marxisticko-leninská filozofie*, s. 153-178.

⁹⁷ Srov. M. MORAVEC – V. JANDA, *Právní normy*, s. 318.

⁹⁸ Srov. např. *Směrnici o vedení kronik*, jež byla publikována jako instrukce Ministerstva kultury ze dne 30. ledna 1956, poř. č. 15/1956 Sb. Zásady historického materialismu se měly stát spolehlivou základnou pro hodnocení přírodních a společenských jevů. Zde kroniky, ale přeneseně i muzea

2.2. Tvorba a správa sbírek

Svěřený kulturně politický úkol měla muzea plnit v souvislosti s výkonem své specificky vlastní úlohy tvorby a správy sbírek.⁹⁹ Muzejní a galerijní sbírky byly vymezeny jako kolekce hmotného dokladového materiálu. V muzeích a galeriích měly být na základě průzkumu či vědeckého výzkumu plánovitě shromažďované, odborně spravované a vědeckými metodami zpracovávány.¹⁰⁰

Způsob vytváření a správy sbírek se při zběžném pohledu může zdát hodnotově neutrální, prostý dobové ideologie. Zákonem vymezená správa a tvorba sbírek výslovně vyžadovala pouze odbornost a vědecké postupy. Skutečné nároky na muzejní a galerijní sbírkotvornou činnost se ale ukážou při bližším vymezení toho, co bylo myšleno termínem vědecký.

Vládnoucí a vyžadované vědecké paradigma bylo pevně zakořeněno v dobové ideologii a konkrétně v marxisticko-leninském výkladu světa.¹⁰¹ Pojem vědy byl obecně srozumitelný zákonodárci i recipientům. Marxismus-leninismus byl jediným povoleným výkladovým modelem, další přístupy a metodologie byly odmítány jako historicky překonané, případně jako dostatečně nevědecké.

Dobová marxisticko-leninská filozofie počítala s pravdivostí vědeckého poznání a současně tomuto „pravdivému“ poznání vymezovala hranice.¹⁰²

a galerie, se měly aktivně zapojit do třídního boje, a tak se stát nejen skutečnou oporou pro žádoucí popis minulosti, ale také výchovným politickým prostředkem pro přetváření světa. Srov. Karel NEUMANN (ed.), *Kultura. Sborník právních předpisů. Příručka pro školy, školská a kulturní zařízení a orgány školské a kulturní správy, II. díl*, Praha 1963, s. 438.

⁹⁹ Srov. *Směrnici pro správu sbírek v muzeích a galeriích*, která byla publikována jako instrukce Ministerstva školství a kultury ze dne 21. prosince 1960 ve Věstníku MŠK, 1961, s. 123: „*Muzea a galerie zpracovávají tyto předměty muzejní hodnoty a umělecká díla (dále jen „sbírkové předměty“) vědeckými metodami pro potřeby vědy a výchovy, aby mohly sloužit jako původní prameny poznání a posilovaly pokrokové tendence současného vědeckého a uměleckého života.*“ Srov. K. NEUMANN (ed.), *Kultura*, s. 452.

¹⁰⁰ Srov. § 2 zákona č. 59/1959 Sb., o muzeích a galeriích.

¹⁰¹ Srov. Petr Nikolajevič FEDOSEJEV (ed.), *Základy vědeckého komunismu*, Praha 1971, s. 448-452.

¹⁰² Srov. např. „*Souvislost vědy s určitým typem výroby a ostatními sociálními procesy je zdrojem ideologického boje ve vědě. Určitý rozdíl je zde mezi přírodními a společenskými vědami. V některých společenských vědách (historie, politická ekonomie, etika aj.) může být pravdivé vědecké poznání zároveň vyjádřením zájmů určité společenské třídy. To se týká zejména marxistické společenské teorie. Určité části společenských věd a někdy i celé disciplíny však mají neutrální povahu. Přírodní vědy pak vcelku nemají třídní obsah, mohou však mít v některých svých částech a výsledcích třídní, ideologickou funkci. Ideologické souvislosti se ve vědě projevují jednak*

Přístupovat ke sbírkám vědecky a odborně již z definice znamenalo vnímat je optikou ideologizovaného pohledu na svět. Znamenalo to také vytvářet takový obraz skutečnosti, který skutečnosti nebo pluralitě skutečností příliš neodpovídal, ale spíše se vztahoval k již zmíněnému mýtickému vyprávění, složenému z pouček a postupů historického materialismu.

Naopak již výslovně a přímo se dobová ideologie promítla do obsahového vymezení muzejních a galerijních sbírek. Ty měly dokládat vývoj přírody a společnosti, socialistickou výstavbu, uměleckou tvorbu a jiné druhy lidské činnosti.¹⁰³ Nejsou přitom ani tolik důležitá samotná preferovaná témata, i když i z nich samotných je mnohdy vliv dobové ideologie dobře patrný, jako spíše přístup, na jehož základě byly jednotlivé tematické okruhy formulovány.

Východiskem byl historický materialismus, který v přírodě i lidských dějinách hledal v duchu osvícenského modernizačního paradigmatu pozitivní vývojový směr, jednoduše popsatelný a předvídatelný na základě nutných zákonitých pohybů. Tento přístup ke světu byl více než vědou ideologickým popisem s dobře očekávatelným výsledkem. Například již obecná formulace vývoje přírody a společnosti odkazovala k žádoucím výkladům i upřednostňovaným tématům, ať již se jednalo o vývoj přírodních druhů nebo na druhé straně s obdobnou zákonitostí pracující třídní zápasy a boje.

Samotné pojmy přírody a společnosti také nebyly bez příznaků a hodnotového zabarvení. Příroda představovala protipól idealismu a náboženských představ, k společnosti patřily třídní a revoluční boje, zápasy lidu o (národní) sebeurčení, obecně cesty pokroku a vítězství. Muzejní sbírky proto měly dokládat přírodní bohatství světa a pochopitelně zvláště socialistického státu, lidové revoluční tradice i takzvanou velikost našich národních kultur.¹⁰⁴ Jako takové měly

v celkovém vztahu vědy a společnosti, věda jako součást duchovní kultury podléhá některým ideologickým zákonitostem, jednak v celkové metodě a filosofických problémech vědy.“ Heslo *Věda*, in: *Stručný filosofický slovník*, Praha 1966, s. 472-473.

¹⁰³ Srov. § 3 zákona č. 59/1959 Sb., o muzeích a galeriích.

¹⁰⁴ Srov. § 2 *Statutu Národního muzea v Praze*, vydaného podle § 6 muzejního zákona a publikovaného jako instrukce Ministerstva školství a kultury ze dne 28. listopadu 1960 ve *Věstníku MŠK*, 1960, s. 348. Srov. K. NEUMANN (ed.), *Kultura*, s. 468.

sloužit pro potřeby vědy a výchovy jako „*původní prameny*“ poznání a posilovat pokrokové tendence soudobého vědeckého a uměleckého života.¹⁰⁵

2.3. Kulturně výchovná činnost

Odborná tvorba a správa muzejních a galerijních sbírek byla předpokladem k využití těchto sbírek ke kulturně osvětové činnosti. Ta nebyla ničím navíc, ale nezbytnou a konstitutivní oblastí práce muzeí a galerií, vymezenou rovněž muzejním zákonem a dalšími právními předpisy. Výchovné využití sbírek mělo své místo vedle dokumentace vývoje přírody a společnosti, uchovávání vybraných dokladů a výzkumu.

Celá oblast výchovné činnosti paměťových institucí byla přitom podle právních norem také plně ideologizována. Prostor muzeí a galerií byl z pohledu zákonodárce zvláště vhodný pro výchovně vzdělávací působení směřující k osvojení vymezených obsahů dobového světového názoru a obecně k dosažení některých důležitých cílů socialistické pedagogiky orientovaných na (všestranně rozvinutou) osobnost nového socialistického člověka.

Muzea i galerie měly objasňováním zákonitostí vývoje přírody a společnosti, umělecké tvorby a jiných druhů lidské činnosti přispívat k výchově občanů v duchu „vědeckého světového názoru“. Měly mít také podíl na zvyšování všeobecného i odborného vzdělání občanů i na popularizaci výsledků vědecké práce. Současně s tím měly propagovat úkoly výstavby socialismu.

Úloha muzeí a galerií spočívala také v systematickém poznávání vymezeného území a v péči o rozvoj vlastivědné práce. Což vlastně znamenalo názorně objasňovat a zdůrazňovat pokrokové tradice a tím upevňovat socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus. Rovněž péče o rozvoj estetické výchovy, umělecké tvorby i snaha o zvyšování kulturní úrovně občanů měla své

¹⁰⁵ Srov. *Směrnici pro správu sbírek v muzeích a galeriích*, která byla publikována jako instrukce Ministerstva školství a kultury ze dne 21. prosince 1960 ve Věstníku MŠK, 1961, s. 123. Srov. K. NEUMANN (ed.), *Kultura*, s. 452.

jasné ideologické zacílení a popis, smyslem totiž bylo rozvíjet socialistickou kulturu.

Kulturně výchovná práce muzeí a galerií se na základě legislativního vymezení zásadně týkala tří hlavních složek komunistické výchovy: výchovy rozumové včetně výchovy světonázorové a vědeckoateistické, výchovy mravní včetně výchovy k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu a výchovy estetické. Ostatní složky komunistické výchovy se v kulturně výchovné práci paměťových institucí měly uplatnit rovněž, zahrnuty byly ale spíše implicitně.¹⁰⁶

Cíle kulturně výchovné práce výslovně obsahovaly dobovou ideologii. Rovněž doporučované postupy vycházely z dobové ideologie, a opět někdy i přímo výslovně. Jindy se dobová ideologie dostávala ke slovu prostřednictvím dobového čtení běžně užívaných termínů, jako byl třeba pojem vědy a kultury. Konkrétně u termínu kultury byl častý přívlastek „socialistický“ v jistém pohledu již vlastně nadbytečný. I výše uvedená legislativní formulace totiž vycházela z ideologicky formulovaného pojetí kultury.

Dobová ideologie dle normativních textů ovlivňovala veškerou muzejní práci. Promítala se do vědecké správy a tvorby sbírek i do následných prezentačních aktivit, realizovaných v rámci kulturní a osvětové práce. Pro muzea i galerie byla prvkem konstitutivním, přítomnost ideologie v práci paměťových institucí byla implicitním zákonným požadavkem. Nepřekvapí proto, že základním kvalifikačním předpokladem, kladeným na pracovníky paměťových institucí, byla žádoucí politická a teprve pak odborná kvalifikace.¹⁰⁷

Kulturně výchovná činnost byla nejvíce sledovanou a kontrolovanou činností muzeí. Často byla přitom přímo určována politickou objednávkou ze strany řídicích orgánů. Dle normativních předpokladů měla muzea své kulturně osvětové poslání plnit svými vlastními prostředky, především využíváním sbírek ve stálých i časových výstavních instalacích, přednáškovou a publikační činností. Výčet ale nebyl uzavřený, předpokládaly se ještě další blíže nespecifikované formy.

¹⁰⁶ Srov. H. SCHNEIDEROVÁ a kol., *Teorie*, s. 16n.

¹⁰⁷ Srov. § 13 zákona č. 59/1959 Sb., o muzeích a galeriích.

Kulturně výchovná činnost se tak například také dostávala ke slovu i během dalších více či méně vyžadovaných aktivit, jako bylo různé (metodické) vedení spolupracovníků muzea, kronikářů, zájmových kroužků a obecně vlastivědné práce ve vymezeném území.

Politická objednávka měla různé podoby, od závazných písemných materiálů, různých doporučení a recenzí až po neformální doporučení a autocenzurní zásahy. Je třeba také vzít do úvahy, že veškerá kulturně výchovná práce muzeí se odehrávala v prostředí, kde alespoň formálně vládly jednotné vzorce myšlení, a především historický materialismus.

Již základní rámec pro výkon kulturně výchovné činnosti byl utvářen dobovou ideologií a politikou. Závazné písemné politické zadání například obsahovaly různé koncepční materiály schvalované státními i stranickými orgány, dlouhodobé programy rozvoje kultury i jednotné plány kulturně výchovné činnosti, každoročně vydávané příslušnými orgány lidové správy.

2.4. Rámec odborné a metodické literatury

V duchu právních předpisů pracovala s pojmem muzea a muzejních sbírek také soudobá muzeologická literatura. Muzea pojímala jako socialistické kulturní instituce, jejichž hlavním rozlišujícím znakem a současně pracovním prostředkem byla tvorba a správa sbírek.¹⁰⁸

Pojem socialistické kulturní instituce odkazoval k požadovaným úkolům, jež měla muzea plnit, i k formě vlastnictví muzejních sbírek. Ty měly být tvořeny vybranými zespolečenštěnými hmotnými doklady vývoje přírody a společnosti, pocházejícími z územní nebo oborové působnosti muzea.

Jako takové měly představovat součást „*národního kulturního dědictví*“ a sloužit k rozvoji vědy a výchovy a také jako prostředek státní reprezentace. Nadto muzea a muzejní sbírky se měly také stát významným nástrojem státní kulturní

¹⁰⁸ Srov. Josef BENEŠ, *Muzejnictví, muzeum a muzeologie*, Muzejní a vlastivědná práce 14, 1976, s. 14-21.

politiky a v oblastech kultury, vědy a výchovy přispívat k plnění „*specifických potřeb socialistické společnosti*“. ¹⁰⁹

Muzea jako socialistické kulturní instituce patřila do státního systému kultury a jako taková podléhala po oborové i institucionální stránce stranickému a státnímu řízení kultury, a to nejen z pohledu organizačního, ale především ideově politického. ¹¹⁰

Za muzea byly proto pokládány všechny organizace, které své poslání nezávisle na svém označení, ať již byly nazývány muzeem, galerií či památkem, ¹¹¹ vykonávaly na veřejné bázi a nacházely se ve správě státních orgánů nebo společenských organizací.

Například při prezentaci sbírek v muzeu se ideově politické hledisko vedle hlediska vědeckého, muzeologického a výtvarně technického mělo uplatnit jako prvořadé. Nejen při výběru tématu, ale zejména při „*interpretaci, orientované na prohlubování a osvojování vědeckého světového názoru i principy státní kulturní politiky*“. ¹¹²

Model socialistického muzea, prezentovaný v odborné literatuře, byl představován jako produkt vznikající v procesu rozvoje společnosti a její kultury „*za neustálé konfrontace společenských potřeb a možností muzea jako svébytné kulturní instituce*“. Tento model se samozřejmě odlišoval od pojetí muzea v minulosti i od pojetí muzeí v „*kapitalistických zemích*“. Rozlišujícím znakem byla skutečnost, že v „*socialistických zemích*“ bylo muzeum vnímáno jako nástroj kulturní politiky, a proto také financováno z veřejných prostředků. ¹¹³

¹⁰⁹ Srov. Josef BENEŠ, *Muzeum a sbírky*, Praha 1977, s. 46.

¹¹⁰ Srov. Josef BENEŠ, *Kulturně výchovná činnost muzeí. Díl I.*, Praha 1981, s. 9.

¹¹¹ Jako památník byla označována muzejní instituce, jejímž úkolem bylo popularizovat život a dílo určité významné osobnosti nebo určitou důležitou událost prostřednictvím stálé expozice. Další muzejní činnosti památník nevykonával. Srov. TAMTĚŽ, s. 23.

¹¹² TAMTĚŽ, s. 66.

¹¹³ Naopak v „*kapitalistických zemích*“ měla muzea sloužit pouze k uchování dědictví minulosti z důvodu reprezentace a podpory cestovního ruchu. Financování mělo být zajišťováno pouze zčásti veřejně, proto se také do jejich činnosti měly promítat takzvané soukromokapitalistické zájmy. Takovýto stav měl vést k opomíjení, respektive vylučování aktuálních společenských problémů a preferenci „*pouhého estetického potěšení jako bezideové náplně volného času*“. Srov. TAMTĚŽ, s. 19.

V odborné literatuře byla muzeím připisována aktivní role při prosazování dobové (kulturní) politiky. S muzei se počítalo jako s místem reprezentace socialistické společnosti a vědy, současně ale také jako s místem, kde se dobová ideologie i společnost rodila a zakládala. Dobová ideologie se ovšem také promítala do samotného konceptu muzeí a vymezovala pole přípustné a požadované činnosti.

Jako limity aktivity muzeí a podoby a obsahu muzejních sbírek zde vystupovaly potřeby společnosti, jež se musely vejít do pojmu potřeb společnosti socialistické. Pojmu socialistické společnosti pak byla podřazena oblast kultury, vědy a výchovy. Odtud také měly být odvozovány hlavní cíle těchto „dílčích“ oblastí.

Posláním muzea proto bylo opět v souladu s muzejním zákonem vystupovat jako středisko hmotné dokumentace, kulturní reprezentace, výzkumu, výchovy a vzdělávání. Hlavním cílem přitom byla re/produkce takzvaných pokrokových tradic, kulturních hodnot a výsledků lidské práce jako podnětu k pěstování národní hrdosti, socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu. Toto zacílení mělo určovat oblast tvorby a správy sbírek i oblast muzejní prezentace.¹¹⁴

2.5. Zásady rozvoje českého muzejnictví

Zásadním dokumentem, který významně ovlivnil podobu českého muzejnictví zejména v prvním normalizačním desetiletí, byly *Zásady rozvoje českého muzejnictví*, vydané Ministerstvem kultury ČSR v lednu 1973.¹¹⁵

Tento programový text kladl značný důraz na oblast dokumentace a prezentace nejnovějších dějin a výstavby socialismu. Této oblasti nyní měla být věnována mimořádná pozornost, a to v souvislosti s výchovou zejména nejmladší generace.¹¹⁶

¹¹⁴ Srov. J. BENEŠ, *Muzeum a sbírky*, s. 46-47.

¹¹⁵ Srov. *Zásady rozvoje českého muzejnictví*, *Muzejní a vlastivědná práce* 11, 1973, s. 221-235.

¹¹⁶ Srov. *Důvodová zpráva k Zásadám rozvoje českého muzejnictví*, *Muzejní a vlastivědná práce* 11, 1973, s. 216-220.

Od muzeí se očekávala pomoc při budování pozitivního obrazu socialismu i výchově k životu v socialistické společnosti.¹¹⁷ Dobově se na začátku normalizace jednalo o úkol nadmíru aktuální.¹¹⁸

Muzea především měla urychleně přebudovat své historické expozice a dovést je až do socialistické přítomnosti.¹¹⁹ Vybranými sbírkovými předměty měla v těchto svých „základních“ expozicích dokládat přechod od kapitalismu k socialismu i takzvané rozvojové proměny československé společnosti.

Cílem bylo, aby v nich „*návštěvníci mohli sledovat vývoj společnosti i ve dvacátém století, se zvláštním důrazem na období socialistické výstavby jakožto vyvrcholení celého boje o beztrždní společnost.*“¹²⁰ V muzeích měla tento úkol na starosti nově zřizovaná oddělení novodobých (českých) dějin.¹²¹

Primárně se zaměřovala na oblast soudobé dokumentace a následně na výchovné využití významně doplňovaných sbírkových fondů muzeí. Soudobá dokumentace byla tehdy vnímána jako otázka, již je možné řešit centrálním nařízením a jež se týkala především výrobní sféry.

Nejasnosti ovšem panovaly ohledně časového rozpětí a periodizace. Pro období 20. století byla tehdy užívána celá řada označení. Namátkou se hovořilo o nových a nejnovějších dějinách, o současných dějinách, o období kapitalismu a období socialismu, o období výstavby socialismu, o období rozvinuté socialistické společnosti apod. Například termín nových a nejnovějších dějin byl převzat ze sovětské historiografie a označoval období od roku 1917, respektive pro Československo od roku 1918.¹²²

Základní koncepční materiál pro oblast českého muzejnictví z roku 1973 byl následně na nižších úrovních dále rozpracováván, například na jihu Čech v podobě *Programu dlouhodobého rozvoje muzeí a památníků Jihočeského kraje*. Tento

¹¹⁷ Srov. Jiří ŠPĚT, *Za rozvoj socialistického muzejnictví v duchu zásad XIV. sjezdu*, Muzejní a vlastivědná práce 11, 1973, s. 1-3.

¹¹⁸ Srov. Z. DUDA, *Ideologie*, s. 174.

¹¹⁹ Srov. Eliška VESELÁ, *Za rozvoj českého muzejnictví*, Muzejní a vlastivědná práce 11, 1973, s. 213-215.

¹²⁰ *Zásady*, s. 223.

¹²¹ Srov. M. JUNEK, *Problematika*, s. 6.

¹²² Srov. TAMTĚŽ, s. 7.

programový dokument vycházel z místní situace muzeí a měl sloužit jako základ pro plánování rozvoje a řízení muzejnictví v Jihočeském kraji až do roku 1990.

Pro rozvoj muzeí stanovil v první řadě úkol urychleného budování expozic nejnovějších dějin a výstavby socialismu a dále také posílení dokumentační a sbírkotvorné činnosti muzeí právě v oblasti nejnovějších dějin a současnosti.¹²³ Úspěšné dosažení těchto cílů mělo být předpokladem pro plnění hlavních kulturně výchovných úkolů muzeí.

Koncentrovanou představu toho, k čemu muzea a muzejní sbírkové fondy měly sloužit, lze získat v části nazvané *Podíl muzeí na výchově mládeže*. Muzea jsou zde pojata jako školicí střediska světonázorové výchovy, jež ve své praktické části měla směřovat k osvojení žádoucích socialistických postojů a vést člověka po cestě aktivního budování socialismu a komunismu.¹²⁴

2.6. Místo výchovy k vědeckému světovému názoru v činnosti muzeí

Muzea byla důležitým nástrojem dobové propagandy. To ostatně platilo obecně pro celou oblast kultury, jež byla do určité míry vnímána jako prostředek k žádoucí proměně společnosti dle předem a shora stanoveného kánonu. Kultura přitom mohla nést úlohy civilizační i disciplinační. Úlohou kulturní produkce bylo vnášet do veřejných prostor i soukromých sfér žádoucí vzorce chování i hierarchie hodnot.¹²⁵

Od začátku normalizace, a zvláště po XIV. sjezdu KSČ se kulturní politika stále více orientovala na nejmladší generaci.¹²⁶ Mantrou byl koncept takzvané socialistické kulturní revoluce, jejímž obsahem měl být především komplex úkolů spojených s formováním socialistického člověka a způsobu života.¹²⁷ Úlohu muzeí

¹²³ Srov. *Program dlouhodobého rozvoje muzeí a památníků Jihočeského kraje*, in: Evžen Schneider – Vratislav Kulříř, *Bulletin muzeí Jihočeského kraje*. Č. 2, České Budějovice 1975, s. 2-79.

¹²⁴ Srov. TAMTÉŽ, s. 50-51.

¹²⁵ K tomu srov. S. FITZPATRICKOVÁ, *Každodenní stalinismus*, s. 43n.

¹²⁶ Srov. J. ŠPĚT, *Za rozvoj*, s. 1-3.

¹²⁷ Srov. Václav ŠEDA, *XIV. sjezd KSČ a pojetí kulturní revoluce naší současnosti*, in: XIV. sjezd KSČ a naše kultura. Sborník materiálů ze semináře Socialistické společnosti pro vědu, kulturu a politiku, uspořádaného dne 24. září 1971 v Praze, Praha 1971, s. 7.

i v tomto období nadále vystihovala slova historika Jaroslava Charváta, který v úvodníku muzejního časopisu po znárodnění Národního muzea přiřkl muzeím roli osvětových ústavů, respektive pomocníků při uskutečňování socialismu.¹²⁸

Významnou roli výchovné činnosti muzeí připisovala dobová muzeologická literatura. Výchovná činnost muzeí byla například Josefem Benešem nahlížena jako jedna ze čtyř základních funkcí muzea, a to vedle funkce dokumentační, konzervační a výzkumné. Muzea měla dokumentovat vývoj přírody a společnosti, podílet se na výzkumu, a především využívat sbírky k výchovným účelům. Přitom vytváření a správa sbírek (funkce dokumentační a v širším smyslu konzervační) měly souhlasně s dobovou terminologií vytvářet základnu, vlastní důvod existence muzea.

V návaznosti na to pak další dvě funkce, výzkumná a výchovná, byly takzvanou nadstavbou. Zde se předpokládal fakultativní rozsah činností a pouze potenciální využití. Nicméně i tak měly být první tři funkce (dokumentační, konzervační a výzkumná) předpokladem pro plnění čtvrté funkce, pro realizaci výchovného využití sbírek. Zvláště v prostředí regionálních a městských muzeí měly být výchovné aktivity dominantní součástí muzejního programu. Čtvrtá funkce proto také měla pozici funkce finální, bez ní, tedy bez výchovného působení, by muzeum nebylo muzeem.¹²⁹

Posláním muzeí bylo vytvářet sbírky hmotných dokladů o vývoji přírody a společnosti a využívat je k rozvoji socialistické společnosti. To znamenalo vědecky je zpracovávat a nejprve také tvořit dle „vědeckého světového názoru“ a činit z nich nástroj výchovného působení.

Hmotná dokumentace byla propojena s kulturní reprezentací i s reprezentací státní. Zespolečenštěné muzejní sbírky byly také počítány za součást národního kulturního dědictví. Jako středisko kulturní reprezentace mělo muzeum zpřítomňovat a zpodobňovat pokrokové tradice, kulturní hodnoty

¹²⁸ Srov. Jaroslav CHARVÁT, *Úkoly našich muzeí v socialistické společnosti*, Časopis Národního muzea 118-120, 1951, č. 1-2, s. 5-6. Citováno podle O. TÁBORSKÝ, *Dějiny podle plánu*, s. 285.

¹²⁹ Srov. J. BENEŠ, *Muzeum a sbírky*, s. 57-62.

i výsledky lidské práce a činit z nich podnět k pěstování národní hrdosti, socialistického vlastenectví i proletářského internacionalismu.¹³⁰

Výchova k vědeckému světovému názoru byla důležitou oblastí kulturně výchovné práce muzeí a galerií. Navíc se jako integrující složka výchovy prolínala veškerou další výchovnou činností muzeí. Takzvané šíření vědeckého světového názoru mělo mít své místo ve výchovných aktivitách muzeí vedle obohacování kulturního života a zvyšování kulturní úrovně obyvatelstva, a především mládeže a také podpory cestovního ruchu. Zvláště se tak mělo dít prostřednictvím prezentace muzejních sbírek na nejrůznějších výstavách přístupných nejširší veřejnosti.¹³¹

Výchovné využití sbírek v zásadě sestávalo ze tří specializovaných činností. Prezentace sbírek v expozicích a výstavách určených nejširší veřejnosti měla mít největší dosah. Na ni navazovala výchovně vzdělávací činnost, jež měla za úkol tyto výstavy a expozice přiblížit různým návštěvnickým skupinám. Mimo jiné zahrnovala i oblast spolupráce muzea se školami. Doplněním těchto činností pak měly být speciální programy podporující kulturní život v daném místě.¹³²

Výchova k vědeckému světovému názoru v muzejním prostředí se většinou orientovala na pamětné osvojování obsahů vědeckého světového názoru. Muzejní zákon rozuměl naplňováním kulturně výchovného poslání muzeí využíváním muzejních sbírek v expozicích a výstavách a publikační a přednáškovou činnost.¹³³ Ostatní formy kulturně výchovné činnosti muzeí přímo nezmiňoval, ale ani nevyklučoval. Nicméně uvedená preference ukazovala, že kulturně výchovnou činností bylo myšleno především předávání příslušných obsahů dobového „vědeckého“ poznání a obrazu skutečnosti.

¹³⁰ Srov. TAMTÉŽ, s. 45-47.

¹³¹ Srov. TAMTÉŽ, s. 60.

¹³² Srov. TAMTÉŽ, s. 66-67. Josef Beneš pracoval také s pětičlennou strukturou činností, v nichž se měla realizovat výchovná funkce muzea. Společným pro rozdílné výkony s vlastními cíli měl být finální cíl, tedy obohacování kulturního života společnosti, kultivování schopností člověka, upevňování vědeckého světového názoru a uvědomělé participace na dalším rozvoji společnosti v duchu marxismu-leninismu. Konkrétně se zaprvé jednalo o vystavení sbírek v roli exponátů, zadruhé o kulturně výchovné využití výstavních programů jako specifických výchovně vzdělávacích možností, zatřetí o přípravu doplňkových kulturních programů, začtvrté o využití sbírek pro školy a zapáté o širokou propagační činnost. Srov. J. BENEŠ, *Kulturně výchovná činnost*, s. 25-26.

¹³³ Srov. § 3, odstavec 2 zákona č. 59/1959 Sb., o muzeích a galeriích.

Taková výchova jednostranně upřednostňovala kognitivní složku a směřovala k reprodukci žádoucích názorů a myšlenek. Formálně sice akcentovala osvojení socialistických a komunistických postojů, nicméně více nezahrnovala emocionální a volní oblast. Výchova k vědeckému světovému názoru v prostředí českých muzeí měla počítat především s předáváním žádoucí ideologie jako soustavy „vědeckých“ pojmů a názorů o světě, již méně jako s možnou metodou, respektive metodologií (revolučního) poznání a přeměny světa.¹³⁴

Obsahy výchovného působení muzeí byly pochopitelně více rozebírány v příslušné muzeologické literatuře. Kulturně výchovnou činností muzeí bylo rozuměno přetváření vědomí lidí se zřetelem k modelu socialistického člověka. Cílem bylo vybavit ho takovými znalostmi a dovednostmi a morálními a volními vlastnostmi, aby se aktivně účastnil života v socialistické společnosti.

Výchovné působení muzeí mělo obsáhnout tři roviny: informativní, formativní a rekreativní. Informativní rovina zahrnovala popularizaci poznatků k obohacování a doplňování předchozího vědění, získaného z jiných zdrojů. Formativní působení kladlo důraz na emotivní prožívání spojené s osvojováním si nových poznatků a na oblast estetickou a volní. Rekreativní rovina výchovy počítala s „*kulturním odpočinkem jako příležitostí k potěše a uvolnění bez záměrného působení na vědomí*“.¹³⁵

Ideálem, kterého mělo být dosaženo, byl všestranný rozvoj všech schopností a dovedností ve vzájemné harmonii, což byl také cíl socialistické výchovy. Pro případ upřednostnění roviny informativní, důvodem tu byl i zájem prostřednictvím popularizace vědění uvádět vědu do společenské praxe, neměla být rozvíjena pouze racionální složka lidského vědomí, ale proklamativně měla být podporována i emotivní senzibilita a v posledku zejména zaujímání žádoucích postojů.

Muzea měla přispívat ke kultivaci či humanizaci člověka, aby byl schopen využívat všech prostředků a způsobů pro „*plně lidský život na úrovni dvacátého století*“, formovat občana socialistického státu, schopného a ochotného podílet se

¹³⁴ Srov. V. GRULICH – J. LOUKOTKA – J. MUŽÍK, *Komunistický světový názor*, s. 10.

¹³⁵ Srov. J. BENEŠ, *Kulturně výchovná činnost*, s. 28.

na rozvoji socialistické společnosti a napomáhat ke zvyšování profesní kvalifikace v různých oborech lidské práce.¹³⁶

Muzea a muzejnictví jako celek měly mít podíl na výchově a vzdělávání, jež se obsahově mělo týkat všech oblastí lidské činnosti, čímž byla rozuměna politika, ekonomika a kultura, a zakládat se na „vědeckém světovém názoru“, integrujícím prvku celého výchovného systému v socialistické společnosti.

Posilováním socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu mělo výchovné působení muzeí napomáhat k upevnování ideové jednoty socialistické společnosti. K tomu patřila popularizace vedoucí úlohy komunistické strany i šíření takzvaných vědeckých poznatků o vývoji přírody a společnosti.

Prostředkem k vytváření pozitivních postojů k socialistickému státu a k formaci žádoucího morálního profilu se správným vztahem k práci, společenskému vlastnictví, k přírodě, vědě, umění i technice v souladu s individuálními cíli i potřebami celé společnosti se mělo stát zvyšování kulturně politického uvědomění občanů. Odkazovalo se zde k hodnotám kulturního dědictví, úspěchům socialistické výstavby, pokrokovým národním tradicím a konečně i k takzvaným ideám lidskosti.

Výchovné působení muzeí, zahrnující snahu o rozvoj schopností a dovedností člověka spolu s podporou tvořivosti i jako protiváhy pouhého konzumu již hotových hodnot, mělo vést a směřovat k aktivitě a k participaci obyvatel socialistického státu na kulturním životě. Jinými slovy, cílem bylo vytvářet pozitivní postoje k cílům socialistické kulturní revoluce. Ruku v ruce se snahou o rozvoj osobnosti a podporou aktivního prožívání a vytváření kultury kráčel také zájem o integraci člověka do společnosti tak, aby se zařadil do zástupů těch, kdo se již podíleli na jejím (dalším) rozvoji.¹³⁷

Obecně řečeno, s ohledem na hlavní směr výchovného působení muzeí na nejširší veřejnost, *„úkolem muzeí je začleňovat humanistické a revoluční tradice našeho lidu a vůbec kulturní dědictví minulosti spolu s novou socialistickou tvorbou do naší socialistické současnosti jako živou složku životního prostředí*

¹³⁶ Srov. TAMTÉŽ s. 29.

¹³⁷ Srov. TAMTÉŽ, s. 29-30.

a dialektickou jednotu odkazu minulých generací s naší současnou tvorbou v marxisticko-leninském pojetí.“¹³⁸

Role muzeí při výchově k vědeckému světovému názoru byla běžně připomínána a tematizována v normativních i metodických textech, nezávisle na tom, zda se jednalo o stranického nebo státního původce. Typicky například v programech a koncepcích (dlouhodobého) rozvoje muzeí, přijímaných na úrovni ústředí i krajů, a dále třeba také v krajských a okresních plánech a programech rozvoje kultury na určité kratší období.

Kupříkladu *Program dlouhodobého rozvoje muzeí a památníků Jihočeského kraje*, zpracovaný podle *Zásad rozvoje českého muzejnictví* jako základní koncepční materiál pro řízení muzeí na jihu Čech s výhledem až do roku 1990, v již vzpomínané části věnované *Podílu muzeí na výchově mládeže* vymezoval úlohu muzeí jako důležitých institucí podporujících formální i neformální učení, zejména v souvislosti s výchovou k vědeckému světovému názoru a myšlení.

Doslova se zde uvádělo, že „*sít muzeí a památníků v kraji vytváří širokou základnu pro výchovu mládeže k vědeckému světovému názoru a myšlení, k socialistickému vlastenectví a internacionalismu, k zdravému regionalismu, k utváření a rozvíjení významných složek vědomí aktivního budovatele socialismu a komunismu, prohloubení procesu osvojení správných socialistických postojů*“ a že „*přírodovědecké, prehistorické a historické sbírkové fondy muzeí poskytují nejen názorný materiál pro školní výuku, ale především jakožto autentické, originální konkrétní doklady přírodního a společensko-historického vývoje a tedy hmotné prameny vědeckého poznání působí přesvědčivě a s emocionálním i estetickým nábojem na způsob myšlení mládeže, přispívají k formování vědeckého světového názoru.*“¹³⁹

Výchova k vědeckému světovému názoru v rovině proklamací a metodik zaujímala významné místo v činnosti muzeí. Neomezovala se přitom pouze na oblast kulturně výchovné práce, kde se s ní výslovně počítalo a kde jako integrující

¹³⁸ TAMTÉŽ, s. 30.

¹³⁹ Srov. Evžen SCHNEIDER, *Koncepce dlouhodobého rozvoje muzeí a památníků Jihočeského kraje. Základní materiály*, České Budějovice 1975, s. 50-51.

složka výchovy měla nejvíce prostoru k svému uplatnění, ale postupovala všemi oblastmi muzejních aktivit. Již samotná sbírkotvorná činnost, charakteristický základ a prostředek veškeré muzejní práce, měla sloužit k produkci a reprodukci dobového světového názoru a již tím samým působit výchovně.

Realita mohla být odlišná. V každém případě ale existovaly snahy uvést tuto ideální představu ve skutečnost. V Jihočeském kraji v roce 1972, obdobně jako na jiných místech, proběhla prověrka společenskovedních expozic. Prověrková komise pracovala podle ústředních směrnic z pověření krajského národního výboru.¹⁴⁰ Mimo jiné si všímala potenciálu těchto expozic k šíření vědeckého světového názoru.

Výchovně vzdělávací působení muzeí bylo vedle spolupráce se školami řazeno do oblasti výchovy mimo vyučování. Ale ať se již jednalo o aktivity probíhající ve volném čase, nebo o činnosti spadající do oblasti formálního vzdělávání, společný jim byl základní cíl, a to přispívat k formování všestranně a harmonicky rozvinutých osobností, aktivně se podílejících na dalším rozvoji socialistického státu.

Připomínána přitom byla výběrovost spojená s dobrovolností a stejně tak a výslovně i úzké vazby k dobové politice a ideologii. Nejen v učebnicích a teoretických textech, ale rovněž i v běžné tištěné produkci řídicích orgánů, jímž v případě píseckého muzea byl v této době odbor kultury okresního národního výboru: „*Kulturně výchovná činnost souvisí s rozvojem socialistické osobnosti a je směřována především do oblasti volného času. Kulturně výchovná činnost a umění jsou pro člověka věci výběrovou, dobrovolnou. Tím se kultura stává složitým dynamickým jevem, který se projevuje v komplexu sociálních, ale také politických a ideologických vazeb.*“¹⁴¹

Kulturně výchovná práce, jež ideálně měla vycházet z vědecky zpracovaných sbírkových fondů a opírat se zejména o expoziční a výstavní činnost a s ní spojenou soustavnou práci s návštěvníky, především tedy s návštěvníky

¹⁴⁰ Srov. Evžen SCHNEIDER, *Společenskovední expozice muzeí a památníků Jihočeského kraje. Popis a rozbor stavu v roce 1972 a úkoly dalšího rozvoje*, České Budějovice 1974, zvláště s. 19n.

¹⁴¹ *Fakta o rozvoji kultury 1980/87*, Písek 1988, s. 13.

nejmladšími, s dětmi a mládeží, byla v polovině sedmdesátých let považována za hlavní úkol českých a slovenských muzeí. Především touto činností mělo být také výslovně naplňováno legislativně požadované kulturně politické poslání muzea.¹⁴²

¹⁴² Srov. Jiří ŠPĚT, *K vývoji pojetí kulturně výchovné práce našich muzeí*, *Muzejní a vlastivědná práce* 4, 1976, s. 193-201.

3. Pražské jaro v krajině českých muzeí

3.1. Česká muzea v roce 1968

Rok 1968 je jedním z nemnoha historických dat, které vešlo v obecnou známost. Své ohlasy ostatně našlo i v oblasti populární kultury. U nás i ve světě. Rok 1968 představuje jeden z nejdůležitějších uzlových bodů moderní světové a se specifickým zabarvením i české politické a kulturní historie, navíc se stále aktuálním nebo aktualizovaným dosahem.

S událostmi roku 1968 jsou spojována zásadní místa několika velkých příběhů, jež jsou v současnosti široce tradovány a pomáhají utvářet naši přítomnost. Společným a určujícím motivem těchto vyprávění je otázka svobody, moci a emancipace. Rok 1968 leckdy funguje jako zkratka, plní roli symbolu, nebo vystupuje ve spojení se symboly dalšími. Proto se také stává projekčním plátnem různých představ, zájmů a potřeb všeho druhu. To již je ale zase jiný „příběh“.

Minimálně v českém, respektive československém prostředí byl rok 1968 rokem neobyčejným ještě dříve, než vůbec začal. Byl totiž rokem osmičkovým a takové roky byly v československých dějinách velmi silně zatížené dějinami a pamětí, i když v menší míře, než je tomu dnes.¹⁴³

Chystala se připomínka 20. výročí únorových událostí jako výchozího bodu proklamované socialistické přítomnosti, 30. výročí mnichovských událostí interpretovaných jako výsledek buržoazní politiky jdoucí proti zájmům lidu a národa a oslavy 50. výročí vzniku republiky upomínající na „*sociální základy úsilí českého a slovenského lidu o samostatnost*“.¹⁴⁴

¹⁴³ Příběh československých dějin byl dobově podřízen emancipačnímu mýtu marxistické filozofie dějin i marxisticko-leninskému výkladu dějin světových. Osudový charakter byl proto připisován odlišným datům a událostem, než jak tomu činí odborné i popularizující texty od devadesátých let 20. století. Srov. Petr ČORNEJ a kol., *Osudové osmičky. Přelomové roky v českých dějinách*, Praha 1999. Nedávné stoleté výročí vzniku samostatného československého státu termín takzvaných osudových osmiček (jindy také zlomových či magických) ještě dále zpopularizovalo a přineslo záplavu nových tematických knižních titulů.

¹⁴⁴ K tomu srov. např. Miroslav BRŮŽEK, *Za další rozvoj čs. muzejnictví*, in: Helena Maxová (ed.), *Celostátní konference muzejních pracovníků ve dnech 20. -21. února 1968*, Praha 1968, s. 2-3.

Očekávání, spojená se stvrzením vládnoucího politického a společenského uspořádání, ovšem nakonec byla mnohonásobně překonána, přitom ale také konfrontována s odlišnými obsahy. Československá politika a společnost se opět stala tématem sama o sobě a vyostřená debata i za pomoci silových prostředků přinesla opět nová (a v československých dějinách typická) dočasná řešení.

Se zvláštními nadějemi byl rok 1968 očekáván také v prostředí českých a slovenských muzeí. Ta připomínala nejen významné mezníky československých dějin, ale také vzpomínala na zásadní data své historie. Té dávne i nejnovější. Kulatá výročí se navíc týkala předních a nejvýznamnějších muzejních institucí.

Své 150. jubileum si připomínalo Národní muzeum v Praze, obdobné, jen o několik měsíců dříve i Moravské muzeum v Brně. Národní technické muzeum slavilo 60 let od svého vzniku, Slovenské národní muzeum 105 let, Slovenská muzejní společnost 75 let, Městské muzeum v Bratislavě 100 let. Jubilanty ovšem byla i řada dalších menších muzeí, často opět s více než půlstoletou historií.

Navíc se také blížilo již 10. výročí vydání zákona o muzeích a galeriích z roku 1959.¹⁴⁵ Byl to vůbec první muzejní zákon u nás a především zákon, který vymezoval a stvrzoval roli a místo muzeí ve světě socialistické kultury a společnosti.

Zákon o muzeích a galeriích č. 54/1959 Sb. představoval základní legislativní normu, jež upravovala činnost a existenci českých muzejních paměťových institucí. Navazovaly na něj další státní i stranické dokumenty. Podle tohoto zákona bylo muzeum institucí s důležitým dokumentačním, vědeckým, uměleckým a osvětovým posláním a představovalo důležitý nástroj dobové politiky a re/produkce dobového světového názoru. Proto také muzea byla předmětem řízení a dozoru příslušných státních i stranických orgánů.

V roce 1968 nejvyšší řídicí místa v souvislosti s formulací perspektiv dalšího vývoje československého muzejnictví například tematizovala úlohu osvětové a vědecké práce muzeí. Hovořilo se o přeceňování těchto oblastí. Na druhé straně zaznívala s tím spojená kritika nedostatečné pozornosti, věnované

¹⁴⁵ Muzejní zákon byl přijat v roce 1959. Slovenská muzea se řídila zákonem obdobným, přijatým Slovenskou národní radou v roce 1961 (zákon 109/1961 Zb., o múzeách a galériách).

typicky vlastní činnosti muzeí, tedy činnosti dokumentační a obecně sbírkotvorné.¹⁴⁶

Předmětem zájmu se navíc také stala otázka účinnosti muzejní práce, a to i v oblasti kulturně výchovných aktivit.¹⁴⁷ Limitem této činnosti měla být jistá formálnost, kampaňovitost, stejně jako podceňování a nedostatečné využívání vlastních sbírek a sbírkových předmětů.

Kulturně výchovná činnost přitom byla od vydání zákona o muzeích a galeriích v souvislosti s požadavkem výchovy nového socialistického člověka programově považována za nejdůležitější úkol muzeí. Na celostátní konferenci pracovníků muzeí a galerií pořádané v Brně v roce 1959 jí proto také byla věnována značná pozornost.

V hlavním referátu, který tehdy přednesl ministr školství a kultury František Kahuda, byla osvětová činnost muzeí a galerií provázána s úkoly třetí pětiletky a s realizací dovršování výstavby socialismu. Představena byla jako zásadní oblast činnosti muzeí pro následující (programovací) období: *„V této souvislosti bych chtěl především zdůraznit myšlenku v současné době hlavní, myšlenku kulturně výchovného poslání muzeí a galerií. Muzea a galerie jako součást kulturně výchovných institucí našeho státu musí totiž aktivně pomáhat při řešení úkolů kulturní revoluce, musí se svými specifickými prostředky a metodami práce zapojit do realizace úkolů dovršování výstavby socialismu v naší zemi. Muzea a galerie jsou nejbohatšími zdroji dokumentů a dokladů o vývoji přírody a společnosti. Mají nejvíce hmotných prostředků pro provádění soustavné názorné výchovné činnosti mezi pracujícími v duchu vědeckého světového názoru. Mají velmi mnoho prostředků k upevnování socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu ve vědomí lidí.“*¹⁴⁸

¹⁴⁶ Srov. např. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 22-23.

¹⁴⁷ K tomu např. srov. Josef BENEŠ, *Možnosti a výhledy výchovného působení muzeí*, *Muzejní a vlastivědná práce* 8, 1970, s. 62-67.

¹⁴⁸ Srov. Miroslav HORÁČEK (ed.), *Muzejní práce. Celostátní konference pracovníků muzeí a galerií v Brně*, Praha 1960, s. 10.

Podobně v závěrečné rezoluci z konference byla oblast kulturně osvětové práce uvedena mezi úkoly na prvním místě, přednostní postavení zaujímal i co do rozsahu příslušných podkapitol.

Kulturně výchovné činnosti muzeí byla ovšem připisována významná úloha již i v době před vydáním muzejního zákona. Muzea byla po sovětském vzoru nahlížena jako místa reprezentace vědeckého světového názoru, výchovy a poučení, jehož se mělo v souvislosti s tematizováním takzvané demokratizace dostat nejširším vrstvám a zvláště pracujícím.¹⁴⁹

Prostředkem k tomu měla být reorganizace muzeí i jejich vnitřní a vnější práce provedená takovým způsobem, aby takzvaná dosavadní statická zařízení se, pokud možno v krátké době, přeměnila v „*dynamické a bojovné ústavy usilující o převýchovu společnosti a přispívající socialistické výstavbě*“.¹⁵⁰

Oblast vědecké práce muzeí byla předmětem kritiky dlouhodobě. Například i na zmíněné celostátní konferenci pracovníků muzeí a galerií v Brně v roce 1959. Důvody pro kritiku ovšem tehdy byly odlišné. Netýkaly se ještě upřednostňování vědecké činnosti před dalšími oblastmi muzejní práce, typicky před ochranou a správou sbírek.

Později byla takto založená kritika poměrně častá. Souvisela jednak s představami a praxí nových pracovníků muzeí, často s vysokoškolským vzděláním, kteří do muzeí bez hlubší muzejnické průpravy přicházeli „dělat vědu“, jednak také s dlouhodobějším zanedbáváním péče o sbírky z důvodů preferování dobově aktuálnějších a politicky závažnějších oblastí muzejní práce.¹⁵¹

V roce 1959 vadila nedostatečná ideovost a političnost muzejní vědecké práce. Ideovost a političnost se přitom v muzejní vědecké práci měla projevat

¹⁴⁹ Srov. „*Nebylo totiž vždycky zcela jasno v názoru na účel muzeí. Vždyť ještě nedávno spatřovali muzejní pracovníci hlavní svůj cíl v hromadění sbírkového materiálu pouze k účelům vědeckým a nestarali se nikterak o to, aby zpřístupnili a přiblížili bohatství sbírek návštěvníkům. A když už svitlo poznání, že ve vlastním zájmu muzeí není radno setrvávat v povzneseném osamocení a v izolaci od návštěvníků i od stále více zdůrazňovaných kulturně osvětových úkolů, nastaly rozpaky, jak přiblížit sbírky návštěvníkům, kteří velmi často se dožadovali přístupu do muzeí.*“ Vladimír DENKSTEIN – František MATOUŠ – Karel TUČEK, *Musea slouží lidu. Příručka pro muzejní a vlastivědné pracovníky*, Praha 1954, s. 6.

¹⁵⁰ Srov. TAMTÉŽ, s. 7.

¹⁵¹ K tomu např. srov. JOSEF BENEŠ, *Zamyšlení nad muzejní profesí*, Muzejní a vlastivědná práce 9, 1971, s. 23-28, zvláště s. 27.

ve dvojím směru. Vědecká práce v muzeích a galeriích se měla přednostně zaměřit na úkoly a témata, aktuální pro potřeby československé vědy i pro potřeby socialistické společnosti.

Dít se tak zvláště mělo v ideovém pojetí a v metodickém zpracování látky důsledně z hlediska vědeckého světového názoru a metody dialektického a historického materialismu. Muzejní pracovníci proto tehdy na sebe také vzali závazek důsledně spojovat vědeckou práci s takzvaně naléhavými politickovýchovnými a vědeckosvětovými úkoly a s potřebami rozvoje národního hospodářství.¹⁵²

Podobně jako v oblasti politiky a života společnosti byl rok 1968 i ve světě československého muzejnictví obsazen a zatížen dějinami a (kulturní) pamětí. Takováto zátěž měla svou příjemnou stránku, mohla sloužit preferovaným zájmům a napomoci k dosažení stanovených cílů, lehce se ale také mohla stát ošidnou.

Vzývání minulosti probouzí a problematizuje přítomnost a také vládnoucí anebo upřednostňované výkladové rámce a příběhy. Tradice s pamětí ale mohou napomoci k přetvoření přítomnosti ještě i jinak, třeba již jen tím, že poskytnou příležitost anebo popud k setkáním a úvahám, ke kterým by jinak ani dojít nemuselo. A to byl právě případ historií obtěžkaného roku 1968 a českého a slovenského muzejnictví.

3.2. Celostátní konference muzejních pracovníků

Jubilejní rok československého muzejnictví přinesl hned na svém začátku dlouho odkládanou celostátní konferenci muzejních pracovníků. Za důvod odkladů byly vydávány dlouholeté přípravy dokumentu o rozvoji československého muzejnictví.¹⁵³ Konference byla svolána do Prahy na 20. a 21. únor 1968.

¹⁵² Srov. M. HORÁČEK (ed.), *Muzejní práce*, s. 18.

¹⁵³ Srov. „*Těžko se to snažíme omluvit tím, že již osm let se připravovaly rozborové materiály nejdříve ke stranickému, později vládnímu nebo ministerskému dokumentu o dalším rozvoji československého muzejnictví, jehož projednávání i vydání bylo příslušnými orgány stále odkládáno, i když dokument byl v podstatě hotov již v roce 1964.*“ Václav PUBAL, *Jubilejní rok československého muzejnictví*, Muzejní a vlastivědná práce 6, 1968, s. 2.

Organizátory byly Ministerstvo kultury a informací a Poverenictvo Slovenskej národnej rady pre kulturu a informácie.

Téma konference bylo formulováno dosti široce. Na pozvánkách stálo *Za další rozvoj československého muzejnictví*. Ve stejném duchu byl přednesen i hlavní referát. Cílem bylo u příležitosti významných kulatých výročí velkých muzejních institucí slavnostně připomenout nedávné úspěchy československého muzejnictví, zvláště po vydání muzejního zákona, a projednat perspektivy dalšího (dlouhodobějšího) rozvoje.¹⁵⁴ S odkazem na zásady a směrnice třináctého sjezdu komunistické strany byla i v prostředí československého muzejnictví tématem otázka zvyšování společenské účinnosti veškeré práce, včetně řídicích činností, ekonomických procesů a správy a ochrany majetku.¹⁵⁵

Celostátní konference muzejních pracovníků byla přijata se zájmem. Účastnilo se jí celkem 440 pracovníků muzeí, zástupců řídicích orgánů a spolupracujících institucí. Konferenční jednání mělo slavnostní ráz, připomínala se významná jubilea i dosažené úspěchy, přítomni byli vysocí straničtí i státní funkcionáři, činitelé socialistické kultury.¹⁵⁶

Konferenci zahájil Oleg Homola, ředitel odboru kulturně výchovné práce a péče o kulturní památky Ministerstva kultury a informací. Hlavní referát přednesl Miroslav Brůžek, místopředseda výboru pro kulturu. Téměř osmi desítkám zasloužilých pracovníků a spolupracovníků muzeí byla udělena čestná ministerská ocenění.

Na úvodní referát, který předložil pozitivní zhodnocení stavu a vývoje československého muzejnictví poslední doby a stanovil linie činnosti na další léta (s výhledem do roku 1980), navázala jeden a půldenní diskuze. I vzhledem k aktuální dobové (polednové) atmosféře se právě tato část konference stala místem bohaté výměny názorů, pestřejší a volnější, než bylo zřejmě původně plánováno.¹⁵⁷

¹⁵⁴ K tomu srov. Helena MAXOVÁ (ed.), *Celostátní konference muzejních pracovníků ve dnech 20. -21. února 1968*, Praha 1968, s. 201.

¹⁵⁵ Srov. Václav VLČEK, *Za další rozvoj československého muzejnictví*, *Muzejní a vlastivědná práce* 4, 1967, s. 129-131.

¹⁵⁶ Srov. V. PUBAL, *Jubilejní rok*, s. 1-2.

¹⁵⁷ Průběh konference byl zachycen na stenografickém záznamu, který byl následně na základě společného usnesení účastníků konference vydán tiskem. Záznam nebyl dále upravován, vytištěn

Zájem o účast na celostátní konferenci jistě podpořila i skutečnost, že se jednalo o první konferenci svého druhu po devíti letech. Poslední obdobná konference se konala v Brně v roce 1959. Tato skutečnost byla ostatně vícekrát připomenuta, kriticky k ní například odkázal hned v úvodních větách vůbec prvního diskuzního příspěvku Jan Jelínek, ředitel Moravského muzea v Brně: „*Když na mě padl los jako na prvního, omezím se jen na několik konstatování. Především prvé, že jsme se setkali naposledy před devíti lety. A tuto skutečnost vám nechám dále k uvážení bez komentáře. Myslím ale, že je určitým momentem pro nás pro všechny.*“¹⁵⁸

Cílem hlavního referátu bylo vymezit pracovní pole konference, uvést zásadní témata a závazné přístupy a stanovit mantinely pro následnou diskuzi. Závěrečným výstupem pak mělo být společné usnesení, přejímající vytyčené základní programové linie činnosti. Návrh usnesení byl ovšem plénem přijat až po několika připomínkách.

Vedle očekávaných závěrů, formulovaných v intencích úvodního referátu, obsahovalo závěrečné usnesení i požadavek po vytvoření pravidelné platformy pro diskuzi a participaci na řízení československého muzejnictví. Na jedné straně to byla žádost po pravidelném konferenčním setkávání pracovníků muzeí ve dvouletém rytmu, na druhé přání ustavit kromě nově vytvářeného odborového svazu umění a kultury i vlastní zájmovou organizaci pracovníků muzeí, galerií a památkové péče. Základní ideou přitom bylo, aby se takto zformovaný svaz muzejních pracovníků jako stavovská organizace stal uznávaným partnerem ústředních institucí.¹⁵⁹

Bilanční část úvodního referátu si všimla vývoje československých muzeí v posledním desetiletí a vyznívala veskrze pozitivně. Za významný mezník zde bylo vyzdvihnuto přijetí muzejního zákona, který formuloval úkoly a poslání muzeí v socialistické společnosti.

byl pro vnitřní potřebu jako studijní materiál již po necelých dvou měsících od data konání konference. Srov. H. MAXOVÁ (ed.), *Celostátní konference*.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 56.

¹⁵⁹ Srov. V. PUBAL, *Jubilejní rok*, s. 3.

Muzea tímto zákonem dostala základní a jasný právní rámec pro svou činnost a další rozvoj. Zákon také legalizoval stávající stav, kdy muzea byla převzata do správy státu, a jasně definoval otázku řídicích procesů a příslušné kompetence ústředních orgánů a národních výborů. Státní dohled a správa měly muzeím přinést ekonomické zajištění a podstatně zlepšit kádrové a materiální vybavení.

V bilancujícím pohledu odpovídala kvalitativně novým podmínkám pro činnost a rozvoj také skutečná aktivita muzeí. Muzea měla posílit svou pozici v soustavě výchovných a vědeckých zařízení, zvýšit svou prestiž a prosadit se v kulturním životě nové socialistické společnosti. Především měla získat větší kontakt s veřejností, což měly dokládat zvyšující se počty návštěvníků.

Od padesátých let přitom celková návštěvnost československých muzeí vzrostla celkem šestkrát až na devět milionů osob ročně. V letech 1948 až 1953 činil roční průměr kolem jednoho a půl milionu návštěvníků. V roce 1960 to už bylo milionů šest.¹⁶⁰

Rostla i další čísla. Celková výstavní činnost se zvýšila celkem pětkrát, ročně bylo od roku 1960 pořádáno přibližně 1200 výstav. Podstatně se navýšil i počet pracovníků muzeí. V roce 1945 měla muzea jen necelých 300 stálých pracovníků, navíc soustředěných zvláště v největších ústavech. V roce 1960 již 1200 a v roce 1967 již více než 2500 zaměstnanců.¹⁶¹ Nárůst těchto čísel úzce souvisel s preferencí kulturně výchovné funkce muzeí.

Vedle navyšování personálního vybavení muzeí byla věnována pozornost i odpovídající kvalifikaci muzejních pracovníků a zajištění podmínek pro další odborné vzdělávání. Kabinety muzejní a vlastivědné práce v Praze a Bratislavě organizovaly kurzy, semináře a školení k hlavním úkolům muzejní činnosti. Bylo zřízeno nástavbové studium muzejnictví při Knihovnické škole v Praze a učební středisko pro takzvané přírodovědecké propagátory při Národním muzeu v Praze.

Milníkem bylo zřízení katedry muzeologie na filozofické fakultě brněnské univerzity s pracovištěm v Moravském zemském muzeu, které od roku 1964

¹⁶⁰ Srov. Jiří ŠPĚT, *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, Praha 1979, s. 206.

¹⁶¹ Srov. V. PUBAL, *Jubilejní rok*, s. 2.

zajišťovalo doplňkové studium určené posluchačům fakulty i studium postgraduální. Podobně bylo v roce 1967 zřízeno středisko výuky muzeologie na filozofické fakultě pražské univerzity s pracovištěm v Národním muzeu. Od roku 1967 také katedra národopisu téže fakulty nabízela ve spolupráci s Kabinetem pro muzejní a vlastivědnou práci postgraduální studium národopisu a národopisné muzeologie.¹⁶²

Nově také bylo založeno několik muzeí, další prošla rozsáhlou rekonstrukcí či modernizací nebo reinstalací expozic. Mezi úspěchy československého muzejnictví v předemtné době byly počítány rovněž některé významné expozice a výstavy v zahraničí, rozvoj výzkumné práce, vydávání dvou specializovaných odborných časopisů (*Muzejní a vlastivědná práce*, *Muzeum*), zaujetí důležitého místa v mezinárodní profesní organizaci muzeí a významný podíl na její činnosti.¹⁶³

Československé muzejnictví celkově mělo za poslední léta v oficiálním ohlednutí vykonat „*veliký kus práce*“ v činnosti sbírkotvorné i expoziční, v péči o ekonomické zajištění muzeí, v práci s kádry a v rozvoji a uplatňování teoretické reflexe muzejní práce.¹⁶⁴

Na bilanční část vstupního referátu navázalo vymezení hlavních linií dalšího rozvoje a činnosti muzeí. S odkazem na pokrokové tradice i aktuální socialistické úsilí bylo obecně cílem pracovat na vytváření kvalitativně nového modelu muzea, a sice muzea socialistického.¹⁶⁵ Takové muzeum se mělo jasně postavit do služeb rozvoje člověka a zařadit se do souboru institucí, „*jež pomáhají všechna formovat člověka příští etapy, člověka s velkými nároky na vzdělání i na povahové vlastnosti, člověka s jasným postojem k dalšímu vývoji směrem ke komunismu.*“¹⁶⁶

¹⁶² K tomu srov. Richard SUK, *Postgraduální studium etnografie a muzeologie na Karlově universitě*, *Muzejní a vlastivědná práce* 7, 1969, s. 207-209.

¹⁶³ Čeští a slovenští muzejníci byli aktivně zapojeni do činnosti mezinárodní profesní organizace muzeí (ICOM). Měli své zástupce ve vedení organizace i v jednotlivých oborových komitétách. Pro účastníky již osmé generální konference ICOM, pořádané v létě 1968 v Německé spolkové republice, připravili následnou třídní pokonferenční exkurzi do Československa. K tomu srov. Josef BENEŠ, *Poznatky z 8. generální konference ICOM 1968*, *Muzejní a vlastivědná práce* 6, 1968, s. 129-134.

¹⁶⁴ Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 19-21.

¹⁶⁵ K tomu srov. Josef BENEŠ, *Muzeum a společnost*, *Muzejní a vlastivědná práce* 6, 1968, s. 92-95.

¹⁶⁶ Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 15.

Hlavní referát se výslovně odvolával na programový (normativně-metodický) dokument pro realizaci kulturní politiky, konkrétně na *Rezoluci k naléhavým otázkám dalšího rozvoje socialistické kultury*, jež vzešla z příslušných usnesení třináctého sjezdu KSČ, a dále také na změny společenských podmínek a procesů, charakterizovaných nástupem vědecko-technické revoluce.¹⁶⁷

Pojem vědecko-technické revoluce byl jedním z nejužívanějších dobových termínů. Objevoval se nejen v teoretických pojednáních a referátech, ale běžně také v denním tisku. Populární bylo zejména pojetí, které vycházelo ze společensko-teoretických analýz týmu kolem Radovana Richty, publikovaných pod názvem *Civilizace na rozcestí* v roce 1966.¹⁶⁸

Vědecko-technická revoluce v tomto emancipativním pohledu měla v sobě skrývat možnosti sebeutváření člověka a současně být i kulturní revolucí „v mnohem hlubším a širším smyslu, protože se neomezuje na změny uvnitř kultury, ale převrací zároveň samo postavení kultury v životě společnosti.“¹⁶⁹

Kultura se v nových podmínkách měla stát rozhodující společenskou silou přetvářející svět a praktickou činnost člověka. Nahlížena byla jako humanizující a emancipující prostředek, nikoli jen jako spotřební složka nebo doplněk nového způsobu života.

Proklamovaným smyslem celé oblasti kultury bylo poskytnout podmínky a prostor k rozvoji každého člena socialistické společnosti a pomoci prosadit nový socialistický životní styl¹⁷⁰: „Pod vedením KSČ budou jednotlivé stupně státních

¹⁶⁷ Srov. *Rezoluce XIII. sjezdu KSČ k naléhavým otázkám dalšího rozvoje socialistické kultury*, in: XIII. sjezd Komunistické strany Československa. Praha 31. V. -4. VI. 1966, Praha 1966, s. 458-472.

¹⁶⁸ Srov. Radovan RICHTA a kol., *Civilizace na rozcestí. Společenské a lidské souvislosti vědeckotechnické revoluce*, Praha 1966.

¹⁶⁹ Citováno podle Martin SCHULZE WESSEL, *Pražské jaro. Průlom do nového světa*, Praha 2018, s. 65-66.

¹⁷⁰ Pojem socialistického životního stylu (slohu) rovněž patřil k dobově velmi aktuálním termínům; obsah tohoto pojmu ovšem byl teprve utvářen a ujasňován. Životním slohem byl rozuměn „dynamický model společenské a lidské skutečnosti, zahrnující v souvztáznosti způsoby práce, systémy mezilidských vztahů, způsoby spotřeby a obsah mimopracovní doby, způsoby poznávání (vzdělávání) a myšlení a dále jim odpovídající soubor psychosociálních stereotypů (potřeb, přání, motivací, schopností, postojů, vzorů jednání, hodnot), institucí a životního prostředí, charakteristických pro určitou historickou epochu (případně geografickou oblast).“ Ota KLEIN, *Životní styl a moderní civilizace*, Praha 1969, s. 17. S vymezením socialistického životního slohu to ale již bylo složitější: „Mohli bychom si úlohu různě usnadnit, ať upozorňováním na zásluhy minulých dvaceti let ať odkazy na vábné perspektivy budoucnosti, či jinak. Pravda však je, že zde

*orgánů, organizace a instituce realizovat činnost, která musí uspokojovat podstatně vyšší nároky, pokud jde o obecnou kulturnost, kulturnost pracovního a životního prostředí a nový socialistický životní styl, jehož součástí je mimo jiné i vyřešení vztahu člověka k přírodě, společnosti, technice, vědě a umění ve smyslu vědeckého světového názoru a tendencí směřujících k vytvoření komunistické společnosti.*¹⁷¹

Tento přístup nebyl nahlížen jako něco nového, ale jako pokračování kulturní revoluce, viděné jako dlouhodobý proces.¹⁷² Pokračující kulturní revoluce měla přinést „další demokratizaci kultury“ a její socialistické angažovanosti. Postup demokratizace kultury měl být přitom v souladu s demokratizací v ekonomické a politické oblasti.¹⁷³

Pod procesem demokratizace byly rozuměny především dva požadavky. Tím prvním bylo zajistit přístup pro co nejširší vrstvy společnosti ke kulturním hodnotám a statkům, včetně těch nejcennějších, tím druhým, aby vztah lidí ke kulturnímu bohatství nezůstával pouze v rovině spotřebního chování, ale aby přerůstal do aktivní spoluúčasti na procesech tvorby a šíření kulturních hodnot.¹⁷⁴

Základním úkolem muzeí bylo v tomto směru realizovat svou specifickou úlohu, tedy vytvářet sbírkové fondy dokladů o vývoji přírody, společnosti či určitého druhu lidské činnosti a tyto doklady využívat k rozvoji vědy a kultury podle (aktuálních) potřeb společnosti. Muzea se i v souladu s muzejním zákonem měla soustředit na realizaci všech svých čtyř hlavních funkcí, konkrétně na soustavné doplňování sbírkových fondů, na péči o sbírky, využívání sbírek pro vědecké účely a také pro účely výchovné. Modelové socialistické muzeum mělo

stojíme před další neznámou. My prostě nevíme, co znamená socialistický životní styl.“ TAMTÉŽ, s. 11.

¹⁷¹ M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 6.

¹⁷² Srov. *Rezoluce XIII. sjezdu KSČ*, s. 458-459. K tomu dále srov. Miroslav BUKOVSKÝ, *Východiska a faktory ovlivňující současnou koncepci kulturně výchovné činnosti*, in: XIV. sjezd KSČ a naše kultura. Sborník materiálů ze semináře Socialistické společnosti pro vědu, kulturu a politiku, uspořádaného dne 24. září 1971 v Praze, Praha 1971, s. 20n.

¹⁷³ Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 8.

¹⁷⁴ K tomu srov. projev delegáta Ivana Skály na třináctém sjezdu komunistické strany. *XIII. sjezd Komunistické strany Československa. Praha 31. V. -4. VI. 1966*, Praha 1966, s. 240.

vycházet ze své podstaty, tedy z práce s hmotným materiálem, a současně se stát aktivním faktorem ovlivňujícím veřejnost.¹⁷⁵

Rozšiřování a správa sbírek byly základem pro veškerou další činnost muzeí. Proto také byla zdůrazněna potřeba soustavné péče, a zvláště ochrany a zpracování sbírek. Tato péče se měla zvýšit a zkvalitnit. Soudobý stav evidence a odborného zpracování sbírek byl nahlížen jako neuspokojivý. V druhém evidenčním stupni byla zpracována přibližně jen třetina všech sbírkových předmětů.¹⁷⁶

K napravení tohoto stavu měly být také hledány nové a účinné metody urychlující katalogizační práci. Perspektivně se plánovalo vytvoření centrální evidence sbírkových předmětů a využití tehdy progresivních metod strojového zpracování. Ke zlepšení mělo dojít také v oblasti uložení sbírek a konzervace. Pozornost měla být věnována zajištění a případné výstavbě větších a vhodnějších deponitárních prostor, třeba i formou společného deponitáře pro určitou větší oblast. V regionech se také počítalo s vytvořením jednoho až dvou center, jež by se zabývala konzervací a preparací sbírkových předmětů.

Vědecká činnost měla i nadále zůstat významnou součástí činnosti muzea, zlepšit se měla efektivita a rovina řízení a kontroly. Typická byla především pro větší a personálně a kvalifikačně dobře zajištěné instituce. Jednoznačně se měla orientovat na sbírky a nově také vycházet ze státního plánu výzkumu. Tím se mělo docílit efektivnější volby výzkumných úkolů a lepší koordinace s dalšími vědeckými pracovišti, například s Československou akademií věd.¹⁷⁷

¹⁷⁵ K tomu srov. programový text Josefa Beneše o úloze a funkci muzeí, přednesený na sympoziu *Specifika muzejní práce* (Opava 1969). Josef BENEŠ, *Poslání a funkce muzea jako svébytné kulturní instituce*, *Muzejní a vlastivědná práce* 7, 1969, s. 52-65.

¹⁷⁶ Počet sbírkových předmětů uložených v československých muzeích se každoročně zvyšoval. V roce 1966 dosáhl již ca 20 milionů. V druhém stupni evidence bylo odborně zpracováno ca 8 milionů sbírkových předmětů. Zbylých 12 milionů sbírkových předmětů zůstávalo v prvním stupni evidence. Každým rokem se však vzájemný poměr sbírkových předmětů evidovaných v prvním a druhém stupni zhoršoval. Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 23-24. K tomu srov. Jirí ŠPĚT, *Stav a některé problémy evidence muzejních sbírek*, *Muzejní a vlastivědná práce* 5, 1967, s. 160-162.

¹⁷⁷ Koordinace vědecké práce mezi muzejními ústavy a vědeckými institucemi byla již delší dobu považována za jedno z nejslabších míst muzejní praxe. Srov. Josef BENEŠ, *Předpoklady vědecké práce v regionálních muzeích*, *Muzejní a vlastivědná práce* 3, 1965, s. 162-165.

Výzkumná práce v muzeích se měla intenzivně zaměřit na odborné zpracovávání a zpřístupňování sbírkových fondů, a to i formou vydávání specializovaných katalogů. Zvýšit se měla také dostupnost sbírkových fondů pro badatelskou činnost dalších vědeckých institucí i jednotlivců.¹⁷⁸

V oblasti kulturně výchovné práce měly být vytvořeny předpoklady pro rychlejší modernizaci expozic a soustavnou výstavní činnost, jež by více reagovala na (kulturní) potřeby a životní styl (socialistické) společnosti. Proto také příležitostné výstavy měly dostat více prostoru, a to i na úkor stálých expozic.

Vedle obsahu se mělo dbát také na formu a využívat moderní výstavní prostředky a také poznatky a zkušenosti dalších oborů. Větší atraktivita měla přivést do muzeí další návštěvníky a zvláště mládež.¹⁷⁹

Zlepšit spolupráci se školou, a to v oblasti školní i mimoškolní výuky, zněl ostatně jeden z nejdůležitějších úkolů. Zvláště ústřední a větší regionální muzea měla být vybavena učebnicemi a pracovními s příslušnou technikou, vhodné bylo také připravovat specializované výstavy navázané na učební plány.¹⁸⁰

Spolupráce muzea a školy vycházela ze zapojení muzeí do soustavy kulturních a výchovných institucí, jež měly každá svými vlastními prostředky přispívat k prosazení nového socialistického životního stylu a k výchově nového člověka.¹⁸¹ Muzea na svém bohatém sbírkovém materiálu měla v duchu vládnoucího světového názoru názorně dokládat dějiny a vývoj přírody a člověka, a tak rozšiřovat a prohlubovat vzdělání (nejen) mládeže.

¹⁷⁸ Josef Beneš v tomto smyslu upozorňoval, že „zvědečtění muzejní práce“ se má týkat celé oblasti činnosti muzeí, nejen plnění výzkumných úkolů příslušné vědní disciplíny. Srov. J. BENEŠ, *Poslání*, s. 56-57.

¹⁷⁹ Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 30. Novým tématem byla také otázka působení muzejních expozic a výstav na návštěvníky, jíž se v rámci výzkumného úkolu věnoval od roku 1964 ve spolupráci s dalšími institucemi Kabinet muzejní a vlastivědné práce. Srov. Václav PUBAL, *Teoretická práce v našem muzejnictví*, Muzejní a vlastivědná práce 2, 1964, s. 103. Josef Beneš se domníval, že se v budoucnu dosavadní způsoby vystavování (opřené o pouhou empirii) výrazně promění a budou nahrazeny takzvanými efektivnějšími způsoby prezentace schopnými působit komplexně na celé lidské vědomí. K tomu srov. Josef BENEŠ, *Působnost expozic jako muzeologický problém*, Muzejní a vlastivědná práce 8, 1970, s. 85-109.

¹⁸⁰ Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 31.

¹⁸¹ Spolupráce muzea a školy byla také předmětem výzkumu, který v letech 1969 až 1970 ve spolupráci s vybranými muzei uskutečnil pražský muzeologický kabinet. Tento výzkum měl být dokladem, že se tato otázka dostala do takzvané vyšší, vědeckější fáze. Srov. Jiří ŠPĚT, *Výzkum spolupráce muzea a školy v letech 1969/1970*, Muzejní a vlastivědná práce 8, 1970, s. 191-192.

Tuto svou úlohu muzea plnila zapojením do školní i mimoškolní činnosti, zejména výukou v muzeu nebo nabídkou zájmových útvarů: „*Muzea mají významnou úlohu v prohlubování školní a mimoškolní výuky a v šíření vzdělanosti u mládeže. Rozsáhlé sbírkové fondy poskytují nejlepší podmínky pro konkrétní zobrazení přírody a společnosti, jako doplněk občanské výchovy, vlastivědy, geologie, biologie, historie, techniky a dalších oborů, přispívají k objasňování materialistického a dialektického vývoje světa, posilují vědomí národní hrdosti, socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu.*“¹⁸²

Ke zvýšení návštěvnického komfortu, odpovídajícího potřebám nové doby, měly také přispět další prostory a služby, jež měla muzea také nově nabízet (šatna, kuřárna, bufet, přednášková síň, klubovna pro zájmové kroužky, čítárna a další).¹⁸³ Kulturně výchovná práce muzeí se měla zaměřit na konkrétní muzejní publikum. Aby bylo možné volit správné metody a formy, a tak prohloubit a zkvalitnit účinnost výchovného a vzdělávacího působení, měla muzea vycházet ze znalosti skladby svých návštěvníků.¹⁸⁴

Pro nejbližší dobu stál před československým muzejnictvím úkol dotvořit celostátní síť muzeí.¹⁸⁵ Ta v návrhu, předloženém účastníkům konference, rozlišovala dvě úrovně, celostátní a krajskou a zaváděla nový typ regionálního muzea. Nově mělo být také vyřešeno postavení a úloha malých muzeí a památníků a také struktura dalších muzeí podle aktuálních a výslovně i budoucích potřeb společnosti.¹⁸⁶

¹⁸² M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 31.

¹⁸³ K tomu srov. J. BENEŠ, *Možnosti*, s. 63-64.

¹⁸⁴ Výzkumu návštěvnosti věnoval v druhé polovině šedesátých let pražský muzeologický kabinet výraznou pozornost. Vedoucím pracovní skupiny pro výzkum návštěvnosti byl někdejší ředitel píseckého muzea Richard Suk. K tomu srov. např. Richard SUK, *Výzkum účinnosti muzejní kulturně výchovné práce*, *Muzejní a vlastivědná práce* 5, 1967, s. 21-24. Novinkou byla otázka působnosti muzejních výstav a expozic, zkoumaná i prostřednictvím experimentálních výstav. Jednu z nich uspořádal muzeologický kabinet také v Oblastním muzeu v Písku. Srov. Richard SUK, *Václav Šebele – svědectví (experimentální výstava Muzeologického kabinetu v Praze)*, *Muzejní a vlastivědná práce* 8, 1970, s. 185-187.

¹⁸⁵ Nová organizace muzejní sítě byla v této době aktuální otázkou i v tehdejší Německé demokratické republice. Vedoucí představitelé československého muzejnictví tamní přístupy sledovali a hledali v nich případnou inspiraci. Srov. Annadora MIETHE, *K některým otázkám reorganizace muzejnictví v Německé demokratické republice*, *Muzejní a vlastivědná práce* 2, 1964, s. 224-227.

¹⁸⁶ Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 33n.

Na hlavní referát, po slavnostním intermezzu spojeném s předáním čestných uznání vybraným pracovníkům a spolupracovníkům muzeí, navázala diskuze. Jednotlivé diskuzní příspěvky byly v souladu s volným vymezením tématu konference a aktuální politickou a společenskou situací obsahově dosti rozmanité. Některé se k tématu vyjadřovaly komplexně, jiné vycházely z praktických zkušeností a přinášely spíše dílčí pohledy, a to i na konkrétní místní problémy a bolavá místa.

Proluka devíti let od poslední obdobné konference zřejmě také přispěla k tomu, že v diskuzi bylo upozorněno na vícero silných témat, která by si vyžádala samostatná zpracování, ať už to byla otázka účinnosti muzejních expozic a výstav nebo také bezpečnosti práce.

V některých příspěvcích se také a někdy i s odkazem na nedávné lednové zasedání ústředního výboru komunistické strany objevila (opatrně formulovaná) kritika tehdejšího (politického) vedení a řízení československého muzejnictví i upozornění na důležitost zapracování podnětných návrhů a zkušeností z nižších míst.¹⁸⁷ Kritické hlasy zazněly i na adresu vývoje muzejnictví od poslední konference a korigovaly tak pozitivně vyznívající popis dějin předložený ve vstupním referátu. Kritizována byla i malá aktivita Ústřední muzejní rady, jež podle zákona o muzeích a galeriích měla být iniciativním a poradním orgánem ministerstva v základních koncepčních záležitostech a otázkách.¹⁸⁸

Kritika vedoucích a manažerských procesů se například objevila i v písemně odevzdaném diskuzním příspěvku Evžena Schneidera, tehdy pracovníka pražského muzeologického kabinetu a za normalizace ředitele Jihočeského muzea v Českých Budějovicích: *„Na letošním lednovém plénu ÚV KSC byly kritizovány vážné nedostatky v politickém řízení a vedení, o nichž je možno oprávněně říci, že se v nemenší míře – ne-li ještě citelněji – projevují ve všech člancích a stupních řízení i našeho muzejnictví. Je to častá improvizovanost v řídicí práci, nedostatek reálně založené perspektivnosti, rozhodování pod tlakem každodenních a každoročních*

¹⁸⁷ Prostor pro kritiku vedoucích a rozhodovacích procesů v delší perspektivě připravil požadavek podstatného zvýšení účinnosti řízení, formulovaný v souvislosti se směrnicemi a zásadami třináctého sjezdu komunistické strany. Srov. V. VLČEK, *Za další rozvoj*, s. 129.

¹⁸⁸ K tomu srov. V. PUBAL, *Jubilejní rok*, s. 2.

tlaků, kdy se přehlíží a ztrácí potřebný zřetel k důsledkům pro budoucnost. Je to neblaze zakořeněná kampaňovitost, jak ji v naší oblasti bohužel dobře známe, např. při přípravě aktuálních výstav i jiných osvětových akcí nebo při krátkozrace utilitárním a povrchně ilustrativním koncipování dokumentační a sbírkotvorné aktivity. A je to každodenní a každoroční improvizace (např. při sestavování plánů práce nebo při prověrkách výsledků práce), která se neobejde bez subjektivismu, chvatu a nervozity, bez situací, kdy jednání vedoucích i podřízených pracovníků se stává podrážděným a tolik potřebná rozhodnost a energičnost, která je nezbytným rysem pozitivního, tvořivého stylu práce, mění se na jedné straně v poručníkování a komandování a na druhé straně v pasivní, lhostejné a mechanické plnění příkazů, což se pochopitelně neslučuje s požadavky iniciativní a plně angažované práce, s požadavky rozvážné a věcné diskuse, odpovědného a zralého rozhodování řídicích pracovníků na základě odpovědného shrnutí a důsledného využívání podnětných návrhů a zkušeností zdola.“¹⁸⁹

Účastníci diskuse vycházeli z (reflexe) své praxe a potřeb a současně také reagovali na aktuální dění. S pomocí běžně užívaných i nových a do určité míry i módních termínů se snažili vyjádřit své názory a zkušenosti, mnohdy odlišné od záměrů a představ politického vedení. Obraceli se přitom k tehdy často skloňovaným a již připomenutým pojmům demokratizace a kritiky manažerských a vedoucích procesů.

Problematizována přitom byla jak dosavadní oficiální interpretace vývoje československého muzejnictví, tak i navrhované vývojové perspektivy. Vyjádřen byl také požadavek po aktivní spoluúčasti na rozhodování o dalším směřování, a to i v rámci samostatné stavovské organizace.¹⁹⁰ Vyzdvihována, a to i v souvislosti s konceptem socialistického muzea jako cíle pro (nejbližší) budoucnost, byla angažovanost, iniciativnost, tvořivost a zejména odpovědné rozhodování i za využití znalostí a zkušeností přímo z konkrétních míst.

¹⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 184-185.

¹⁹⁰ Ta byla skutečně jako „autonomní orgán schopný podílet se rozhodujícím způsobem na odborném řízení“ ustavena pod názvem Svaz muzeí, galerií, památkové péče a ochrany přírody. Při ustavujícím sjezdu 27. června 1968 v Brně byl zvolen výbor, jehož úkolem bylo mimo jiné připravit konferenci muzejních pracovníků z Čech, Moravy a Slezska. Plánována byla na říjen téhož roku. Srov. *Ustavující sjezd Svazu českých muzeí*, Muzejní a vlastivědná práce 6, 1968, s. 100.

Záměr vytvořit z muzeí aktivní kulturní střediska či ohniska, ovlivňující vědomí širokých vrstev společnosti, zůstával nezpochybnovanou ideou.¹⁹¹ Lišily se způsoby a představy, jak tohoto cíle dosáhnout, respektive také jak model socialistického muzea z oblasti proklamací uvést ve skutečnost. Z diskuze vyplývalo, že zásadní úlohu tu měla sehrát aktivita samotných muzeí a jejich pracovníků, kterým se také mělo dostat podílu na řízení a rozhodování.

Aktivní přístup ostatně nyní vyžadovali i představitelé a zástupci vedoucích a řídicích orgánů českého muzejnictví. Josef Beneš, tajemník Ústřední muzejní rady při Ministerstvu kultury a informací, na stránkách *Muzejní a vlastivědné práce* krátce po celostátní konferenci upozorňoval na nesamozřejmost muzea ve společnosti a probíhající soutěž všech dalších kulturních institucí o přízeň veřejnosti. Pasivita i s ohledem na takzvané převratné změny v celém pojetí člověka a společnosti i pociťovaná potřeba revize celé koncepce kulturní činnosti mohly do budoucna vést k tomu, že se muzea ocitnou na „vedlejší koleji“.¹⁹²

Případné chyby v tomto pohledu nebyly na straně politického vedení, ale vlastních muzeí. Iniciativa měla vycházet zdola, funkcionáři měli být aktivitou muzea a muzejních pracovníků získáni a přesvědčeni o možnosti muzeí přispívat k rozvoji kultury. Dokonce „*pasivně čekat, že se muzeu dostane potřebných prostředků pro modernizaci expozic a pracovníků pro plnění všech úkolů náhodně a bez úsilí muzea – to je iluze, jež poškozujee muzeum i společnost. Aktivně pracující muzea mají prostředky k činnosti. Zaostávají pouze muzea pasivní, v nichž se nic neděje a jichž si proto nikdo necení, poněvadž od nich nic nečeká,*“¹⁹³

Prosadit model socialistického muzea také znamenalo zvýšit prestiž muzeí ve společnosti. To byl také cíl druhé mezinárodní kampaně muzeí na léta 1967 a 1968, jež probíhala pod heslem *Muzea do služeb rozvoje člověka*. Kampaň měla

¹⁹¹ Na myšlence vytvořit co nejrychleji a za využití progresivních forem a prostředků z muzeí živé kulturní instituce sloužící k výchově i poučení pracujících se shodovali muzejníci i z dalších socialistických zemí. Srov. František TEPPER, *Vytvořit z muzeí živé kulturní instituce. Několik poznámek k mezinárodní muzeologické konferenci v Budapešti*, *Muzejní a vlastivědná práce* 3, 1965, s. 1-8. Dále srov. Václav PUBAL, *Muzeum kulturním a společenským střediskem. K 10. výročí muzea v Roztokách*, *Muzejní a vlastivědná práce* 5, 1967, s. 193-195.

¹⁹² Srov. J. BENEŠ, *Muzeum a společnost*, s. 92.

¹⁹³ TAMTÉŽ, s. 94.

posílit pozici muzeí a napomoci jim uplatnit se jako instituce podílející se na rozvoji kultury mnohem větším a výraznějším podílem, než bylo dosud zvykem. V tomto duchu se i *Jubilejní rok československých muzeí 1968*¹⁹⁴ měl stát pro všechny pracovníky muzeí vhodnou příležitostí, „aby zaujali kladné stanovisko k novým náročným úkolům muzeí v socialistické společnosti a aktivně se podíleli na jejich rozvoji v dalším období.“¹⁹⁵

3.3. Celostátní síť muzeí

K hlavním diskutovaným tématům konference patřila problematika nově navrhované celostátní sítě muzeí. Ta byla také jedním z ústředních témat úvodního referátu. V diskuzi byla kriticky reflektována skutečnost, že nová muzejní síť je stále ještě po téměř deseti letech příprav jen ve stadiu úvah, navíc úvah, které nezohlednily dřívější připomínky zdola od jednotlivých muzeí. Předmětem kritiky se samozřejmě stalo i s tím spojené postavení několika konkrétních institucí v nově navrhované muzejní síti.

Předložený návrh základní sítě muzeí byl prý připraven na poslední chvíli a vzhledem k tomu také ani nebyl projednán s příslušnými vedoucími orgány, ať už šlo o krajské národní výbory nebo v případě slovenských muzeí o Poverenictvo Slovenskej národnej rady pre kulturu a informácie. Proto se také jednalo o návrh předběžný. Od dřívějších materiálů se odlišoval svým záměrem představit aktuální stav regionálních muzeí, aniž by zohlednil otázku rovnoměrného zastoupení těchto institucí v jednotlivých krajích.¹⁹⁶

Na úrovni jednotlivých krajů byla koncepce připravována od roku 1964.¹⁹⁷ Dle chystaných zásad se přitom upustilo od dosavadního všeobecného širokého

¹⁹⁴ Propagační kampaň Mezinárodní muzejní rady (ICOM) se v Československu vzhledem k velkým muzejním výročím rozvinula podle plánu v plném rozsahu až od počátku roku 1968. Srov. Josef BENEŠ, *K zahájení II. mezinárodní kampaně muzeí*, Muzejní a vlastivědná práce 6, 1968, s. 25-28.

¹⁹⁵ J. BENEŠ, *Muzeum a společnost*, s. 95.

¹⁹⁶ Srov. H. MAXOVÁ (ed.), *Celostátní konference*, s. 113.

¹⁹⁷ V píseckém muzeu přípravy nové muzejní sítě rezonovaly již o něco dříve. Tehdejší ředitel muzea Richard Suk se totiž aktivně podílel na tvorbě nové podoby organizace československého muzejnictví. Srov. Libor KŘIVÁNEK, *Písecké muzeum v roce 1963*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1963, s. 68-69.

vlastivědného programu velké většiny muzeí a šlo se cestou specializace a nového vymezování pracovních oborů muzeí.¹⁹⁸ Nově bylo koncipováno odborné zaměření muzeí, přirozená sběrná oblast i vyjádření odborné vzájemné návaznosti až po úroveň malých muzeí městského a místního typu a památníků. Současně s tím byla také v některých krajích ojediněle zrušena muzea, která již po delší dobu nevykazovala činnost. Krajské národní výbory měly také následně na základě chystaných ministerských zásad pro přestavbu celostátní sítě muzeí připravit návrhy krajských sítí muzeí.¹⁹⁹

Tyto materiály ovšem nebyly, i v souvislosti s koncepčními a administrativními změnami na úrovni ministerstev i nevyjasněnými otázkami řízení muzejnictví (muzea stále ještě patřila do oblasti osvětové činnosti), dotaženy až k závazným dokumentům.²⁰⁰

Návrh celostátní sítě muzeí, předložený jako rozmnožený pomocný materiál účastníkům konference, rozlišoval základní a krajskou úroveň, a především počítal s novým typem regionálních muzeí.²⁰¹ Ta měla spolu s ústředními muzei patřit do základní sítě a stát se v krajích centrem veškeré muzejní práce. Podstatná přitom nebyla šíře oborového záběru, ale vyšší nároky na kvalitu práce.²⁰²

Proklamativním cílem nově navrhované sítě muzeí bylo zkvalitnit činnost muzeí a napomoci, aby muzea lépe sloužila zájmům společnosti dle zákona o muzeích a galeriích i dle aktuálních představ spojených s modelem budoucího socialistického muzea. Tehdejší stávající muzejní síť, zahrnující asi 500 muzeí, byla pokládána za naddimenzovanou, především v českých zemích. Součástí sítě byla i muzea, která nevykazovala žádnou činnost.²⁰³

¹⁹⁸ K tomu srov. Václav PUBAL, *Muzejnictví v jubilejním roce*, Muzejní a vlastivědná práce 3, 1965, s. 65-67.

¹⁹⁹ Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 33-34.

²⁰⁰ Srov. V. PUBAL, *Jubilejní rok*, s. 2.

²⁰¹ K tomu také srov. Josef JANČÁŘ, *K otázkám funkce a organizační struktury specializovaných regionálních muzeí*, Muzejní a vlastivědná práce 5, 1967, s. 216-219.

²⁰² K tomu srov. A. MIETHE, *K některým otázkám*, s. 226-227.

²⁰³ V roce 1945 bylo v českých zemích na 360 muzeí a památníků. V roce 1972 po reorganizaci muzejní sítě bylo v České socialistické republice 204 muzeí, 76 památníků, 121 samostatných poboček muzeí a 29 galerií. Srov. Václav PUBAL a kol., *Muzea, galerie a památkové objekty v ČSR*, Praha 1973, s. 6.

Nová síť a nová kategorizace muzeí měla vyřešit problém nedostatečného kádrového a hospodářského zabezpečení zejména menších muzeí a památníků. Regionální muzea se měla etablovat z tehdejších krajských a oblastních muzeí a také z některých vybraných okresních muzeí, která měla být za tímto účelem dotvořena. Nová síť muzeí měla být zavedena v dohledné době, dokončení této sítě ale mělo být otázkou spíše dlouhodobou.²⁰⁴

Přednostní pozornost v rámci zavádění celostátní sítě měla být věnována ústředním a regionálním muzeím. Ta měla být dotvořena v první řadě. Ústředním muzeem byla přitom rozuměna muzejní instituce celostátního či národního významu, jejíž územní působnost se v příslušném oborovém zaměření vztahovala na území státu nebo jeho historicky významné části. Pro příslušný obor se také měla stát ústředním dokumentačním a výzkumným střediskem. Jako vedoucí muzejní ústav pro daný obor měla být také nadřazena muzeím nižší organizační úrovně.²⁰⁵

Regionální muzeum se i s ohledem na mezinárodní zvyklosti mělo vázat na konkrétní region, jímž byl rozuměn přirozený, historicky vzniklý celek širšího rozsahu s určitými specifickými znaky. Proto také pro vymezení územní působnosti regionálních muzeí nebyly rozhodující hranice jednotlivých okresů ani správní obvody národních výborů.²⁰⁶ Regionální muzea měla podléhat vedení a řízení přímo krajského národního výboru.

Co se týče věcné působnosti, nebylo podmínkou, aby regionální muzeum obsáhlo všechny obory muzejní práce. Stačilo i několik vybraných. Rozhodující a určující charakteristikou totiž neměl být větší počet specializovaných pracovišť, ale takzvaná vyšší úroveň práce. Vedle zaměření na konkrétní region, zasahující území i několika okresů, měla být regionální muzea také pověřována plněním celokrajských úkolů.

Předpokládalo se, že regionální muzea ve spolupráci s ústředními muzei a kabinety muzejní a vlastivědné práce (a také za dohledu krajského národního

²⁰⁴ Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 33-34.

²⁰⁵ V rámci diskuze přitom bylo upozorněno, že některá navrhovaná ústřední muzea svým zázemím ani činností „hlavně naprostým nezájmem svých řídicích institucí“ nedosahují ani úrovně dosavadních muzeí okresního typu. Srov. V. PUBAL, *Jubilejní rok*, s. 3.

²⁰⁶ Srov. J. JANČÁŘ, *K otázkám*, s. 217.

výboru) budou řídit a realizovat v daném regionu vědeckou a odbornou práci, zabezpečovat a koordinovat expoziční a výstavní činnost a svým personálním i technickým vybavením pomáhat dalším muzeím, zejména v evidenci a ochraně sbírkových fondů a prezentační činnosti. Pro všechna muzea a památníky ve své vymezené oblasti se regionální muzea měla stát také centry výchovy a dalšího vzdělávání stálých i dobrovolných pracovníků.²⁰⁷

Návrh celostátní sítě, předložený účastníkům konference, obsahoval přehled regionálních muzeí dle tehdejšího reálného stavu bez ohledu na rovnoměrné zastoupení v jednotlivých krajích. Pod čarou pak byla uvedena další muzea, která po případném dobudování mohla být také jako regionální zařazena do základní sítě. Některé kraje měly aktuálně dvě regionální muzea, jiné pět. Značný rozdíl byl přitom mezi českými a moravskými kraji. Tento rozdíl měl být také podnětem pro urychlené budování regionálních muzeí v Čechách.²⁰⁸

Podrobnější komentář k navrhované podobě celostátní muzejní sítě poskytl účastníkům konference Josef Beneš, a to jako pracovník Ministerstva kultury a informací. Nicméně ve svém příspěvku nesděloval oficiální komentář ministerstva k předkládanému materiálu, ale pouze svůj osobní názor. Na tuto skutečnost také výslovně upozornil, společně s tím, že o návrhu se bude ještě dále jednat. Předkládaný návrh proto také následně označoval jako informativní. Také předpokládal, že tato „rozporná otázka“ bude do konce roku vyřešena.²⁰⁹

Ve svém diskuzním příspěvku se především věnoval problematice pojetí a zařazení regionálních muzeí. To bylo dosti ožehavé téma. Aby muzeum mohlo být považováno za regionální a jako takové také včleněno do základní sítě, mělo již v daný moment splňovat všechny předpoklady k činnosti na vyžadované úrovni. Konkrétně to mělo znamenat, že takové muzeum je odpovídajícím způsobem prostorově i personálně vybavené, má rozsáhlé sbírkové fondy a svou vykonávanou činností naplňuje zákonné požadavky v plném rozsahu.

²⁰⁷ Srov. M. BRŮŽEK, *Za další rozvoj*, s. 34-36.

²⁰⁸ Srov. H. MAXOVÁ (ed.), *Celostátní konference*, s. 115.

²⁰⁹ Srov. V. PUBAL, *Jubilejní rok*, s. 3.

Vybavené regionální muzeum po stránce personální mělo disponovat 20 až 25 pracovními silami. Za minimum pro zařazení do základní sítě považoval J. Beneš 15 úvazků, přičemž minimálně pět z nich mělo být vysokoškolských: „*Jinak si neumím představit, že by regionální muzeum mohlo fungovat jako ústav a plnit všechny úkoly, které se po něm budou žádat. Je samozřejmé, že jeho expozice a výstavní činnost by měly mít určitou úroveň, že by mělo publikovat výsledky svých regionálních výzkumů atd.*“²¹⁰

Základní síť se měla skládat z již vybudovaných ústavů, které se mohly vykázat vědeckou, odbornou i odborně poradenskou činností, sbírkovými fondy, odpovídajícím vybavením i svými pracovníky. V budoucnu pak měla být do této základní sítě doplňována i další muzea. Ne namátkově, ale podle plánů, které měly být připravovány na úrovni jednotlivých krajů. Vycházet se přitom mělo z kulturních a hospodářských potřeb i z takzvaných regionálních pokrokových tradic.²¹¹

Formát regionálního muzea byl dozajista spojený s určitou prestiží i příslibem dalšího materiálního a personálního rozvoje a budoucnosti. Stejně tak byl dokladem významnosti a místem pro uplatnění institucionálních či soukromých představ, aspirací a zájmů. Nicméně z pohledu ministerských úředníků se především jednalo o cestu, jak pozvednout celkovou úroveň českého a slovenského muzejnictví a přispět k realizaci rozvojových cílů oboru, reprezentovaných modelem socialistického muzea: „*Tím, že muzeum bude zařazeno do základní sítě jako regionální muzeum, tím se mu nejen dostane určitého výsadního postavení, ale současně s tím musí na sebe vzít i odpovědnost na muzejnictví ve své oblasti, nejen vyšší nároky na vlastní činnost. Jinak by tato diferenciací muzeí nepřinesla to, co od ní čekáme.*“²¹²

Celostátní konference muzejních pracovníků se účastnil i ředitel píseckého muzea Jiří Frey. Zastupoval instituci, která se čerstvě od roku 1967 v souladu s novým statutem nazývala Oblastní muzeum v Písku. Oblastní působnost pro

²¹⁰ H. MAXOVÁ (ed.), *Celostátní konference*, s. 114.

²¹¹ Srov. V. PUBAL, *Jubilejní rok*, s. 3.

²¹² H. MAXOVÁ (ed.), *Celostátní konference*, s. 114.

okresy Písek, Prachatice, Strakonice a Příbram spočívala v oborech přírodovědy a literární historie.

Jiří Frey vystoupil spolu s kolegy z dalších jihočeských muzeí ze Soběslavi a Jindřichova Hradce s diskuzním příspěvkem, v němž se velmi kriticky vyslovil k nově navrhované muzejní síti. Konkrétně uváděl, že v návrhu pro jižní Čechy se prý nijak neprojevil předběžný výzkum a vědecké zdůvodnění sběrných oblastí. Podívoval se také nad zařazením některých muzeí, zejména tehdejšího Muzea husitského revolučního hnutí v Táboře, které bylo počítáno mezi regionální a nikoli mezi muzea s celostátním významem, například na rozdíl od Muzea Pohraniční stráže.²¹³

Dále také upozorňoval, že pro některá muzea, a týkalo se to právě i muzea píseckého, přinášela nová koncepce a s ní spojená nová kategorizace muzeí omezení možností dalšího rozvoje. V souvislosti s tím vyjádřil také své rozčarování: *„Pokud jde např. o muzeum v Písku, bylo budováno jako regionální muzeum Prácheňska v rámci prácheňského kraje a materiální a vědecko-výzkumné podmínky rozvoje muzea jsou ostatně zaručeny. Přitom připomínáme, že toto muzeum není uvedeno dokonce ani mezi „kandidáty“ regionálních muzeí.“*²¹⁴

²¹³ Muzeum Pohraniční stráže bylo v roce 1973 přetvořeno v Muzeum Sboru národní bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra a po roce 1990 v Muzeum Policie České republiky.

²¹⁴ Srov. H. MAXOVÁ (ed.), *Celostátní konference*, s. 177.

4. Za muzeum regionální a socialistické

Písecké muzeum prošlo během krátké doby na přelomu šedesátých a sedmdesátých let dynamickým rozvojem. Rozšiřovalo se o nové prostory, zaměstnance i oblasti činnosti, současně bylo cíleno na růst kvality práce i poskytovaných služeb. Vděčilo za to nadšení, aktivitě i neotřelým nápadům svého nového ředitele i pozměněným politickým a společenským poměrům, které přispěly k tomu, že řada nových myšlenek a představ mohla být realizována, byť na některé se dostalo až v delším časovém horizontu.

Nový ředitel píseckého muzea dostal anebo si dokázal získat v tomto období prostor pro uplatnění svého aktivního přístupu, programu a vize.²¹⁵ Postupně se ale tento prostor zmenšoval, až nakonec nezbyl žádný. V roce 1973 byl Jiří Frey z ředitelské funkce odvolán, v důsledku utužující se normalizační kádrové politiky musel z píseckého muzea odejít.²¹⁶ Současné Prácheňské muzeum v Písku ale do značné míry stojí na základech, položených právě Jiřím Freyem v době lednového tání a zimy v srpnu.

Situaci píseckého muzea v roce 1968 a v letech následujících zásadně určila otázka, zda se jako historicky významná instituce dokáže prosadit v nově chystané muzejní síti jako takzvané regionální muzeum. Nové politické a společenské poměry akcentující aktivitu a odpovědnost ve vedoucích procesech a v oblasti řízení, spolu s adresnou kritikou chyb a překážek se k tomu zdály být více než příhodné.

Vstupní podmínky na straně muzea také nebyly špatné. Na píseckém muzeu sice ležel stín aféry spojené s rozkrádáním, respektive zaměňováním cenných předmětů ze sbírkového fondu (odhalenou trestnou činnost měla na svědomí sama

²¹⁵ V roce 1967 se stal novým ředitelem muzea Jiří Frey, „*kteřý přinesl do muzea novou koncepci a pro její naplnění přijal do muzea v poměrně krátkém čase osm většinou mladých lidí.*“ Srov. Karel PECL, *Vzpomínka na bývalou spolupracovnici Magdu Lebedovou*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2007, Písek 2008, s. 102-103.

²¹⁶ Srov. Karel PECL, *Vzpomínka na pana Jiřího Freye, někdejšího ředitele muzea*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2007, Písek 2008, s. 100-102. Sám Jiří Frey ve svém životopisu, psaném v roce 1979 na stránkách milevské kroniky, uvedl, že v roce 1970 po svém vyloučení ze strany požádal o odvolání z místa ředitele. Srov. SOKA Písek, *Městský národní výbor Milevsko*.

tehdejší ředitelka Marie Sedláková),²¹⁷ ovšem hned zkraje dalšího roku došlo ke dvěma událostem, které zásadně určily ráz činnosti a podob muzea v následujících letech.

Od 1. ledna 1967 byla rozšířena územní působnost píseckého muzea v některých oblastech na širší region, a především jmenováním Jiřího Freye získalo muzeum nebyvale aktivního a nadšeného ředitele, který navíc velmi dobře dokázal využít změněných politických a společenských podmínek k realizaci svých představ.²¹⁸

Zásadním úkolem, který stál před novým ředitelem píseckého muzea, bylo vyrovnat se s následky (trestné) činnosti bývalého vedení a dalšími nedostatky z minulosti. Ty se týkaly především špatného stavu zpracování sbírek a nevyhovujících depozitárních prostor. Snahou bylo také zlepšit kulturně výchovné působení muzea a v souvislosti s novým statutem rozšířit jeho působnost.

Řídící orgány byly v tomto směru dosti otevřené. Představy nového ředitele však šly mnohem dále. Jiří Frey usiloval vybudovat z píseckého muzea významnou nadregionální paměťovou instituci, jež by odpovídala tradicím a nárokům bývalého krajského města, a současně vytvořit z muzea krajsky významné centrum kulturního života a dění.

Muzeum se mělo mnohem více než dosud otevřít veřejnosti, získat atraktivnější podobu a také nabídnout návštěvníkům nové a době odpovídající služby. Asi nejvíce v tomto ohledu se představy nového ředitele přibližovaly požadavkům a vizi socialistického muzea, mimo jiné diskutované i na celostátní konferenci muzejních pracovníků.

Nový ředitel píseckého muzea byl aktivním a také velmi pozorným účastníkem celostátní konference muzejních pracovníků. Přinesl si řadu podnětů,

²¹⁷ Srov. J. PRÁŠEK, *Vznik*, s. 69. Marie Sedláková se v roce 1963 stala ředitelkou píseckého muzea. Do té doby pracovala v tehdejší Okresním archivu v Písku. Srov. L. KRIVÁNEK, *Písecké muzeum*, s. 68-69.

²¹⁸ K tomu srov. „*Nadšení a aktivita Jiřího Freye strhla všechny a všichni pracovali, jak a kde bylo potřeba. V muzeu byla parta většinou mladých lidí, kteří muzeem doslova žili. Pan Frey překypoval energií a měl na tehdejší dobu pokrokové a často i velmi netradiční nápady. Protože ty si však vyžadovaly určité aktivity od nadřízených a většinou i požadavky na finance, málokdy za své nápady sklídl pochvalu. Ale to ho nezastavilo, byl v dobrém smyslu tak vytrvalý, že většinou prosadil svou.*“ K. PECL, *Vzpomínka na pana Jiřího Freye*, s. 101.

kteřé se snažil urychleně přenést do praxe. Důsledně se také držel nových programových linií činnosti a rozvoje muzeí, zvláště se přitom zaměřil na úkoly adresované větším či regionálním muzeím. Řada požadavků navíc souzněla s jeho vlastními představami.

Nebylo-li písecké muzeum muzeem regionálním na papíře – v návrhu nové celostátní sítě muzeí, mělo se jím stát ve skutečnosti, nebo přinejmenším prokázat, že vzhledem k tradici i aktuálnímu stavu takovým reálně je. Třeba i s nadějí, že nějaký příští návrh bude již více odpovídat představám a přáním nového vedení muzea.

Doba k tomu byla příhodná. Polednový vývoj přinášel nejen uvolnění v politickém, kulturním a společenském životě, ale obecně také důraz na vlastní aktivitu, úsilí a odpovědnost. Jiří Frey toho chtěl a také dokázal využít. Ze svěřené instituce hodlal i s odkazem na starší tradice vybudovat důležité centrum (nad)regionálního výzkumu a vědy. Nadto se písecké muzeum mělo proměnit v instituci odpovídající moderní době, více se otevřít veřejnosti a stát se regionálně významným střediskem kulturního a společenského života a v tomto smyslu se také stát (žádaným) muzeem socialistickým.

4.1. Zlepšit materiální podstatu muzea

V první řadě bylo třeba zlepšit samotnou podstatu muzea, tedy stav a zpracování sbírkových fondů a vyřešit dluhy minulosti. Špatný stav sbírkové evidence muzea byl připisován slabému pokrytí muzejních sbírkových fondů odbornými pracovníky i mimořádným událostem z předchozích let. Sbírkové předměty se navíc nacházely v přeplněných a nevyhovujících depozitářích s vysokou vlhkostí a často i v neutěšeném stavu.²¹⁹

²¹⁹ „Stav sbírkových předmětů je vůbec velmi neutěšený, jednak jak jsem již uvedl, vlivem špatných depozitářů, ale často i špatným stavem předmětů v době, kdy do muzea přicházejí. Přitom prakticky od vzniku muzea se dosud nikdo nestaral o opravy a konzervaci předmětů. Tím docházelo k soustavnému znehodnocování předmětů, často nesmírné hodnoty.“ Jiří FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, in: *Historie – Umění – Příroda. Sborník Oblastního muzea v Písku*, I., Písek 1970, s. 3.

Hned od roku 1967 se proto začalo pracovat na nápravě a na několik dalších let se zlepšení stavu sbírek, uložení předmětů a sbírkové evidence stalo jedním z nejdůležitějších úkolů muzea. Snahou bylo získat nové a suché depozitáře, zřídit a vybavit vlastní konzervátorské pracoviště, posílit personální fond muzea o odborné pracovníky a zaměřit se na odborné zpracování sbírek. Nejednalo se o úlohy postupné, vše se začalo řešit ihned a najednou.

Muzeum se mělo vnitřně obrodit a proměnit. Navenek tomu odpovídala viditelná stavební aktivita, největší za poslední roky.²²⁰ Opravovala se střecha, fasáda, zpevňovala se klenba sklepení, objekt byl odizolován proti vlhkosti. Současně byl prováděn rozvod nové elektroinstalace a ústředního topení. Bylo zpřístupněno sklepení, v půdních prostorách byly budovány nové depozitáře, v přízemí muzea nové výstavní prostory, často pomocí brigádníků a svépomocí.²²¹

Smyslem nebylo jen něco opravit nebo získat nové prostory, ale kvalitativní posun a proměna. Zatímco oprava střechy měla čistě svůj praktický význam, nová

²²⁰ „V minulém roce jsme prováděli údržbu a stavební úpravy v rozsahu, jaké muzeum nepamatuje. Přitom hodnota prací, které se provedly, je mnohem vyšší, nežli částka investovaná. Byla provedena oprava střechy, natřena a opravena fasáda, vyměněny okapy, zpevněna klenba sklepení pod nádvořím betonovou skořepinovou konstrukcí a celé to bylo odizolováno proti vlhkosti. Dále byly zpřístupněny sklepy proražením dveří, byla zavedena elektřina do sklepů a sklepy byly vyčištěny, byla zavedena elektřina do nové expozice národopisu, provedeny stavební úpravy v přízemí. Při výstavbě nového výstavního sálu byla zřízena projekční kabina a příruční sklady knihovny. Dále byly provedeny stavební úpravy konzervační dílny a fotolaboratoře. Byla odizolována terasa nad hradní síní proti pronikání vlhkosti do hradní síně a provedena řada dalších prací. V letošním roce chceme v údržbě pokračovat. Máme v plánu výstavbu depozitářů na půdě, vyčištění sklepů pod vstupní halou, výměnu kamenného ostění gotických oken atd.“ TAMTĚŽ, s. 3.

²²¹ Rozsah a způsoby provedení stavebních prací jsou například dobře patrné ze zprávy o činnosti muzea za rok 1970: „Dokončili jsme prvou část depozitářů na ploše cca 200 m² včetně položení nových podlah, linolea, instalace nábytku a prosklených vitrín. Vše svépomocí za minimálních nákladů. Vyčistili jsme větší část sklepů pod vstupní halou. Položili betonovou podlahu, obezdili vstup do těchto prostor, položili dřevěné schodiště. Vzhledem k tomu, že OSP i Památkový ústav odmítli přeložení střechy, prováděli jsme opravu střechy svépomocí brigádníky. Na rok 1971 jsme musili přesunout instalaci hromosvodů, neboť se nepodařilo zajistit kapacitu. Stejně tak zhotovení kamenného ostění v Rytířském sále. Provedli jsme další asfaltovou izolaci terasy nad Rytířským sálem, ale bude nutno provést zřejmě pokrytí plechem, neboť vlhko stále trochu prosakuje.“ Jiří FREY, Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1970, Písek 1971, nestránkováno. K tomu srov. „Doba byla taková, že kromě mne a několika brigádníků kopal a vozil kolečka i pan ředitel Frey. Peněz bylo pomálu a tak se vše dělalo svépomocí. Když se naplánovala výstava, bylo třeba nejdřív udělat zařízení (například vitríny a sokly). Na tom a také na instalaci výstav se podíleli všichni, včetně pana ředitele Freye. A to bez ohledu na pracovní dobu, třeba i o víkendech.“ K. PECL, Vzpomínka na pana Jiřího Freye, s. 101.

fasáda sledovala i estetické hledisko a společně s moderním studijním pojetím depozitářů posunovala muzeum k nárokům a potřebám moderní doby.

V nově upravených prostorách byla také vybudována konzervátorská dílna, co do rozsahu a vybavení srovnatelná s obdobnými pracovišti při větších muzeích. Díky porozumění zřizovatele bylo také vytvořeno nové místo konzervátora.²²² Zřizovatel prokázal svou štedrost i v dalších letech a umožnil, aby se personální fond muzea podstatně rozrostl.

Zatímco ještě v roce 1966, tedy před nástupem Jiřího Freye do ředitelské funkce,²²³ mělo písecké muzeum pouze šest zaměstnanců, o pár let později, v roce 1971, to již bylo zaměstnanců patnáct.²²⁴ I v tomto směru se písecké muzeum zařadilo po bok větších muzeí. Navíc společně se zvyšováním počtu pracovníků muzea bylo dbáno na rozšiřování odborných kompetencí muzea. K posílení došlo jak v oblasti společenských a historických věd, tak v oblasti přírodovědy. Nově například bylo vytvořeno místo zoologa, se zvláštním zaměřením na ichtyologii Prácheňska.²²⁵

²²² Písecké muzeum zde nebylo výjimkou. Konzervátorské dílny vybavené technicky i personálně vznikaly i při dalších muzeích. S odstupem několika málo let byla ovšem kritizována dosavadní „živelnost“, a to s požadavkem stanovení na úrovni ústředí i jednotlivých krajů jasné rozvojové koncepce. Dělo se tak již v nových podmínkách, kde zásadní role na řízení kultury byla připsána národním výborům. Srov. Jiří ŠPĚT, *K některým otázkám konzervátorské práce a péče o sbírky*, in: *Problémy konzervace a restaurování: kovy, textil, papír, kůže*. Sborník příspěvků přednesených na semináři konzervátorů v Brně ve dnech 12. -15. října 1971, Praha 1972, s. 8-12.

²²³ V roce 1963, kdy na ředitelském místě vystřídala Ríšu Suka Marie Sedláková, pracovali v muzeu po celý rok tři odborní pracovníci, uklízečka a na polovinu pracovního úvazku dozorce sbírek. Srov. L. KRIVÁNEK, *Písecké muzeum*, s. 68-69. Na konci roku 1964 byl „díky pochopení“ odboru školství a kultury okresního národního výboru přijat další odborný pracovník. Byl jím Václav Stárek, dosavadní vedoucí propagačního oddělení národního podniku Jitex. V muzeu dostal na starost kulturně osvětovou a výstavní činnost. Srov. Marie SEDLÁKOVÁ, *Vlastivědné muzeum v Písku v roce 1964*, *Zprávy muzeí Jihočeského kraje*, 1964, č. 4, s. 80-81.

²²⁴ Srov. „V OM bylo zaměstnáno v roce 1971 15 pracovníků a v roce 1976 16, z nichž 14 splňuje kvalifikační předpoklady. Vysokoškolské vzdělání má 5 pracovníků, 6 úplné střední odborné, 3 úplné střední všeobecné doplněné kurzy, 1 je vyučen. Dva jsou provozní zaměstnanci.“ Blíže *Program rozvoje kultury po XV. sjezdu KSČ v okrese Písek do roku 1980*, Písek 1977, s. 15.

²²⁵ Živelnost budování muzea v těchto letech, snad i bez ohledu na (existenci) dlouhodobé strategie a plánování, stejně jako energičnost a flexibilita nového vedení píseckého muzea je dobře patrná z kontextu vzniku pracovní pozice zoologa v muzeu: „Když jsem se v jednu podzimní neděli dostal do píseckého muzea, abych zjistil, jestli bych měl naději zde, potkal jsem na schodech muže s rozevlátými vlasy. Protože byl bez kabátu, tipnul jsem si, že by to mohl být zaměstnanec muzea. Zeptal jsem se tedy, jestli by byla šance zaměstnat v muzeu zoologa. Muž se na chvíli zamyslel a pak vyslovil pro mne osudovou větu: „Možná že jo! Nechte mi u pokladny adresu“ a odběhl. Pochopil jsem, že to byl zřejmě ředitel, a tak jsem v následujících dnech v Praze s rozechvěním očekával dopis z Písku. Ten zakrátko přišel a byl plný dotazů. Když jsem sdělil do Písku mimo jiné i obor mého

Vyčištěním a konzervací nejdříve procházely nejvíce ohrožené předměty z muzejních sbírek. Ve výročních zprávách byly zmiňovány hodiny, betlémy a železné předměty, konkrétně staré zbraně a podkovy. Vyřešit bylo třeba také uložení knih, stejně jako dalších železných a dřevěných předmětů a textilií.

Knihy byly ze tří míst, z toho jednoho mimořádně vlhkého, soustředěny do jednoho prostoru a uloženy do nově pořízených regálů. Dostatek nového místa umožnil také roztřídit a uložit knihy, které se dosud nacházely v „*haldách po zemi*“.²²⁶ Zpracována byla i rozsáhlá knihovna známého prácheňského regionalisty Ivo Beneše.²²⁷

Knihy byly tříděny podle skupin. Rozsáhlý knihovní fond píseckého muzea byl pak od roku 1969 nově systematizován. Došlo k rozlišení knihovny příruční od knihovny muzejní. K příruční knihovně byl pořízen autorský a systematický katalog. U muzejní knihovny se začalo pracovat na katalogu předmětovém a místopisném a také katalogu významných osob. Katalogy se nejprve týkaly zpracovaných částí knihovního fondu, nezpracováno stále zůstávalo více než 40 tisíc svazků.

Byla také připravena bibliografie zpracovaných novin a časopisů. Předpokládalo se, že po doplnění dosud nezpracovaných periodik bude vydána tiskem. Systematicky se také začalo s vyhledáváním a doplňováním regionálních tiskovin z nabídky antikvariátů z celé republiky. Cílem bylo dát knihovně vědecký ráz a zpřístupnit ji veřejnosti („*každému, kdo o to požádá*“)²²⁸ a tím opět významnou měrou přispět k žádoucí kvalitativní proměně muzea v instituci

studia, přišel další dotaz, jestli bych byl schopen vybudovat v muzeu velká akvária pro prezentaci ryb našich vod. Protože jsem studoval právě ryby a od dětství měl několik akvárií, přikývl jsem, a to zřejmě rozhodlo.“ K. PECL, *Vzpomínka na pana Jiřího Freye*, s. 100-101.

²²⁶ „*Do regálů se vešly i knihy, které dosud byly v haldách po zemi. Přitom byly nezpracované fondy z větší části roztříděny podle skupin, takže i z nich je možno dnes čerpat.*“ J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, s. 2.

²²⁷ Společně s knihovnou získalo Oblastní muzeum v Písku odkazem i osobní archiv Ivo Beneše. Ten byl ale později předán do Státního okresního archivu v Písku. Srov. SOkA Písek, *Beneš Ivo, Ing. (1886-1967)*. Knihovna Ivo Beneše sestává z více než šesti tisíc svazků a v souladu s regionalistickým zaměřením původce převážně obsahuje vlastivědnou literaturu z konce 19. a první poloviny 20. století. Obsahuje také několik starých tisků.

²²⁸ J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1970*, nestránkováno.

odpovídající požadavkům a potřebám moderní doby (a konceptu socialistického muzea).

Dočasně ovšem byla služba veřejnosti pozastavena. Nejdříve měla proběhnout katalogizace, významné zdržení přitom znamenalo vymáhání dříve zapůjčených knih. Nové výpůjčky na základě příkazu vedení muzea a odboru kultury ONV byly dočasně vázané jen na prokazatelně vědecké úkoly a potřeby meziknihovní výpůjční služby.

Muzejní sbírky ohrožovala nejen nedostatečná péče, vlhkost a obecně nevhodné uložení, ale také krádeže, prý tehdy dosti časté.²²⁹ Písecké muzeum v tomto ohledu zažilo mnohé. Dokonce i situace, kdy sbírkové předměty nebyly v bezpečí ani před vlastním personálem (viz nedávno odhalená trestná činnost bývalé ředitelky muzea). Nové vedení mělo za úkol se s následky této činnosti vyrovnat a napravit škody. Ke krádežím ovšem docházelo i „standardnějšími způsoby“.

Například v roce 1970 byli zloději v píseckém muzeu dvakrát.²³⁰ V prvním a vážnějším případě odcizili z výstavy věnované asi nejvýznamnějšímu píseckému malíři Janu Zachariášovi Quastovi malbu na porcelánu, vypůjčenou z Národního muzea. Ke krádeži došlo až poslední den výstavy. Přítomní kustodi si zloděje nevšimli, policie nevypátrala. Vedení muzea předpokládalo, že krádež byla zřejmě usnadněna tím, že ke konci výstavy již poklesla pozornost kustodů.

V druhém případě přišli zloději v noci a odcizili vykládanou pistoli a příruční pokladničku s 500 Kčs. Vyšetřovatelé byli tentokrát úspěšnější, zloděje, dva nezletilé mládence, vypátrali a odcizené předměty se opět navrátily do muzea. Tyto zkušenosti vedly ke zpřísnění a posílení zabezpečení muzea, byl také vyžadován intenzivnější dozor ve výstavách a expozicích.

²²⁹ Srov. „V posledních letech se krádeže v muzeích opakují čím dále častěji a ani naše muzeum z toho nevyšlo beze škod. Minulý rok byl jeden z nejhorších.“ TAMTÉŽ, s. 5.

²³⁰ Občasné krádeže patřily zřejmě k běžným starostem a problémům, s nimiž se v této době písecké muzeum potýkalo. Sam ředitel muzea ostatně tuto tematiku probíral s hosty a návštěvníky. Není proto divu, že se nakonec dostala i na stránky celostátního periodika: „A tak si pan ředitel postěžoval, že má trápení. Někdo mu do muzea chodí krást. Vždycky si vybere, jen jednu věc vezme, posledně starodávnou pistoli. Bude to muset nakonec udělat tak, že nechá exponáty vyfotografovat, schová je do depozitáře a po zdech tady budou viset jenom fotky v rámečcích.“ Srov. *Písek 1968*, Mladý svět 11, 1969, č. 1, s. 13.

Sbírkové fondy píseckého muzea čítaly tehdy na 40 000 inventárních jednotek, což představovalo asi 135 000 jednotlivých předmětů. Více než jednu třetinu naposledy uvedeného čísla tvořily knihy, které v nové systematizaci knihovního fondu byly zahrnuty do oddílu muzejní knihovny. Dále se jednalo o předměty muzejního a galerijního charakteru, vystavené v expozicích, včetně instalace v památníku básníka Adolfa Heyduka, nebo uložené v depozitářích.²³¹

Naprostá většina sbírkového fondu muzea byla evidována jen v přírůstkových seznamech.²³² V tomto čase se ale nejednalo o nic neobvyklého. Stav zpracování sbírek byl obdobný i v jiných muzeích. Nejhorší situace přitom byla v muzeích ústředních. Lépe na tom byla muzea řízená národními výbory, kde vzájemný poměr zpracování sbírkových předmětů v prvním a druhém stupni evidence byl přibližně 2:1. Jihočeská muzea patřila v tomto ohledu k nejlepším. Za vzor bylo dááno především muzeum v Českých Budějovicích, kde bylo inventarizováno v druhém stupni více než devadesát procent všech položek sbírkové evidence. Rovněž situace v píseckém, ale například i v strakonickém muzeu byla vnímána jako uspokojivá.²³³

Na konci šedesátých let bylo každým rokem do sbírek píseckého muzea nově zapsáno kolem tří set předmětů. Sbírková evidence, především odborné zpracování předmětů v takzvaném druhém stupni, byla proklamativně uváděna jako jeden z nejpřednějších úkolů muzea. Píseckým muzejníkům se sice nově dařilo navyšovat počet předmětů, jimž se dostalo odborného zpracování, v roce 1970 například bylo nově odborně určeno a popsáno téměř devět set předmětů, ale k vyřešení letitého dluhu byla tato čísla stále příliš nízká. Alespoň ovšem dále nedocházelo k prohlubování dalšího deficitu.

V tomto smyslu lze proto i zde hovořit o úspěchu. Sbírkovým předmětům se dostalo odborné péče a odpovídajícího uložení, a to i jako předpokladu k dalšímu

²³¹ Srov. *Muzeum v Písku 1885-1945-1975*, Písek 1975, s. 6.

²³² Pro srovnání, sbírkové fondy píseckého muzea tvořilo k 31. 12. 1975 celkem 36 571 položek, celkově asi 140 000 předmětů. K témuž datu bylo celkově zkatologizováno 11 739 položek, včetně 8 070 knih muzejní knihovny. Většina inventárních jednotek, přesně 24 832, byla evidována pouze v přírůstkových seznamech. Srov. *Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1975*, Písek 1976, nestránkováno.

²³³ Srov. J. ŠPĚT, *Stav*, s. 160-161.

studiu, otevřenému širokému okruhu badatelů. Část sbírkového fondu byla také odborně zpracována, na tomto poli se navíc dal očekávat další progres. Nicméně bylo jasné, že se jedná o otázku dlouhodobou.

4.2. Centrem regionálního výzkumu a vědy

K odborné práci se sbírkami neodmyslitelně patřila i vědeckovýzkumná činnost. Vědecká funkce muzea se sice občas stávala předmětem diskuzí, nicméně měla své legislativní ukotvení a v konceptu socialistického muzea své přesně stanovené místo.²³⁴ Typická byla především pro větší muzejní instituce; ty se také často ve spolupráci s dalšími vědeckými ústavy podílely na řešení větších výzkumných úkolů.

Písecké muzeum bylo tradičně důležitou regionální vědeckou institucí. V minulosti slavilo úspěchy na poli historiografie i archeologie, připomenout lze dobře známá jména jako August Sedláček nebo Bedřich Dubský. I aktuálně se podílelo na řešení vědeckovýzkumných úkolů, například s Archeologickým ústavem ČSAV se účastnilo vyzvednutí a nakonzervování zlatorudného mlýnu z 14. století. Nově také bylo započato se systematickým výzkumem píseckého hradu. Aktivně si také vedl odborný pracovník na úseku geologie.²³⁵

Výzkum píseckého hradu byl chystán jako komplexní a plánován na několik let. V průběhu výzkumu měly být shromážděny všechny dostupné poznatky o historii píseckého hradu, využity měly být archeologické postupy i studium písemného materiálu. Předpokládalo se, že dojde k zásadnímu přehodnocení dosavadního poznání. Tato očekávání se podařilo naplnit již v prvním roce

²³⁴ K tomu srov. Josef BENEŠ, *Postavení vědního oboru v organizační struktuře muzea*, Muzejní a vlastivědná práce 5, 1967, s. 96-100.

²³⁵ Tímto pracovníkem byl Jiří Machart. Například v roce 1968 se ve své průzkumné práci spojené se sběrem materiálu soustředil na některé z oblastí bývalého Prácheňska, a především na otázky spojené s dobýváním zlata. Prozkoumal chodbu u samoty Sulanov a prokázal, že se nejednalo o tradovanou únikovou cestu z města, ale o pokusnou štolu vzniklou při hledání zlatorudné žíly. Svá zjištění publikoval formou odborného článku. Podílel se také na přípravě geologické části publikace *Zlato v Pootaví*, která kvůli nedostatku volných tiskových kapacit byla publikována až v roce 1971. Srov. J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, s. 3. Dále srov. Jaroslav KUDRNÁČ, *Zlato v Pootaví*, Písek 1971, zvláště s. 7-15.

výzkumu.²³⁶ Výstupem měla být jednak podrobná publikace mapující dějiny píseckého hradu, jednak instalace nové expozice přibližující stavební vývoj a dějiny hradu běžným návštěvníkům.

Tento postup byl příznačný a opakoval se i v případě řešení dalších vědeckých úkolů, ať již realizovaných ve spolupráci s dalšími vědeckými ústavy, nebo interně. Průzkum zlatorudného mlýna vyústil v expozici věnovanou těžbě zlata, výzkumné úkoly na poli geologie a zoologie vedly nebo měly vést ke vzniku specializovaných instalací a podobně tomu bylo i u dalších výstav.

Vědeckovýzkumná činnost byla v představách nového vedení muzea důležitou a organickou součástí muzejní práce. Obsáhnout měla všechny obory působnosti muzea ve vymezených oblastech. A nejen to, zájmová oblast byla v mnoha případech rozšířena na celé historické Prácheňsko. Především v územním záběru se písecké muzeum mělo profilovat jako důležitá regionální výzkumná instituce. Silnou oporou a současně střediskem regionální vědeckovýzkumné práce se měla stát i nově organizovaná muzejní knihovna. Katalogizované a příslušnými nástroji doplněné knižní fondy po svém zpřístupnění měly na jedné straně sloužit odborné práci, na druhé se samy stát předmětem vědeckého studia.

Pro jednotlivé obory věcné působnosti muzea byl rozvrhnut plán výzkumných aktivit. Ten vycházel z vnitřních potřeb muzea a nijak se nevázal na požadované celostátní plánování vědecké činnosti. Spolupráce s dalšími vědeckými institucemi a spoluúčast na řešení velkých výzkumných úkolů byla spíše dílem náhody, než systémové přípravy a přístupu.

²³⁶ Nejvýznamnějším z nových poznatků v roce 1968 byl nález románské hlavice z konce 12. až začátku 13. století. Vznik kamenného hradu tím byl posunut nejméně o 30 let zpět oproti dosavadnímu poznání. Na základě výzkumu bylo také upřesněno položení zbořeného křídla hradu přetínajícího dnešní nádvoří, položení arkád kolem nádvoří i pravděpodobné položení nejvyšší věže hradu. Získán byl bohatý archeologický materiál, včetně gotických dlaždic. Výzkum také vedl k objevu nečekaných nálezů: „*Mimo jiných zajímavých věcí jsme našli zvláštní kované kolo o průměru 100 cm, deset bodců směřovalo dovnitř kola a deset bodců směrem ven. Středem kola procházel kovaný kříž uprostřed s otvorem, jímž bylo prosunuto táhlo zabodnuté do skály. Kolo bylo zakopáno v hloubce 3 metrů pod povrchem nádvoří. S povrchem bylo spojeno táhly. Jde o vzácný nález pocházející pravděpodobně z konce XIII. stol. a šlo zřejmě o uzemnění hromosvodu. Jestli se tento náš předpoklad ukáže oprávněným, byl by to světový unikát.*“ J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, s. 3. Dále srov. *Muzeum v Písku*, s. 13-15.

Výzkumná šetření vycházela z působnosti muzea v oborech společenských věd a přírodovědy a souvisela s vytvářením sbírkových fondů. Plán vědeckých aktivit nebyl nijak pevně stanovený, ale pružně reagoval na aktuální nápady a představy, stejně jako na potřeby a možnosti muzea. Cílem bylo prohloubit dosavadní stav poznání regionálních souvislostí vývoje přírody a společnosti a současně zpřístupnit toto poznání vědeckému i širokému publiku.

Odborné veřejnosti byly určeny katalogy, odborné publikace a zprávy, těm ostatním muzejní výstavy a další formy muzejní prezentace. Výzkumná činnost měla přinášet oba typy výsledků. Příznačné je, že sbírkové předměty, které se neuplatnily v nových expozicích, měly být přístupné ke studiu v nově plánovaných depozitářích.²³⁷

Muzeum mělo být otevřenou a skutečně veřejnou institucí. Obsáhnout mělo všechny vymezené obory. Proto také vědecká činnost byla předpokladem pro zvýšení a zpestření „druhov“ expoziční nabídky muzea. Stálou instalaci přibližující dějinný vývoj měly doplnit nové či nově koncipované expozice tematické a přírodovědné.

Přirozeně plánovaným výstupem výzkumných úkolů bylo vytváření nových expozic anebo časových či putovních výstav. Druhová pestrost zamýšlených expozic i územní záběr měly přinejmenším dostát oblastnímu vymezení muzea a podpořit ráz významné regionální instituce.

Posílit charakter regionální instituce a pozvednout písecké muzeum na roveň větších muzeí a současně umožnit prezentaci (vědeckovýzkumné) činnosti muzea a stát se platformou pro komunikaci nejen s odbornou veřejností měl i nově založený sborník *Historie – Umění – Příroda*. Zpočátku měl vycházet jen příležitostně, otázka periodicity měla zůstat otevřenou.²³⁸ První číslo s výroční

²³⁷ I v depozitářích se počítalo s uložením předmětů do vitrín: „V části určené pro drobné předměty byly navíc zhotoveny většinou svépomocí prosklené vitríny, v nichž budou nejlepší předměty nainstalovány. Každá vitrina má své osvětlení.“ Srov. J. Frey, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1970*, nestránkováno.

²³⁸ Srov. „Jako jiná větší muzea jsme se i my rozhodli začít příležitostně vydávat sborník, ve kterém bychom Vám předkládali k posouzení výsledky naší práce za určité období. Nepůjde zatím o periodickou publikaci. Ve sborníku Vám budeme předkládat práce našich pracovníků i spolupracovníků na nejrůznější témata v rámci činnosti našeho muzea... Budeme přijímat i Vaše příspěvky na úsecích historie, umění a přírodovědy. Budeme Vás seznamovat s plány muzea,

zprávou muzea za předchozí rok bylo dáno do tisku v březnu 1969. Tištěno bylo ale až o rok později, to již s doplněnou výroční zprávou za další rok. V „tiskárně“ tehdy ostatně zůstaly i další publikace připravené muzeem.²³⁹

Široké tematické vymezení sborníku odpovídalo věcné působnosti muzea. Zvláštní pozornost se pak mimo vyjmenované obory v názvu měla zaměřit na oblast etnografie. Nově založený muzejní sborník měl uveřejňovat národopisné materiály z Prácheňska. Zde výslovně nové médium překračovalo vymezenou územní působnost muzea a naznačovalo skutečné regionální ambice dynamicky se rozvíjející instituce.

V oblasti národopisu bylo logické tematizovat Prácheňsko jako celek. I další obory pak v tomto kontextu bylo smysluplnější pojímat v širším územním rámci. Zvláštní orientace na národopisnou problematiku mohla do budoucna napomoci vytvořit z muzejního sborníku specializované odborné periodikum na oblast Prácheňska. Písecké muzeum jako vydavatel sborníku by pak představovalo přirozené centrum takto regionálně zacílené vědecké a muzejní činnosti. Skutečnost ale šla jinou cestou. Muzejní sborník se dalšího čísla nedočkal. Zůstal nesplněným přáním brzy odvolaného ředitele Jiřího Freye.

4.3. Nové expozice muzea

Hlavní expozice píseckého muzea s názvem *Pracující Písecka v minulosti a přítomnosti* byla otevřena v roce 1962.²⁴⁰ Přibližovala „historickou cestu

úspěchy i potížemi.“ Blíže *Vážení a milí příznivci muzea v Písku*, in: *Historie – Umění – Příroda*. Sborník Oblastního muzea v Písku, I., Písek 1970.

²³⁹ Srov. „*Publikační činnost se nevyvíjela tak, jak jsme předpokládali, ne ovšem naší vinou, ale nedostatkem kapacity tiskáren. Připravili jsme do tisku tři publikace. Je to tento sborník, který dostáváte do rukou až letos, dále publikaci J. Z. Quast – malba na porcelán – autorů dr. Kořána a dr. Vokáčové a největší od dr. Kudrnáče a J. Macharta Zlato v Pootaví. Snad se vše podaří vytisknout letos. Kromě toho jsme vytiskli již uvedených 5 katalogů.*“ Srov. Jiří FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1969*, in: *Historie – Umění – Příroda*. Sborník Oblastního muzea v Písku, I., Písek 1970, s. 6.

²⁴⁰ Expozici s touto tematikou předcházela v roce 1950 výstava o dělnickém hnutí na Písecku, v roce 1952 výstava 700 let města Písku, v roce 1960 výstava 15 let budování socialismu na Písecku a v roce 1961 výstava 40 let vítězných bojů KSČ na Písecku. Srov. Ríša SUK, *Pracující Písecka v minulosti a přítomnosti*, *Zprávy muzeí Jihočeského kraje*, 1962, s. 39-40. K naposledy uvedené výstavě, jejíž části byly vytvářeny s ohledem na budoucí využití ve stálé expozici srov. Libor

*pracujícího lidu Písecka od počátků osídlení až po současnost“ s důrazy „na charakteristiku výroby a materiální a duchovní kultury“, dílčí pozornost byla věnována i „dokumentaci politických zápasů té které doby“.*²⁴¹

V souladu s dobovou periodizací byla historická expozice členěna do šesti částí („*prvobytně pospolná společnost*“ až „*cesta k socialismu*“) a snažila se dokládat takzvanou kontinuitu historického vývoje. Regionální dějiny přitom pojímala jako neoddělitelnou součást dějin národních. U jednotlivých období byly tematizovány a dokumentovány „*výrobní síly*“, „*výrobní vztahy*“, „*materiální kultura*“ a „*společenské vědomí*“ a nakonec i dobové politické události. Cílem bylo názorně pojednat „*souvislosti jednotlivých složek života společnosti*“ a především pomoci škole s výukou dějepisu.²⁴²

Expozice regionálních dějin byla umístěna v prvním poschodí historických prostor píseckého hradu a někdejších tereziánských kasáren. V dalších letech byla částečně upravována, podobně jako i expozice přírody. Například v roce 1964 byla otevřena nově koncipovaná část archeologická. V témže roce byla také zpřístupněna nová expozice *Písecké kulturní tradice*.²⁴³

Historická expozice se zaměřovala na dějiny města a nejbližšího okolí a pouze některá témata a oblasti pojednávala v okresním rozměru. S desetiletým odstupem viděno, slabinou této instalace prý byl značný schematismus, texty pak prý také připomínaly středoškolské učebnice z 50. let.²⁴⁴

S nástupem Jiřího Freye jako ředitele muzea se tvorba nových expozic výrazně proměnila a urychlila. Důraz byl kladen na tematickou rozrůzněnost, nové instalační prostředky a širší geografický rámec. Komunikační a interpretační postupy nově využívaly práci se zvukem a osvětlením. Opíraly se přitom o nová (elektro)technická řešení vytvářená ve spolupráci s místními studenty. Typickým

KŘIVÁNEK, *Výstava „40 let vítězných bojů KSČ na Písecku“*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1961, s. 47-48; Věra VEVERKOVÁ – František KOLDA, *Výstavy k 40. výročí založení KSČ*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1962, s. 45-47.

²⁴¹ Srov. Ríša SUK, *Písecké muzeum v roce 1962*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1962, č. 3-4, s. 58-59.

²⁴² Srov. R. SUK, *Pracující*, s. 39-40.

²⁴³ Srov. M. SEDLÁKOVÁ, *Vlastivědné muzeum v Písku v roce 1964*, s. 80-81.

²⁴⁴ Srov. E. SCHNEIDER, *Společenskovědní expozice*, s. 80-87.

příkladem toho byl program postupného osvětlování prezentovaných předmětů za doprovodu tematické hudby, opakovaný při výstavách renesančního a dagestánského umění.²⁴⁵

V roce 1968 byly návštěvníkům zpřístupněny tři nové stálé instalace. Brzy však muzeum dosáhlo stropu svých tehdejších možností. Další aktivity v tomto směru limitovaly prostorové a technické zdroje, a nakonec i zdroje finanční. Další expozice vázané na výzkumné úkoly zůstaly v plánech a v přípravách anebo byly realizovány až mnohem později.

Jednou ze tří expozic otevřených v roce 1968 byla provizorní instalace *Dobývání zlata na Písecku*. Alespoň zčásti prezentovala nálezy a výsledky rozsáhlého archeologického výzkumu spojeného s vyzvednutím zlatorudného mlýna z 14. století. Dočasně byla umístěna ve vstupní hale muzea, dlouhodobý záměr s ní počítal ve sklepních prostorách hradu. Zvažovaný prostor, kde by hlavní exponát – zlatorudný mlýn – mohl být prezentován ve své úplnosti, využíval městský národní výbor jako sklady a k uvolnění došlo až s delším časovým odstupem.

V roce 1970 se dočasná expozice ve vstupní hale muzea změnila v dlouhodobou výstavu nejzajímavějších archeologických nálezů z poslední doby, konkrétně z výzkumu zlatorudného mlýna a výzkumu hradu. S touto výstavou se ve výhledu několika let počítalo jako se základem pro plánovanou expozici píseckého hradu.²⁴⁶

²⁴⁵ K tomu srov. „*Byl novátorem i v prezentaci vystavovaných předmětů. Dnes to možná připadne mnohým lidem úsměvné, ale když Jiří Frey představil umělecké předměty z doby německé renesance s pomocí reflektorů řízených relátky, byla to doslova bomba. Návštěvníci seděli uprostřed potmělé místnosti na otočných křeslech a za doprovodu renesanční hudby si prohlíželi atraktivní objekty kolem. Truhly, brnění, svícny, zbraně, obrazy – to vše bylo postupně nasvěcováno a pak potměno, aby se rozsvítil následující objekt atd. Ve spojení s podmanivou hudbou působila tato prezentace silným dojmem. Proto byla využita ještě jednou při výstavě dagestánského umění. Dnes je podobná prezentace díky bouřlivému rozvoji elektroniky jistě na mnoha místech, ale tenkrát to byl unikát, který byl možný jen díky spolupráci se studenty elektroniky na písecké Střední průmyslové škole.*“ K. PECL, *Vzpomínka na pana Jiřího Freye*, s. 101. Obdobný postup automatizovaného osvětlování vybraných předmětů uplatnil Jiří Frey i později jako vedoucí milevského muzea při tvorbě nové historické expozice. Srov. Jiří FREY, *Muzeum v Milevsku*, Muzejní a vlastivědná práce 14, 1976, s. 107-109.

²⁴⁶ Na samostatnou expozici věnovanou píseckému hradu došlo až po rekonstrukci muzea v roce 1993. Byla otevřena pod názvem *Počátky hradu a města Písku*. Expozice věnovaná těžbě zlata byla v plánovaném prostoru sklepení hradu dokončena a zpřístupněna pod názvem *Zlato na Písecku*

Druhou expozicí otevřenou v roce 1968 byl *Národopis Písecka*. Této instalaci nepředcházela systematický výzkum. Instalace byla postavena na národopisném materiálu, který se již nacházel v muzejních sbírkách a z větší části ležel dosud nevyužitý v muzejních depozitářích. Expozice byla umístěna do té doby nepřístupného a architektonicky velmi cenného prostoru pod hradní síní s původním stropem z 15. století. Návštěvníkům se tak dostalo příležitosti zavítat do dosud neznámých prostor píseckého hradu a seznámit se s dosud jen málo známým obsahem muzejních sbírek.²⁴⁷

Třetí a dle dobových názorů nejvíce vydařenou expozicí z roku 1968 byla instalace *Geologické poměry Prácheňska*.²⁴⁸ I tato expozice využívala z velké části bohatství muzejních depozitářů, především hojné ukázky minerálů a hornin shromážděné někdejšími pracovníky muzea, Augustem Krejčím a Josefem Chalupským. Uplatnění ale došly i sběry z poslední doby. Expozice byla instalována v prvním patře muzea.

V názvu expozice se výslovně objevil odkaz k Prácheňsku. Souvislost byla zřejmá. Oblastní působnost muzea v oborech přírodovědy překračovala hranice píseckého okresu. Ačkoli tato působnost nebyla totožná s někdejšími historickými kraji, nechala se právě takovým odkazem velice dobře vyjádřit. Současně tento název připomínal tradiční zájmové území muzea a potvrzoval (žádoucí) regionální rozměr a význam píseckého muzea. Také vymezoval pole, kam by se činnost muzea mohla rozvinout.

Regionální ambice stvrzovaly i další plánované expozice. V oblastní působnosti muzea byly chystány expozice prácheňské kultury a vod Prácheňska. První z nich navazovala na starší instalaci kulturních tradic Písecka, druhá byla novinkou. Vedle nich se počítalo s expozicemi píseckého školství a píseckých lesů.

v roce 1976. Autorem libreta byl Jiří Kudrnáč, vědecký pracovník Archeologického ústavu ČSAV. Srov. J. PRÁŠEK, *Vznik*, s. 69; *Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1975*, nestránkováno.

²⁴⁷ Národopisná expozice byla přístupná pouze několik málo let. Novou národopisnou expozici muzeum otevřelo až v roce 2010 pod názvem *Písecký venkov v 19. století*. Umístěna byla do stejného prostoru jako instalace z konce 60. let. K nové národopisné expozici srov. Jiří PRÁŠEK, *Zpráva o činnosti za rok 2010*, in: *Prácheňské muzeum v roce 2010, Písek 2011*, s. 5.

²⁴⁸ Srov. J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, s. 2.

Úzké regionální vymezení zde vyrovnával nadregionální význam, přisuzovaný těmto tradičním místním fenoménům.

Mimoto se v souvislosti s příslušným, nově vyčleněným pracovním úvazkem chystala expozice dělnického hnutí na Písecku. Regionem byl v tomto případě okres, důraz byl kladen na ideovost a kulturně výchovný rozměr. Výzkum se zde omezil na „sběr dokumentů a předmětů“, tedy na výběr vhodných a žádoucích ilustrací.²⁴⁹

I muzejní zoolog se v souvislosti s přípravou nové expozice měl výslovně orientovat na „celou oblast Prácheňska“.²⁵⁰ Ta pochopitelně představovala území mnohem rozsáhlejší, než jaká byla vymezená oblastní působnost muzea, a také se týkala dalších, nejen sousedních okresů. Prácheňsko ovšem bylo již tradičně důležitým vztažným horizontem regionu i samotného muzea. Zacílení na tento historický celek mohlo mimo jiné usnadnit orientaci v prezentované látce a nabídnout místně zavedený a dobře srozumitelný rámec a kategorii členění; dále ale také napomáhalo k podpoře a ospravedlnění nároků píseckého muzea jako důležité regionální instituce s (celo)krajským významem.²⁵¹

V takovémto duchu již byla instalována expozice geologická. Ostatně muzejní geolog i svou další vědeckou aktivitou naplňoval a stvrzoval regionální poslání a ambice píseckého muzea. Ve své činnosti překračoval hranice okresu a zapojoval se do řešení celostátních výzkumných úkolů.²⁵² To pro písecké muzeum nebylo bez významu. Díky těmto aktivitám se totiž dostávalo do společnosti

²⁴⁹ Srov. „Vnitřním přerozdělením práce jsme vyčlenili jednoho pracovníka pro historii dělnického hnutí na Písecku. Tento pracovník začal v druhé polovině roku systematicky zpracovávat vše, co souvisí s dělnickým hnutím na našem okrese. Výsledkem je zhotovení putovní výstavy a výstavy v přízemních sálech. Součástí práce je i sběr dokumentů a předmětů.“ Srov. J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1970*, nestránkováno.

²⁵⁰ Srov. TAMTÉŽ.

²⁵¹ Tyto ambice ale naplněny nebyly. Také expozice zamýšlená jako *Vody Prácheňska* byla nakonec realizována jinak a až v roce 1981. V souladu s novým „okresním“ statutem muzea z roku 1975 nesla název *Ryby a rybářství na Písecku*. Srov. J. PRÁŠEK, *Vznik*, s. 69; *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1982*, Písek 1983, s. 4.

²⁵² Muzejní geolog se v této době zabýval již připomenutou dokumentací těžby zlata v oblasti Prácheňska. V letech 1969-1970 se zaměřil na výzkum budinovaných hornin v okolí Písku. Od roku 1970 začal pracovat na celostátním výzkumném úkolu – podrobném geologickém mapování Strakonicka. Srov. J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1970*, nestránkováno.

předních vědeckých institucí. V tomto období se tak ale dělo pouze v oborech archeologie a právě geologie.

Expozice prácheňské kultury byla jako *Slavín Prácheňska* otevřena v roce 1972. Měla připomenout významné osobnosti vědeckého a uměleckého světa spjaté životem, prací nebo pobytem s územím někdejšího prácheňského kraje. Činila tak i přes jisté ozvláštnění instalace, kdy dvourozměrné dokumenty byly zasazeny do konstrukce navozující dojem prostorovosti, spíše monotónním a schematickým způsobem. K jménu vybrané osobnosti byl připojen portrét, stručné slovníkové heslo se zdůrazněním vztahu k regionu, ukázky z díla a někdy i drobné osobní předměty.

Mezi kritérii pro výběr osobností se zřejmě uplatnila obecná známost a tím také jistá atraktivnost pro návštěvníky. Ze starších dějin expozice připomínala Mistra Jana Husa, Petra Chelčického, Václava Píseckého, Jana staršího Hodějovského z Hodějova. Období 19. století zastupoval František Ladislav Čelakovský, Antonín Sova, Antonín Klášterský, August Sedláček, Karel Klostermann, Josef Holeček, Adolf Heyduk, Julius Zeyer a další, 20. století Jan Čarek, A. M. Píša a Fráňa Šrámek. Vedle spisovatelů se dostalo i na hudebníky (Otakar, Jaroslav a Bohuslav Jeremiášové, František Gregora, Otakar Ševčík) a malíře (Mikoláš Aleš).²⁵³

Z výběru těchto jmen je patrné, že se i přes proklamované širší regionální zacílení jednalo v převážné míře o osoby vázané na Písek a blízké okolí. Prácheňsko zde bylo (zatím) spíše jen programem posilujícím význam a prestiž píseckého muzea, svého druhu příkladem kolonialistického myšlení než skutečně naplněnou kategorií a oblastí výzkumu a prezentačních aktivit.

Nicméně právě snaha pojednat literárně historické téma na regionálním základě v souladu se statutem muzea z roku 1967, byť ve skutečnosti zůstalo spíše jen u té snahy, se v nových podmínkách setkala s nepochopením. Krátce po zpřístupnění nové expozice proběhla krajská kontrola společenskovedních expozic. Politicky a ideologicky motivovaná kritika byla poměrně ostrá, a především natolik

²⁵³ V předcházejících místnostech bylo prezentováno malířské dílo rodiny Lochmanů a díla dalších regionálních autorů. Srov. E. SCHNEIDER, *Společenskovední expozice*, s. 83-84.

závažná, že bylo doporučeno novou expozici zrušit a nahradit jí stálou instalací dokumentující socialistickou současnost.²⁵⁴

4.4. Celostátní soutěž kresleného humoru Písek 1968

Muzeum v Písku po příchodu nového ředitele Jiřího Freye a přijetí nového „oblastního“ statutu spojeného s rozšířením působnosti v některých oborech činnosti procházelo dynamickým rozvojem a proměnou. Nový ředitel zamýšlel vytvořit z píseckého muzea významnou (nad)regionální paměťovou instituci a současně krajsky významné centrum kulturního a společenského života. Zvláštní místo ve snaze dosáhnout tohoto záměru přisuzoval výstavní činnosti.

Během krátké doby se proměnila skladba a narostl počet expozic, i těch do budoucna teprve plánovaných. Kvalitativních i kvantitativních změn doznaly i časové výstavní instalace. Výstavní činnost, již dříve výrazná a bohatá, začala být také nově plánována a organizována. Větší důraz byl položen na druhovou pestrost, více výstav bylo také připravováno vlastními silami.

Plánování výstavní činnosti reagovalo na aktuální výzvy a požadavky i na význam, který byl nově muzeím připisován jako důležitým střediskům kulturního a společenského života. Výslovně byly také hledány nové formy. Jednou z nich byla i vypsána výtvarná soutěž na téma kresleného humoru. Vztažným horizontem tu přitom nebyl region, ale rovnou celý stát. Důvodem pro výběr tohoto tématu byla skutečnost, že na téma kresleného humoru se prý tehdy žádná galerie ani muzeum nezaměřovaly.²⁵⁵

Výtvarná soutěž byla vypsána na jaře 1968, tedy v podmínkách, které pro kreslený humor a politickou karikaturu zvláště znamenaly až nečekané uvolnění a otevření dlouho uzavřených prostorů a míst. To, co ještě nedávno bylo určeno jen úzkému okruhu recipientů, koši či šuplíku, mělo nyní mnohem širší záběr a také oslovovalo mnohem početnější publikum. Výtvarná a obsahová zkratka živě reagující na aktuální dění byla najednou důležitým vyjadřovacím prostředkem.

²⁵⁴ Srov. TAMTÉŽ, s. 86-87.

²⁵⁵ Srov. J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, s. 2.

Novinkou, pro niž se rozhodli v píseckém muzeu, bylo přenést toto ne vždy docenované odvětví výtvarného umění do výstavní síně.

Důvody pro to byly vícené. Za většinou z nich přitom bylo možné hledat a nacházet různé (kulturně) politické motivace. Uspořádat výstavu s celostátním záběrem určitě posilovalo prestiž a význam muzea. Zvláště když bylo na co navazovat, a zvláště když cílem bylo prosadit a etablovat písecké muzeum v nové celostátní síti muzeí jako důležité a významné středisko kulturní a vědecké práce, odpovídající novému konceptu regionálního muzea a vlastně i konceptu žádaného muzea socialistického. Současně nebylo možné opomenout ani rovinu vlastní (celostátní) politiky, která tehdy zasahovala do nejrůznějších oblastí a prostupovala celou společností. Zejména když výstava tematizovala vyjadřovací prostředek, který byl zvláště vhodný k reakcím na aktuální dění a reflektoval a sám také mohl nést politické obsahy.

Píseckému muzeu se při přípravě a plánování soutěže a na ni navázané výstavy podařilo oslovit a získat podporu u významných místních a regionálních politických a hospodářských institucí a organizací. Souhlas i finanční pomoc s pořádáním soutěže přislíbily okresní i městský národní výbor i největší průmyslový podnik, který výrazně ovlivňoval místní společenské a kulturní dění. Navíc soutěž podpořilo i Sdružení pletářských podniků, jehož vedení sídlilo v Písku. Ambice spojené se soutěží i výstavou byly nemalé.

Informace o soutěži proběhla krajským i celostátním tiskem.²⁵⁶ Výtvarná soutěž byla vypsána jako otevřená, přihlásit se mohl kdokoli. Podmínkou bylo předložit do konce května 1968 nejvýše pět původních prací. Dle plánu měla být nejlepší zasláná díla prezentována v průběhu léta ve výstavních sálech muzea. Výběr měla provést porota složená z takzvané výtvarné rady muzea a přizvaných odborníků – výtvarných redaktorů.²⁵⁷ Hodnocen měl být nápad i výtvarné provedení.

²⁵⁶ Srov. např. *Celostátní soutěž kresleného humoru Písek 1968*, Mladý svět 10, 1968, č. 17, s. 12; *Soutěž kresleného humoru*, Jihočeská pravda 24, 1968, č. 91, s. 1.

²⁵⁷ Za výtvarnou radu muzea byl členem poroty ředitel muzea Jiří Frey, odborný pracovník Miroslav Pechánek, člen KO SČSVU Miloslav Cívárek, akademický sochař Jiří Prachař a Zdeněk Jiša. Přizvanými odborníky byli výtvarní redaktori Miroslav Klomínek za týdeník *Student* a Jaroslav Weigel za týdeník *Mladý svět*, akademický malíř Otakar Štembera za deník *Práce* a výtvarný

Počítalo se také s tím, že nejlepší práce budou odměněny cenami spojenými s nemalou finanční premií. Měla být udělena Cena poroty spojená s odměnou ve výši 3 000 Kčs, Cena návštěvníků výstavy s odměnou 2 000 Kčs, navíc doplněná vybranou starožitností, Cena Okresního národního výboru Písek s odměnou 2 000 Kčs, Cena Sdružení pletářských závodů s odměnou 2 000 Kčs, Cena národního podniku Jitex také spojená s odměnou 2 000 Kč a konečně Cena Městského národního výboru Písek s odměnou 1 000 Kčs.

Do soutěže se přihlásilo okolo 150 autorů. Porota vybírala z 800 prací. Na výstavě, nakonec pořádané až v samém závěru roku²⁵⁸ jako *Celostátní soutěž kresleného humoru – Písek '68*, bylo prezentováno 160 nejlepších prací od 57 autorů. Ti byli také uvedeni v katalogu vydaném k výstavě.²⁵⁹ Hlavní cena byla udělena Adolfu Bornovi.²⁶⁰ Cenu návštěvníků získal Miroslav Lid'ák (Had'ák).²⁶¹

O výstavu byl značný zájem, referoval o ní rozhlas i místní a celostátní tisk.²⁶² Hranice regionu ovšem výstava přesáhla ještě i jiným způsobem. Poté, co skončila v Písku, byla instalována v Praze ve výstavní síni Mladé fronty. Následně pokračovala i do dalších míst. Reprízy byly uvedeny v Českých Budějovicích a ve Slaném.²⁶³

redaktor Dušan Motyčka za týdeník *Dikobraz*. Srov. *Písek '68. Celostátní soutěž kresleného humoru*, Písek 1968.

²⁵⁸ Výstava se měla uskutečnit v průběhu léta, respektive v září 1968. Vzhledem ke známým událostem byla ovšem odložena a zahájena až 15. prosince. Srov. Jiří FREY, *Písek – město humoru* (?), *Zitřek* 20, 1968, č. 4, s. 3.

²⁵⁹ Srov. *Písek '68*.

²⁶⁰ Cenu poroty spojenou s odměnou 3 000 Kčs získal Adolf Born. Porota dále udělila dvě zvláštní ceny: jednu Miroslavu Lid'ákovi (Had'ákovi), odměnou mu byla „starožitnost“ („asi sto let staré hodiny v obraze“), a druhou Janu Bernatovi. Ten obdržel také „starožitnost“, a sice tepanou petrolejku. Cena ONV Písek byla rozdělena po 1 000 Kčs Vladimíru Renčínovi a Jozovi Chalupníkovi. Cenu MěstNV Písek spojenou s odměnou 1 000 Kčs získal Josef Žemlička. Rovněž cena Sdružení pletářských závodů byla rozdělena po 1 000 Kč mezi Ivana Steigera a Jaroslava Maláka. Cenu národního podniku Jitex spojenou s odměnou 2 000 Kčs obdržel Jiří Jirásek. Cena návštěvníků s plánovanou odměnou dvaceti tisíc desetníků uložených ve vykládané truhle byla předána M. Lid'ákovi (Had'ákovi). Srov. *Písek 1968*, *Mladý svět* 11, 1969, č. 1, s. 13.

²⁶¹ K tomu srov. „Za celou řadu vystavujících chci jmenovat „Had'áka“, který stál za Novotného režimu před soudem pro své neposlušné kreslířské a obsahové schopnosti. Je pozoruhodné vzpomenout si na jeho karikovanou kresbu otištěnou v LL (dnes jen L). V ní s. Dubček s tehdejšími ministrem nár. obrany Dzúrem jedou autem, Dzúr se vyklání z okénka a říká slova, která byla vlastně předobrazem události, které se staly 21. srpna 1968: Zprava dobrý, zleva tanky.“ Miroslav PECHÁNEK, *Je vhodná doba pro humor?* *Písek '69*. Měsíčník pro kulturu a sport, 1969, č. 2, s. 2.

²⁶² Srov. např. *Soutěž kresleného humoru*, *Jihočeská pravda* 24, 1968, č. 301, s. 1; *Mladý svět* 11, 1969, č. 3, s. 32.

²⁶³ Srov. J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, s. 2.

Výstava s aktuálním politickým zacílením, tematizující aktuální vyjadřovací a komunikační prostředek, se setkala s mimořádným ohlasem. Jistě k tomu přispěla i skutečnost, že srpnová okupace a s ní spojené události a další vývoj posunuly význam soutěže a zejména některých prezentovaných ukázek dobového kresleného humoru do zcela jiných rovin a kontextů, než bylo původně zamýšleno. Výstava tak dostala ještě další nečekaný politický náboj a rozměr.²⁶⁴

Subjektivně mohly být tyto roviny a kontexty pochopitelně prožívány různým způsobem. Výstava soutěžních prací byla ve výstavním sále píseckého muzea zpřístupněna od poloviny prosince 1968 do začátku února následujícího roku. Kurátor výstavy Miroslav Pechánek se ve své zprávě o výstavě psané pro místní kulturní měsíčník ptal, zda je vůbec vhodná doba pro humor.

Opět to byla rovina politická a aktuální, zatím ještě spojovaná s nadějí: *„Poslouchám-li spontánní smích návštěvníků výstavy nad kreslenými vtipy (z nichž v některých doba posunula hodnotu humoru jinam, než byla myšlená před normalizací) a pak vidím, že nad některými lidé spíše přemýšlejí, neboť splývají s představou větší svobody pro lidskou osobnost, je mi v té tvrdé realitě – a myslím, že nejsem sám, tak nějak o hodně lépe.“*²⁶⁵

Myšlenka uspořádat v píseckém muzeu výtvarnou soutěž celostátního charakteru nebyla v roce 1968 úplnou novinkou. Bylo totiž na co navazovat. Se záměrem podpořit dosažení vlastních cílů spojených s posílením významu a prestiže se zpočátku spíše jen jednalo o využití a aktualizaci starších tradic.

Již v roce 1965 uskutečnilo písecké muzeum za spolupráce dvou externích spolupracovníků celostátní soutěž grafiky. Ta prý byla obelána řadou velmi dobrých prací, nicméně měla se potýkat i s problémy. Výslovně mezi ně patřila slabá návštěvnická odezva, obdobné soutěže navíc vyhlašovaly i další galerie a muzea.²⁶⁶

²⁶⁴ K tomu srov. slova z úvodu výstavního katalogu: *„Výsledky z vypsané Celostátní soutěže kresleného humoru – Písek 68, které Vám předkládá zpožděně (ne vlastní vinou) Oblastní muzeum v Písku k shlédnutí, byly překonány podivným „černým humorem“ v srpnových dnech, nicméně jestliže se zasmějete, a i u některých kreseb zamyslíte, pak tato výstava splnila svůj účel.“* Písek '68, nestránkováno.

²⁶⁵ M. PECHÁNEK, *Je vhodná doba*, s. 2.

²⁶⁶ Srov. TAMTÉŽ.

Tehdejší vedení muzea soutěž i s ní spojenou letní dvouměsíční výstavu vybraných prací uskutečněnou pod názvem GRAFIKA 65 hodnotilo kladně. Odvolávalo se přitom i na pozitivní přijetí výstavy denním i odborným tiskem.²⁶⁷ K výstavě byl také vydán katalog s vloženým grafickým listem od Vladimíra Komárka.²⁶⁸

Celostátní soutěž kresleného humoru, vypsaná na jaře 1968, do určité míry na svou starší předchůdkyni navazovala. Vyjít bylo možné z inspirace i získaných zkušeností. Celostátní soutěž proto také dle prvotních úvah měla mít podobu druhého ročníku zaměřeného na grafiku. Teprve následně přišlo rozhodnutí založit tradici novou a orientovat se na oblast aktuální a u veřejnosti mimořádně oblíbenou, na téma kresleného humoru a politické karikatury.

Mimořádný úspěch výstavy byl dokladem, že se jednalo o šťastnou volbu. Vedl také k úvahám pořádat stejnou soutěž v pravidelném rytmu každým druhým rokem. Přičemž druhý ročník, plánovaný na rok 1970, měl být vyhlášen dokonce jako mezinárodní. Ještě předtím, v roce 1969, měl v píseckém muzeu vystavovat vítěz ceny poroty Adolf Born.²⁶⁹

Právě výstava Adolfa Borna byla ale na dlouhou dobu rozloučením píseckého muzea s tematikou kresleného humoru i s pořádáním celostátních soutěží. Plánovaný druhý ročník celostátní soutěže se již neuskutečnil. Nastupující normalizace tvrdě zasáhla do činnosti i personálního vybavení muzea. Kurátor výstav a muzejní výtvarník Miroslav Pechánek musel písecké muzeum opustit.²⁷⁰ O něco později ho následoval i ředitel muzea Jiří Frey.

Čekání na další „vhodnou dobu pro humor“ se protáhlo na více než dvacet let. Soutěžní práce přečkaly tento čas uložené v muzejním depozitáři. Návštěvníkům píseckého muzea byly opětovně představeny v srpnových dnech

²⁶⁷ Srov. Marie SEDLÁKOVÁ, *Vlastivědné muzeum v Písku v roce 1965*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1965, č. 4, s. 62-64.

²⁶⁸ Srov. Jaromír ZEMINA, *Grafika 65. Vlastivědné muzeum Písek červenec-srpen 1965*, Písek 1965.

²⁶⁹ Srov. J. FREY, *Písek*, s. 3. Právě vítěz ceny poroty Adolf Born se ve své řeči také vyslovil pro mezinárodní formát soutěže. Srov. *Písek 1968*, s. 13.

²⁷⁰ Srov. Irena MAŠÍKOVÁ, *Miroslav Pechánek – užitá grafika*, in: *Prácheňské muzeum v Písku v roce 2004*, Písek 2005, s. 95-98.

roku 1991.²⁷¹ Cílem prý tenkrát nebylo nostalgické vzpomínání, ale snaha prezentovat široké veřejnosti významnou část muzejních výtvarných sbírek a současně důležitý dokument své doby.²⁷²

V devadesátých letech 20. století se tak dělo opakovaně. Opět v roce 1995. Retrospektivní prezentace kresleného humoru a politické karikatury jako přímého svědectví nadějí, tužeb a problémů československého jara 1968 i jako reminiscence významnosti a prestiže regionální muzejní instituce tehdy probíhala jako součást *Mezinárodního bienále kresleného humoru Písek 1995*.²⁷³ Záměr pořádat v píseckém muzeu mezinárodní soutěž kresleného humoru, k jehož realizaci mělo původně dojít v roce 1970, se přeci jen stal skutečností. Zejména od roku 1997, kdy soutěžní práce byly prezentovány přímo ve výstavních sálech muzea.²⁷⁴

4.5. Výstavní politika Oblastního muzea v Písku v roce 1968

Písecké muzeum bylo v šedesátých letech 20. století známé svou bohatou výstavní činností. Svým návštěvníkům nabízelo pestrý výstavní program. Většinou se přitom jednalo o výstavy umělecké, vlastní výstavy muzejní povahy byly spíše výjimkou.²⁷⁵ Ve svém regionu ostatně písecké muzeum plnilo také roli regionální galerie. Řadu výstav přitom přebíralo od jiných institucí, zejména Alšovy jihočeské galerie.²⁷⁶

²⁷¹ Výstava s názvem *Humor 1968* byla uspořádána ve dnech 1. až 31. srpna 1991 v Koncertní a výstavní síni Sv. Trojice pod kurátorským vedením Jana Kotalíka. Srov. *Prácheňské muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1991*, Písek 1992, s. 15-16.

²⁷² Srov. Jan KOTALÍK, *Kreslený humor 68*, Zítřek 48, 1991, č. 34, s. 3.

²⁷³ Srov. *Písek je městem humoru*, Listy Písecka 2, 1995, č., s. 3. Pořadatelem mezinárodní soutěže vypsané na téma *Oáza v Písku, Oáza v lidských vztazích* byla Česká unie karikaturistů, město Písek, okresní úřad i Prácheňské muzeum v Písku. Do soutěže se přihlásilo 108 autorů (39 jich bylo ze zahraničí) s celkem 492 obrázky. Vybrané soutěžní práce byly tehdy instalovány ve výstavní galerii Portyč. Hlavní cenu získal Břetislav Kovařík, cenu Písku Marek Baars (Nizozemí) a cenu Miroslava „Hadáka“ Lidáka Petr Juřena.

²⁷⁴ Srov. Radovan POLANSKÝ, *Snad nás humor nepřejde*, Písecké postřehy 6, 1997, č. 34, s. 5; TÝŽ, *Jak mne přešel humor*, Písecké postřehy 6, 1997, č. 35, s. 5.

²⁷⁵ Srov. např. M. SEDLÁKOVÁ, *Vlastivědné muzeum v Písku v roce 1964*, s. 80-81. Za rok 1962 vykazovalo písecké muzeum dokonce 20 uspořádaných výstav s návštěvností téměř 24 tisíc osob. Srov. Karel PLETZER, *Ještě k muzejní statistice*, Muzejní a vlastivědná práce 2, 1964, s. 26-32.

²⁷⁶ S Alšovou jihočeskou galerií v Hluboké nad Vltavou spolupracovalo písecké muzeum již od roku 1956. Krajská galerie předávala do Písku (a pochopitelně nejen tam) některé své výstavy, pro další dočasné i stálé instalace zapůjčovala díla ze svých sbírek. Smysl této spolupráce spočíval v podpoře

Dle představ a plánů nového vedení se do budoucna písecké muzeum mělo stát místem, kde budou ve větší míře vznikat vlastní původní výstavy s širším (nad)regionálním dosahem. Pamatováno přitom bylo i na výstavy muzejní povahy, pro něž byly hledány odpovídající formy. Nicméně výstavy umění měly i do budoucna zůstat hlavním oborem a námětem prezentační činnosti píseckého muzea.

S tímto záměrem a představami souvisely některé novinky a změny zavedené při plánování výstav. Výstavní činnost byla nově strukturována do tří okruhů. Byly vymezeny nové typy výstav: velké výstavy, malé výstavy a výstavy muzejního charakteru. Poprvé podle nového plánu byly výstavy takto chystány pro návštěvnickou sezónu roku 1969.²⁷⁷

Velké výstavy měly být výhradně věnovány celoživotní tvorbě významných umělců nebo tvorbě zastupující určitý národ, žánr a tak podobně, případně také instalacím přibližujícím tvorbu domácích i zahraničních skupin výtvarníků. Kritériem takto pořádaných výstav ve velkých výstavních sálech muzea (umístěných v druhém patře) měla vždy být „*profesionální úroveň*“ vystavovaných prací.²⁷⁸

Naopak malé výstavy měly jako výstavy dílčí reagovat na aktuální trendy a přinášet průřez hlavně současnou tvorbou domácích i zahraničních „*významnějších umělců*“. Preferována byla zvláště grafika. Vždy se přitom mělo jednat o soubor přibližně třiceti prací zachycujících určité období, téma a podobně. Pořádány měly být malé výstavy souběžně s výstavami velkými.²⁷⁹

kulturně osvětové činnosti. Dobově se také hovořilo o výchově uměním a završení kulturní revoluce. Srov. Miloslav KRAJNÝ, *Spolupráce na poli výtvarného umění*, in: Okresní vlastivědné muzeum v Písku. Zprávy 1959, Písek 1959, s. 13-15.

²⁷⁷ Srov. J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1969*, s. 4-5.

²⁷⁸ V roce 1969 byly podle nově koncipovaného výstavního plánu uspořádány následující velké výstavy: *Vlastimil Beneš – obrazy, plastiky*, *Eva Švankmajerová, Josef Hlinomaz – obrazy, Flámské figurální malířství XVII. stol. – obrazy*, *Antonín Kybal – celoživotní výstava – tapiserie*, *Josef Velenovský – obrazy a Josef Řeřicha – kresby*. K těmto výstavám bylo vydáno pět samostatných plakátů a také pět katalogů. Velké výstavy měly v roce 1969 prý také většinou značný a kladný ohlas v odborném tisku i mezi návštěvníky. Srov. TAMTĚŽ, s. 5.

²⁷⁹ V roce 1969 byly jako malé výstavy uspořádány výstavy (grafiky): *Adolf Born – humorné kresby*, *Ctirad Stehlik – grafika*, *Jiří Mocek – kresby*, *Jiří John – grafika*, *Jiří Anderle – grafika*, *Albín Brunovský – grafika*, *Kamil Lhoták – grafika*, *Ota Matoušek – grafika*, *Věroslav Bergr – grafika*, *plastiky*, *Reprodukce z leningradské ermitáže*, *František Doubek – kresby*. Srov. TAMTĚŽ, s. 5.

Pro výstavy muzejního charakteru byly vybudovány v přízemí muzea nové výstavní prostory. Jejich součástí byla i malá přednášková místnost s možností promítání. Výstavy muzejního charakteru se přes školní rok měly orientovat na mládež a sloužit jako doplněk školní výuky. V letních měsících zas měly oslovit zvláště dospělé publikum. Naukové výstavy se vázaly na školní osnovy a rozšiřovaly či doplňovaly výuku zejména v předmětech češtiny, přírodopisu, dějepisu a výtvarné výchovy. Využívaly k tomu především regionální materiál uložený v depozitářích muzea.²⁸⁰

V roce 1968 byly podobně jako v předchozích letech pořádány tradiční instalace regionálních umělců i převzaté naukové výstavy seznamující veřejnost s významnými kapitolami a díly dějin umění.²⁸¹ Uskutečněny byly ale také výstavy, které do Písku přinášely „to nejlepší“ ze soudobého českého výtvarného umění a současně napomáhaly k formování i reflexi aktuálních trendů a přístupů, s významem jak pro obor samotný, tak i s přesahem do aktuálního společenského dění.²⁸² Samostatnou kapitolu i v tomto ohledu představovala výstava přibližující výsledky celostátně vypsané soutěže kresleného humoru a politické karikatury.

Již v roce 1967 se v píseckém muzeu uskutečnila výstava *Jeden okruh volby*, jíž podobně jako některé další instalace pořádané v této instituci v předchozích letech připravil teoretik umění Jan Kříž. Uvedená prezentace na jednom místě soustředila více než sto děl od třiceti malířů, sochařů a grafiků.²⁸³

²⁸⁰ V roce 1969 bylo uskutečněno osm výstav muzejního charakteru: *Česká literatura XIX. století, Podkrkonošské drahokamy, Malířské a grafické techniky, Písecko v literatuře, 190 let od založení gymnasia v Písku, Výstava významného regionálního pracovníka dr. Malého, I. světová válka a vznik ČSR, Pravěk na Písecku*. Celkově tyto výstavy zhlédlo více než osm a půl tisíce návštěvníků. Mimořádného „využití“ se jim dostalo zejména ze strany škol. Srov. TAMTĚŽ, s. 5.

²⁸¹ Jednalo se o následující výstavy: *Z cest po Itálii a Rakousku (obrazy a kresby Františka Dragouna), Výstava Unesca – Světové malířství 1900-1925, Výstava jihočeských výtvarníků (obrazy, sochy, grafika, sklo, fotografie), Dětský výtvarný projev – krajská přehlídka, Přehlídka okresního kola Soutěže dětského výtvarného projevu, Jiří Suchý a Jiří Šlitr – kresby, grafika, 9 výtvarnic z Prahy – grafika, Flámské a holandské zátiší XVII. století (obrazy), O. M. Brož a K. Mikoláš (obrazy, sochy)*. Srov. J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, s. 1-2.

²⁸² Jednalo se zejména o následující výstavy: *Věcné dialogy – moderní české umění (obrazy, sochy, grafika), Skupina Proměna – Pražští umělci (obrazy, sochy, fotografie)*. K tomu srov. Jan KŘÍŽ, *Půdorys kritického soudu*, *Výtvarné umění* 18, 1968, č. 1-2, s. 45-58, zvláště s. 56.

²⁸³ Mezi vystavujícími byli Jiří Anderle, Jiří Balcar, Hugo Demartini, Bedřich Dlouhý, Zdena Fibichová, František K. Foltýn, Josef Istler, Čestmír Janošek, Eva Janošková, Josef Klimeš, Jan Koblasa, Jiří Kolář, Stanislav Kolíbal, Jan Kotík, Jan Kubíček, Oldřich Kulháněk, Karel Malich,

Výstava byla panoramatickou přehlídkou výrazných výtvarných projevů nedávné doby vzniklých v českém prostředí, které měly být dokladem trvalých hodnot a nikoli pouhých „*simulací*“ a „*derivátů*“. Záměrem byla konfrontace, polemika a kritika, vedoucí k zpochybnění dogmaticky stylizovaných kritérií a návazného hodnocení. Kurátor Jan Kříž se výslovně odvolával na princip svobodné volby, jež měl určovat pozici umělce i pozici diváků a návštěvníků.²⁸⁴

Význam a dosah této výstavy byl výrazně nadregionální.²⁸⁵ Pozornosti se jí dostalo i u odborného publika.²⁸⁶ Patřila k důležitým instalacím soudobého českého umění a jako taková se také podílela na kanonizaci přístupů a cest a samozřejmě i vybraných autorů a děl. Výstavu mimo jiné reflektovalo oborové periodikum *Výtvarné umění*. Využilo ji také jinak, pro dvojčíslo z roku 1968 tematicky věnované českému soudobému výtvarnému umění byl právě i odtud čerpán fotografický materiál.²⁸⁷ Nicméně očekávaná odborná diskuze nad polemickou výstavní koncepcí kurátora Jana Kříže se nekonala. Možná i proto, že přeci jen byla uvedena jen v regionální instituci.²⁸⁸

Výstava svým konceptem odrážela aktuální úvahy a diskuze teoretické reflexe, současně ale také pomáhala otevírat cestu novým pohledům, interpretacím a postojům. Příznačná již byla akcentace možnosti vybírat a volit, předpokládající různost i svobodu tvořit a jednat. Právě tento přístup s výrazným společenským dopadem a zacílením, spojený s požadavkem svobodně zasahovat do veřejného dění, se stal určující charakteristikou a veřejně přiznaným programem výstavní činnosti píseckého muzea o necelý rok později.

Mikuláš Medek, Václav Mergl, Karel Nepraš, Ladislav Novák, Naděžda Plíšková, Vladimír Preclík, František Ronovský, Zbyšek Sion, Zdeněk Sýkora, Jirí Valenta, Aleš Veselý, Jaroslav Vožniak a Josef Vyleťal.

²⁸⁴ Srov. Jan KŘÍŽ (ed.), *Jeden okruh volby. Obrazy, sochy, objekty, grafika, kresby 1964-1967. Okresní muzeum v Písku, 23. 7. -18. 8. 1967*, Hluboká nad Vltavou 1967.

²⁸⁵ Tato instalace byla také nejnověji jako jediná z uměleckých výstav píseckého muzea zahrnuta do archivu důležitých výstav českého umění let 1957 až 1999 v reprezentativní české publikaci věnované nové uměnovědné disciplíně *exhibition histories* (dějinám výstav). K tomu srov. Pavlína MORGANOVÁ – Terezie NEKVINDOVÁ – Dagmar SVATOŠOVÁ, *Výstava jako médium. České umění 1957-1999*, Praha 2020, s. 392-399.

²⁸⁶ Srov. Miroslav LAMAČ, *Jeden okruh volby*, Literární noviny 16, 1967, č. 33, s. 4; Jirí PADRTA, *Jeden okruh volby*, Výtvarná práce 15, 1967, č. 18, s. 4; Jan KŘÍŽ, *Jeden okruh volby v recenzích a závěrech*, Výtvarná práce 15, 1967, č. 20, s. 8-9.

²⁸⁷ Srov. *Výtvarné umění* 18, 1968, č. 1-2, s. 1.

²⁸⁸ Srov. P. MORGANOVÁ – T. NEKVINDOVÁ – D. SVATOŠOVÁ, *Výstava*, s. 394.

Zřetelné to bylo zejména v pojetí a přístupu k instalaci *Věcné dialogy*. Přinášela opět soubor pečlivě vybraných děl od širšího okruhu autorů. Tematickým leitmotivem tu byl tentokrát nový zájem o fakt a nové objektivizující objevování skutečnosti.²⁸⁹ Navíc i tato výstava, společně ještě s instalací *Proměna 68*,²⁹⁰ vzbudila zájem u odborného publika.²⁹¹ Prostřednictvím fotografické dokumentace byla také reflektována v časopise *Výtvarné umění*.²⁹²

Vedle uměleckých výstav se dostalo také na výstavy muzejní povahy. Připomínalo se dvacet let Závodu na výrobu vzduchotechnického zařízení (ZVVZ) v Milevsku i sto let písecké tělovýchovy. Zatímco první instalace se opírala o fotografický materiál,²⁹³ v souvislosti s druhou byla shromážděna a vystavena řada hmotných dokladů, která se v dalších letech stala součástí sbírkového fondu muzea.

Výstava připravená ke kulatému jubileu písecké tělovýchovy byla součástí bohatého programu oslav probíhajících po celý rok.²⁹⁴ V době od 20. října do 11. listopadu ji společně s muzeem pořádal okresní výbor Československého svazu tělesné výchovy. Tělovýchovní pracovníci se zásadním způsobem podíleli na podobě a obsazích výstavy.²⁹⁵ Autorem scénáře byl Otakar Peroutka, pod jehož vedením byla také vydána obsáhlá publikace zpracovávající dějiny tělesné výchovy v celém píseckém okrese.²⁹⁶

²⁸⁹ Srov. *Věcné dialogy. Oblastní muzeum v Písku, 21. 7. - 28. 8. 1968*, Písek 1968. Na výstavě byla zastoupena díla Jiřího Balcara, Jana Hendrycha, Evy Kmentové, Jiřího Koláře, Jana Krejčího, Oldřicha Kulhánka, Jiřího Načeradského, Rudolfa Němce, Ladislava Nováka, Naděždy Plíškové, Stanislava Podhrázkého, Vlady Prachatické, Mikuláše Rachlíka, Milana Resslera, Františka Ronovského, Otakara Slavíka a Olbrama Zoubka. Kurátor Jan Kříž výslovně uváděl, že by do této společnosti patřila i díla Bedřicha Dlouhého, Jaroslava Vožniaka a Karla Nepraše, ovšem jejich tvorba byla ve svém celku v daném termínu prezentována na jiném místě.

²⁹⁰ Srov. *Proměna '68. Ivan Minařík, Přemysl Pospíšil, Miroslav Rada, Jan Šplíchal. Obrazy, sochy, fotografie: katalog výstavy, Písek, 1. -25. září 1968*, Písek 1968.

²⁹¹ Srov. Irena MAŠÍKOVÁ KONŠTANTOVÁ, *Miroslav Pechánek (8. 7. 1945-27. 6. 2015)*, in: *Prácheňské muzeum v Písku v roce 2015*, Písek 2016, s. 176-178.

²⁹² Srov. *Výtvarné umění* 18, 1968, č. 8, s. 3.

²⁹³ Na výstavě pořádané ve spolupráci s klubem pracujících v Milevsku byly prezentovány snímky členů tamního fotokroužku. Srov. *Prácheňské muzeum v Písku, Podsbírka historická, inv. č. K+S 9860*.

²⁹⁴ Srov. *Končí oslavy 100 let tělesné výchovy v Písku*, *Písecký zpravodaj* 13, 1968, č. 12, s. 3-4.

²⁹⁵ Srov. *Navštivte výstavu 100 let tělesné výchovy v Písku!* *Písecký zpravodaj* 13, 1968, č. 11, s. 16-17.

²⁹⁶ Srov. Otakar PEROUTKA a kol., *100 let tělesné výchovy v okrese Písek, 1868-1968. Sborník statí k dějinám tělesné výchovy*, Písek 1968.

Pro muzeum se i přes poměrně krátkou dobu trvání a skutečnost, že v tomto případě spíše plnilo zadání a objednávku, jednalo o jednu z nejdůležitějších výstav roku. Nainstalována byla ve všech třech výstavních místnostech. Jubileum písecké tělovýchovy patřilo k významným tématům, která v daném místě výrazně vstupovala do veřejného prostoru. Samozřejmě mimořádností roku 1968 a s ním spojených známých událostí bylo ovšem i toto téma poněkud zeslabeno a zřejmě nedosáhlo takové pozornosti, která mu v plánech a představách zejména činovníků okresního výboru ČSTV původně náležela.

Účastí a zapojením do oslav tělovýchovného jubilea se muzeum prezentovalo jako jedno z významných center místního kulturního a společenského života. V tomto případě odráželo a posilovalo téma již přítomné ve veřejném prostoru. Na druhé straně k tomu ale také patřila možnost do tohoto veřejného prostoru vnášet vlastní obsahy a snahu aktivně působit na místní prostředí, kultivovat ho a přetvářet.

Dosah takového veřejného působení byl a přinejmenším mohl být nemalý, zvláště v exponovaném období let 1968 a 1969. Přímo i zprostředkovaně muzeum oslovovalo různá prostředí, od školní mládeže a dalších skupin návštěvníků muzea přes čtenáře místních novin a časopisů až po různé stranické a státní komise a politické a kulturní pracovníky. Tematická šíře takového působení byla poměrně rozsáhlá. Zvláště v případě naposledy uvedených kulturních a politických činitelů obsahovala i otevřenou kritiku a odmítnutí administrativních a byrokratických postupů a konkrétních opatření a zásahů.

Zvláště aktivní byl v tomto ohledu muzejní výtvarník Miroslav Pechánek. Často a rád vstupoval do veřejného prostoru, od začátku roku 1969 také jako redaktor a jedna z nejdůležitějších tváří nového místního měsíčníku pro kulturu a sport.²⁹⁷ Podobně jako i někteří další zaměstnanci muzea pravidelně přispíval i do

²⁹⁷ Měsíčník pro kulturu a sport vycházel pod názvem *Písek '69*. Měl se stát komunikačním nástrojem místních kulturních a osvětových zařízení s obyvateli města a okolí. Současně měl svým čtenářům či takzvaným konzumentům umění dát také možnost pro vyjádření názorů a kritiky. Obsahem měly být zprávy nejen z oblasti kultury, dříve uveřejňované v *Píseckém zpravodaji*. Změna názvu spojená s příchodem dalšího roku již nebyla nutná, vydávání časopisu bylo 12. číslem v roce 1969 ukončeno. Informace o kulturních a osvětových pořadech měl dále přinášet v pravidelné

jiných (regionálních) tiskovin. Tato média vnímal jako příhodné prostředí pro zahájení či pokračování komunikace s muzejním publikem i dalšími obyvateli města. Cílem bylo jednak oslovit a upozornit je na chystané pořady a programy, jednak s nimi pracovat a sdílet společný prostor, a to i se záměrem tento prostor měnit, formovat a rozvíjet, minimálně v rovině kulturního obohacení.

Naznačená kulturní politika ovšem vzhledem k době i starým českým tradicím měla podobu a dosah výsostně politický. Zejména právě muzejní výtvarník se nevyhýbal aktuálním společenským tématům a aktivně vstupoval do probíhajících diskuzí a dění. Současně také nastoloval témata nová a vyvolával, byť třeba i neúmyslně různé polemiky a další výměny názorů. Příkladů by bylo možné najít hned několik.

Pro další osudy písecké kultury a kulturní politiky, stejně jako i pro samotného Miroslava Pechánka, byla zvláště významná diskuze původně o výtvarném umění a úloze umění v socialismu.²⁹⁸ V návaznosti na výstavu obrazů a soch Vlastimila Beneše, pořádanou ve velkých výstavních sálech píseckého muzea v březnu a dubnu 1969, se jí postupně účastnili spisovatel a brzy „*pravicový oportunist*“ Ludvík Vaculík,²⁹⁹ československý a brzy německý šachový velmistr Luděk Pachman, předsednictvo píseckého okresního výboru Národní fronty³⁰⁰ a konečně i tiskový orgán okupačních vojsk *Zprávy*.³⁰¹

Podobně, ale ještě ve zcela jiné atmosféře, na stránkách místního okresního týdeníku v polovině srpna 1968, se Miroslav Pechánek v článku informujícím o probíhající výstavě *Věcné dialogy* přiznával k záměru vnímat a využívat umění a pořádané výstavy jako prostor pro uplatnění tvůrčích a svobodných možností zasahovat a ovlivňovat veřejné dění. Předpokládal, že takový přístup bude v nových podmínkách usilování o socialismus s lidskou tváří nejen možný, ale také správný a vítaný. Na podporu tohoto plánu zmiňoval a výslovně uváděl programová

měsíční kulturní příloze okresní týdeník Zítřek. Srov. *Proč došlo ke změně časopisu Písecký zpravodaj*, Písek '69, 1969, č. 1, s. 1; č. 12, s. 1.

²⁹⁸ Srov. Miroslav PECHÁNEK, *Hovory o kultuře i o něčem jiném*, Písek '69, č. 4, s. 1-3.

²⁹⁹ Srov. *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*, Praha 1976, s. 33.

³⁰⁰ Srov. *Stanovisko OV NF v Písku*, Písek '69, č. 5, s. 3; Miroslav PECHÁNEK, ... *a odpověď autora článku*, Písek '69, č. 3, s. 3.

³⁰¹ Srov. *Novodobí „horolezci“*, *Zprávy*, 1969, č. 15 (57), s. 4.

vyhlášení odmítající administrativní a byrokratické způsoby uskutečňování kulturní politiky, uveřejněná v akčním programu KSČ z dubna 1968.³⁰²

V této souvislosti také připomenul politicky motivovaný zákaz již kompletně připravené výstavy Josefa Istlera, k níž již byl vydán katalog a jež se měla uskutečnit v píseckém muzeu na podzim roku 1962. Výstava Josefa Istlera měla co do kvality tvorby a „*vyhraněnosti celkového názoru*“ navázat na retrospektivu Františka Kupky z předcházejícího roku.³⁰³ Návštěvníci měli tehdy získat možnost seznámit se s dílem, patřícím prý k nejpozoruhodnějším hodnotám, vyrůstajícím „*v ohnisku našeho soudu, ve středu diskuse a polemiky*“.³⁰⁴

Malířské a grafické dílo Josefa Istlera bylo v kontextu soudobého umění výrazně odlišné, přitom ovšem mělo náležet k „*nejpozoruhodnějším výsledkům, k nimž mohlo dospět romantické imaginativní myšlení v racionální struktuře současného světa*“. Tak se alespoň s několikaletým odstupem na stránkách oborového odborného periodika vyslovil kurátor tehdejší výstavy Jan Kříž.³⁰⁵

Administrativní a byrokratické zásahy již ale v srpnu 1968 měly být minulostí. Umění mělo být znovu odrazem tvůrčí svobody a zájmu o veřejné dění. Místní kulturní a političtí činitelé se měli řídit vyhlášenými akčního programu vládní státostrany, a především výslovným odmítnutím cenzury. A to nejen co se týkalo

³⁰² Srov. „*Odmítáme administrativní a byrokratické způsoby uskutečňování kulturní politiky, distancujeme se od nich a budeme jim čelit. Umělecká tvorba nesmí být podrobována cenzuře. Máme plnou důvěru k tvůrcům kultury a očekáváme jejich odpovědnost, pochopení a podporu. Vážíme si toho, jak tvůrci a pracovníci kultury pomáhali probíjet a vytvářet humanistický a demokratický charakter socialismu a jak se aktivně zúčastnili odstraňování brzdicích momentů v jeho vývoji.*“ Miroslav PECHÁNEK, *V muzeu „Věčné dialogy“*, Zítřek 19, 1968, č. 33, ze dne 14. 8. 1968, s. 3. K tomu srov. 1968, 5. duben, Praha. – *Akční program KSČ*, in: Jitka Vondrová – Jan Moravec – Jaromír Navrátil (edd.), *Komunistická strana Československa. Pokus o reformu (říjen 1967–květen 1968)*, Praha 1999, s. 351.

³⁰³ Retrospektiva Františka Kupky uspořádaná v píseckém muzeu v roce 1961 byla po dlouhých letech vůbec první výstavou připomínající tuto výraznou osobnost českého a světového moderního malířství. Po několik dalších let také platilo, že to byla výstava nejrozsáhlejší. Srov. M. LAMAC, *Jeden okruh*, s. 4. Dále srov. *Kupka. Malby, kresby, grafika z let 1899-1946. Alšova Jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou*, Hluboká nad Vltavou 1961. K obnově zájmu o dílo Františka Kupky přispěla autorova smrt v roce 1957 a zejména pak prezentace jeho děl v československé expozici na Světové výstavě v Bruselu v roce 1958.

³⁰⁴ Srov. Josef ISTLER– Jan KŘÍŽ, *Josef Istler. Muzeum v Písku 28. X. -25. XI. 1962*, Písek 1962.

³⁰⁵ Srov. Jan KŘÍŽ, *K malířskému a grafickému dílu Josefa Istlera*, *Výtvarné umění* 18, 1968, č. 3, s. 99.

aktuální výstavy věnované novému zájmu o fakt a nový objektivizující vztah ke skutečnosti, ale také a zejména směrem do budoucna.³⁰⁶

Budoucnost ale skončila ještě dříve, než se plány, představy a záměry muzejního výtvarníka Miroslava Pechánka a ředitele muzea Jiřího Freye mohly stát skutečností. O pár dnů později se vydala zcela jiným směrem. Zpočátku bylo možné ještě doufat a hledat možné cesty a způsoby, jak alespoň částečně uchovat a realizovat to podstatné. Například výstava kresleného humoru uspořádaná vzhledem k okolnostem až v závěru roku byla toho příkladem.³⁰⁷ Takových příkladů ovšem ubývalo, podobně jako možných způsobů a cest. Pro Miroslava Pechánka i Jiřího Freye navíc takové hledání mělo i osobní dohru. Nejprve muzejní výtvarník a následně i ředitel muzea byli nuceni muzeum opustit.

Jako labutí píseň nedávných snah prosadit se jako významná (nad)regionální a socialistická instituce s odpovídající výstavní politikou zní vlastní hodnocení výstavní činnosti, uvedené v přehledu základních dat k oblasti kultury v píseckém okrese a určené pro plenární zasedání okresního národního výboru v roce 1972: „*Vedle výstav vlastních, které jsme připravili svými silami od roku 1970, se nám podařilo zařadit naše muzeum, ačkoliv nejsme oficiálně galerií mezi nejvýznamnější výstavní sály v republice, do nichž pouští ministerstvo kultury zahraniční výstavy. Navíc se nám podařilo získat řadu výstav určených původně jen pro Prahu a Bratislavu.*“³⁰⁸

Ovšem i tento dokument je v podstatě smutným dokladem a svědectvím o ztracených iluzích a nadějích Pražského jara. Současně s tím také o obnovené moci a vlivu cenzury. O některých věcech se nemluvilo a zase o jiných se mluvit nesmělo. Platilo to i pro přehled „nejvýznamnějších výstav“ pořádaných v píseckém muzeu v roce 1968. Na prvních místech byly uvedeny převzaté naukové výstavy seznamující veřejnost s významnými kapitolami a díly dějin umění (*Výstava UNESCO – Světové malířství 1900-1925, Flámské a holandské zátiší XVII. století*) následované výstavami přibližujícími umění současné (kresby a grafiky

³⁰⁶ Srov. M. PECHÁNEK, *V muzeu*, s. 3.

³⁰⁷ Srov. M. PECHÁNEK, *Je vhodná doba*, s. 2.

³⁰⁸ *Zpráva o činnosti muzea v Písku*, in: *Kultura píseckého okresu. Přehled základních údajů z oblasti kulturně výchovné činnosti v okrese, Písek 1972*, s. 54.

Jiřího Suchého a Jiřího Šlitra, *Věcné dialogy*). Přehled uzavírala výstava uspořádaná k stému výročí písecké tělovýchovy.

Všechny uvedené výstavy byly jistě významné a úspěšné. Také se mohly pyšnit několikasícovou návštěvností. Připomínaly a dokládaly ambice a záměry výstavní politiky píseckého muzea vlastně zcela nedávné, a přitom již z jiného světa. Zvláště při srovnání s uvedenými příklady výstavních instalací považovaných za významné a důležité z let navazujících. Stranou ovšem jako němý vykřičník zůstala výstava doslova ještě před pár lety nahlížená jako „mimořádně úspěšná“, současně výstava, která měla založit tradici pravidelných soutěžních výstav kresleného humoru, otevřených i mezinárodnímu publiku.³⁰⁹ Zvláště když její inspirace a předobraz, celostátní výstava *Grafika 1965*, přehled nejvýznamnějších výstav píseckého muzea otevírala.³¹⁰

³⁰⁹ Srov. J. FREY, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, s. 2.

³¹⁰ Srov. *Zpráva o činnosti*, s. 54.

5. Normalizace v krajině (jiho)českých muzeí

Zásadním dokumentem, který určoval práci a působení českých muzeí, stejně jako podobu českého muzejnictví především v době prvního normalizačního desetiletí, byly již zmíněné *Zásady rozvoje českého muzejnictví*, vyhlášené Ministerstvem kultury ČSR v lednu roku 1973. Tento dokument kladl silný důraz na oblast dokumentace nejnovějších dějin a současnosti, které nyní měla být věnována mimořádná pozornost. Nedělo se tak náhodou, oblast výstavby socialismu byla aktuálním politickým tématem a místem, jež měla stvrdit přístupy a interpretace postupující normalizace.

5.1. Dokumentace nejnovějších dějin a současnosti

Problematiku soudobé dokumentace blíže řešila závazná metodika Ministerstva kultury vydaná v roce 1975 jako *Pokyny pro sbírkotvornou činnost muzeí v oblasti dokumentace nejnovějších dějin a současnosti*. Cílem bylo vytvořit strukturovaný a relativně úplný obraz o stavu tehdejší společnosti, podaný optikou všestranného rozvoje. Dokumentováno mělo být zejména politické dění, výrobní síly a vztahy a také vztah k přírodě v období výstavby socialismu, tedy v úseku nejnovějších dějin a současnosti.³¹¹

Období nejnovějších dějin a současnosti bylo v metodice vnímáno jako období výstavby socialismu s počátkem v roce 1945, „*kdy po osvobození naší vlasti Sovětskou armádou, a především po vítězství pracujícího lidu v Únoru 1948 dělnická třída v čele s Komunistickou stranou Československa a za spolupráce všeho pracujícího lidu buduje socialismus.*“³¹²

Podobně jako jinde sloužil i zde rok 1945 jako zásadní mezník pro popis a rozumění tehdejší přítomnosti. Byl bodem přelomu či zlomu, opisovaným jako osvobození Československa Sovětskou armádou. Pokračováním a zvýrazněním

³¹¹ Srov. *Pokyny Ministerstva kultury ČSR pro sbírkotvornou činnost muzeí v oblasti dokumentace nejnovějších dějin a současnosti*, in: Evžen Schneider – Vratislav Kulíř, *Bulletin muzeí Jihočeského kraje*. Č. 3, České Budějovice 1976.

³¹² TAMTÉŽ, s. 42.

nastoupené cesty výstavby socialismu pak měly být události února 1948, kdy takzvaná národní a demokratická revoluce měla přerůst v revoluci socialistickou. Od těchto zakládajících událostí byla odvozována nejnovější historie a vlastně i současnost. Podstatným a rozlišujícím znakem tohoto „posledního“ periodizačního celku byla zásadní kvalitativní změna, spojená s budováním nové socialistické společnosti.

Pro sbírkotvorné aktivity muzeí v oblasti dokumentace soudobých dějin to ovšem znamenalo, že předmětem dokumentace se měla stát jen předem vybraná kapitola těchto dějin nebo spíše jen jedna z možných interpretací. Dobově se ale o žádnou interpretaci nejednalo, oblast nejnovějších dějin a současnosti měla být alespoň formálně věrným popisem nedávné minulosti, navíc s nárokem úplnosti. Měla obsáhnout veškerou historii našich zemí od roku 1945. Přitom mezi tento termín a výstavbu socialismu bylo možné dát rovnítko. Ostatně i budování socialismu mělo být věcí všech, nebo se alespoň mělo odehrávat za spolupráce všeho pracujícího lidu.

V tomto vymezení se velmi zřetelně ukazuje, že požadavek reprezentace dobové ideologie a politiky v muzeích a muzejních sbírkách velmi úzce souvisel s vytvářením určitého ideologizovaného obrazu. To zřejmě předpokládá, že určité hmotné doklady minulosti mohly být anebo dokonce měly být opomenuty, jiné naopak zdůrazňovány a zase jiné například vhodně přeznačeny.

Dokumentace nejnovějších dějin a současnosti se měla stát věcí všech muzeí. Ta si měla vytvořit ve spolupráci s dalšími institucemi a závody svůj sběrný program a ten postupně realizovat. Sběr hmotných dokladů se měl zejména zaměřit na vybrané oblasti politických a hospodářských dějin a také dějin společnosti.³¹³

Hlavní linkou a téměř až zaklínadlem dokumentační a výzkumné práce se měl stát pojem rozvoje, všeobecného a všestranného. Navíc rozvoje, jehož garantem byl velký východní soused, i přes nedávnou okupaci vytrvale označovaný jako přítel nejuvěrnější. Podobně k pojmu rozvoje tehdy patřila nutnost a zákonitost. Tento rozvoj měl být přibližován na velkých stavbách a událostech, ale i na

³¹³ Srov. TAMTÉŽ, s. 45-46.

životních osudech zasloužilých soudruhů i běžných obyvatel socialistického státu. A to zřejmě i proto, aby bylo možné tomuto popisu skutečnosti lépe porozumět a ztotožnit se s ním.

5.2. Jihočeská metodika

Podobně jako základní koncepční materiál byl v krátké době na úrovni Jihočeského kraje rozpracován i ministerský pokyn pro sbírkotvornou činnost muzeí v oblasti soudobé dokumentace. Východiskem pro sbírkotvornou a v návaznosti na ni i prezentační činnost muzeí se tu na další období stal *Program komplexní dokumentace dějin revolučního dělnického hnutí a výstavby socialismu v jižních Čechách*.³¹⁴ Společně s ním byl předložen i metodický návod jednotného způsobu třídění a označování dokumentů.³¹⁵

Autorem obou metodik byl tehdejší ředitel Jihočeského muzea v Českých Budějovicích Evžen Schneider. Až do začátku osmdesátých let, kdy byly na vládní úrovni přijaty nové *Zásady pro zabezpečení kompletní dokumentace období výstavby socialismu*, představoval zmíněný program v prostředí jižních Čech zásadní vodítko pro sbírkotvorné aktivity muzeí v oblasti soudobé historie.³¹⁶

Programová metodika řešící otázky dokumentace preferovaných oblastí, témat a obsahů dějin i současnosti vznikala v souvislosti s formulováním ideového záměru a koncepce chystané expozice v nově budovaném památníku revolučního (dělnického) hnutí jižních Čech.³¹⁷ Památník byl budován z podnětu starých zasloužilých členů komunistické strany, a především z rozhodnutí krajských

³¹⁴ Srov. Evžen SCHNEIDER, *Program komplexní dokumentace dějin revolučního dělnického hnutí a výstavby socialismu v jižních Čechách. Osnova tematické struktury*, in: Evžen Schneider – Vratislav Kulíř, *Bulletin muzeí Jihočeského kraje*. Č. 3, České Budějovice 1976, s. 60-75.

³¹⁵ Srov. Evžen SCHNEIDER, *Metodický návod jednotného způsobu třídění a označování dokumentů k dějinám revolučního dělnického hnutí, KSČ a výstavby socialismu v jižních Čechách*, in: Evžen Schneider – Vratislav Kulíř, *Bulletin muzeí Jihočeského kraje*. Č. 3, České Budějovice 1976, s. 76-81.

³¹⁶ Srov. M. JUNEK, *Problematika*, s. 8.

³¹⁷ Srov. Evžen SCHNEIDER, *Ideová koncepce Muzea dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích. Ideový námět*, Jihočeský sborník historický 43, 1974, č. 1, s. 8-31.

stranických a státních orgánů.³¹⁸ Otevřen byl jako Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích v květnu 1975 k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou.

Programová metodika přistupovala k oblasti nejnovějších dějin a současnosti jako k další etapě širšího dějinného příběhu, či zákonitého vývoje a směřování. Dokládání výstavby socialismu plynule navazovalo na dokumentaci starších revolučních tradic, bezprostředně na dějiny dělnického revolučního hnutí a československé komunistické strany. Ty pro popis a dokumentaci socialistické přítomnosti vytvářely základní vztažný rámec. Nejen to, mnohdy také obě oblasti či etapy dějin byly pojednávány společně jako jeden celek.³¹⁹

Jihočeský program komplexní dokumentace nejnovějších dějin a současnosti hledal nejstarší kořeny soudobé výstavby socialismu již v husitském (revolučním) hnutí a v tradici selských povstání, národního obrození a revolučního roku 1848. Pokládal je za významné kapitoly „*pokrokové národní minulosti*“, k níž dále patřilo i dělnické a komunistické hnutí.

Dokumentace a následně i prezentace, a to i s ohledem na tehdy chystané výstavní instalace nově zřizovaného jihočeského památníku, v oblasti nejnovějších dějin a současnosti tematizovala starší (revoluční) tradice a vracela se k nim jako k významným zastavením a momentům jednotného dějinného směřování a vývoje, a tedy i jako k důležitým opěrným bodům pro výklad, rozumění a stvrzování socialistické přítomnosti. Jihočeský program komplexní dokumentace nejnovějších dějin a současnosti sestával z pěti samostatných, současně ale vzájemně tematicky i obsahově provázaných celků. Společnou také byla chronologická návaznost. Socialistické přítomnosti či výstavbě socialismu byly věnovány tři poslední kapitoly, předchozím (revolučním) tradicím první dvě.

Předpisová muzejní reprezentace tehdejší přítomnosti, jejíž charakteristikou i běžným popisem byla dobově výstavba socialismu a komunismu, se začínala odvíjet v husitských Čechách, kde byly hledány základy revolučních tradic naší

³¹⁸ Srov. Jindřich HAVEL, *Začátky muzea*, in: Jiří Zálaha, Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích, České Budějovice 1975, s. 137-138.

³¹⁹ Srov. Z. DUDA, *Ideologie*, s. 177-179.

minulosti. Tato naše minulost se přitom zásadně vztahovala k národu, ustáleně se hovořilo o naší národní minulosti. K revolučním tradicím dále jako druhá samostatná část patřily selské rebelie, národní obrození a revoluční rok 1848. Ideově výchovným cílem této tematické oblasti bylo představit dělnické a komunistické hnutí jako dědice „*revolučních demokratických tradic českého národa*“ a současně poukázat na hlavní ideové zdroje těchto hnutí (celek *Ve znamení revolučních tradic jižních Čech*).³²⁰

Námětem druhého tematického celku byly dějiny revolučního dělnického hnutí v prostředí jižních Čech (celek *Pod rudou vlajkou*). Úkolem muzejní dokumentace bylo zobrazit tyto dějiny od samých počátků až po takzvaný nástup komunistické strany do čela všelidového hnutí proti fašismu. Hlavním výchovným cílem tu bylo přiblížit „*historickou úlohu dělnické třídy při likvidaci kapitalismu*“ a dále také ukázat „*nezastupitelnou roli revoluční marxistické strany v boji proti buržoaznímu společenskému řádu*“.³²¹

Po tomto historickém úvodu následovala tematizace vlastního obsahu dokumentace a prezentace nejnovějších dějin a současnosti. Podle metodiky se tento vlastní obsah dokumentace socialistické přítomnosti dělil na tři samostatné celky. První a nejrozsáhlejší z nich byl nazvaný *Budovatelskou cestou – Cestou svobodného rozvoje*. Skládal se přitom z dalších dílčích tematických oblastí. Patřily k němu osvobození jižních Čech Sovětskou armádou v roce 1945, boj komunistické strany v období takzvaného přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou v letech 1945-1948 a socialistická výstavba v jižních Čechách v letech 1949-1973.

Naposledy uvedená dílčí část měla představit prvních dvacet pět let socialistického budování jižních Čech a konkrétně se věnovat otázkám industrializace a budování socialistického průmyslu, kolektivizaci a rozvoji socialistické zemědělské velkovýroby, růstu životní úrovně pracujících a společně s tím i socialistické kulturní revoluci.

³²⁰ Ideově výchovné cíle každé oblasti uváděla nad rámec metodiky ideová koncepce chystané expozice v nově budovaném památníku. Zde srov. E. SCHNEIDER, *Ideová koncepce*, s. 14.

³²¹ Srov. TAMTÉŽ, s. 14.

Dokumentace se měla zaměřit na přinesení „přesvědčivých dokladů“ úspěchů socialistické výstavby v Jihočeském kraji, a to pro všechny oblasti života pracujících, a tím doložit výsledek „procesu přeměny jižních Čech ze zaostalé agrární oblasti v kvetoucí průmyslově zemědělský kraj s významnými perspektivami dalšího rozvoje.“³²² Formulace hlavního ideově výchovného cíle zdůrazňovala ještě přínos pracujících jižních Čech a zejména takzvaného předvoje pracujícího lidu – komunistické strany k tomuto rozvoji.

Další oblast muzejní dokumentace i chystané prezentace nejnovějších dějin a současnosti minimálně v nově budovaném památníku a přeneseně i v plánovaných úpravách expozic a časových výstavách v jihočeských muzeích se vztahovala k nedávným událostem, především k takzvanému krizovému období let 1968-1969 (celek *Síly Antiúnora a poučení z krize*). Zatímco všechny další kapitoly dokumentace nejnovějších dějin a současnosti měly pracovat s regionálním materiálem, v této oblasti se vycházelo z „celostátního pohledu“. Ideově výchovný cíl této tematické části měl přiblížit „boj proti buržoazní ideologické diverzi“ a „obranu vymožeností socialismu v třídně rozděleném světě jako zákonitou součástí socialistické výstavby“.³²³

Poslední předpisovou částí obsahu komplexní dokumentace nejnovějších dějin a současnosti byly „perspektivy dalšího rozvoje a obrany vymožeností pracujícího lidu na západní výspě tábora socialismu“ (celek *Záruky šťastné budoucnosti*). Dokládána zde měla být vedle mírové spolupráce socialistických zemí, družebních vazeb a společné obrany i jedna z postulovaných základních zákonitostí socialistické výstavby, a sice upevňování přátelských a soudružských vztahů mezi správními jednotkami, institucemi a zejména pracujícími socialistických zemí.

Žádoucí muzejní reprezentace skutečnosti v prostředí jižních Čech byla v oblasti dokumentace nejnovějších dějin a současnosti vázána vyprávěním, jež se skutečností nakládalo velmi volně. Podstatnější než vlastní studium minulosti a kritická práce s historickými prameny byl pro toto vyprávění dobový komplex

³²² TAMTÉŽ, s. 15.

³²³ Srov. TAMTÉŽ, s. 15.

světonázorových definic a představ. A ještě mnohem spíše dobová politika, respektive čistě pragmatické hájení a stvrzování stávajícího politického systému. Řadě témat se dostalo nečekaných důrazů, jiná byla přeznačena a na některá se nedostalo vůbec. Důležité také bylo, že určité téma se nemohlo stát tématem samo o sobě, ale teprve v kontextu témat dalších, a především v souladu se smyslem a vyzněním ústředního vyprávění.

Požadovaná reprezentace nejnovějších dějin a současnosti v prostředí regionálně zaměřených muzeí měla zásadně vycházet z vymezeného sběrného regionu, specializace a postavení konkrétní instituce v síti muzeí a soustředit se na místní specifika.³²⁴ Tato specifika ovšem vždy měla být začleněna do národních a mezinárodních souvislostí. Což tedy konkrétně znamenalo „*souběžně s regionální rovinou sledovat či připomínat i národní a mezinárodní rovinu interpretace historických jevů.*“³²⁵ Vytváření regionálně podmíněných obrazů širšího dějinného příběhu tu vlastně sloužilo či mělo sloužit k stvrzování žádané interpretační linky a přinášet dobře srozumitelné ilustrace toho, co již předem bylo dané a očekávané.

Oporou tohoto přístupu a nástrojem k zajištění žádoucí dokumentace současnosti měly být v každém muzeu vypracované koncepce i konkrétní programy sběrné činnosti. Sběrný program měl zejména obsahovat rámcový soupis materiálů, na něž se sběrná činnost měla soustředit, zpracovaný podle vývoje, specifik a profilu daného regionu i podle významu konkrétních předmětů pro dokumentaci rozvoje a proměn společnosti, a to i bez ohledu na provenienci. Takto vytvořený soupis mohl mít podobu základního hesláře. Současně měl sběrný program obsahovat i soupis základních pramenných zdrojů a časový i tematický harmonogram práce na dokumentaci preferovaného období.³²⁶

Obecně měl sběrný program také zohledňovat celkové perspektivy rozvoje muzea a být v souladu se „*společenskou potřebou*“. Sbírkotvorná činnost v oblasti dokumentace současnosti se jako prvořadý politický a odborný úkol měla stát

³²⁴ Srov. *Pokyny*, s. 22.

³²⁵ E. SCHNEIDER, *Ideová koncepce*, s. 13.

³²⁶ Srov. *Pokyny*, s. 44-45.

soustavnou a podléhat průběžné kontrole a hodnocení.³²⁷ Takto nastavené mantinely sbírkotvorné činnosti měly funkci produktivní i represivní. Podporovaly vytváření žádoucích ilustrací a vylučovaly již na úrovni tvorby databanky příležitosti pro uplatnění a vliv konkurenčních interpretací a přístupů.

Soudobá dokumentace se měla orientovat na vybrané „úseky života státu a společnosti“, mezi něž byly zejména řazeny vývoj politického a veřejného dění, výroba a rozvoj výrobních prostředků, vývoj výrobních vztahů, způsob života a růst životní úrovně pracujících, rozvoj socialistické kultury, vědy, umění a sportu, změny přírody a životního prostředí vyvolané rozvojem výroby, život a dílo osobností, které měly výrazně přispět k rozvoji socialistické společnosti, a vývoj a rozvoj vztahů a spolupráce se Sovětským svazem a socialistickými státy i s pokrokovým hnutím celého světa.³²⁸

Již samotný výběr a formulace těchto oblastí přistupovaly k tehdejší současnosti s předporozuměním, jež nevycházelo ze studia a zkoumání soudobého stavu státu a společnosti, ale z premis „vědeckého světového názoru“ a potřeb dobové politiky. Požadovaná dokumentace nejnovějších dějin a současnosti se za dohledu a kontroly řídicích orgánů, například regionálních komisí působících při výborech komunistické strany, měla zaměřit na produkci žádoucích obrazů a takový popis skutečnosti, který byl spíše vyznačením perspektiv, než ohlasem a zrcadlením reálného stavu.

Předpisová soudobá dokumentace se i jako podpora návazné kulturně výchovné činnosti měla podílet na uskutečňování nebo dalším rozvoji socialismu a přímo i nepřímo přispívat k žádoucí formaci tehdejší společnosti. V tomto smyslu byla také důležitým nástrojem socialistické kulturní revoluce, mnohem spíše než jejím popisem a hmatatelným svědectvím o jejím průběhu.³²⁹

³²⁷ Srov. TAMTÉŽ, s. 45-48.

³²⁸ Srov. TAMTÉŽ, s. 45-46.

³²⁹ Srov. V. ŠEDA, *XIV. sjezd*, s. 7.

6. Cestou angažovanosti a úspěchů

6.1 Nový statut píseckého muzea z roku 1975

Písecké muzeum bylo nově organizováno jako vědecko-dokumentační a kulturně výchovné zařízení okresního národního výboru vykonávající muzejní a galerijní činnost s vymezenou územní působností. Podle nového statutu muzea, vycházejícího z koncepce dlouhodobého rozvoje muzeí a památníků Jihočeského kraje, přijatého radou okresního národního výboru v prosinci roku 1975 bylo nově upraveno a v jistém smyslu zpřehledněno vnitřní členění muzea, tak aby mohlo lépe dostát svým vymezeným úkolům.³³⁰

Navenek nejviditelnější zásah ovšem představovalo omezení územní působnosti výlučně na okres Písek. Tato změna se totiž odrazila i v názvu. Nadále muzeum vystupovalo jako Okresní muzeum v Písku. Do roku 1975 pod názvem Oblastní muzeum v Písku byla vědecko-dokumentační a kulturně výchovná činnost píseckého muzea vztahována obecně na území píseckého okresu a v některých úsecích také na území někdejšího Prácheňského kraje, tedy také na části okresů Strakonice a Prachatice.

Vědecko-dokumentační činností bylo rozuměno zajišťování a shromažďování hmotných dokladů o vývoji přírody a společnosti, plánovitě a cílevědomě vytváření a rozšiřování sbírkových fondů, vědecké zpracovávání, evidování a rozvíjení výzkumné činnosti. Následně měly být sbírky využity k všestrannému výchovnému a vzdělávacímu působení.

Vědecko-dokumentační činnost muzea v oblasti dokumentace přírody a společnosti a preferovaných oblastí vědy, techniky, kultury a umění měla na starosti jednotlivá oborová pracoviště. Na úseku přírodovědném to byla geologie s mineralogií a zoologie, do budoucna se dále počítalo s botanikou. Na úseku společenskovědním archeologie, historie feudalismu a kapitalismu, historie výstavby socialismu, etnografie, knihovna a literární historie. Vnitřní organizaci

³³⁰ Srov. *Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1975*, nestránkováno.

muzea dále tvořil útvar ředitele, oddělení kulturně výchovné práce a propagace a oddělení provozně technické.³³¹

Již tento jednoduchý výčet dával tušit, že samotná muzejní vědecko-dokumentační činnost bude formována dobovou ideologií. V oblasti společenskovední pak nešlo jen o preferovaná témata a oblasti, ale o samotné obsahy. I zde se interpretace měla stát tvrdým faktem podporujícím dobový výklad společnosti, respektive sebepojetí této společnosti.

Vědecko-dokumentační nebo také jinak vědeckou a výzkumnou činnost muzea v rámci resortních a dalších vědeckých úkolů a plánů zajišťovali odborní pracovníci muzea. Například v roce 1976 to v souladu se státním úkolem byl výzkum a mapování moldanubika v okrese Strakonice. Dále se například také jednalo o inventární soupis ornitofauny v rezervaci Řežabinec, soupis ornitofauny Mlázovský rybník apod. Zpracovávaly se podklady o výskytu a hnízdění pěvců, mapovalo se hnízdění ohroženého výra velkého. Odborní pracovníci při plnění těchto úkolů běžně spolupracovali s orgány státní správy, například ochrany přírody a památkové péče.

Sbírkové fondy tvořily předměty a knihy muzejního charakteru a umělecké předměty galerijní povahy. Dohromady se jednalo o 37 615 položek. Z toho bylo asi 90 000 předmětů a 50 000 knih.³³² Vzrůst zaznamenala především muzejní knihovna.³³³

Sbírkové fondy byly podle stavu ke konci roku 1972 členěny podle jednotlivých oborů. Jednalo se přitom o fondy přírodovědecké (geologicko-mineralogická sbírka Augusta Krejčího a Josefa Chalupského), archeologické (sběry Bedřicha Dubského), uměleckého řemesla a průmyslu, národopisu Písecka (kroje, zařízení, lidové umění), místní kulturní historie (August Sedláček, Adolf Heyduk, František Gregora, Otakar Ševčík, Fráňa Šrámek, Ladislav Stroupežnický, Mikoláš Aleš, Jeremiášové,³³⁴ Jan Čarek, Richard Weiner), sbírku obrazů (Jan

³³¹ Srov. *Program rozvoje*, s. 15.

³³² Srov. TAMTÉŽ, s. 15.

³³³ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 6.

³³⁴ Hudební skladatel Bohuslav Jeremiáš (1859-1918) a jeho dva synové, známější Otakar (1892-1962) a Jaroslav (1889-1919).

Zachariáš Quast, rodina Lochmanů³³⁵) a dokumentaci dělnického hnutí a současného rozvoje Písecka, zvláště výstavby Orlické přehrady a textilní výroby v národním podniku Jitex.³³⁶

K důležitým úkolům tehdy proklamativně patřilo systematické katalogizování, konzervování, restaurování a vědecké zpracovávání sbírkových předmětů a knih. Dokumentace se dobově zaměřovala zejména na takzvané revoluční proměny zemědělské výroby a vesnice, zvýšené úsilí prý bylo také věnováno dokumentaci výstavby socialismu.

V konzervačním fondu muzejní knihovny bylo uloženo přibližně již výše zmíněných 50 000 svazků knih a časopisů. Vedle toho knihovna disponovala fondem odborné literatury, který obsahoval více než čtyři tisíce svazků. Prostory knihovny byly aktuálně rozšířeny, nově také byla zřízena studovna. Zpracovávala se bibliografie regionální literatury a také zvláštní bibliografie k historii výstavby socialismu na Písecku.

Písecké muzeum mimo svou vlastní budovu spravovalo památník básníka Adolfa Heyduka, bývalý hřbitovní kostel svaté Trojice, postupně adaptovaný na koncertní a výstavní síň, a dále také areál zámku a tvrzí v Kestřanech, výhledově zamýšlený jako pobočné pracoviště muzea s expozicí *Historie vesnice na Písecku*. Všechny tyto objekty muzeum získalo v souvislosti s plány bývalého vedení, respektive svého někdejšího ředitele Jiřího Freye.

Podobné to bylo i s počtem zaměstnanců. Ten se navýšil na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. V roce 1971 bylo v muzeu zaměstnáno patnáct pracovníků. O pět let později mělo muzeum o jednoho zaměstnance více. Přitom dobové kvalifikační předpoklady splňovalo čtrnáct pracovníků. Vysokoškolské vzdělání mělo pět zaměstnanců, šest úplné střední odborné a tři úplné střední všeobecné doplněné o příslušné odborné kurzy.³³⁷

Stálé expozice píseckého muzea na ploše přibližně jednoho tisíce metrů čtverečních byly uspořádané podle jednotlivých oborových úseků. Na poli

³³⁵ Z pěti generací rodiny Lochmanů působily tři generace v Písku. Srov. Ivo KOŘÁN, *Lochmanové. Pět generací písecké maliřské rodiny a tradice českého maliřství od baroka k obrození*, Písek 2005.

³³⁶ Srov. Václav PUBAL a kol., *Muzea*, s. 164-165.

³³⁷ Srov. *Program rozvoje*, s. 15.

přírodovědném se jednalo o stálou instalaci geologie a mineralogie a dále myslivosti a sokolnictví. Společenskovědní stálé výstavy se dělily na expozice historické a specializované. Historické prezentovaly pravěk, feudalismus a kapitalismus, dělnické hnutí a historii KSČ.

K specializovaným patřily *Zlato na Písecku*, *Kulturní tradice*, *Síň družby*, postavená na dokumentech družebních styků mezi píseckým okresem a Rječicí v Gomelském kraji v tehdejším Sovětském svazu (dnešní Bělorusko), Sevlievem v Gabrovském kraji Bulharské lidové republiky a městem a krajem Suhl v tehdejší Německé demokratické republice.³³⁸ Samostatnou specializovanou expozicí byl památník básníka Adolfa Heyduka. Ve výstavbě se nacházela dlouho plánovaná stálá výstavní instalace *Flora a fauna píseckých vod*.

Výstavní činnost píseckého muzea byla dle dobových prezentací výslovně orientována k významným kulturně politickým výročím (například výstavy *Vám poděkování a lásku Vám*, *Za šťastný život lidu ČSSR*), dále na výchovné působení (například výstavy *Imperialismus a obrana socialismu*, *Motýli a brouci*, *Maliřské techniky*) a konečně také umělecky (například výstavy *Výtvarní umělci a Tvorba*, *Armádní výtvarné studio Praha*, *Obrazy zasloužilého umělce Vladimíra Šolty*, *Sovětská grafika* a podobně).

I z uvedeného přehledu, publikovaného v plánu rozvoje kultury píseckého okresu pro období druhé poloviny sedmdesátých let, je zřejmé, že politizovány minimálně v námětu a názvu byly i výstavy řazené do dalších okruhů, výslovně výstavy výchovné i umělecké. Kulturně politická role muzea se nevyčerpávala pouze pořádáním výstav k významným výročím dobové politiky a ideologie.³³⁹

Ročně bylo v píseckém muzeu pořádáno více než deset výstav, například v roce 1976 jich bylo dvanáct. Většina výstav byla ve spolupráci s Okresním pedagogickým střediskem řazena do systému *Kultura a mládež*³⁴⁰. Vernisáže proto

³³⁸ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 6. Zde prezentovaný přehled tehdejších expozic píseckého muzea se mírně odlišuje od přehledu uveřejněného v *Programu rozvoje*, s. 15.

³³⁹ K tomu srov. D. PRELOVSKÁ, *Kulturně-výchovná a propagační činnost*, zvláště s. 91-93.

³⁴⁰ Systém *Kultura a mládež* byl v Jihočeském kraji poprvé realizován v roce 1974. Spočíval ve vytváření nabídkových listů, respektive katalogů kulturních a výchovných pořadů a akcí, které jednotlivá okresní kulturní střediska sestavovala pro všechny školy a školská a výchovná zařízení na území příslušného okresu. Nabídkové listy byly vytvářeny samostatně na každý školní rok.

bývaly spojovány se semináři pro učitele, zvláště dějepisu a občanské výchovy, a návštěvnost zajišťována ve spolupráci s vedením škol.

Mimo výstav pořádaných ve vlastních budovách se Okresní muzeum v Písku podílelo i na výstavních instalacích na území okresu, jako byla například výstava k volbám uspořádaná v závodním klubu národního podniku Jitex, výstavy kronik a souvisejících dokumentů v obcích, například v Horosedlech, výstavy nebo stálé expozice v agitačních střediscích, v síních družeb a tradic.

Přednášková činnost muzea byla v této době označována za rozsáhlou.³⁴¹ Podíleli se na ní vlastní i externí lektori a odborní pracovníci muzea. Pořádány byly přednášky, besedy a semináře explicitně s přírodovědnou, ateistickou, společenskovědnou a estetickou tematikou. Často bývaly doplněné a ozvláštněné tehdy moderními audiovizuálními prostředky, jako byly filmy a diapozitivy.³⁴² Besedy a semináře byly pořádané k výstavám a akcím jednotlivých zájmových kroužků působících při muzeu. Tématem byla mykologie, botanika, akvaristika, teraristika a entomologie.

Přednášky byly často organizovány do větších celků. V roce 1974 skončil sedmisemestrální cyklus historických přednášek *Dějiny světa v kostce*,³⁴³ v němž po zahájení v roce 1971 bylo uvedeno 55 lekcí. Přednášejícími byli vyučující pražské filozofické fakulty (například Miroslav Hroch a Vladimír Nálevka). Zcela novou nabídku pak představoval cyklus *Dějiny umění*, zajišťovaný ve spolupráci se

V píseckém okrese byly na konci sedmdesátých let součástí katalogu i filmy vhodné k výročí či některým tématům dle školních osnov. Srov. *Budování řídicího a informačního systému kultury ve vazbě na národní výbory v Jihočeském kraji. 1/1, Rozvoj kultury*, Praha 1979, s. 141-142. Systém *Kultura a mládež* jako součást komunistické výchovy mládeže navazoval na výchovu a vzdělávání ve škole. Školní výchovu ovšem nenahrazoval, směřoval do oblasti neformálního vzdělávání. Cílem bylo za využití působení umění a dalších kulturních akcí rozšířit možnosti pro výchovné ovlivňování a utváření hodnotových postojů mladé generace. S tím souviselo i hledání nových vzdělávacích forem. Mezi ně byly například řazeny i panelové besedy, přibližující podstatu a průběh voleb, pro větší úspěch prokládané dobovou populární hudbou. Srov. *Volební panelová beseda*, *Zitřek* 27, 1976, č. 42, s. 3.

³⁴¹ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 30.

³⁴² K využití a způsobům uvažování o místě tehdy moderních audiovizuálních prostředků v muzejním prostředí, zejména v expozicích a výstavách srov. Josef BENEŠ, *Audiovizuální prostředky a muzea*, *Muzejní a vlastivědná práce* 13, 1975, s. 154-161.

³⁴³ Případně *Světové dějiny v kostce*. Srov. Petr ŠRÁMEK, *Přednášková činnost Okresního muzea v Písku*, in: *Spolupráce muzeí a galerií se školami a mládeží*. Sborník příspěvků z krajského aktivu muzejních a pedagogických pracovníků v Českých Budějovicích 4. května 1981, České Budějovice 1981, s. 61.

Socialistickou akademií ČSR v Praze. Velké oblibě se těšily přírodovědné přednášky, častým námětem byla mykologie a cestovatelské poznávání cizích a exotických zemí.³⁴⁴

K důležitým oblastem činnosti muzea dle dobových zadání patřila i péče o rozvoj, úroveň a výchovné využívání místních kronik. Okresní muzeum mělo kronikářům poskytovat soustavnou metodickou pomoc, napomáhat k realizaci výstav dokumentů, kronik i besed nad kronikou a společně s odborem kultury okresního národního výboru organizovat soutěž kronikářů a jejich odborná a politická školení.

V 63 obcích okresu tehdy pracovalo celkem 68 kronikářů, z toho pět v osadách, v jedné obci nebylo místo kronikáře obsazeno. Třicet kronik mělo velmi dobré hodnocení, dalších třicet dobré. Nedostatky v ostatních kronikách měly být postupně odstraňovány.³⁴⁵

Ediční a publikační činnost se zaměřovala na vydávání materiálů a publikací k regionálním dějinám. Například se jednalo o soubor *Dělnická třída a KSČ v dějinách Písecka*,³⁴⁶ sadu barevných diapozitivů památníků a hrobů sovětských vojáků, publikaci o památných místech dělnického hnutí a komunistické strany na Písecku³⁴⁷ či soubor diapozitivů s památkovými objekty dělnického hnutí a KSČ.³⁴⁸ K tomuto souboru byl dále připraven doprovodný text a informační tabule k označení těchto památkových budov. Průběžně byly také vydávány katalogy k významným výstavám a propagační tiskoviny k stálým i dočasným výstavním instalacím, například skládačka k specializované expozici *Zlato na Písecku*.³⁴⁹

Vedle další odborné činnosti se v organizačních dokumentech a plánech připomínalo, že Okresní muzeum v Písku bylo aktivně zapojeno v systému *Kultura a mládež*, spolupracovalo s partnerskými muzei v Gomelu a Rečici, zajišťovalo

³⁴⁴ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 30.

³⁴⁵ Srov. *Program rozvoje*, s. 16.

³⁴⁶ Srov. *Dělnická třída a KSČ v dějinách Písecka. Od slavné husitské éry k vítěznému únoru (1416-1948)*, Písek 1976.

³⁴⁷ Srov. *Památná místa revolučních bojů dělnické třídy a KSČ na Písecku*, Písek 1977.

³⁴⁸ Srov. *Památná místa revoluční historie dělnické třídy a KSČ na Písecku*, Písek 1977.

³⁴⁹ Srov. Jiří MACHART, *Zlato na Písecku. Stálá expozice o historii těžby zlata*, Písek 1977.

lektorskou a průvodcovskou činnost a dále spolupracovalo s orgány lidové správy.³⁵⁰

Návštěvnost muzea se v polovině sedmdesátých let pohybovala ročně kolem třiceti tisíc osob. Jednalo se o výraznější nárůst, roční návštěvnický průměr za léta 1971 až 1974 činil přibližně 22 tisíc osob. Zvyšovala se přitom nejen návštěvnost výstavních programů, ale také pořádaných kulturně výchovných přednášek a dalších akcí.³⁵¹

V roce 1978 dosáhla návštěvnost všech akcí muzea více než čtyřiceti tisíc osob, z toho 23 686 návštěvníků patřilo mezi mládež.³⁵² Při započtení všech dalších akcí muzea, jež nebyly navázány na vlastní prostory muzea a uskutečnily se na různých místech píseckého okresu, byla celková návštěvnost ještě přibližně o pět tisíc osob vyšší.³⁵³

Návštěvnost dobově patřila ke sledovaným a vykazovaným ukazatelům rozsahu a kvality muzejní práce. Důraz byl kladen na celkové počty návštěvníků. Mezi jednotlivými návštěvnickými skupinami byla sledována zvláště mládež, což samozřejmě souviselo s požadavky, které pro celou oblast kulturně výchovné činnosti určovaly programové texty, a především čtrnáctý sjezd komunistické strany. Prioritou byla žádoucí světonázorová výchova mladé generace.

Současně zvyšující se počty návštěvníků českých a slovenských muzeí měly být dokladem probíhající socialistické kulturní revoluce. Kultura se měla více orientovat na pracující a být jim také dostupnější. Zvyšující se počty návštěvníků také v dobových náhledech posilovaly významnost muzeí a svým způsobem svědčily o úspěšném (třicetiletém) budování a výstavbě socialismu.³⁵⁴

³⁵⁰ Srov. *Program rozvoje*, s. 16.

³⁵¹ Srov. TAMTÉŽ, s. 17; *Muzeum v Písku*, s. 6.

³⁵² Celková roční návštěvnost píseckého muzea dosáhla v roce 1978 40 867 osob. V předchozím roce 1977 byla celková roční návštěvnost muzea ještě o něco vyšší. S obsahy muzejní prezentace se tehdy přímo seznámilo 41 762 návštěvníků. Srov. *Hodnocení plnění programu rozvoje kultury po XV. sjezdu KSČ v okrese Písek*, Písek [1980], s. 22.

³⁵³ Srov. *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1978*, b. m, b. d., s. 18.

³⁵⁴ Argument zvyšující se návštěvnosti slovenských muzeí jako doklad dynamického rozvoje kultury v socialistickém státě využil například i Miroslav Válek, ministr kultury Slovenské socialistické republiky, ve svém projevu na XIV. sjezdu KSČ v Praze v roce 1971. Srov. *XIV. sjezd Komunistické strany Československa. Praha 25. května -29. května 1971*, Praha 1971, s. 513-517.

Není zřejmě náhodou, že i v účelovém jubilejním tisku píseckého muzea z roku 1975 patřila zvyšující se návštěvnost k důležitým charakteristikám a popisům této instituce. Důležité přitom bylo srovnání se stavem před rokem 1945, tedy začátkem nové doby, respektive tehdejší současnosti.

Za první republiky, tehdy označované jako buržoazní, zavítaly ročně do píseckého muzea přibližně tři tisíce návštěvníků. Nová doba pak přinesla i nové počty, a především „*trvale vzestupnou tendenci růstu návštěvnosti*“. Ve výročním textu se tak uvádělo, že v letech 1946-1950 činila průměrná roční návštěvnost píseckého muzea čtyři tisíce, v letech 1951 až 1955 již 8 600, v letech 1956-1960 10 800, v letech 1961-1965 po dalším nárůstu 18 200 a konečně v letech 1966-1970 19 400 osob. Průměrný roční počet návštěvníků muzea rostl i v průběhu sedmdesátých let, o tom již byla řeč výše.³⁵⁵

Neustále se zvyšující počty návštěvníků zde měly stejnou roli jako obdobné výčty jen v trochu odlišných textech, často také výročních nebo předvolebních. Rostoucí počet návštěvníků podobně jako rostoucí počty nově vystavených a odevzdaných bytů, mateřských škol a jeslí a dalších staveb sociální vybavenosti a obslužnosti měl být dokladem a argumentem zdárného plnění vytčených úkolů a argumentem toho, že cesta, po níž se tato konkrétní instituce i společnost jako celek vydala v májových dnech roku 1945, respektive v únorových dnech roku 1948, je správná a úspěšná.

6.2. Kulturně výchovná činnost Okresního muzea v Písku

Kulturně výchovnou činnost píseckého muzea řídilo a zajišťovalo oddělení kulturně výchovné práce. Přípravovalo tematické a jiné výstavy, přednášky a drobné publikace, pečovalo o rozvoj a metodické vedení zájmové i profesionální vlastivědné práce v okrese.

Proklamativním cílem kulturně výchovných aktivit píseckého muzea bylo zcela v souladu s normativními a metodickými texty a také novým statutem muzea

³⁵⁵ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 6.

z prosince roku 1975 zejména objasňovat takzvané zákonitosti vývoje přírody a společnosti se zvláštním důrazem na vědu, techniku a umění a přispívat k šíření vědeckého světového názoru. Dále také podílet se na propagaci cílů a úkolů výstavby socialismu a celkově přispívat k rozvoji socialistické kultury spojené se zvyšováním vzdělanosti občanů a kulturní úrovně pracujících.³⁵⁶

Na jedné straně to byl proklamativní cíl, na druhé ale i běžně užívaný obecný popis skutečně realizovaných aktivit. Pravidelně a skoro až rituálně byl s drobnými nuancemi opakován zejména v úvodech výročních zpráv muzea na konci prvního normalizačního desetiletí.

Tak kupříkladu v roce 1979 prý písecké muzeum „na úseku kulturně výchovné činnosti pořádalo zejména kulturně politické, tematicky výchovné a umělecké výstavy a organizovalo přednáškovou činnost, činnost publikační a propagační. Výchovnou práci přispívalo k šíření poznatků z oblasti regionálních dějin, objasňovalo zákonitosti vývoje přírody i společnosti a napomáhalo k šíření vědeckého světového názoru, k rozvoji socialistické kultury i růstu kulturní úrovně veřejnosti se zvláštním zaměřením na mladou dospívající generaci.“³⁵⁷

Ve svých zakládajících dokumentech, výročních zprávách, ale i v různých textech uveřejňovaných v místním tisku se písecké muzeum hlásilo k vyžadovanému kulturně politickému poslání československých muzejních institucí a tomuto svému určení se také snažilo dostát. Minimálně v obraze předkládaném prostřednictvím své tištěné produkce řídicím orgánům, ale vlastně i nejširší veřejnosti.

Ředitel píseckého muzea Jaroslav Šindelář i na stránkách okresního týdeníku připomínal, že „dnešní muzeum“ je „zejména kulturněpolitickým a výchovným zařízením v soustavě kulturních institucí socialistického státu“. Znamenalo to, že muzeum je anebo má být živou institucí, naplňující svou vymezenou úlohu – „společenské poslání“. Zásadní význam proto ředitel muzea připisoval několika vybraným praktickým činnostem a současně přitom dokládal,

³⁵⁶ Srov. *Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1976*, Písek 1977, s. 3.

³⁵⁷ Srov. *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1979*, Písek 1980, s. 2.

že písecké muzeum vzhledem k vykonávaným aktivitám a jejich rozsahu je skutečnou kulturněpolitickou a výchovnou institucí, vpravdě muzeem dnešním.³⁵⁸

Zvláštní místo mezi praktickými činnostmi měla výstavní a přednášková činnost, praktická spolupráce se státními orgány v oblasti ochrany přírody a kulturních památek i osvětové činnosti, stejně jako spolupráce s národními výbory a dalšími státními i společenskými organizacemi právě v kulturněpolitické a výchovné činnosti, zaměřené zejména na výchovu mladé generace.³⁵⁹

Písecké muzeum představovalo sebe sama jako kulturně politickou instituci, která ve spolupráci se státními a stranickými orgány přispívala k plnění dobových strategických úkolů a cílů v oblasti kultury a výchovy a realizovala usnesení stranických sjezdů rozpracovaná a konkretizovaná v (jednotných) plánech kulturně výchovné činnosti.³⁶⁰ Příznačné je, že vedoucím kulturně propagačního oddělení píseckého muzea a současně správcem novodobých historických sbírek nebyl v této době vystudovaný historik, ale zkušený osvětový pracovník.³⁶¹

Obraz, v němž písecké muzeum prezentovalo sebe sama jako vzornou kulturně politickou instituci re/produkující dobovou politiku a ideologii a posilující a stvrzující stávající společenské zřízení a závazné rámce myšlení a věrouky, se ke skutečnosti samozřejmě mohl vztahovat velmi různým způsobem či způsoby. Mohl být oficiálním reprezentativním portrétem více či méně odrážejícím realitu, nebo také třeba jen znalost a uchopení dobového autoritativního diskursu.³⁶² Současně mohl být také odrazem různých strategií, více či méně uvědomovaných, osobních,

³⁵⁸ Srov. Jaroslav ŠINDELÁŘ, *Kulturně politická činnost Okresního muzea*, Zítřek 28, 1977, č. 10, s. 3.

³⁵⁹ Živým zařízením se stejně jako celé muzeum měla stát i muzejní knihovna s nově zřízenou studovnou. Sloužit měla „*nejen ke studiu, ale i k poučení, zejména mládeže i příštích generací.*“ Poučení mělo svůj konkrétní obsah. Muzejní knihovna totiž do budoucna měla obsáhnout „*veškerou literaturu dokumentující co nejúplněji historii současné epochy*“, zejména v rovině úplně dokumentace historie dělnického revolučního hnutí, KSČ a výstavby socialismu na Písecku. Srov. Tamtéž, s. 3.

³⁶⁰ Kupř. plán činnosti na rok 1979 byl proklamativně zaměřen na plnění úkolů vyplývajících z usnesení XV. sjezdu KSČ v oblasti kultury, na plnění usnesení pátého plenárního zasedání okresního národního výboru ke školství a kultuře v okrese Písek ze září 1977 a na plnění *Jednotného plánu kulturně výchovné činnosti okresu Písek na rok 1979*. Srov. TAMTÉŽ.

³⁶¹ K tomu srov. Jiří PRÁŠEK, *K výročí Zdeňka Jiřího*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2006, Písek 2007, s. 104-105.

³⁶² Srov. P. KOLÁŘ – M. PULLMANN, *Co byla normalizace*, s. 51-59.

skupinových i institucionálních, jak v daném prostředí dosáhnout naplnění vlastních cílů.

Důležité místo v kulturně výchovné činnosti píseckého muzea měla dle vlastních svědectví spolupráce se školami prvního a druhého stupně na území celého okresu. Ostatně zmiňována a uváděna byla hned na prvním místě. Ve spolupráci s okresním pedagogickým střediskem při okresním národním výboru byla na základě školních osnov volena témata takzvaných naukových výstav.

Tehdy aktuálně se jednalo například o téma první světové války a Velké říjnové socialistické revoluce,³⁶³ druhé světové války a květnových událostí roku 1945, české literatury 20. století nebo také malířských a grafických technik.³⁶⁴

Učitelé dotčených předmětů byli před zahájením výstav zváni do muzea, kde je pracovníci kulturně výchovného oddělení seznamovali s obsahem naukových výstavních instalací. Sami učitelé pak ve výstavě vedli výuku, například i s využitím dobové audiovizuální techniky, klasicky filmů. Tento typ spolupráce muzea a školy byl v píseckém muzeu realizován již od konce šedesátých let.

Vycházel z modelu, který zavedl a prosadil tehdejší ředitel Jiří Frey. V muzeu nechal vybudovat novou výstavní prostorou, učebnu se studovnou, pro zvláštní výstavy, které již ve fázi přípravy, kdy bylo zpracováváno libreto, zohledňovaly osnovy škol prvního a druhého cyklu. Takto chystané výstavy byly pojaté jako naukové a určené pro školní výuku přímo v muzeu.³⁶⁵ Předpokládalo se, že školní výuka v muzeu bude moci využívat konkrétní názorné materiály a doklady. Tento model spolupráce píseckého muzea s místními školami byl v roce

³⁶³ Velká říjnová socialistická revoluce byla dobovým označením a interpretací jedné z etap Ruské revoluce (1917). K tomu srov. např. Georgij Nazarovič GOLIKOV a kol., *Encyklopedie Velké říjnové socialistické revoluce*, Praha 1975, s. 21-22. Dnes se o této události hovoří jako o Říjnové revoluci, případně také jako o revoluci bolševické. K tématu Ruské revoluce srov. např. Sheila FITZPATRICKOVÁ, *Ruská revoluce*, Brno 2017. Za Ruskou revoluci v širším smyslu je zde označeno období od února 1917 do let 1937 a 1938, kdy proběhly Velké čistky.

³⁶⁴ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 30.

³⁶⁵ Podobnou speciální prostorou disponovala na začátku sedmdesátých let i některá další muzea a instituce (např. Brno, Teplice). K tomu srov. L. JAGOŠOVÁ – O. KIRSCH a kol., *Muzejní profese*, s. 44.

1970 prezentován na celostátním semináři muzejních pracovníků v tehdejší Gottwaldově a setkal se tam s velmi kladným přijetím.³⁶⁶

Samo muzeum model „vyučování v muzeu ve speciálním výstavním sálku“ vnímalo a uvádělo na začátku normalizace v oblasti kulturně výchovné práce jako jeden ze svých největších úspěchů: „*Písecký způsob, na kterém jsme pracovali od roku 1967 a uvedli do provozu v roce 1968, byl uznán v celostátním měřítku jako nejzajímavější.*“³⁶⁷ Teprve až poté byla připomínána „*rozsáhlá výstavní činnost nemající v kraji obdoby a největší ze všech muzeí našeho typu.*“³⁶⁸

Celostátní semináře o problematice spolupráce muzea a školy byly tehdy pořádány pravidelně.³⁶⁹ Jednalo se o živé a z pohledu dobové (vzdělávací a výchovné) politiky velmi důležité téma. Při pátém gottwaldovském semináři v roce 1974 tak bylo například přijato usnesení, které s odkazem na závěry červencového pléna ÚV KSČ z roku 1973 o mládeži stanovilo, že základním cílem spolupráce muzea se školou musí být všestranné využití muzeí a jejich sbírkových fondů pro potřeby socialistické školy a komunistické výchovy mládeže.

Současně spolupráce muzeí se školami neměla být vnímána pouze jako samostatná a izolovaná činnost jednotlivých škol nebo muzeí, ale jako skutečnost celospolečenského dosahu, na níž se měly podílet i příslušné orgány státní správy a společenské organizace, zejména Revoluční odborové hnutí, Socialistický svaz mládeže včetně Pionýrské organizace.³⁷⁰

Spolupráce muzea a školy měla vycházet z dobové zásady jednoty výchovného působení a z pedagogického principu nezastupitelné vedoucí úlohy učitele ve vzdělávacím procesu.³⁷¹ Muzejní pracovníci se měli z důvodu

³⁶⁶ Srov. Jiří ŠPĚT (ed.), *Spolupráce školy a muzea. Sborník příspěvků přednesených na semináři v Gottwaldově ve dnech 18. -20. listopadu 1970*, Praha 1971, zvláště s. 59-63.

³⁶⁷ *Zpráva o činnosti*, s. 53.

³⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 53.

³⁶⁹ Srov. např. Lucie JAGOŠOVÁ, *Na pomezí formálního a neformálního vzdělávání. Potenciál muzejní edukace pro školní skupiny a spolupráci muzejních pedagogů s učiteli*, *Pedagogika*, 2020, č. 3, s. 341-342.

³⁷⁰ Srov. Jiří ŠPĚT (ed.), *O problematice spolupráce muzea a školy. Sborník příspěvků přednesených na 5. semináři o spolupráci muzea a školy v Gottwaldově ve dnech 2. -4. 10. 1974*, Praha 1976, s. 203.

³⁷¹ Srov. Evžen SCHNEIDER – Vratislav KULÍŘ, *Předpoklady a cíle dlouhodobé koncepce podílu muzeí Jihočeského kraje na výchově mladé generace*, in: Jiří Špět (ed.), *O problematice spolupráce*

nedostatečné pedagogické kvalifikace omezit na didaktickou přípravu [!] a samotnou tvorbu naukových výstav a expozic, vlastní výuku ve výstavě a obecně v muzeu měl vést učitel. Zdůrazňovalo se, že něco jiného je podat výklad a odborné vysvětlení k instalovaným předmětům a opět něco jiného je skutečně vyučovat, tedy pracovat s kolektivem žáků a studentů.³⁷²

Spolupráce muzea a školy se vedle výchovy školní (formálního vzdělávání) měla týkat i oblasti mimoškolní (neformálního vzdělávání). Zaměřit se přitom měla zejména na volný čas dětí a mládeže a využívat akcí a aktivit pionýrské a svazácké organizace, zájmových kroužků a tematických a oborových soutěží. Vyjít se přitom mělo z (vlastivědných) zájmů mládeže a navázat na ně aktivními a přitažlivými formami práce s maximálním využíváním pohybu, soutěživosti a důrazem na emocionální a estetickou stránku. Cílem bylo dosáhnout u dětí a mládeže žádoucího vztahu k přírodě a společenskému zřízení. Podporován měl být také rozvoj tvořivosti a samostatnosti.³⁷³

Obdobně významnou úlohu v kulturně výchovné činnosti muzea zaměřené opět zvláště na nejmladší generaci měly výstavy k dobově významným politickým a kulturním výročím.³⁷⁴ I zde se kulturně výchovné oddělení muzea mohlo opřít o metodickou oporu a vedení na úrovni okresní správy. Mnohé z těchto výstav byly nabízeny i dalším větším obcím v okrese a získávaly tak putovní charakter.

Obsáhlou kapitolu, jež se mohla s předchozí dobře propustovat a také mnohdy prostupovala, představovaly velké galerijní výtvarné výstavy. V předmětném čase jich bylo pořádáno deset ročně. Vedle výtvarných kvalit byly

muzea a školy. Sborník příspěvků přednesených na 5. semináři o spolupráci muzea a školy v Gottwaldově ve dnech 2. -4. 10. 1974, Praha 1976, s. 173-186, zvláště s. 181.

³⁷² Srov. Jiří ŠPĚT, *Spolupráce muzea a školy v letech 1959-1974 (Zhodnocení a perspektivy)*, in: Jiří Špět (ed.), *O problematice spolupráce muzea a školy. Sborník příspěvků přednesených na 5. semináři o spolupráci muzea a školy v Gottwaldově ve dnech 2. -4. 10. 1974*, Praha 1976, s. 5-50, zvláště s. 24.

³⁷³ Srov. E. SCHNEIDER – V. KULÍŘ, *Předpoklady a cíle*, s. 183.

³⁷⁴ V roce 1983 se vedoucí kulturně výchovného oddělení píseckého muzea ve svém diskuzním příspěvku na aktivu kulturních pracovníků věnovaném tématu ideově výchovné činnosti hlásil k tomu, že „*nám nejde jen o výstavy umělecké s esteticko-výchovným obsahem, jde nám o výstavy angažované, jejichž obsah je zaměřen k internacionální výchově, k seznamování návštěvníků s historií děl. třídy a KSČ, s historií našeho průmyslu a zemědělství a se současnými výsledky socialistického rozvoje okresu. Plně se zaměřujeme i na výstavy s mírovou tematikou.*“ Blíže Prácheňské muzeum v Písku, *Podsírka historická*, K+S 11985.

při plánování a realizaci zvažovány i kvality a měřítko poněkud odlišného rázu. Galerijní místnosti píseckého muzea byly tehdy prostorem pro prezentaci (celoživotního) díla některých jihočeských umělců, známých i začínajících autorů z celých Čech i pro reprezentativní prezentace výtvarného a užitého umění ze spřátelených zemí, často Sovětského svazu, Německé demokratické republiky a Polska. Řada z těchto instalací byla připravena vlastními silami, některé byly přebírány zejména z regionální Alšovy jihočeské galerie.

Významnou součástí kulturně výchovné práce byla přednášková činnost. V píseckém muzeu byla organizována do větších celků. V letech 1971 až 1974 se uskutečnil sedmismestrální přednáškový kurz světových dějin. Navazoval na regionální cyklus věnovaný dějinám Písku a dosud prý úspěšnou tradici lidových vzdělávacích pořadů. Ve spolupráci s muzeem a Socialistickou akademií kurz připravila katedra obecných dějin pražské filozofické fakulty.

Celý kurz byl rozčleněn do sedmi větších tematických celků, v nichž se zřetelně odráželo dobové ideologické zadání a obsahy. V interních materiálech muzea byl označován za příspěvek k ateistické výchově.³⁷⁵ Cyklus světových dějin postupně tematizoval takzvaný vývoj evropské společnosti v pravěku, raný a rozvinutý středověk, pozdní středověk, světová náboženství v minulosti, Evropu v období buržoazních revolucí, nástup kapitalismu v 19. století a Evropu v meziválečném období.

Význam připisovaný tomuto přednáškovému cyklu podtrhovala i výrazná propagace, která se zaměřovala na celé semestry i jednotlivé přednášky. K jednotlivým semestrům byly tištěny plakáty a pozvánky s přehledem přednášek a termínů, informace také vycházely v místním tisku a rozhlase. Důležitou cílovou skupinu, na níž se cyklus orientoval, představovali studenti a žáci píseckých škol.³⁷⁶ Oslovování byli především prostřednictvím ředitelů škol a učitelů dějepisu

³⁷⁵ Srov. Prácheňské muzeum v Písku, *Dokumentace prezentačních aktivit*, složka k roku 1971 (nevidováno).

³⁷⁶ Propagační materiály se také výslovně obracely na pracující závodů a JZD, učitele a ostatní zájemce, včetně pracovníků v kultuře a dalších institucích („společenské složky“). Absolvování kurzu mělo být také klasifikováno jako součást odborného vzdělání pro „společenský úsek činnosti“, absolventi měli obdržet příslušné osvědčení. Srov. TAMTÉŽ.

a občanské výchovy, kteří byli o jednotlivých přednáškách ze strany muzea informováni písemnou formou i prostřednictvím osobního kontaktu.

Při zpětném hodnocení i proto mohlo být konstatováno, že o celý cyklus byl velký zájem a mezi návštěvníky byla hojně zastoupena i mládež. Ta se většinou vzhledem k nastavenému víceletému formátu neúčastnila cyklu celého. Nicméně našlo se prý několik studentů, kteří kurz začali navštěvovat ještě na základní škole a dokončili jej již na škole střední. Ovšem i pro studenty vysokých škol měly být přednášky cyklu světových dějin přínosné, například při přípravě na zkoušky, a to i ty přijímací. Nejen co se týče znalostí, samotné absolvování kurzu prý bylo při přijímacích zkouškách na vysokou školu zohledňováno.³⁷⁷

V roce 1975 na kurz světových dějin navázal další dlouholetý přednáškový cyklus, tentokrát věnovaný dějinám umění. Kurz byl rovněž pořádán ve spolupráci se Socialistickou akademií. Jediným přednášejícím byl Jiří Waage, profesor Střední výtvarné školy v Praze. Cyklus byl zařazen do systému *Kultura a mládež*, propagace probíhala obdobně jako u předchozího kurzu světových dějin. Celkově se v následujících letech uskutečnilo 50 přednášek doplněných tehdy populární audiovizuální technikou.

Přednášky věnované výtvarnému umění od pravěku až po současnost měly přispívat k rozvoji estetického citění a vnímání krásy zvláště u mládeže. Tematizovány bývaly regionální souvislosti, například v přednášce zaměřené na renesanční architekturu na území Československa, i obsahy dobového světového názoru. Kupříkladu jedna z přednášek věnovaná tématu světového baroka přibližovala Francisca Goyu jako malíře španělského lidu a dle anotace v místním tisku slibovala kritiku španělského dvora a církve.³⁷⁸

Při zpětné reflexi prezentované na krajském aktivu muzejních a pedagogických pracovníků v květnu 1981 novým ředitelem píseckého muzea Petrem Šrámkem byl i tento cyklus nahlížen jako úspěšný: „*Zájemci z řad mládeže o výtvarné umění byli touto akcí podchyceni a stali se stálými návštěvníky výstav*

³⁷⁷ Srov. P. ŠRÁMEK, *Přednášková činnost*, s. 61.

³⁷⁸ Srov. Marie SMRTOVÁ, *Přednášky v okresním muzeu*, Zítřek 28, 1977, č. 2-3, s. 3.

*a ostatních akcí muzea a v současné době i členy Klubu přátel výtvarného umění při OM.*³⁷⁹

Stálému zájmu se již od roku 1971 těšily přednášky přírodovědné. Pod vedením muzejního zoologa byly pořádány pravidelně jednou do měsíce a přibližovaly témata ze všech oborů přírodních věd. Jako hosté byli zváni přední odborníci, hovořilo se o mykologii, ornitologii i blízkých a dalekých exotických zemích.

I těchto přednášek se účastnila mládež a rovněž i mladší žáci škol prvního cyklu. Práce s nimi nebyla pouze náhodná a nárazová, řada z nich se zapojila do činnosti zájmových kroužků organizovaných při muzeu. Jednalo se zejména o kroužek přátel přírody, který pracoval v několika sekcích: mykologické, botanické, akvaristicko-teraristické, entomologické a dále také ornitologické. Další kroužky byly orientované společenskovědně. Při muzeu byl organizován kroužek numismatický, dále také archeologický a Kruh přátel výtvarného umění.³⁸⁰

Cílem bylo vybudovat trvalý zájem a v souladu s dobovými pedagogickými cíli ovlivnit osobnost zejména mladých lidí. Žádoucí obraz mohl být úplný teprve tehdy, což lze ostatně zřetelně vidět i z prezentace nového ředitele muzea na již připomenutém krajském aktivu muzejních a pedagogických pracovníků, když se z mladých lidí, účastníků přednášek a členů muzejních zájmových kroužků stali mladí ochránci přírody a životního prostředí i památek.³⁸¹

Plánování a seskupování přednášek do určitých tematických celků mělo v kulturně výchovné činnosti píseckého muzea své místo i v dalších letech. Například od roku 1979 probíhal opět ve spolupráci se Socialistickou akademií

³⁷⁹ P. ŠRÁMEK, *Přednášková činnost*, s. 61.

³⁸⁰ Srov. TAMTĚŽ, s. 62. Dále srov. *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1979*, s. 14. Kruh přátel výtvarného umění při Okresním muzeu v Písku byl ustaven v roce 1978. Jeho posláním bylo šířit znalosti a prohlubovat zájem členů i ostatní veřejnosti o výtvarné umění. Tuto svou úlohu plnil ve spolupráci s muzeem a v návaznosti na plány výstavní a kulturně výchovné činnosti. Kruh se podílel na řadě akcí, výstav i přednášek muzea. V roce 1979 například ve spolupráci s muzeem a Okresním výborem Svazu československo-sovětského přátelství organizoval výstavu grafiky sovětského umělce Anatolije Ivanoviče Kalašnikova a také besedy s vystavujícími výtvarníky. Pro rok 1980 pravidelné besedy doplnily ještě přednášky o výtvarném umění, zaměřené zejména na otázky smyslu umění, techniky tvorby, chápání umění i otázky umění a kýče. Přednášejícím byl lektor Socialistické akademie a odcházející ředitel muzea Jaroslav Šindelář. Srov. Jaroslav ŠINDELÁŘ, *Z činnosti Kruhu přátel výtvarného umění*, Zítřek 31, 1980, č. 6, s. 3.

³⁸¹ Srov. P. ŠRÁMEK, *Přednášková činnost*, s. 62.

a nově i Planetárium Praha cyklus přednášek z oboru astronomie a kosmonautiky.³⁸²

Dobově se jednalo o velmi aktuální a současně vysoce politické téma, které se také dotýkalo a podporovalo některé základní obsahy dobového světového názoru.³⁸³ Aktuální politický rozměr zejména sovětské kosmonautiky byl také často tematizován a výslovně připomínán, ať již se jednalo o vlastní přednášky, školní výuku nebo třeba také místní tisk.³⁸⁴

Nový přednáškový cyklus *Člověk a vesmír* mohl navázat na úspěšnou výstavu *Galerie sovětských kosmonautů*, kterou k Měsíci československo-sovětského přátelství³⁸⁵ na podzim roku 1978 připravili členové Brigády socialistické práce a Svazu československo-sovětského přátelství z řad zaměstnanců píseckého muzea.³⁸⁶ Obdobná výstava byla uspořádána i v roce 1982, tentokrát k 60. výročí vzniku Sovětského svazu a 65. výročí Velké říjnové socialistické revoluce.

Výstava s názvem *Člověk dobývá vesmír* se hlásila k dobové politice a ideologii nejen svým načasováním a vztahem k zakládajícím událostem tehdejší doby, ale také, a především svým obsahem. Připomínala „výročí prvního vypuštění umělé družice *Sputnik*, prvního letu *J. Gagarina* do vesmíru, dalších úspěchů

³⁸² Návrh rozvrhu přednášek tohoto cyklu připravil ředitel pražské hvězdárny profesor Oldřich Hlad. Sám byl také prvním přednášejícím. Srov. Marie SMRTOVÁ, *Nový přednáškový cyklus v okresním muzeu*, Zítřek 30, 1979, č. 41, s. 3.

³⁸³ Srov. *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1979*, s. 10.

³⁸⁴ Srov. např. „Rozvoj a úspěchy sovětské kosmonautiky přináší užitek nejen základnímu vědeckému výzkumu, ale uplatňují se v mnoha oblastech lidské činnosti, v národním hospodářství, obraně státu a ovlivňují i mezinárodní vztahy. Československo-sovětská spolupráce v oboru kosmonautiky je pro nás velkým přínosem. Umožňuje nám zúčastnit se kosmického výzkumu a využívat jeho výsledků. Z tohoto hlediska je sovětská kosmonautika i aktuální politické téma.“ Blíže Jan VURM, *Sovětská kosmonautika – aktuální politické téma*, Zítřek 28, 1977, č. 42, s. 1.

³⁸⁵ Měsíc československo-sovětského přátelství, pořádaný až do roku 1989, byl hlavní politickou a propagandistickou akcí Svazu československo-sovětského přátelství. Probíhal v souvislosti s oslavami Velké říjnové socialistické revoluce (7. listopadu). Připomínal také uzavření spojenecké smlouvy mezi Československem a Sovětským svazem v roce 1943 (12. prosince). Úlohou této propagandistické akce bylo popularizovat sovětskou mírovou politiku, budovatelské úspěchy sovětského průmyslu a zemědělství, sovětský politický systém, kulturu, vědu, techniku. Dělo se tak pořádáním nejrůznějších kulturních a tělovýchovných programů. Srov. Heslo *Měsíc československo-sovětského přátelství*, in: Jiří KNAPÍK – Martin FRANC a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967. Díl I.*, Praha 2012, s. 542-543.

³⁸⁶ Srov. *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1978*, Písek 1979, s. 8.

sovětské kosmonautiky a vědy a společného vesmírného programu Interkosmos. ³⁸⁷ Ostatně již samotný název byl jasně srozumitelnou zkratkou a poselstvím, zejména vybraný výraz „dobývat“ byl v kontextu dobového světového názoru příznačný.

Přednáškový cyklus věnovaný tehdy populární problematice astronomie a kosmonautiky seznamoval své pravidelné posluchače i příležitostné návštěvníky ve dvanácti lekcích se stavbou vesmíru, s vývojem představ o světě, s vývojem raketové techniky, s lety člověka do vesmíru, s problematikou života na jiných planetách, s významem družic pro zemědělství, meteorologii, telekomunikace, s československou účastí na programu Interkosmos, se spoluprací se Sovětským svazem, s významem kosmonautiky pro náš stát, s výzkumem planetární soustavy z kosmických sond, s orbitálními stanicemi a s pilotovanými lety na Měsíc a konečně s tehdy nejnovějšími výzkumy nových dopravních prostředků pro lety do vesmíru.

Zájem o tento cyklus byl značný. Sami přednášející, pracovníci Planetária a hvězdárny v Praze, byli tím překvapeni, návštěvnost zde prý předčila návštěvnost pražskou.³⁸⁸ Přednášek se účastnili žáci prvního i druhého cyklu, žáci fyzikálních kroužků, učitelé matematiky a fyziky i další zájemci. Bohaté diskuse a dotazy byly dokladem, že se skutečně jednalo o živé a aktuální téma, navíc téma, které s sebou zcela přirozeně neslo žádoucí politické a ideologické obsahy.

Mimo přednáškové cykly pořádalo písecké muzeum další příležitostné přednášky k aktuálním tématům, ať už se například jednalo o prezentace výsledků nejnovějších archeologických výzkumů nebo připomínky a ohlasy dobově významných politických výročí. Některé z těchto přednášek probíhaly ve vlastních prostorách muzea, další v píseckých i mimopíseckých školách či osvětových střediscích jednotlivých obcí.

Opět se tak mnohdy dělo za spolupráce Socialistické akademie a v rámci systému *Kultura a mládež*. Přednášky řazené do tohoto systému byly námětově

³⁸⁷ Prácheňské muzeum v Písku, *Podsbírka historická*, K+S 11985.

³⁸⁸ Srov. P. ŠRÁMEK, *Přednášková činnost*, s. 61. Dále srov. Marie SMRTOVÁ, *Nový cyklus přednášek*, Zítřek 30, 1979, č. 46, s. 3.

orientovány na regionální historii, zejména se zaměřením na historii dělnického revolučního hnutí, a dále také na další přírodovědná i společenskovědní témata.³⁸⁹

V druhé polovině sedmdesátých let pořádalo písecké muzeum každým rokem na tři až pět desítek přednášek jen ve vlastních prostorách. Další desítky přednášek pak byly uskutečněny péčí muzea v dalších místech okresu. Přičemž počet těchto hostujících vystoupení narůstal, až převýšil přednáškové akce konané přímo v budově muzea.

V roce 1976 bylo v píseckém muzeu prosloveno 57 přednášek před 2 697 návštěvníky. Z nich 855 patřilo mezi mládež. Dalších 33 přednáškových vystoupení bylo uspořádáno na různých místech okresu s návštěvností 1 458 posluchačů. V roce 1978 se pak počty obrátily. Celkem 47 přednášek uskutečněných v píseckém muzeu se zúčastnilo 2 155 zájemců. Pětina z nich (492) byla z řad mládeže. V místech okresu to ale již bylo 71 přednášek s 2 868 posluchači.³⁹⁰

Na významu v souladu s plány kulturně výchovné činnosti získaly aktivity konané přímo v místě u publika, které by se jinak s kulturně výchovnou činností píseckého muzea zřejmě nesetkalo. Snahou bylo oslovit další skupiny obyvatel a přinést jim žádoucí výklady místní historie a poznání světa, které vycházelo z předporozumění a obsahů dobového světového názoru.

Kulturně výchovné oddělení muzea také od roku 1971 dostalo za úkol metodicky dohlížet na vedení kronik ve své územní působnosti. Jednalo se o velmi důležitou oblast činnosti, opět oblast, kde se stíral nebo měl setřít rozdíl mezi interpretací, byť žádoucí, a historickým faktem. Důležitá byla nejen samotná podoba kronik, ale na významu získávaly také další aktivity, které byly s kronikou a kronikářskou prací spojované.³⁹¹

Kronika se měla stát živým médiem, které promlouvá k starší i mladé generaci a napomáhá k rozumnému světu a skutečnosti. Samozřejmě se měla stát vhodně zvolená optika: „*Cennou politickovýchovnou prací se staly besedy nad kronikou, pořádané u příležitosti různých výročí, při nichž se přesvědčivě vytvářejí*

³⁸⁹ Srov. P. ŠRÁMEK, *Přednášková činnost*, s. 61.

³⁹⁰ Srov. *Hodnocení*, s. 22.

³⁹¹ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 30-31.

kladné postoje a vzťahy občanů a mládeže k budovatelským výsledkům socialistické současnosti.“³⁹²

Kulturně výchovná činnost píseckého muzea se v návaznosti na požadavky řídicích orgánů zvláště zaměřovala na mladé návštěvníky. Bylo to zřejmé ze slov a vykazovaných čísel a zpráv, stejně jako z chystaných a skutečně realizovaných muzejních pořadů. Od zapojení do formálního vzdělávání a dalších forem spolupráce se školami, přes bohatou přednáškovou činnost až po volnočasové nabídky mimoškolních aktivit spadajících do oblasti zájmového vzdělávání. Řada z těchto činností byla zvláště v druhé polovině sledovaného období plánována a uskutečňována v rámci systému *Kultura a mládež*.³⁹³

V rovině kulturně výchovného působení zaměřeného na nejmladší generaci měl od roku 1977 zvláštní místo dlouhodobý závazek a patronát brigády socialistické práce Okresního muzea v Písku s Dětským domovem ve Zvíkovském Podhradí. Členové brigády byli v dětském domově častými hosty. Pro děti připravovali několikrát ročně poučná i zábavná promítání a další pořady, přednášky a soutěže, děti zas přijížděly na pravidelné návštěvy muzea.

Například v březnu roku 1978 při jedné z takových návštěv absolvovali komentovanou prohlídku výstavy *Dělnická třída zvítězila* následovanou promítáním „zábavných sovětských barevných grotesek“ a velikonoční nadílkou. Byla to prý tenkrát „jedna z hezkých akcí“, kterou měla brigáda ve svém závazku na rok 1978.³⁹⁴

I další závazky muzejního kolektivu brigády socialistické práce povětšinou směřovaly do oblasti kulturně výchovného působení. Ostatně většina členů této brigády byla pracovníky kulturně výchovného oddělení muzea a v tomto oddělení byla brigáda také ustavena.

Členové kolektivu měli proklamativně vedle své běžné práce usilovat o „iniciativní a uvědomělý přístup ke stěžejním ideově výchovným úkolům zařízení“

³⁹² *Hodnocení*, s. 21.

³⁹³ Srov. např. „Úspěšně a účinně se rozvíjela kulturně výchovná činnost muzea zaměřená na výchovu mladé generace a dále se prohloubila spolupráce se školami, OPS a školním zařízením při realizaci systému *Kultura a mládež*.“ Blíže *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1979*, s. 14.

³⁹⁴ Srov. *Prácheňské muzeum v Písku, Podsbírka historická*, K+S 11985.

a k jejich plnění přispívat svou „*prací navíc, se snahou o dosažení kvality, výchovného dopadu i vlastních úspor na organizovaných akcích*“. Zvláště významný měl být jejich podíl „*při organizování významných akcí k oslavám a výročím naší republiky a Komunistické strany Československa i akcí pro mládež s výraznou internacionální tematikou*“.³⁹⁵

Již po dvou letech od oficiálního ustavení za dosud vykonanou činnost a úsilí, na jaře 1979, byl brigádě krajským výborem odborového svazu zaměstnanců kulturně výchovných zařízení propůjčen čestný titul brigády socialistické práce. Všichni členové kolektivu získali také právo nosit bronzový odznak BSP.

Bronzové odznaky se pak v dalších letech v pravidelných a předvídatelných odstupech proměňovaly v odznaky stříbrné (1981) a zlaté (1985).³⁹⁶ Na počátku roku 1980 bylo nyní již celému kolektivu píseckého muzea v soutěži o vysokou efektivnost a kvalitu veškeré práce uděleno čestné uznání vlády Československé socialistické republiky a Ústřední rady odborů.³⁹⁷

Na schůzi stranické organizace kulturních zařízení píseckého okresního národního výboru v srpnu 1983 tak mohlo být konstatováno, že „*práce kolektivu se bezesporu odrazila za dobu jeho působení i v četných ocenění činnosti OM Písek krajskými a ústředními orgány, jimiž byly v posledních letech ÚRO a Vláda ČSSR, od nichž získalo muzeum uznání za celkové výsledky a kvalitu veškeré kulturně výchovné práce. Od roku 1981 je také pokusně prováděno celkové hodnocení činnosti v soutěži jihočeských muzeí. Písecké muzeum tak bylo v roce 1981 a 1982 vyhodnoceno vždy na I. místě.*“³⁹⁸

Kulturně výchovné oddělení píseckého muzea připravovalo také v druhé polovině sedmdesátých let různé pořady, zejména prohlídky expozic a výstav, soutěže a zájezdy pro děti z romských rodin.³⁹⁹ Částečně i v rámci svých závazků přijímaných a vykazovaných v plánech a hodnoceních činnosti brigády

³⁹⁵ Srov. *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1980*, Písek 1981, s. 17.

³⁹⁶ Srov. *Prácheňské muzeum v Písku, Podsbírka historická*, K+S 11985.

³⁹⁷ Srov. *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1980*, s. 17.

³⁹⁸ Zprávu připravenou vedoucím kulturně výchovného oddělení muzea a současně vedoucím kolektivu BSP Zdeňkem Jíšou na schůzi přednesl ředitel muzea Petr Šrámek. Srov. *Prácheňské muzeum v Písku, Podsbírka historická*, K+S 11985.

³⁹⁹ Srov. *Prácheňské muzeum v Písku, Podsbírka historická*, K+S 1384.

socialistické práce. Ročně se jednalo o dvě akce. Například v roce 1977 to byl zájezd „*děti cikánského původu v Písku*“ do zoologické zahrady ve Dvoře Králové a na začátku prosince kulturní odpoledne „*s dětmi romských rodin v Písku*“.⁴⁰⁰

Obsahem kulturního, respektive kulturně výchovného odpoledne bývaly různé soutěže přibližující významné historické a kulturní památky města, také soutěže ve zpěvu, recitaci a kreslení. Pravidelnou součástí bývalo také společné sledování naučných a zábavných filmů. Program se ale nezaměřoval pouze na děti. V roce 1976 bylo také úkolem jednoho z takovýchto kulturně výchovných pořadů seznámit dospělé s navrhovanými poslanci i se způsobem voleb do zastupitelských orgánů.⁴⁰¹

Výchovné působení kulturních zařízení národních výborů mezi romským obyvatelstvem bylo dobovým politickým úkolem a požadavkem, nejednalo se o vlastní aktivitu vzešlou přímo z muzea. Hlavní pozornost byla sice zaměřena na děti, výchovná péče ale měla zasáhnout i dospělé. Cílem bylo vyrovnávat „*existující disproporce*“ mezi životem romských a ostatních obyvatel v daném místě, což znamenalo vychovávat romské obyvatelstvo k žádoucím morálním, vědomostním i estetickým hodnotám.

Tehdejší ředitel píseckého muzea Jaroslav Šindelář v návaznosti na to uváděl, že „*v tomto smyslu lze výchovu usměrňovat dílčím způsobem a postupně volbou náplně programů seznamovat účastníky například s historií města, s vývojem dělnického revolučního hnutí a podobně. Prostřednictvím výstav a expozic působit na estetický cit, věnovat se výchově i po stránce jazykové a literární, seznamovat účastníky se současným životem, politickým a kulturním společenským rozvojem. Podporovat prostřednictvím soutěží, dovednost a přirozené vlohy jednotlivců, působit na oblast morální a etickou, rozvíjet schopnosti Romů, přizpůsobovat se současné úrovni ostatních obyvatel v otázkách chování, odívání, bydlení a společenského života.*“⁴⁰²

⁴⁰⁰ Srov. TAMTÉŽ, K+S 1385; K+S 11985.

⁴⁰¹ Srov. Zdeněk JÍŠA, *Kulturně výchovná práce*, Zítřek 27, 1976, č. 29, s. 3.

⁴⁰² Jaroslav ŠINDELÁŘ, *O jedné z výchovných možností*, Zítřek 27, 1976, č. 45, s. 3.

Dobře volený program byl k tomu nezbytným předpokladem, stejně jako soustavná činnost a péče. Zajistit ji měl k tomu určený pracovník, který se přitom měl dále obracet na „*vyspělé zástupce romských skupin*“ a využívat zkušeností škol a učitelů.⁴⁰³ V píseckém muzeu se navíc k této činnosti hlásila celá brigáda socialistické práce.

Nejednalo se totiž prý o malé úkoly, ale i tak se dalo docílit určitých úspěchů. Ještě před vznikem a zapojením muzejní brigády socialistické práce „*písečtí Romové si například již zvykli na pravidelné kulturní pořady v muzeu. Rádi se zúčastňují zájezdů po památných místech – zatím v jižních Čechách. Se zájmem si prohlédli Muzeum revolučního hnutí v jižních Čechách v Českých Budějovicích a vyslechli podrobný výklad z historie bojů dělnické třídy. Mnozí se seznámili poprvé s řadou dosud neznámých zvířat v zoo na Hluboké.*“⁴⁰⁴

Zvláštní význam v oblasti kulturně výchovné práce byl připisován také spolupráci s armádou. Ve výstavních plánech muzea měly své místo rezervované každoroční výstavy Armádní soutěže technické a umělecké tvořivosti. Vojáci byli také vítanými účastníky přednášek i dalších muzejních pořadů.⁴⁰⁵ Přítomnost uniforem podporovala význam a důležitost pořádaných akcí a podtrhovala slavnostnost pronášených proslovů u příležitosti různých vernisáží a podobných událostí navázaných na pravidelná jubilea a výročí.

Muzejní oddělení kulturně výchovné práce se podílelo také na přípravě drobných muzejních publikací, plakátů a dalších propagačních prostředků k výstavám a dalším muzejním pořadům. Někdy samostatně, jindy ve spolupráci s místními stranickými a státními orgány. Příkladem tu byly brožury a tiskoviny vydávané samostatně nebo jako příloha místních novin s tematikou regionálních

⁴⁰³ Kulturně výchovné pořady zaměřené na romské obyvatelstvo byly v píseckém muzeu soustavně pořádány od roku 1975. Dle vlastních slov, pracovníci muzea navázali úzký kontakt s Gejzou Kotlarem a Matějem Scharkezym a jejich prostřednictvím organizovali různé kulturně výchovné aktivity. Podobně se v této době „věnovala“ píseckému romskému obyvatelstvu rovněž i okresní knihovna. Srov. Z. JÍŠA, *Kulturně výchovná práce*, s. 3.

⁴⁰⁴ J. ŠINDELÁŘ, *O jedné z výchovných možností*, s. 3.

⁴⁰⁵ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 30.

dějin a zejména historie dělnického revolučního hnutí,⁴⁰⁶ nebo účelové publikace a prostředky názorné agitace navázané na různá jubilea, výročí a volby.

6.2. Metodické vedení kronikářů

Stát prostřednictvím Ministerstva kultury a v souladu se základními koncepčními materiály pro oblast muzejnictví ukládal muzeím poskytovat kronikářům odborné poradenství a metodickou pomoc. Muzea byla vnímána jako instituce, které měly mít ke kronikářům nejbližší. Současně také muzea měla kroniky a související dokumentaci využívat k výstavní, expoziční a sběratelské činnosti, a to zejména na úseku nových a nejnovějších dějin.⁴⁰⁷

Příslušné krajské či okresní muzeum se mělo stát pracovištěm krajského nebo okresního poradního sboru pro kronikářství. V těchto muzeích také byla zřizována funkce metodika pro kronikářskou činnost. V píseckém muzeu byly odborné poradenství a metodická pomoc kronikářům na území okresu od počátku sedmdesátých let svěřeny kulturně výchovnému oddělení muzea.⁴⁰⁸

Mezi úkoly okresních metodiků pro kronikářskou práci patřilo vedení okresní dokumentace o kronikářství, příprava a realizace pravidelných školení a seminářů, stejně jako příprava a vydávání metodických materiálů pro kronikáře působící v místě okresu. Metodik měl být také tajemníkem okresního poradního sboru pro kronikářství a spolupracovat s okresní odborovou radou, Svazem družstevních rolníků a případně s dalšími společenskými organizacemi. Měl také

⁴⁰⁶ Např. v roce 1980 to byly tiskové přílohy okresních novin *Osvobození Písecka Sovětskou armádou a 60 let generální prosincové stávky v Protivíně*. Srov. *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1980*, s. 14.

⁴⁰⁷ Srov. Václav PUBAL, *Kroniky a kronikáři*, Praha 1975. Tato metodická příručka shrnovala texty, které Václav Pubal pod stejným názvem nejdříve uveřejňoval v oborovém periodiku *Muzejní a vlastivědná práce*. Dále srov. „S tím souvisí i to, že již jednou musí skončit názory některých muzejních pracovníků, že kronikářství nepatří do jejich působnosti a že by mělo být převedeno archivům. Kronikářství patří jasně do kulturně výchovné činnosti širokého rozsahu, spojené i s místní dokumentační činností na úseku místní historie. Pracovníci hlavně okresních muzeí by se sami připravovali o významné vlastivědné pracovníky, kteří mohou muzeu velmi pomoci právě při plnění úkolů dokumentace současnosti.“ Blíže Václav PUBAL, *K hlavním úkolům současné kronikářské činnosti*, *Muzejní a vlastivědná práce* 9, 1971, s. 123-124.

⁴⁰⁸ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 30.

chystat, propagovat a celkově organizovat kronikářské soutěže a konečně též pravidelně kronikářskou práci posuzovat a hodnotit pro návrh ročních odměn.⁴⁰⁹

Metodická péče byla zacílena na kronikářství národních výborů a závodů.⁴¹⁰ Týkala se nejen kronikářů, ale také funkcionářů národních výborů, kteří byli při pracovních aktivech a poradách organizovaných okresním národním výborem seznamováni s potřebou vedení kronik. Porady a aktivity byly také, a především pořádány pro samotné kronikáře. Součástí těchto aktivů byly přednášky odborných pracovníků o zásadách vedení kronik. Kronikářům také byla poskytována všestranná pomoc.⁴¹¹

Muzeum pro kronikáře připravilo a vydalo metodický list, který obsahoval směrnici pro jejich práci i informace o využívání kronik v kulturně výchovné práci národních výborů: „*Důležitou složkou kulturní činnosti v obcích je obecní kronikářství. V obecních kronikách se jako v historickém pramenu, písemnými záznamy a jinými doklady zachycuje obraz života a vývoje našich obcí na jejich cestě k socialismu. Zároveň se kroniky užívá jako významného osvětového prostředku pro politické uvědomování a posilování našeho lidu v jeho budovatelském úsilí.*“⁴¹²

Samozřejmě součástí kronikářské práce mělo být pravidelné využívání kroniky spolu se souvisejícím dokumentačním materiálem, sestávajícím například z fotografií, filmů, magnetofonových záznamů, tisku a tak podobně, k soustavné politickovýchovné a vzdělávací práci. Kronika se měla stát živým a konkrétním dokladem socialistické výstavby i dokumentem dávné i nedávné historie, využívaným ke srovnávání časů minulých se současností.⁴¹³

Kroniky měly být nejen historickým pramenem pro budoucnost a svědčit o socialistickém budování a životě, ale měly také sloužit jako kulturně osvětový

⁴⁰⁹ Srov. V. PUBAL, *Kroniky a kronikáři*, Praha 1975, s. 100-101.

⁴¹⁰ Srov. *Hodnocení*, s. 21.

⁴¹¹ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 30.

⁴¹² Citát je výpisem ze směrnic pro kronikáře z roku 1956. Srov. Zdeněk JÍŠA – Marie SMRTOVÁ, *Metodický list pro kronikáře okresu Písek*, Písek 1973, s. 3. K tomu srov. K. NEUMANN (ed.), *Kultura*, s. 438.

⁴¹³ Srov. Václav PUBAL, *Kroniky a kronikáři (Pokračování)*, Muzejní a vlastivědná práce 13, 1975, s. 102-108.

pomocník při výstavbě socialismu a výchově socialistického člověka: „*Svou denní práci vytváříme velké společné dílo. Již dneškem se současnost mění v minulost. Uvidí-li posluchači svou drobnou práci jako součást celého dění a rozvoje, poslechnou-li si její hodnocení v kronice, jistě na ně kronika zapůsobí. Jen at' události a zkušenosti včerejších i dávných dnů povzbudí, popíchnou i poučí. Proto je osvětové a politické využití kroniky jedním z důležitých a nových rysů kronikářství.*“⁴¹⁴

Samotný zápis v kronice byl dobově nahlížen jako politickovýchovný čin značné důležitosti s nemalým dosahem a vlivem. Do veřejného prostoru a komemorace uváděl činy, osoby a události, jimž připisoval významnost, a spojoval ji s chválou, ctí, kritikou či ostouzením. I proto mu byla přisuzována moc měnit myšlení jednotlivců i celých kolektivů. Jako takový byl považován za prostředek a nástroj žádoucích změn a výchovy, například k takzvanému novému poměru k práci, k socialistickému vlastenectví, lásce k rodné obci, kraji, socialistickému státu.⁴¹⁵

Kronika se v jednotlivostech i jako celek těšila vážnosti a autoritě, pracovala s objektivitou, byť silně zabarvenou a upravenou: „*Aby kronikářství mohlo tyto úkoly splnit, je třeba, aby vycházelo ze zásad historického materialismu jako ze spolehlivé vědecké základny pro hodnocení přírodních a společenských jevů. Kronikářské záznamy proto musí být oproštěny od dřívější falešné, předstírané objektivnosti k otázkám třídního boje, neboť jen tak se kronika stává důležitým historickým pramenem a osvětovým prostředkem.*“⁴¹⁶

Kulturně výchovné práci s kronikou se nabízela celá řada možností a podob. Od pouhého vyložení kroniky dle nařízení směrnic od 9. do 24. května každého roku až po spolupráci se školou, společenskými organizacemi či jinými kulturně výchovnými zařízeními a prostředky, jako byly například místní rozhlas.

V případě využití místních rozhlasů byly doporučovány krátké, ale pravidelné relace, například v podobě takzvaných vlastivědných okének vysílaných

⁴¹⁴ Z. JÍŠA – M. SMRTOVÁ, *Metodický list*, s. 8.

⁴¹⁵ Srov. V. PUBAL, *Kroniky a kronikáři (Pokračování)*, s. 105.

⁴¹⁶ Citát je výpisem ze směrnic pro kronikáře z roku 1956. Srov. Z. JÍŠA – M. SMRTOVÁ, *Metodický list*, s. 3. K tomu srov. K. NEUMANN (ed.), *Kultura*, s. 438.

v neděli dopoledne či odpoledne.⁴¹⁷ Další vhodnou příležitostí třeba i pro krátkou četbu z kroniky byla různá celostátní či místní výročí, připomenuto tak mohlo být založení místního JZD nebo další obdobné dobové budovatelské úspěchy a události.⁴¹⁸

Mezi nejúčinnější formy byly řazeny besedy nad kronikou, pořádané při památných dnech, událostech a výročích. V první polovině sedmdesátých let to bylo například z těch nejdůležitějších 50. výročí založení československé komunistické strany, agitační shromáždění k volbám a oslavy 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou.

Besedy nad kronikou či čtení z kroniky byly také pořádány při akcích osvětové besedy, družstevního klubu, při pořadech společenských organizací, při zasedáních národního výboru, členských schůzí JZD a tak podobně. Doporučovalo se, aby besedy či čtení se tematicky vztahovaly k nějaké konkrétní oblasti činnosti obce a byly doplněny vystavením či promítnutím dalších materiálů a dokumentů.⁴¹⁹

Každoroční veřejné vyložení kroniky v májových dnech mělo mít důstojnou a slavnostní podobu. Uskutečňovalo se v zvlášť k tomu upravených místnostech národních výborů či jiných dalších vhodných prostorách. Vyložení kroniky bylo jednak aktem veřejné kontroly, jednak jednou ze základních podob kulturně výchovného působení práce kronikářů.⁴²⁰

Nad vyloženou kronikou a případně také doprovodnou výstavkou z nashromážděných dokumentů a dalších dokladů bylo možné debatovat, vznášet připomínky, ty ovšem bylo možné zapracovat až po schválení radou příslušného národního výboru. Kronikáři byli také vyzýváni k tomu, aby se postarali o vhodnou propagaci, například plakátem, vývěskou či místním rozhlasem, a aby tento čas také využili k pořádání besed a dalších pořadů.⁴²¹

K politickovýchovnému a odbornému využití kronik dále patřila pravidelná spolupráce se školou, vesnickými novinami či okresními zpravodaji a také vedení

⁴¹⁷ Srov. V. PUBAL, *Kroniky a kronikáři (Pokračování)*, s. 106.

⁴¹⁸ Srov. Z. JÍŠA – M. SMRTOVÁ, *Metodický list pro kronikáře*, s. 8.

⁴¹⁹ Srov. V. PUBAL, *Kroniky a kronikáři (Pokračování)*, s. 106.

⁴²⁰ Srov. Václav PUBAL, *Kroniky a kronikáři*, Muzejní a vlastivědná práce 13, 1975, s. 42.

⁴²¹ Srov. Z. JÍŠA – M. SMRTOVÁ, *Metodický list*, s. 4-8.

kronikářské skříňky. Metodický list pro kronikáře píseckého okresu tyto formy dále neupravoval. Zkušenosti a nároky spojované s těmito podobami kulturně výchovného působení kronikářů více rozváděla celostátní metodická publikace Václava Pubala, od počátku roku 1975 uveřejňovaná na stránkách odborného periodika *Muzejní a vlastivědná práce*.⁴²²

Při spolupráci se školou se kronika stávala součástí učebního procesu, zohlednit se přitom měly školní osnovy. Aktuální kapitoly z místní kroniky ovšem mohly být zařazovány i mimo předepsanou látku. Práce s kronikou měla sloužit k rozšiřování regionálních znalostí i k utužování socialistického vlastenectví dětí a mládeže.

Při besedách se školáky měli kronikáři sledovat dvojí účel. Jednak seznámit přítomné děti a mládež s nejdůležitějšími událostmi v místní staré i nové historii, jednak vycházet z toho, že znalosti a zkušenosti s kronikou se prostřednictvím školáků dostanou také k rodičům, a i u nich může být vzbuzen zájem o „*věci, které neznali, nebo znali jen částečně a často i zkresleně*“.⁴²³

Prostřednictvím metodického vedení bylo psaní kronik formováno dobovou ideologií, ať už se jednalo o témata nebo konkrétní žádoucí obsahy. Pozornost, kterou státní a stranické orgány věnovaly kronikám, souvisela s přepisováním a žádoucím výkladem dějin, zejména ale s využitím tohoto média při kulturně výchovné práci. Ideologizovaný obraz dávnější i zcela nedávné historie se stal pramenem, který měl zpětně tvarovat minulost a současně dávat takovou tvář přítomnosti, aby se v ní již ukazovalo budoucí bezčasní marxisticko-leninské utopie.

Obrazy minulosti podávané v kronikách měly přesně vymezený rám a strukturu. Příznačné také bylo, že vyžadovaná technika práce opět upřednostňovala žádoucí politickou kvalifikaci před kvalifikací odbornou. Kronikář měl být v první řadě občanem oddaným socialistickému zřízení.⁴²⁴ Poznávání a zapisování místních dějin a historie bylo prostředkem k realizaci

⁴²² Srov. V. PUBAL, *Kroniky a kronikáři*, Muzejní a vlastivědná práce 13, 1975, s. 33-42.

⁴²³ V. PUBAL, *Kroniky a kronikáři (Pokračování)*, s. 106-107.

⁴²⁴ Srov. V. PUBAL, *Kroniky a kronikáři*, Muzejní a vlastivědná práce 13, 1975, s. 33.

dobové politiky a přetváření světa, nástrojem pokroku a prý i rozvíjením národního dědictví a tradic.

Tyto tradice byly dobově opentleny revolučními boji za lepší svět, jichž se mezi jinými měli účastnit i písmáci a (dělničtí) kronikáři minulých dob a století. Soudobé kronikáře i takto podávané národní či lidové tradice, dědictví a vzory měly vést k tomu, aby se i oni stali průkopníky pokroku a víry v budoucí šťastnější život.⁴²⁵

Metodika pro kronikáře píseckého okresu takové dědictví kronikářům připomínala hned ve svém úvodu. Ještě jednou pak i na závěr, kde předkládala stručné shrnutí významu soudobé kronikářské práce. Kronikáři si měli být vědomi, že i oni, podobně jako jejich vzory v minulosti, bojují za lepší svět a že jejich práce je v tomto smyslu mimořádně důležitá: *„Význam kronikářské práce je tedy v rozvíjení místních pokrokových tradic. Význam kronikáře roste podle toho, jak v denním boji pomáhá práci a pokroku. Nejvlastnějším zájmům celé společnosti. Pomáhá ji svou prací, svou kronikou. Zachovává zprávy pro budoucí – ale slouží především přítomnosti. Neopomine ani jedné příležitosti, kdy se setkáváme s přáteli jak ze socialistických zemí, tak s pokrokovou třídou ostatních států, aby propagoval společné myšlenky proletářského internacionalismu a boje za uchování míru (kulturní soubory, setkání s odborníky určitých profesí apod.). Závěrem je třeba zdůraznit, že činnost kronikáře obce musí nezbytně odrážet celkový politický a kulturně společenský život daného regionu zejména v souvislosti s realizací stanovených cílů a usnesení stranických a státních orgánů, která jsou pevnou zárukou rozvoje naší socialistické společnosti.“*⁴²⁶

Od roku 1973 byly pravidelně pro kronikáře organizovány celostátní soutěže. Předcházely jim soutěže pořádané na nižších úrovních, typicky krajské, vyhlašované k jednotlivým výročím, například k 15. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou či k 40. výročí založení KSČ. Kritéria pro hodnocení si tenkrát stanovovaly jednotlivé kraje samostatně.

⁴²⁵ Srov. Z. JÍŠA – M. SMRTOVÁ, *Metodický list*, s. 1.

⁴²⁶ TAMTÉŽ, s. 17.

První celostátní soutěž byla vyhlášena v „*období příprav*“ 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Pořádalo ji ve spolupráci s odbory kultury krajských a okresních výborů české Ministerstvo kultury.⁴²⁷

Kronikářské soutěže byly nahlízené jako velmi účinný prostředek národních výborů pro popularizaci kronikářské práce i jako prostředek k aktivizaci kronikářů a dalších dotčených institucí. Mimo jiné měly soutěže také přesvědčit další národní výbory, aby i u nich byla kronika vedena, což někdy znamenalo ji založit či znovu obnovit. Kronikáři byli touto formou vedeni k tomu, aby své kroniky dovedli až do současnosti, doplňovali k nim dokumentační materiály, a především takové kroniky pak využívali ke kulturně výchovné práci.⁴²⁸

První celostátní kronikářské soutěže se účastnili i kronikáři z Písecka. Někteří z nich pak v dalších letech slavili v těchto soutěžích značné úspěchy. Podstatnější z hlediska metodického vedení ovšem bylo, že soutěže splnily svůj účel a že se jejich prostřednictvím dařilo aktivizovat kronikáře a místní národní výbory. Dle dobových kritérií se navyšovala kvalita a úroveň jednotlivých kronik i hromadné počty kronik označovaných za dobře vedené.⁴²⁹

V roce vyhlášení první celostátní kronikářské soutěže, k 11. dubnu 1973, byl stav kronik v jednotlivých obcích píseckého okresu následující: 48 kronik bylo považováno za dobře vedené, v 18 kronikách chyběly zápisy z některých let (typicky se to týkalo období šedesátých let) a v 13 obcích nebyla kronika vedena buď vůbec, nebo nedůsledně, případně funkce kronikáře nebyla obsazena. Situace v těchto obcích měla být vyřešena dle opatření příslušných místních národních výborů nejčastěji do konce roku 1973.⁴³⁰ Tento termín byl ovšem příliš odvážný.⁴³¹

Na konci sedmdesátých let již byla situace odlišná. Kroniky byly psány v souladu s časovými termíny. V 53 obcích měly kroniky i fotodokumentační

⁴²⁷ *Celonárodní soutěž kronikářů na počest 30. výročí osvobození ČSSR Sovětskou armádou*, Muzejní a vlastivědná práce 11, 1973, s. 261-263.

⁴²⁸ Srov. V. PUBAL, *Kroniky a kronikáři*, Praha 1975, s. 111.

⁴²⁹ Srov. Marie SMRTOVÁ, *Další vzestup kronikářství Písecka*, Zítřek 28, 1977, č. 10, s. 3.

⁴³⁰ Srov. Z. JÍŠA – M. SMRTOVÁ, *Metodický list*, s. 12-16. Na zprávu mapující stav kronik v okrese reagovalo Usnesení rady ONV číslo 100/73. Blíže Běta HOUSKOVÁ, *Kronikářská práce úspěšně postupuje*, Zítřek 27, 1976, č. 30, s. 3.

⁴³¹ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 30-31.

přílohy. Činnost kronikářů byla průběžně hodnocena v okresní i krajské soutěži. Kronika obce Horosedly dokonce získala v celostátní soutěži v roce 1980 druhé místo. Samozřejmostí a prý také cennou politickovýchovnou prací se staly besedy nad kronikou, konané u příležitosti různých výročí.⁴³²

Kronikáři se pravidelně potkávali při „*politickoodborných*“ školeních, ať již v píseckém muzeu nebo v případě vícedenních aktivů například ve Zvíkovském Podhradí. Metodická pomoc zahrnovala přednášky (často na téma z historie dělnického revolučního hnutí na Písecku), praktické ukázky besed nad kronikou i vzájemnou výměnu zkušeností. V plánu byly společné zájezdy i propagace kronikářské práce v tisku, rozhlasu a televizi i metodická pomoc kronikářům JZD a závodů.⁴³³

⁴³² Srov. *Hodnocení*, s. 21. Dále srov. „*V roce 1976 pokračuje okresní soutěž na dopsání kronik na počest XV. sjezdu KSČ a 55. výročí založení KSČ. Její hodnocení se vyhlásí na semináři kronikářů v prosinci roku 1976. Zlepšil se stav i v péči zakládání dokumentačních příloh ke kronikám. Tyto materiály zachycující rozvoj míst našeho okresu se běžně používají jako doplněk při putovních výstavách a budou nesmírně cenným dokumentačním materiálem v předvolebním období. Že v našem okrese dostávají kroniky skutečně zelenou, dokazuje i to, že řada kronik se již ve spolupráci s organizacemi KSČ a MNV dopsala a sedm dalších kronikářů se v roce 1975 zařadilo mezi vzorné kronikáře. Zároveň výchovné práci s kronikou věnují kronikáři MNV mimořádnou péči. Uskutečněných šedesát devět besed nad kronikou s účastí 3 100 občanů za loňský rok dokazuje, že kronika se stává součástí výchovného působení hlavně na děti a mládež. Rovněž v letošním roce intenzivně pokračujeme v dopisování kronik, vždyť rada ONV nám stanovila úkol, do konce roku jako konečný termín k jejich dopsání. Besedy nad kronikou jsou průběžně již součástí Jednotného plánu kulturně výchovné činnosti národních výborů.*“ Blíže B. HOUSKOVÁ, *Kronikářská práce*, s. 3.

⁴³³ Srov. M. SMRTOVÁ, *Další vzestup*, s. 3.

7. Ideologie v dokumentaci a prezentaci muzea v Písku v jubilejním roce 1975

7.1. Výstava 30 let budování okresu Písek

Dne 1. května roku 1975 byla v Oblastním muzeu v Písku po ukončení prvomájové manifestace slavnostně zahájena výstava *30 let budování okresu Písek*. Společně s oblastním muzeem ji uspořádaly okresní stranické i státní orgány, okresní výbor KSČ a okresní národní výbor. Pro muzeum se jednalo o hlavní kulturně politickou výstavu roku. Byla vlajkovou lodí programu oslav 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Na dobu jednoho a půl měsíce obsadila všechny výstavní prostory muzea. Budovatelský úsek byl nainstalován v galerijních místnostech (na ploše 280 m²), souběžně prezentovaný válečný díl pod názvem *Protifašistický odboj a osvobození Písecka Sovětskou armádou* v přednáškových síních muzea (na ploše 100 m²).⁴³⁴

Výstava měla svým návštěvníkům, a zvláště školní mládeži poskytnout příležitost seznámit se s úspěchy, kterých měl pracující lid píseckého okresu dosáhnout v uplynulých letech. Pojata byla jako „retrospektiva“, jež ve své první části přibližovala „*protifašistický odboj hrdinného lidu obcí Bernartice a Oslova*“, činnost revolučních národních výborů a konečně také „*slavné dny osvobozování Písecka Sovětskou armádou*“. V této části výstavy byly také využity nové, dosud nezveřejněné dokumenty uchovávané v archivech i soukromých sbírkách.⁴³⁵

Druhý úsek výstavy byl věnován historii vývoje píseckého okresu po květnu 1945. Dokumentoval „*významný boj československé komunistické strany a pracujících s reakcí v letech 1945 až 1948*“ a „*vítězný nástup dělnické třídy po únoru 1948*“. V této pasáži měly být zachyceny budovatelské úspěchy okresu v oblasti průmyslu, zemědělství, výstavby a dalších úseků společenského a kulturního života okresu docílené za uplynulých 30 let. Závěr výstavy pak měl

⁴³⁴ Srov. *Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1975*, nestránkováno.

⁴³⁵ Srov. Marie SMRTOVÁ, *Oblastní muzeum k dnům osvobození*, Zítřek 26, 1975, č. 18, s. 3.

přiblížit „*přátelské a internacionální sepětí s lidem SSSR a socialistických zemí v rámci hospodářské a obranné spolupráce*“.⁴³⁶

Při slavnostním zahájení výstavy promluvil za jednu z pořadatelských institucí předseda okresního národního výboru soudruh Alois Matějček. Jeho projev se ve zkráceném a parafrázovaném znění dostal i na stránky regionálního periodika *Zítřek*, tehdy vydávaného péčí okresních státních a stranických orgánů jako takzvaný týdeník pracujících. Výstava se v jeho pohledu orientovala především na mladé návštěvníky, kteří již neměli bezprostřední vlastní zkušenost s válkou a budovatelským obdobím: „*Jejím hlavním cílem je přiblížit na dokumentech, zejména mladé generaci, období, které neprožila, které je pro ni historií. Není skutečně lehké vysvětlit, ukázat v pravém světle všechno, co se za druhé světové války a za léta budování po ní všechno udělalo, co se v naší zemi změnilo. Tomu, kdo události neprožil, se již zdá tato doba vzdálená, užívá výsledků práce celého tohoto období, jako věc běžnou a samozřejmou.*“⁴³⁷

Orientace muzejní kulturně výchovné činnosti na mladou generaci a její žádoucí světonázorovou výchovu vycházela z usnesení čtrnáctého sjezdu komunistické strany (1971) a dalších stranických dokumentů.⁴³⁸ Dle těchto normativních pramenů se muzejní kulturně osvětová činnost v oblasti výchovy mladé generace měla zejména zaměřit na poznávání historie dělnického hnutí a KSČ, světových dějin, literatury a umění a přírodních věd ve spojení s aktivní ateistickou výchovou.⁴³⁹ Muzejní prezentace *30let budování okresu Písek* propojovala hned několik z těchto oblastí.

Výchozím bodem tehdejší přítomnosti byla druhá světová válka, respektive velký třesk opisovaný jako osvobození Československa Sovětskou armádou. Příjezd osvoboditelů byl hodinou zúčtování s fašismem i se starými kapitalistickými pořádky. Se Sovětskou armádou přicházel jako svého druhu civilizační bratrská výpomoc nový společenský řád. Od této každoročně

⁴³⁶ Srov. TAMTÉŽ, s. 3.

⁴³⁷ *Z výstavy v Oblastním muzeu 30 let budování okresu Písek*, *Zítřek* 26, 1975, č. 20, s. 3.

⁴³⁸ Srov. *Rezoluce XIV. sjezdu Komunistické strany Československa*, in: *XIV. sjezd Komunistické strany Československa*. Praha 25. května -29. května 1971, Praha 1971, s. 563-588.

⁴³⁹ K tomu srov. *Muzeum v Písku*, s. 29.

připomínané události se odvíjela přítomnost, jež i skrze expoziční osvětu měla utvářet budoucnost.

Takový výklad minulosti stvrzovala i publikace *30 let budování píseckého okresu*, vydaná rovněž k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou okresním výborem komunistické strany a Okresním národním výborem v Písku v jubilejním roce 1975. Obdobné publikace vycházely běžně v pětiletém rytmu i pod jmény jiných míst a okresů.

Slovo na úvod odvozovalo dosažené budovatelské úspěchy od květnových událostí roku 1945, shodně byl také podtržen význam získání mladé generace: *„Tato publikace přináší našim občanům hlavně přehled o výsledcích práce třiceti let – od osvobození naší vlasti Sovětskou armádou po dnešek. V tempu života události rychle přecházejí do dějin. Starší generace pamětníků odchází, mladí nemají možnost srovnávat. A přece o mladou směnu jde v první řadě. Ona bere na sebe odpovědnost za příští tvář našeho socialistického domova, za příští svět. Ona musí dokončit a promyslet to, na co jsme my již nestačili... Paměť lidí jedno udržuje, druhé propouští. Na věky však musí zůstat v našich myslích poznání, že to byl sovětský člověk, který svou silou a obětí zastavil smrtonosný nápor fašismu, který vložil před třiceti léty naše věci do našich rukou a s nímž jdeme touž cestou, s nímž stojíme v těžké frontě míru. Dnes si ve vzpomínkách vybavujeme rudoarmějce z roku 1945 na píseckém májovém jásajícím náměstí.“*⁴⁴⁰

Podobný výklad nedávných dějin i tehdejší současnosti se zavazujícím autoritativním nárokem do budoucna předložil na titulní stránce svátečního čísla místního periodika i vedoucí tajemník okresního výboru komunistické strany Jiří Šindelka: *„Naše všestranně vyspělá Československá socialistická republika vstupuje v těchto dnech do 30. roku své existence. Jsme hrdí, že na dosažených úspěších, na vysokém stupni životní úrovně, na plně rozvinutém společenském a kulturním životě mají svůj skromný podíl i pracující našeho píseckého okresu. Třicet let již uplynulo od doby, kdy na území našeho okresu vstoupila vojska slavné Rudé armády, aby zvěstovala konec všech útrap a začátek nového – důstojného*

⁴⁴⁰ František POSPÍŠIL, *30 let budování píseckého okresu, nositele Řádu práce. 1945-1975*, Písek 1975, s. 3-4.

*a svobodného života. Při pohledu nazpět se nechce ani věřit, jak obrovské dílo bylo za uplynulá léta pod vedením Komunistické strany Československa vykonáno, co všechno se v našem životě změnilo.*⁴⁴¹

Zcela v souladu s tímto závazným interpretačním klíčem byla na výstavě přítomnost představena jako výsledek značného úsilí a práce, třídních zápasů a obětí. Návštěvníci výstavy a mladá generace zvláště, jak ve svém projevu připomněl předseda píseckého okresního národního výboru A. Matějček, si měli uvědomit, že výdobytky socialistického společenského zřízení a socialistický způsob života nejsou samozřejmostí a cesta k nim nebyla jednoduchá.

Uvědomění bylo prvním krokem. Druhým byla aktivizace a podíl na další výstavbě. Využit zde byl moment vlastenectví, předmětem výstavby měla být „naše krásná vlast“. Poučení založené na vědeckém přístupu a racionalitě měla mimo jiné podpořit i vhodná emoce, zde navíc spojená se žádoucím vztahem ke kolektivu. Takový přístup příznačně odpovídal dobovým postupům a cílům socialistické pedagogiky.⁴⁴²

Světónázorová výchova a získání mladé generace pro věc socialismu ovšem nebyla záležitostí jen pravidelného oficiálního rituálního vzpomínání a výročních osvětových expozičních instalací. Dle výslovného upozornění předsedy okresního národního výboru se jednalo o úkol celé společnosti a každého jejího člena.

Minulost charakterizovanou třídními zápasy měly popsat a vyložit jednoduše komunikovatelné příklady a fakta. Ideologie tak ideálně měla prostoupit celé společenské dění a aktivizovat každého člena společnosti. Každý měl být ideálně jejím objektem i subjektem. Proto také nepřekvapuje, že závěr řeči patřil poděkování všem pracujícím ve všech oblastech společenského života, všem budovatelům socialistické přítomnosti. Ti byli pravými tvůrci výstavy, obrazu svazujícího přítomnost s minulostí a žádoucně i s budoucností, obrazu v „socialistickém vlastnictví“ všech, kdo se cítili být součástí procesu budování či alespoň socialistické přítomnosti.⁴⁴³

⁴⁴¹ Jirí ŠINDELKA, *Třicet let bojů – třicet let úspěchů*, Zitřek 26, 1975, č. 19, s. 1.

⁴⁴² Srov. Ludovít BAKOŠ a kol., *Teória výchovy*, Bratislava 1968, s. 137n. Dále srov. N. V. SAVIN, *Pedagogika*, Praha 1974, s. 230n.

⁴⁴³ K tomu srov. *Muzeum v Písku*, s. 3.

Pohled předsedy okresního národního výboru prezentovaný na stránkách regionálního periodika byl poměrně dobře srozumitelným návodem pro přítomné i budoucí návštěvníky výstavy, jak k této instalaci přistupovat a co od ní očekávat. To ale nebylo všechno, projev mířil mnohem dál. Současně předkládal také návod, jak rozumět životu a svému místu v socialistické přítomnosti a z toho vyplývajícím budoucím povinnostem a výzvám.

Čtenáři sice byli vyzváni, a platilo to především pro přespolní, výstava měla celookresní charakter, aby napodobili první stovky návštěvníků a přišli se do muzea na výstavu podívat, nicméně v jistém smyslu dostatečnou byla již návštěva „virtuální“, učiněná prostřednictvím této krátké novinové zprávy. Podstatný byl doporučený způsob čtení a výkladu výstavy a vlastně i skutečnosti.

Hlavní muzejní výstava připravená k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou, a především pak prezentované předměty se měly stát základem pro vybudování stálé expoziční instalace věnované období socialismu, opět s celookresním záběrem. Touto expozicí hodlalo písecké muzeum dle svých informačně propagačních materiálů vstoupit do další etapy své činnosti jako takzvaně živý kulturně výchovný ústav a potvrdit tak svou úlohu aktivního ideologického hráče na poli kultury a osvěty.

Vedle památek přírodních a historických z období prehistorie, feudalismu a kapitalismu měly být uchovávány „zejména též exponáty svědčící o úspěšném budování socialismu v okrese na poli materiální zemědělské i průmyslové výroby i v rozvoji socialistické kultury.“⁴⁴⁴ Tímto svým záměrem se písecké muzeum hlásilo k vládoucí ideologii a mocenským strukturám, a především ke své vymezené úloze. Dle výročních zpráv a přehledů činnosti se zdá, že ji zastávalo aktivně a se značnou ochotou.

Výstavní a další kulturně výchovné programy připravila k budovatelskému jubileu i další česká muzea. Dle informací, které na základě zpráv z jednotlivých muzeí shromáždil a prezentoval na začátku jubilejního roku Ústřední muzeologický kabinet, z více než šesti set chystaných výstav různého rozsahu a zaměření tvořily

⁴⁴⁴ Srov. TAMTÉŽ, s. 6.

plnou polovinu výstavy takzvaného historicko-politického rázu, tematicky zaměřené na národně osvobozovací boj a osvobození a proměny i rozvoj společnosti v uplynulých třiceti letech, dle místa se vztahem ke konkrétnímu městu a regionu.⁴⁴⁵

Ovšem i další výstavy, zejména výstavy výtvarného charakteru, tvořící zhruba třetinu veškeré výstavní činnosti muzeí, neměly být námětově příliš vzdáleny motivům, jež přinášel začínající jubilejní rok. To vše mělo být dokladem toho, že „muzea chápou své současné společenské poslání i svůj úkol výzkumných a kulturně výchovných center v ústředí i v regionech, a že se hodlají důstojným způsobem zapojit do oslav 30. výročí osvobození.“⁴⁴⁶

7.2. Kulturně výchovná činnost píseckého muzea v jubilejním roce 1975

Ke kulturně výchovné činnosti píseckého muzea v jubilejním roce 1975 patřilo podobně jako v jiných letech pořádání muzejních výstav, přednášek přednáškových cyklů i vydávání drobných publikací. Řada z těchto aktivit byla přitom uskutečněna ve spolupráci se státními a stranickými orgány a orientována k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou.

Charakter celookresní výstavy pořádané k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou měla vedle hlavní budovatelské kulturně politické výstavy i instalace *Lidové umění na Písecku*. S využitím sbírkových fondů píseckého a milevského muzea a audiovizuální techniky prezentovala to nejlepší z lidové tvorby Písecka 18. a 19. století i ukázky soudobého lidového umění.⁴⁴⁷ Volba tohoto tématu byla příznačná. Lidové zastupovalo to, co v myšlenkových konstruktech feudální a kapitalistické socioekonomické formace bylo čisté, nezkažené a národní, a odkud byla vedena přímá linka k socialistické přítomnosti. Třicet let budování se hrdě hlásilo k „pokrokovým lidovým tradicím“ a nacházelo

⁴⁴⁵ Srov. Jirí ŠPÉT, *Úvodem*, in: Muzea ČSR v roce 1975. Přehled výstav a nových expozic v roce 30. výročí osvobození ČSR, Praha 1975, s. 1.

⁴⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 2.

⁴⁴⁷ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 6.

v nich svůj předobraz. Lidové pracovalo s obrazem nepřítele, budovatelská přítomnost s jeho konečnou porážkou.

K budovatelskému jubileu se ovšem vztahovaly i další muzejní výstavy, leckdy výslovně, jindy přeneseně a odkazem. Namátkově lze z více, než deseti instalací uvést výstavu *Gomelský kraj se představuje* (prezentovány byly takzvané úspěchy a budování družebního kraje v SSSR), výstavu vítězných kronik okresního kola celonárodní soutěže kronikářů k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou vyhlášené Ministerstvem kultury ČSR, výstavu *Jihočeští výtvarníci k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou* (prezentovány byly obrazy a plastiky členů krajské organizace Svazu výtvarných umělců). Muzeum se také podílelo na příležitostné výstavě filatelistů Písecka opět k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Jednalo se o tematickou výstavu známek v rámci oslav osvobození.

Politizována byla (téměř) veškerá muzejní prezentace. Nejen v normativních dokumentech, ale i v běžném provozu a činnosti. Muzeum vystupovalo jako ochotný služebník vládnoucí ideologie. Na první pohled třeba i nepolitická témata a oblasti zapracovávalo do žádoucího ideologického rámce a vtiskalo jim politický rozměr. Politizován byl i podíl pracovníků muzea na znovuotevření muzea v Milevsku po několikaleté odmlce v rámci jubilejních oslav 30. výročí osvobození.

Lze se ptát, nakolik tyto ideologicky zabarvené výstavní prezentace byly atraktivní pro širší veřejnost. Návštěvnost na všech výstavách za rok 1975 činila více než 25 000 osob. Příznačné je, že necelých 16 000 z toho připadlo na školní, učňovskou a studující mládež.⁴⁴⁸ Ta návštěvu výstavy měla povinně a spojenou s vyučováním, třeba formou opakování a za využití tehdy novátorské audiovizuální techniky.

Výstavní prezentace budovatelského jubilea přilákaly do muzea více návštěvníků než obvykle. Návštěvnícký průměr za léta 1971-1974 činil 22 000

⁴⁴⁸ Srov. *Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1975*, nestránkováno.

osob.⁴⁴⁹ Nárůst ale nebyl nijak dramatický a týkal se především povinných školních exkurzí.

Z rozložení návštěvnosti se lze také dohadovat, že povinná návštěva muzea nezaujala natolik, aby u žáků a studentů vedla k opakování anebo případně také přivedla do muzea na výstavu návštěvníky další. Atraktivita výstavních prezentací zřejmě nebyla jejich silnou stránkou, ostatně podobně na tom byla i samotná muzejní instituce. Tato skutečnost představovala značný limit vytčené kulturně výchovné činnosti, která díky slabé atraktivitě a nezájmu širší veřejnosti nemohla být natolik účinná, jak vyžadovaly normativní texty.

Přednášková aktivita byla soustředěna do tematických cyklů. Právě se rozbíhal přednáškový kurz dějin výtvarného umění. V chronologické lince sledoval období od pravěku až po umění doby gotické. Mimo cyklus byly uvedeny historické přednášky *Písek v minulosti a současnosti* – ideologicky obsazené téma zde bylo názorně přeneseno do důvěrně známého světa, což umožňovalo lépe se ztotožnit s prezentovaným obsahem, a *Historie dělnického hnutí a KSČ na Písecku*.

Kulturně výchovný charakter měly i další besedy a semináře pro učitele, kronikáře anebo třeba ještě pro skupiny pionýrů a mládeže. Ve spolupráci s národními výbory, osvětovými besedami a místními kronikáři bylo na území celého okresu ve sledovaném roce navíc ještě uskutečněno na 70 besed nad kronikou s návštěvností přesahující tři tisíce osob.⁴⁵⁰

7.3. Květnové události 1945 v dokumentaci a prezentaci píseckého muzea

Ve spolupráci s muzeem a na základě muzejních sbírek novodobých dějin vydala komise regionálních dějin při Okresním výboru Komunistické strany Československa v Písku soubor obrazových dokumentů pod názvem *A rozkvetl máj...*⁴⁵¹ Soubor obsahoval fotodokumentaci z celého píseckého okresu

⁴⁴⁹ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 6.

⁴⁵⁰ Srov. *Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1975*, nestránkováno.

⁴⁵¹ Srov. *A rozkvetl máj...*, Písek 1975.

a v poetickém průvodním slovu připisoval roli osvoboditelů okresu slavným hrdinům s rudou hvězdou na čepici.

Okamžik osvobození byl představen jako počátek zrodu svobody, radosti a štěstí, také techniky, pokroku a míru. Slavný rudoarmějec zastupoval a přinášel výstřel z Aurory i záruku a jistotu budoucnosti. Jeho přítomnost opět propojovala minulost s budoucností, i když barvitějším jazykem než projev předsedy okresního národního výboru při zahájení hlavní muzejní výstavy roku: *„Ano, již 30 let rozkvétá mírový máj v plné své kráse, svěžesti a radosti. Tak jako se raduje země po přečkané zimě, tak před třiceti léty v roce 1945 náš lid s otevřenou náručí a láskou vítal slavné hrdiny s pěticípou hvězdičkou na čepici. Již 30 let pracující lid naší země pod vedením Komunistické strany Československa buduje šťastnou socialistickou společnost. Dorostla nová generace, která nezná úkryty, bomby a strach. Generace, která svými činy společně pod vedením svých starších soudruhů naplňuje odkaz historie v život. Dříve i dnes se naše zraky stále obracejí k východu. Vždyť odtud poprvé zazněl výstřel z Aurory, odtud přišla svoboda, odtud vzlétl první sputnik a odtud zní rozhodná a pevná slova míru. To nám dává záruku a jistotu budoucnosti. Přesto, že již třicet let pracujeme v míru pro rozkvet naší socialistické vlasti a celého socialistického tábora, nezapomínejme na ty, kteří nám mír vybojovali, kteří se stali našimi nejuvěrnějšími v nejtěžších dobách, na naše velké bratry – slavné Rudoarmějce. Připomeňme si několika fotografiemi příjezd Rudé armády do našeho okresu Písek dne 11. [sic!] května 1945, kdy poprvé skutečně svobodně rozkvetl máj.“*⁴⁵² Obsahově si ovšem oba texty odpovídaly.⁴⁵³

Připomínané a oslavované osvobození Písecka Sovětskou armádou ovšem představovalo „historický fakt“, nezávislý na reálné situaci z května 1945. Písek v té době ležel na demarkační čáře, ve městě se v jeden okamžik potkaly německá, americká a sovětská armáda. Známý je pivní přípitek zástupců americké a sovětské

⁴⁵² TAMTÉŽ, nestránkováno.

⁴⁵³ Třicátému výročí osvobození republiky a současně devadesátému výročí založení muzea byla také připsána jubilejní muzejní publikace *Muzeum v Písku 1885-1945-1975*, vydaná v roce 1976. Vedle úvodní stati o založení a historii muzea obsahovala osm článků odborných pracovníků, jeden samostatně věnovaný popisu aktuálního stavu kulturně výchovné činnosti muzea. Publikace byla opatřena bohatým obrazovým doprovodem. Vyšla v nákladu jednoho tisíce výtisků. Srov. *Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1975*, nestránkováno.

armády na píseckém náměstí z 10. května 1945. Ten den skutečně dle dobové fotografické dokumentace písečtí obyvatelé nadšeně vítali své sovětské osvoboditele. Německá posádka ovšem kapitulovala do rukou amerických důstojníků již 6. května 1945.⁴⁵⁴

Význam americké pomoci byl postupně stále více znevažován a přítomnost americké armády ve městě zamlčována, tedy až na nálety a takzvané nesmyslné bombardování některých důležitých objektů a lokalit ve městě prováděné americkými hloubkovými letci, jako bylo nádraží a továrna Rourovny,⁴⁵⁵ případně zajišťování útěku německých vojáků (dobovou terminologií nacistických nebo fašistických tyranů) před zajištěním Sovětskou armádou.⁴⁵⁶ Vzpomínkové texty podporovala i pečlivě vybíraná fotografická dokumentace, která se tehdy stávala součástí muzejních sbírek.

Muzejní dokumentace tehdy počítala pouze s osvobozením ze strany východního souseda. Naopak činnosti americké armády byly připisovány zbytečné

⁴⁵⁴ Srov. Jirí PRÁŠEK, *Písecké XX. století*, Písek 1999, s. 95-99.

⁴⁵⁵ Srov. např. „*Psal se 29. duben 1945. Sobota. Tohoto dne se od časného rána objevovaly na modré obloze stříbřitě bílé pruhy sražené páry, které za sebou nechávaly letecké svazy spojeneckých armád ze Západu. Také náš okres přelétávaly stovky a stovky bombardovacích a doprovodných stíhacích letadel. Občas se některé z nich oddělilo od svazů, střemhlav zaútočilo na nějaký cíl a vzápětí bylo slyšet detonace od vybuchujících bomb. Konec války přede dveřmi a nikdo nechápal, že toto bombardování a výstřely z palubních kulometů mají také představovat osvobozování našeho okresu od německých fašistů. Američtí „kotláři“ takto „pocili“ nádraží v Ražicích, Protivíně a několik dalších. Největší „poctu“ však udělili píseckému hlavnímu nádraží. Sotva utichly detonace po těžkém náletu na Mirovice a už následovaly další, sotva se lidé naobědvali a trochu si oddychli. Několik amerických letadel začalo shazovat bomby mezi koleje tratí. Výbuchy byly tak silné, že v jednom případě dvoutunový železniční vagon odlétl na nedaleký nádražní domek jako pířko... Tento další nálet dlouho netrval, ale o to byl zhoubnější. Zničené nádraží, další mrtví a ranění, další požáry. Na takový způsob „osvobozování“ našeho okresu jsme opravdu nečekali...“ Josef VESELÝ, *Místo svobody bomby*, Zítřek 21, 1970, č. 17, s. 3.*

⁴⁵⁶ K tomu srov. např. „*Váleční štváci a pravicové reakční kruhy jako jinde i v Písku se snažili falšovat dějiny a namluvit našemu lidu, že Písek byl osvobozen Američany. Využívala se k tomu ta skutečnost, že první americké tanky se v Písku objevily již 6. května 1945, kdežto první ruské jednotky až 10. května 1945. Písecký případ rozbíjí také lži o demarkační čáru, kterou se prý Američané neodvážili ani nesměli překročit. Naopak, za Pískem později probíhala demarkační čára, kterou Američané po krátkém zaváhání v prvních dnech překročili, protože to bylo v jejich zájmu a v zájmu německých esesáků, kteří k nim z východu přes podolský most Kl. Gottwalda utíkali. Zastával jsem tehdy funkci tajemníka místního národního výboru v Písku, takže jsem měl příležitost z vlastní zkušenosti i z písemného materiálu sledovat všechny význačnější události v té době. Dnes již každý z nás nepochybuje o tom, že všechny místní události byly umožněny historickým vítězstvím sovětské armády, která nesla hlavní tíži boje s hitlerovským Německem, a právě v okolí Písku, trojúhelníku Písek, Zvíkov, Čimelice drtila některé poslední zbytky Schörnerovy armády, které se marně snažily odpoutat se od vojsk Ukrajinské fronty a co nejrychleji se dostat k Američanům.“ Jindřich ČERNOHORSKÝ, *Na demarkační čáře v Písku 1945 I*, Zítřek 11, 1960, č. 5, s. 2.*

škody a ztráty z posledních dní války, způsobené československé dopravní infrastrukturě a hospodářství.⁴⁵⁷

Některé konkrétní doklady minulosti byly proto z pohledu této dokumentace problematické. Například desítky snímků americké vojenské techniky v píseckých ulicích z května 1945. Ty musely na své zařazení do muzejních sbírek počkat ještě několik dalších let. Nehodící se snímky bylo tehdy možné přehlédnout a nechat stranou, nebo také v určitých případech využít pro aktuální potřeby, předpokladem ale bylo žádoucí přeznačení dosavadních významů.

Dokumentační činnost muzea byla v mnoha ohledech výběrová. Přeznačení za využití různých kontextů mohlo být více či méně viditelné a rozeznatelné. Někdy stačil předmět samotný, jindy ho bylo třeba opatřit vhodným popisem. Jedním z nejkřiklavějších příkladů takového přeznačení je v podsбірce historické píseckého muzea pro téma druhé světové války úmrtní oznámení německého vojáka, příslušníka wehrmachtu, který padl v Rusku v roce 1941. Jedná se o běžnou formu takového oznámení, doprovázenou církevními motivy.

Za běžných okolností by se toto oznámení asi součástí muzejních sbírek nestalo. V sedmdesátých letech 20. století se ale s odkazem na církevní motivy (*Mater Dolorosa*) mělo stát dokladem takzvané reakční úlohy katolické církve. V evidenčním záznamu předmětu se dokonce hovořilo o důkazu církevní podpory nacistické agrese v Sovětském svazu.⁴⁵⁸

7.4. První celonárodní soutěž kronikářů

Kronikáři se tehdy účastnili celonárodní soutěže vyhlášené k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a zpracovávali téma budování obce v letech 1948 až 1973. K podmínkám soutěže patřilo nejen předložení vedené kroniky a příslušné fotodokumentace, ale také potvrzení o využívání kronik ke kulturně výchovné činnosti v obci. Výsledkem soutěže totiž také bylo „očekávání,

⁴⁵⁷ Srov. např. Prácheňské muzeum v Písku, *Podsбірka historická*, K+S 148.

⁴⁵⁸ Doslovně přímo jako „*Důkaz, jak církev podporovala nacistickou agresi v SSSR, forma úmrtního oznámení německého vojáka Josefa Grubera ze Zwieselu v Německu, který padl ve věku 30 let v Rusku 27. 10. 1941*“. Srov. Prácheňské muzeum v Písku, *Podsбірka historická*, K+S 1069.

že se dále prohloubí i kulturně výchovná práce prostřednictvím besed s mládeží nad obecními kronikami. Nejde jen o to, aby se kroniky psaly, ale zejména aby se staly pramenem poučení pro mládež a nastupující generace.⁴⁵⁹

Předmětem soutěže byl celkový záznam o vývoji obce či města za období budování socialismu, doklady o kulturně výchovném využití kroniky formou besed s občany, školami a mládeží, stejně jako doklady o uspořádání výstavy dokumentačních materiálů ke kronice.

Kronikářský záznam o vývoji obce v období budování socialismu, čímž byla rozuměna léta 1948 až 1973, měl jasným způsobem přiblížit hlavní znaky vývoje a zhodnotit socialistickou výstavbu obce, budování socialistického zemědělství a průmyslu, zachytit a z hlediska tehdejší současnosti zhodnotit združstevňování vesnice. Přitom se měl zohlednit takzvaný celkový pohled, který měl umožnit posoudit jednotlivé události s časovým odstupem a všimnout si příčin, výsledků a souvislostí s vývojem v politické, ekonomické a kulturní sféře.⁴⁶⁰

Cílem vytvoření nového minimálně desetistránkového textu současně bylo, aby na „*správnou míru*“ byly uvedeny dosavadní roční záznamy, pokud nebyly v souladu se „*současnými hledisky*“. Roční zápisy za léta 1948 až 1973 měly být připojeny pouze jako doplňkový materiál. Podobně cílem výstavy dokumentů ke kronice, jež měla sestávat z fotografií, plakátů a dalších pomocných materiálů, bylo žádoucí čtení přítomnosti a nedávného vývoje, tentokrát prostřednictvím názorného srovnání poválečného a aktuálního stavu obce.⁴⁶¹

Mezi kritéria hodnocení kronikářského záznamu patřila v první řadě „*politická úroveň*“ nového celkového záznamu za období let 1948 až 1973. Přihlédnout se dále mělo k jednotlivým ročním zápisům, názorné a faktografické stránce, stylistické a dokumentační úrovni a také k uplatnění nápaditosti při zpracování údajů, ať už šlo například o záznam vyprávění, tabulky, mapy, grafy, náčrtky, kresby a podobně.

⁴⁵⁹ Muzeum v Písku, s. 30-32.

⁴⁶⁰ Srov. *Celonárodní soutěž*, s. 262.

⁴⁶¹ Srov. *TAMTÉŽ*, s. 262.

Kritériem pro hodnocení pomocné dokumentace ke kronice měla být obsažnost materiálu a způsob jeho řazení a zpracování. Pro besedu nad kronikou byla určujícím kritériem účast občanů a také ohlas. Při hodnocení výstavky měla být zohledněna forma zpracování (způsob úpravy) a opět účast občanů a celková odezva.⁴⁶²

Byla to tenkrát vůbec první celonárodní soutěž kronikářů. V letech 1973 až 1975 ji pořádalo české Ministerstvo kultury ve spolupráci s národními výbory. Vlastní organizací soutěže byl pověřen Ústřední muzeologický kabinet. Soutěž zajistil po stránce metodické, následně koordinoval a zabezpečoval její průběh.

Soutěž vyhlášená k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou byla navázána i na další významná dobová jubilea a události. V informačních a metodických materiálech se připomínalo, že měla proběhnout v „*důležitém období*“ mezi 25. výročím Vítězného února a chystaným XV. sjezdem KSČ. Slavnostní zakončení celonárodní soutěže spojené s vyhodnocením ústředního kola bylo naplánováno na květen 1975 k připomínce a na počest vlastního 30. výročí osvobození.⁴⁶³

Ústřednímu vyhodnocení nejlepších kronik a kronikářů předcházela okresní a krajská kola. Kronikáři v každém kole soutěžili ve čtyřech skupinách podle počtu obyvatel obcí. První skupinu tvořili kronikáři z obcí do pěti set obyvatel, druhou do dvou tisíc obyvatel, třetí do pěti tisíc obyvatel a čtvrtou z obcí nad pět tisíc obyvatel.

Okresní soutěžní kola vyhlášovaly již v roce 1973 odbory kultury okresních národních výborů. Ve spolupráci s příslušným muzeem, pověřeným péčí o kronikářství v daném okrese, stanovovaly také hodnotící komisi. Soutěžní materiály měli kronikáři odevzdat do 5. května 1974. Termín nebyl zvolen náhodně, kupříkladu i vyhlášení vítězů okresních kol mělo proběhnout k 7. listopadu 1974, tedy k výročí Velké říjnové socialistické revoluce.⁴⁶⁴

Nejen po stránce obsahové, ale i čistě formální měl prostor, v němž se kronikáři při soutěži, ale i ve svém vlastním životě měli pohybovat a alespoň ti

⁴⁶² Srov. TAMTÉŽ, s. 263.

⁴⁶³ Srov. Václav PUBAL, *Kroniky a kronikáři*, Praha 1985, s. 121-126.

⁴⁶⁴ Srov. *Celonárodní soutěž*, s. 262.

oceňování také snad i pohybovali, své jednoznačné vymezení a okraje. Čas kronikářského záznamu i čas, v němž tento záznam vznikal, se řídily stejným rytmem, který určovala dobová ideologie a politika. Kalendář soutěže zohledňoval dobově významná data a události, a tím přímo i nepřímo přispíval k tvorbě žádoucích obsahů.

Reprezentace minulosti na stránkách kroniky se mohla a měla opřít o orientační body, které stály nad přítomností i časem dějin, a využít a pouze vhodně ilustrovat předpřipravené interpretace i příběhová schémata. Tímto postupem také současně docházelo ke stvrzení přichystaných rámců, ideologie, politiky a dobového světového názoru.

Krajská soutěžní kola probíhala po ukončení okresních kol od listopadu 1974 do konce ledna 1975 formou výstavy vítězných kronik všech čtyř kategorií. Společně s kronikami byla vystavena i související doprovodná dokumentace a dále také základní údaje o kronikáři s doklady o kulturně výchovném využívání kroniky. Vítězové byli vyhlášeni v únoru 1975, po třech v každé kategorii. V hodnotící komisi již vedle zástupců příslušného odboru kultury krajského národního výboru a krajského muzea již měli být přítomni i pracovník Ústředního muzeologického kabinetu a člen Ústředního poradního sboru pro kronikářství.

Oceněné kroniky z krajských kol byly následně soustředěny v Ústředním muzeologickém kabinetu. Rozhodovat a vybírat z nich ty nejlepší měla komise, doplněná nyní již i o zástupce českého Ministerstva kultury. Ústřední kolo první celonárodní kronikářské soutěže bylo pak zakončeno takzvaným slavnostním aktivem 10. června 1975 v Národním muzeu v Praze. Nejlepším kronikářům se dostalo pochvalných slov i cen. Součástí slavnostního aktivu byla i vernisáž výstavy *Kroniky a kronikáři*, s podtitulem *30 vítězných let v kronikách*.⁴⁶⁵

Výstava, pořádaná v Pantheonu Národního muzea a rovněž řazená do kontextu jubilejních oslav osvobození, měla široké veřejnosti představit kronikářskou práci i její podíl na dokumentaci a vlastně i tvorbě tehdejší současnosti. Prostřednictvím vybraných kronik byl návštěvníkům podáván žádoucí

⁴⁶⁵ Srov. Václav PUBAL, *Zakončení celonárodní soutěže kronikářů*, Muzejní a vlastivědná práce 13, 1975, s. 169-173.

obraz nedávného vývoje s ohledem na zvláštnosti kroniky jako specifického historického pramene. Ovšem pramene, který vznikl dle určitého politicky a ideologicky motivovaného zadání a v souladu s tímto zadáním byl také pro výstavní prezentaci pečlivě chystán a vybírán. V tomto smyslu byl také skutečným celkovým obrazem o první celonárodní kronikářské soutěži.⁴⁶⁶

Kronikáři píseckého okresu k tomuto obrazu také patřili, i když se jich ústřední kolo týkalo jen velmi vzdáleně. Dokonce i ve svém domácím, okresním kole měli jen slabé zastoupení. První celonárodní soutěže se jich zúčastnilo pouze třináct. Soutěžní kritéria prý byla velmi náročná.⁴⁶⁷ Nicméně i zde se dařilo naplnit hlavní cíl, tedy více pozvednout a prosadit psaní kronik u lidosprávných a stranických orgánů a zajistit podporu práce kronikářů ze strany společenských organizací i ze strany muzeí.⁴⁶⁸

V době, kdy celonárodní soutěž kronikářů vrcholila, byly v píseckém okrese z celkového počtu 78 obcí kroniky vedené v 67 obcích. Většina kronik patřila dle dobových kritérií mezi dobře psané. U některých byla zjištěna menší či větší mezera v zápisech. Problematickou kapitolu představovaly obce, kde se kronikáře nedostávalo. V píseckém okrese bylo takových obcí jedenáct.⁴⁶⁹

Po dvou letech dohledu a důslednějšího (metodického) řízení a podpory se jednalo jen o mírný posun vpřed. Obdobná čísla byla totiž zjištěna i v době zahájení soutěže na jaře roku 1973.⁴⁷⁰ Některé kronikáře se podařilo zaktivizovat. Byli mezi nimi účastníci celonárodní soutěže, ale i soutěže regionální o dopsání kronik vyhlášené odborem kultury okresního národního výboru, kteří v kronikách odstraňovali mezery a doplňovali dosud bílá místa.⁴⁷¹

Slavnostní vyhodnocení píseckého okresního kola celonárodní soutěže kronikářů se uskutečnilo v přednáškovém sále muzea krátce před výročím Velké

⁴⁶⁶ Srov. TAMTÉŽ, s. 169.

⁴⁶⁷ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 31.

⁴⁶⁸ Srov. Marie SMRTOVÁ, *Slavnostní vyhodnocení okresního kola celonárodní soutěže kronikářů k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou v okrese Písek*, Muzejní a vlastivědná práce 12, 1974, s. 250.

⁴⁶⁹ Srov. *Muzeum v Písku*, s. 31.

⁴⁷⁰ Srov. Z. JÍŠA – M. SMRTOVÁ, *Metodický list*, s. 12-16.

⁴⁷¹ Srov. M. SMRTOVÁ, *Slavnostní vyhodnocení*, s. 250.

říjnové socialistické revoluce, v úterý 5. listopadu 1974. Vyhodnocení proběhlo jako součást slavnostního aktivu za účasti více než padesáti kronikářů a zástupců místních národních výborů píseckého okresu. Jednání se účastnili také zástupci lidosprávních a stranických orgánů, vesměs členové hodnotící komise okresního kola kronikářské soutěže.⁴⁷²

Přítomen byl vedoucí odboru kultury ONV soudruh Miloslav Hanousek, stejně jako Běta Housková, inspektorka pro kulturu ONV a předsedkyně soutěžní komise, dále pracovník okresního výboru komunistické strany Milan Hrubec.⁴⁷³ V hodnotící komisi soutěže je doplňovali za Oblastní muzeum v Písku rovněž přítomní ředitel muzea Jaroslav Šindelář, metodička pro kroniky Marie Smrtová a dále také Josef Soukup, zasloužilý kronikář obce Heřmaň.

Čestným hostem slavnostního aktivu byl Václav Pubal, ředitel Ústředního muzeologického kabinetu v Praze. Ten také po vyhlášení vítězů okresního kola celonárodní kronikářské soutěže pronesl přednášku na téma *Současné úkoly našeho kronikářství*. Přednáška bezprostředně navazovala na projev pracovníka okresního výboru komunistické strany v Písku M. Hrubce, který se věnoval tomu, jak bude (nebo jak má být) na stránkách kronik zpracovaný nadcházející jubilejní rok 1975.⁴⁷⁴

Kronikáři z Písecka si i zde mohli a měli uvědomit, že jejich úkol nespočíval ve vytváření prostých letopiseckých záznamů, obracení se k minulosti a zachycování obrazů plynoucího času, ale v aktivní práci a budování toho, co měli před sebou, i toho, co teprve přicházelo. Každý z nich měl být v první řadě politickým a výchovným pracovníkem a prostřednictvím žádoucích ilustrací zejména nedávné minulosti přetvářet a ovlivňovat přítomnost i budoucnost.

⁴⁷² Srov. TAMTÉŽ, s. 248-250.

⁴⁷³ Srov. *Vyhlášení vítězů soutěže kronikářů*, Zítřek 25, 1974, č. 46, s. 3.

⁴⁷⁴ Milan Hrubec, zástupce OV KSČ v Písku, ve svém projevu připomenul všechna důležitá výročí nadcházejícího roku, „*kteřá nesmí chybět v žádné kronice, zejména slavné 30. výročí osvobození ČSSR Sovětskou armádou. Jeho referát byl přijat s velkým ohlasem a muzeum v rámci metodické pomoci zašle všem kronikářům data a výročí, která soudruh Hrubec jmenoval – bude to dobrá pomůcka kronikářům v jejich práci.*“ Blíže Marie SMRTOVÁ, *Vyhodnocení nejlepších kronikářů Písecka v soutěži k jubileu ČSSR*, Zítřek 25, 1974, č. 48, s. 3.

V kategorii obcí do 500 obyvatel byl jako nejlepší hodnocen kronikář obce Horosedly Matěj Hřídel.⁴⁷⁵ Funkci kronikáře vykonával již 23 let, splnil všechny soutěžní podmínky. Komise soutěže ocenila, že „jeho obsažný elaborát je přínosem pro doplnění kroniky. Velké úsilí vynaložil v práci s fotodokumentační kronikou, která je vzorem pro ostatní. Kronikář velmi aktivně pracuje v oblasti kulturně výchovné práce v obci.“⁴⁷⁶

Druhé místo obsadil Josef Soukup, kronikář obce Heřmaň,⁴⁷⁷ a třetí Ladislav Zborník, kronikář obce Smrkovice.⁴⁷⁸ Další soutěžící v této skupině, Jaroslav Kothera ze Zbelítova a Antonín Zelenka z Hrejkovic, byli za účast v soutěži odměněni čestným uznáním a poděkováním za dlouholetou práci.

V kategorii obcí do dvou tisíc obyvatel zvítězil Jaroslav Malafa, kronikář obce Tálín.⁴⁷⁹ I on patřil mezi dlouholeté kronikáře, kroniku vedl již 21 let. Ve svém soutěžním textu prý velmi podrobně vystihl vývoj obce, zejména se ale věnoval socializaci vesnice a práci JZD, a to i za využití statistik. Soutěžní komise ve svém hodnocení výslovně ocenila objektivitu při podání vývoje obce i důraz na vedoucí úlohu komunistické strany. Pozitivně byla přijata i dokumentační kronika, zaznamenávající poslední období budování obce, i kulturně výchovná činnost, jíž prý kronikář věnoval velkou péči a pozornost.⁴⁸⁰

⁴⁷⁵ Matěj Hřídel (1909-1994) se pravidelně účastnil vypisovaných soutěží, úspěchy sbíral i v celostátním měřítku. Je autorem několika publikací s regionální tematikou, zvláště se věnoval dějinám zemědělské výroby.

⁴⁷⁶ Srov. M. SMRTOVÁ, *Slavnostní vyhodnocení*, s. 248.

⁴⁷⁷ K tomu srov. „*Funkci kronikáře vykonává 33 let, splnil všechny soutěžní podmínky. Jeho kronika je obsahově jedna z nejlepších v okrese, kronikář se systematicky zaměřuje na sběr fotodokumentačního materiálu, kde formou konfrontace seznamuje občany s vývojem po roce 1945 – velké množství tohoto materiálu seřadí. Jeho elaborát – hlavně budování zemědělství – zachycuje mnoho cenných faktů, které jsou velkým přínosem. Jeho práce kronikáře je zvláště zaměřena na kulturně výchovnou činnost s dětmi a mládeží, kterým předává své dlouholeté zkušenosti.*“ TAMTÉŽ, s. 248.

⁴⁷⁸ K tomu srov. „*Funkci kronikáře vykonává 8 let, splnil všechny soutěžní podmínky, kronika je zodpovědně vedena, objektivně zachycuje vývoj vesnice, zejména zakládání JZD, dokumentační kronika je ve svých začátcích a postupně bude doplněna dalším materiálem. Kronikář pracuje aktivně s kronikou mezi mládeží i na veřejných schůzích občanů.*“ TAMTÉŽ, s. 248.

⁴⁷⁹ Jaroslav Malafa (1923-2007), od roku 1950 zaměstnanec národního podniku Jitex Písek, velmi aktivně zapojen do zlepšovatelského hnutí i činnosti politických a společenských organizací (například Svazarm, ČSTV apod.).

⁴⁸⁰ Srov. M. SMRTOVÁ, *Slavnostní vyhodnocení*, s. 249.

Druhé místo v této soutěžní kategorii obsadil Karel Jindrák, kronikář obce Nadějkov a služebně vůbec nejstarší kronikář v píseckém okrese.⁴⁸¹ Ostatním zúčastněným, Janu Tomanovi z Mirovic, Josefu Pelikánovi z Mišovic, Karlu Škopkovi z Myslína, Janu Teskovi z Orlíka, Ladislavu Bočanovi ze Sepekova a Jaroslavu Bardovi z Hrazan⁴⁸² byla udělena čestná uznání školské a kulturní komise okresního národního výboru za účast v soutěži a za obětavou práci.

Oceněn byl následně i milevský kronikář Václav Marek za včasné dopsání chybějících tří let v milevské kronice. Knižní odměnu v samém závěru semináře od inspektorky pro kulturu B. Houskové obdržel i Václav Pecháček, kronikář z Podolí, rovněž za dopsání chybějících let v kronice. Muzejní metodičku pro kroniky těšilo, že i soutěž o dopsání kroniky, vyhlášená odborem kultury okresního národního výboru před dvěma lety, přinesla své první výsledky.⁴⁸³

Již i v okresním kole byly vítězné kroniky představeny široké veřejnosti prostřednictvím samostatné výstavy. Tematická výstavní prezentace kronik a dalších souvisejících dokumentů se konala v přednáškových síních muzea opět jako příspěvek k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou.⁴⁸⁴

V krajském kole uspěl kronikář Matěj Hřídel. Ve své kategorii obsadil druhé místo. Jeho pojednání o vývoji obce a zemědělství od roku 1945 bylo hodnoceno jako jedno z nejlepších. Jako vzorová a vůbec nejlepší pak byla oceněna jím předložená doprovodná třídílná fotodokumentační kronika, založená v roce 1973.

Množství fotografií mělo doložit veškerou výstavbu obce (stavbu kanalizace, výsadbu zeleně, regulaci vodního toku, přípravu výstavby koupaliště, kulturně společenské místnosti místního národního výboru, kulturní a společenský život obce a podobně) a vlastně i dobový příběh o úspěšném třicetiletém budování.

⁴⁸¹ K tomu srov. „*Funkci kronikáře vykonává již 48 let. Kronikář splňuje všechny podmínky soutěže, jeho elaborát ukazuje na zkušený přístup kronikáře ke své práci, kronika je pečlivě, systematicky vedena, zejména v pohledu k místním událostem, dobře srovnává a hodnotí, a tím ukazuje na vývoj obce. Velmi kladně lze hodnotit práci na fotografickém a dokumentačním materiálu. Práce pro veřejnost a mládež je soustavná a pro cenné zkušenosti dlouholetého kronikáře vyhledávaná. Je funkčně nejstarším kronikářem v okrese Písek – věnoval jí většinu svého života. Jeho snaha o zachování minulosti s přítomností budoucím generacím je příkladná.*“ TAMTÉŽ, s. 249.

⁴⁸² Srov. SOKA Písek, *Místní národní výbor Sepekov*, kart. 16, sign. 37/5; *Místní národní výbor Hrazany*, kart. 8, sign. 37/7; *Místní národní výbor Orlík nad Vltavou*, kart. 14, sign. 37/6.

⁴⁸³ Srov. TAMTÉŽ, s. 250.

⁴⁸⁴ Srov. *Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1975*, nestránkováno.

Obrazové materiály byly pro svou názornost a snadnou sdělitelnost zvláště využitelné při žádané kulturně výchovné činnosti kronikářů, a proto jim také při soutěži i metodickém vedení byla věnována značná pozornost.

Úspěch kronikáře z Horosedel přivítala a ocenila na stránkách regionálního periodika okresní metodička pro psaní kronik, pracovnice píseckého muzea Marie Smrtová. Uvedla přitom, že se nejednalo o náhodu, zvláště poukázala právě na „vzorovou“ fotodokumentační přílohu.

Také připomněla společenskou angažovanost a spoluúčast oceněného kronikáře na procesu úspěšného budování: „*Svou prací v komisích MNV pomáhal soudruh Hříděl zajišťovat plnění pětiletého plánu, který byl v obci splněn již v roce 1973 a obec Horosedly byla vyhodnocena v rámci akce Z. O všech těchto událostech se v kronice dočtete. Soudruh Hříděl spolupracuje s muzeem – přináší objevené historické dokumenty, které po ofotografování zakládá do fotodokumentační kroniky a muzeum je zanáší do svého sbírkového fondu.*“⁴⁸⁵

Není přitom důležité, zdali ve svém popisu věrně následovala skutečnost, nebo zdali žádoucím čtením této skutečnosti vytvářela vzor hodný následování. Psát kroniku znamenalo psát příběh úspěšného budování nové společnosti, ideálně i svým vlastním životem.

7.5. Odhalení pomníku Klementa Gottwalda

Program 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou vyvrcholil politickými manifestacemi a slavnostními aktivy v jubilejních dnech na začátku května 1975. Slavnostní ráz různých shromáždění podtrhovali zástupci vyšších úrovní stranické i státní správy, delegace a hosté z družebních oblastí, účastníci osvobozovacích bojů. Svou přítomností i ve svých projevech odkazovali ke květnovým událostem roku 1945, k darům svobody, míru a nového začátku, k soudružské pomoci, spolupráci i pevnému vedení na „správně“ nastoupené cestě

⁴⁸⁵ Marie SMRTOVÁ, *Úspěch kronikáře z Horosedel*, Zítřek 26, 1975, č. 19, s. 3.

realizace těchto darů v myšlence socialismu, zhmotněné v „úspěšném“ třicetiletém budování. Současně stvrzovali směr a program této cesty do budoucna.

Vrcholem květnových oslav v roce 1975 v Písku byla manifestace pracujících svolaná na čtvrtek 8. května do prostoru vstupu do sídliště, jemuž se tehdy říkalo Gottwaldův prospekt, spojená s odhalením pomníku prvního dělnického prezidenta Klementa Gottwalda.⁴⁸⁶

Manifestaci zahájil předseda městského národního výboru Václav Volf, slavnostní projev přednesl tajemník Jihočeského krajského výboru KSČ Milan Vondruška. V projevu se zaměřil především na dvě témata, na „*rozhodující podíl*“ komunistů na organizování protifašistického odboje na Písecku i v celých jižních Čechách a na úlohu Klementa Gottwalda při budování a upevňování komunistické strany. Vyzdvihl zvláště jeho činnost po pátém sjezdu strany z roku 1929.⁴⁸⁷ Po ukončení projevu pak společně s autorem návrhu sochy, národním umělcem Břetislavem Bendou, pomník odhalil.⁴⁸⁸ Slavnost ale ještě nekončila, na Velkém, tehdy Leninově náměstí následovala slavnostní přísaha vojáků písecké posádky a kladení věnců k památníku padlých sovětských vojáků.⁴⁸⁹

⁴⁸⁶ Pomník byl odhalen při vstupu do sídliště z třídy 9. května, dnešní Harantovy ulice. Architektonické řešení prostoru, včetně zakomponování pomníku na leštěný žulový podstavec, navrhl ing. arch. Jan Jaroš. Autorem plastiky byl renomovaný figuralista, národní umělec Břetislav Benda. Jako spoluautor se na díle podílel i jeho syn, akademický sochař Milan Benda. Zakázku zadal již v roce 1972 písecký městský národní výbor. Byla realizována prostřednictvím Českého fondu výtvarných umění – Dílo v Praze. Odlití sochy do bronzu provedl pražský Závod umělecké kovovýroby (ZUKOV). K předání práce došlo s předstihem již na konci února 1975. Na místě byla plastika za součinnosti technických služeb, Jihokámenu a Pozemních staveb osazena dva dny před slavnostním odhalením. Po sametové revoluci byla socha hned z kraje roku 1990 odstraněna, vzápětí došlo i k přejmenování přilehlého sídliště, lidově přezdívaného Gotvald'ák. Dřívější Gottwaldova ulice i celé sídliště dnes nese název Dr. Milady Horákové. Srov. Jiří PRÁŠEK, *Pomník Klementa Gottwalda v Písku*, in: Prácheňské muzeum v Písku 2014, Písek 2015, s. 105-107. Dále srov. Lubor LUDVÍK – Jiří PRÁŠEK, *Písecké ulice*, Písek 1998, s. 45.

⁴⁸⁷ Srov. *Pomník Klementu Gottwaldovi*, Jihočeská pravda 31, 1975, č. 108, s. 5.

⁴⁸⁸ Národní umělec Břetislav Benda (1897-1983), ačkoli žil a tvořil v Praze, měl úzký vztah k Písecku, pocházel z Líšnice u Milevska. Za dva a půl roku práce na zakázce vytvořil pět základních studií. Jeho záměrem, dle dobového tisku, prý bylo citlivě vyjádřit osobnost Klementa Gottwalda. Na podporu těchto slov byla uveřejněna i následující vzpomínka: „*Znal jsem ho osobně. Bydlel zde v Dejvicích jako ministerský předseda vlády, často jsme se potkávali a často spolu hovořili. Byl to dobromyslný člověk, a právě při konečné koncepci díla jsem vycházel z jeho lidskosti a státnické moudrosti.*“ Srov. Josef CHÁN, *Malá reportáž před velkým svátkem. Pomník Klementa Gottwalda v Písku. Návštěvou u národního umělce Břetislava Bendy*, Zítřek 26, 1975, č. 16, s. 2.

⁴⁸⁹ Srov. *Program oslav jubilejních dnů*, Zítřek 26, 1975, č. 19, s. 1.

Spojení památky Klementa Gottwalda s připomínkou konce války nebylo náhodné. První dělnický prezident byl pokládán za čelného představitele protifašistického odboje a rozhodující sílu, která Československo přivedla na cestu výstavby socialismu.

Již před druhou světovou válkou měl pracovat na „*budoucím národním osvobození z pout kapitalismu a imperialismu*“, nahlížených jako vlastní zdroje válečného konfliktu. V tomto pohledu přinášel společně v květnu 1945 se sovětskými vojáky mír a svobodu a také naději po nové a lepší společnosti. Této naději také dokázal dát konkrétní tvar. Stal se tak otcem zakladatelem nového společenského uspořádání a v roce 1975 i v dobových náhledech úspěšné socialistické přítomnosti.

Postava Klementa Gottwalda se stala symbolickým středem žádoucí identifikace a popisu tehdejší společnosti, a zvláště vládnoucí moci. Zpětně také posvěcovala a stvrzovala „velký příběh“ úspěšného třicetiletého budování. Sloužila jako svorník, v němž se přítomnost potkávala s minulostí a budoucností. Názorně sloužila k výkladu i orientaci, ukazovala směr a vymezovala cestu. Byla nápovědou i odpovědí pro popis a řešení krizových situací, konkrétně i na „*krizový vývoj*“ ve straně i společnosti po třináctém sjezdu KSČ.

Odpovědí závaznou a vyžadovanou. Každoroční rituální upomínky na zakládající události, od roku 1975 v Písku nově činěné v symbolické přítomnosti otce zakladatele, prvního dělnického prezidenta Klementa Gottwalda, měly být stvrzením nastoupené cesty a s odkazem na slavnou minulost i závazným programem do budoucna. Žádoucí proto byla široká a aktivní účast společnosti na pravidelném rituálním vzpomínání, jež se pochopitelně více než k minulosti obracelo k aktuálnímu anebo ještě více k nadcházejícímu času.

Tehdejší vládnoucí režim k tomu využíval různé nástroje, od prosté účasti na slavnostních shromážděních až po socialistické závazky a přísliby brigádnických hodin.⁴⁹⁰ Všechny tyto nástroje se v ideálním případě měly stát (kulturně) výchovným, v jiném přístupu disciplinačním prostředkem.

⁴⁹⁰ Praxe socialistických závazků byla značně rozšířená a měla různé formy, pravidelně ovšem související s efektivitou a produktivitou práce. Písečtí fotbalisté z oddílu TJ Spartak Písek tak

Nástrojem kulturně výchovného působení byl i samotný památník Klementa Gottwalda. Ve veřejném prostoru promlouval specifickou řečí, blízkou řeči muzejní. Stal se svého druhu veřejnou paměťovou institucí, stálou expozicí úspěšné výstavby socialismu.

Sám však byl možná trochu paradoxně také muzealizován. Součástí muzejních sbírek se v roce 1978 stal původní sádrový model veřejně prezentované plastiky K. Gottwalda. V prostoru muzea mu byla přisouzena významná role, stal se jednou z dominant tehdejší expozice dělnického revolučního hnutí.⁴⁹¹

Zkrátka nepřišel ani autor plastiky, národní umělec Břetislav Benda. Písecké muzeum připravilo na rok 1980 výstavu jeho soch a kreseb. Příznačně pro tuto kulturně výchovnou událost bylo zvoleno nyní již 35. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou.⁴⁹² Pro vnímání umělcovy tvorby byla důležitá optika autorova na Písecku určitě nejznámějšího díla – plastiky Klementa Gottwalda.⁴⁹³

Socialistické instituce nabízely tehdejší společnosti jasný, poměrně jednoduchý a srozumitelný interpretační klíč, platný především pro oblast veřejného prostoru. Účinnost mělo podpořit jednohlasé pravidelné opakování a vyloučení konkurenčních výkladových modelů.

Písecké muzeum plnilo svou roli, zvláště v oblasti kulturně výchovné práce, přímo vzorně, a i proto se stalo příkladem a vzorem pro ostatní muzejní zařízení v Jihočeském kraji. Ne náhodou bylo k oslavám 35. výročí takzvaného osvobození Československa Sovětskou armádou kolektivu Okresního muzea v Písku uděleno již připomenuté Čestné uznání vlády Československé socialistické republiky

například mohli v roce 1975 vedoucímu tajemníkovi píseckého okresního výboru KSČ Jiřímu Šindelkovi ohlásit splnění socialistického závazku uzavřeného na počest 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Každý hráč odpracoval nejméně 20 brigádnických hodin na stavbě fotbalového areálu, budovaného v akci Z, všichni hráči se přihlásili do soutěže o získání titulu Vzorný kolektiv. První tým navíc získal po dvaceti letech pro město Písek zastoupení v divizní soutěži. Srov. *Písečtí splnili slovo. Delegace Spartaku u vedoucího tajemníka OV KSČ*, Jihočeská pravda 31, 1975, č. 110, s. 8.

⁴⁹¹ Srov. Prácheňské muzeum v Písku, *Podsbírka historická*, K+S 1376.

⁴⁹² Srov. *Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1980*, s. 7.

⁴⁹³ Podle totožného Bendova modelu byla odlita i socha Klementa Gottwalda pro město Příbram.

a Ústřední rady odborů za vynikající výsledky v soutěži o vysokou efektivnost a kvalitu veškeré práce.⁴⁹⁴

⁴⁹⁴ Srov. Prácheňské muzeum v Písku, *Podsbírka historická*, K+S 11985.

Závěr

Muzea začala výrazněji měnit svůj vztah k veřejnosti po druhé světové válce. Postupně se stále více otevírala a orientovala na své návštěvníky a jejich potřeby. Ze studijních ústavů sloužících většinou jen úzkým skupinám odborníků se začaly stávat ústavy výchovné. V českém a slovenském prostředí byla přítom (výchovná) role muzeí po dlouhou dobu podřízena vládnoucí politice a ideologii.

Již muzejní zákon z roku 1959 nahlížel na muzea jako na kulturně politické instituce, jejichž prvořadým úkolem byla re/produkce dobového světového názoru a stávajícího zřízení. K podstatě muzea patřila nejen úloha tvorby, ochrany a správy sbírek, ale také úloha vědeckého a s narůstajícím důrazem také výchovně vzdělávacího využití těchto sbírek. Muzeím bylo připisováno důležité dokumentační, vědecké, ale také umělecké a osvětové poslání.

Dobová muzeologická literatura se v souladu s legislativním zadáním i vlastními teoretickými přístupy a koncepty snažila vymezit základní funkční strukturu muzejních činností. Byly jimi rozuměny aktivity směřující ke splnění daného cíle, které nebylo možné vypustit, ale ani nahradit aktivitami jinými. Známým a vlivným příkladem tu byla typologie Josefa Beneše, který rozlišoval čtyři muzejní funkce, důležité pro naplnění společenského poslání muzeí. Nejdůležitější pozice vedle shromažďování, uchovávání a vědeckého využití sbírek byla připisována funkci výchovné.

Předkládané koncepty a vize socialistického muzea ze šedesátých let 20. století počítaly s celkovou kvalitativní proměnou českých a slovenských muzeí. S odkazem na pokrokové tradice i aktuální socialistické úsilí v podmínkách probíhající vědeckotechnické revoluce i revoluce kulturní se muzea měla postavit do služeb rozvoje člověka s jasným názorem k dalšímu vývoji směrem ke komunismu.

Ostatně celá oblast kultury se i s odvoláním na nejvyšší stranická usnesení měla stát rozhodující společenskou silou přetvářející svět a praktickou činnost člověka. Nahlížena byla jako humanizující a emancipující prostředek, nikoli jen jako spotřební složka nebo doplněk nového způsobu života. Proklamovaným

smyslem celé oblasti kultury bylo poskytnout podmínky a prostor k rozvoji každého člena socialistické společnosti a pomoci prosadit nový socialistický životní styl.

Situaci píseckého muzea na konci šedesátých let určila snaha nového vedení učinit z muzea důležitou regionální kulturní a paměťovou instituci. Program nového vedení souzněl s dobově aktuálním konceptem socialistického muzea jako živé kulturní instituce i s plány zavést v nově navrhované celostátní muzejní síti nový typ regionálního muzea. Dobová atmosféra, jež se promítla do referátů přednesených na celostátní konferenci muzejních pracovníků i stránek ústředního muzejního časopisu, přála aktivitě, novým nápadům a samostatnosti.

Ředitel píseckého muzea Jiří Frey toho dokázal využít. Muzeum jako budova, skupina konkrétních lidí i souhrn veškerých výstupů a činností se začalo rychle měnit. Výrazem a dokladem toho byly stavební zásahy a rekonstrukční práce, budování nových expozic, přijímání nových zaměstnanců, důraz na zvyšování kvantity i kvality vědecké i prezentační činnosti.

Všeobecné rozšiřování kapacit muzea bylo spojené se zaváděním neotřelých nápadů a myšlenek i s následnými problémy s realizací. Budování regionálního rozměru muzea a přeměna konzervativního zařízení ve významného činitele místní kultury, plnění i roli regionální galerie, do značné míry charakterizovala živelnost a spontánní rychlá rozhodnutí.

Několik krátkých let na konci dekády zlatých šedesátých v atmosféře Pražského jara patří k nejzajímavějším a také nejvýznamnějším kapitolám dějin píseckého muzea. Základy položené tenkrát v plánech učinit z muzea významnou regionální instituci dodnes ovlivňují podobu i aspirace současného Prácheňského muzea v Písku. Především tehdejší výstavní program je dodnes inspirací i nepřekonaným vzorem.

Rozsáhlé vize a plány tehdejšího vedení muzea došly svého naplnění jen zčásti. Pražské jaro bylo jen nadechnutím. Aktivní přístup i v duchu akčního programu komunistické strany z roku 1968 se brzy stal přítěží. Někteří pracovníci také již záhy poznali, že některá slova postupně začala nabývat jiných významů a jiná že jsou nežádoucí. Podobná nežádoucnost se nakonec týkala i některých z nich.

Změnila se i výstavní politika. Musela se vyrovnat se změnou atmosféry a podmínek v okupované zemi, různými reakcemi obyvatel a muzejního publika i s novým přístupem a požadavky řídicích orgánů. Odlišné nároky a představy přinesly také nové strategické dokumenty závazné pro celou oblast českého muzejnictví.

Důraz byl nově kladen zejména na kulturně výchovnou stránku a žádoucí obsahy muzejních pořadů. Cílem byla re/produkce dobové ideologie a politiky a leitmotivem výchova k dobovému světovému názoru. Žádaným a prosazovaným tématem nejnovější dějiny a výstavba socialismu, typickým rysem vytváření ilustrací a plnění a kontrola (jednotně) přijímaných plánů.

Byla také zavedena nová muzejní síť s přesně vymezenými úrovněmi a oblastmi činnosti. (Nad)regionální působnost, úvahy a sny vystřídal v případě píseckého muzea okresní vystřízlivění. Do budoucna se písecké muzeum mělo omezit na plnění úloh vědecko-dokumentačního a kulturně výchovného ústavu v píseckém okrese. Aktivitu a samostatnost nahradil požadavek angažovanosti v souladu se zadáním a plány nadřízených státních i stranických orgánů.

Úsilí Jiřího Freye, aby se písecké muzeum stalo regionálním a socialistickým muzeem, bylo s nastupující normalizací postupně opouštěno a brzy se stalo minulostí. Směrem do budoucna ovšem bylo na co navazovat. Také některé dílčí představy a plány se více či méně dařilo realizovat (například expozici rybářství a živých ryb).

Ovšem příznačně, důležitá signální slova pro příště znamenala již něco jiného, nesla odlišné významy: „regionální“ již neoznačovalo krajské a prácheňské, ale okresní a písecké, a podobně i „socialistické“ neakcentovalo humanistický a demokratický charakter spojený s důvěrou a emancipací, ale vědecký světový názor a růst kulturní úrovně pracujících.

Výkladní skříň píseckého muzea byla v sedmdesátých letech především kulturně výchovná činnost. Ostatně patřila také k nejvíce sledovaným a kontrolovaným oblastem muzejní činnosti. Bylo na ni nejvíce vidět. Ze strany veřejnosti i ze strany řídicích orgánů. Ty hodnotily zvláště žádoucí ideové vyznění a angažovanost.

S Okresním muzeem v Písku mohly být a také byly spokojeny. V mnohém ho dokonce považovaly za vzorové. V druhé polovině sedmdesátých let, a ještě i v první polovině let osmdesátých sbíralo písecké muzeum jedno ocenění za druhým. Na úrovni okresní, krajské i celostátní. Vyzdvihována byla efektivita i kvalita veškeré práce, mnohdy pak přímo i výslovně angažovanost a žádoucí ideové a výchovné působení.

Získaná ocenění byla připomínána a využívána pro reprezentaci muzea jako celku i vybraných skupin zaměstnanců, zejména kolektivu oddělení kulturně výchovné práce a společně s tím i kolektivu muzejní brigády socialistické práce. Vedení muzea i jednotliví pracovníci zejména kulturně výchovného oddělení se v textech a proslovech určených stranické, odborné i široké veřejnosti hlásili k angažovanosti a uvědomělosti při plnění svých pracovních úkolů a dalších závazků a tematizovali rovinu společenského dosahu a prospěšnosti.

Minimálně si přitom osvojili slovník a pravidla dobového autoritativního diskurzu a nakládali s ním takovým způsobem, že jejich jednání nacházelo výrazně příznivý ohlas u nadřízených státních a stranických orgánů. Tento diskurs rovněž také uplatňovali při organizování i realizaci výstav a dalších výstupů své muzejní činnosti.

Za ty nejdůležitější sami považovali výchovnou práci navázanou na stálé i příležitostné muzejní instalace, často připravované k významným dobově kulturně politickým výročím, a dále pak zejména přednáškovou činnost, rovněž pořádanou a orientovanou na preferované výchovné cíle a tematické oblasti. Opírat se přitom mohli o plány kulturně výchovné činnosti vznikající na úrovni krajské, okresní i místní i o dobové příručky a soupisy různých výročí a kulturně politické kalendáře.

Především v oficiálních reprezentacích bylo tehdejší písecké muzeum představováno jako kulturně politická instituce plnící normativně vymezené a řídicími orgány stanovené úkoly a cíle. Nejen v oblasti kulturně výchovné činnosti, ale zvláště tam. Kulturně výchovné činnosti byl tehdy připisován značný význam a spokojenost s uskutečňováním a naplňováním výchovného poslání a funkce rozhodovala o úspěšnosti všech typů muzeí.

Veškerá práce a aktivity píseckého muzea, a platilo to zejména pro činnost kulturně výchovnou, se dle vlastních vyjádření tištěných v plánech, různých příležitostných publikacích a pravidelných výročních zprávách měly zakládat na dobové ideologii a být politickým nástrojem její re/produkce. Forma i obsah měl být podřízen dobovému světovému názoru.

Jak tomu bylo ve skutečnosti? Možnou náповědu, byť také dobově zabarvenou a zkreslenou, nabízejí reakce a hodnocení (kulturně výchovné) činnosti píseckého muzea ze strany nadřízených státních a stranických orgánů. Jejich optikou bylo písecké muzeum především v druhé polovině sledovaného období přinejmenším v jihočeském prostředí téměř až vzorovou kulturně politickou institucí, která angažovaně a uvědoměle plnila svou žádoucí ideovou a výchovnou úlohu ve službách dobové politiky a ideologie.

Další náповědou může být skutečnost, že vedení muzea i někteří zaměstnanci se s tímto hodnocením ztotožňovali, reprodukovali ho a využívali ke své prezentaci a dosahování vlastních cílů. Tímto způsobem, ať již jejich motivace byla jakákoli, také přispívali ke stabilitě tehdejší společnosti a opět k re/produkci dobové ideologie a politiky.

Dobový autoritativní diskurz se výrazně promítal do programu, obsahů i forem kulturně výchovné činnosti píseckého muzea této doby. Svědčí o tom různé plány, programové materiály i fotografická dokumentace tehdejších expozic, výstav, přednášek a dalších realizovaných pořadů, stejně jako orientace na vybrané cílové skupiny.

Otázkou pro další studium mohou být konkrétní motivace spojované s osvojováním a využíváním dobového autoritativního diskurzu a zejména pak také vnímání a přijímání tehdejšího muzejního programu, činnosti a vůbec celého muzea širší veřejností, a to třeba i ve vazbě na hodnocení tehdejších řídicích orgánů a dalších institucí. Současně s tím se také otevírá téma účinnosti tehdejších muzejních pořadů, zvláště s ohledem na vyžadovanou ideovou a výchovnou úlohu ve službách tehdejší politiky a ideologie.⁴⁹⁵

⁴⁹⁵ Problematika působnosti a účinnosti muzejní (kulturně výchovné) práce byla tematizována již od konce šedesátých let. Výzkumům v této oblasti se zvláště věnoval někdejší ředitel píseckého muzea

a poté pracovník pražského muzeologického kabinetu Ríša Suk. Otázka dosahování ideových a výchovných cílů ovšem zůstávala otevřená a dobově v píseckém muzeu více neřešená. K tomu srov. hodnocení plnění výchovných cílů, přednesené vedoucím kulturně výchovného oddělení Zdeňkem Jíšou na aktivu kulturních pracovníků k ideově výchovné činnosti v Písku v září roku 1983: „*Jestliže hovořím o realizaci výchovných cílů, za něž náš kolektiv přebírá jak politickou, tak odbornou garanci, pak chci předeslat, že tuto práci může po tolik let vykonávat hlavně proto, že je to kolektiv, kde jsou vypěstovány vzájemné vztahy spolupráce a aktivního přístupu k plnění úkolů bez známek formálnosti a pasivity. Snažíme se, a za ta léta se nám to daří, že každá akce nese pečeť kvality a skutečně nás mrzí, když se někdy stane (a výjimečně se to stane i nám), že se náš záměr nezdaří právě na 100 % i více.*“ Prácheňské muzeum v Písku, *Podsírka historická*, K+S 11985.

Seznam zkratek

BSP	Brigáda socialistické práce
ČSAV	Československá akademie věd
ČSR	Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSTV	Československý svaz tělesné výchovy
ICOM	International Council of Museums, Mezinárodní rada muzeí
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KO SČSVU	Krajská organizace Svazu československých výtvarných umělců
KSČ	Komunistická strana Československa
L	Listy
LL	Literární listy
MěstNV	Městský národní výbor
MNV	Místní národní výbor
MŠK	Ministerstvo školství a kultury
n. p.	Národní podnik
OM	Okresní muzeum
ONV	Okresní národní výbor
OPS	Okresní pedagogické středisko
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
Sb.	Sbírka
SOkA	Státní okresní archiv
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
TJ	Tělovýchovná jednota
UK	Univerzita Karlova
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
ÚRO	Ústřední rada odborů
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Zb.

Zbierka, Sbíрка

ZVVZ

Závod na výrobu vzduchotechnických zařízení

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Státní okresní archiv Písek,

- *Beneš Ivo, Ing. (1886-1967);*
- *Městský národní výbor Milevsko;*
- *Místní národní výbor Hrazany;*
- *Místní národní výbor Orlík nad Vltavou;*
- *Místní národní výbor Sepekov.*

Prácheňské muzeum v Písku,

- *Podsbírka historická.*

Tištěné prameny

XIII. sjezd Komunistické strany Československa. Praha 31. V. -4. VI. 1966, Praha 1966.

XIV. sjezd Komunistické strany Československa. Praha 25. května -29. května 1971, Praha 1971.

1968, 5. duben, Praha. – Akční program KSČ, in: Jitka Vondrová – Jan Moravec – Jaromír Navrátil (edd.), Komunistická strana Československa. Pokus o reformu (říjen 1967–květen 1968), Praha 1999, s. 320-363.

A rozkvetl máj..., Písek 1975.

Celonárodní soutěž kronikářů na počest 30. výročí osvobození ČSSR Sovětskou armádou, Muzejní a vlastivědná práce 11, 1973, s. 261-263.

Dělnická třída a KSČ v dějinách Písecka. Od slavné husitské éry k vítěznému únoru (1416-1948), Písek 1976.

Důvodová zpráva k Zásadám rozvoje českého muzejnictví, Muzejní a vlastivědná práce 11, 1973, s. 216-220.

Fakta o rozvoji kultury 1980/87, Písek 1988.

FREY, Jiří, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1968*, in: *Historie – Umění – Příroda*. Sborník Oblastního muzea v Písku, I., Písek 1970, s. 1-3.

FREY, Jiří, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1969*, in: *Historie – Umění – Příroda*. Sborník Oblastního muzea v Písku, I., Písek 1970, s. 4-6.

FREY, Jiří, *Zpráva o činnosti Oblastního muzea v Písku za rok 1970*, Písek 1971.

Hodnocení plnění programu rozvoje kultury po XV. sjezdu KSČ v okrese Písek, Písek [1980].

JÍŠA, Zdeněk – SMRTOVÁ, Marie, *Metodický list pro kronikáře okresu Písek*, Písek 1973.

Muzeum v Písku 1885-1945-1975, Písek 1975.

NEUMANN, Karel (ed.), *Kultura. Sborník právních předpisů. Příručka pro školy, školská a kulturní zařízení a orgány školské a kulturní správy, II. díl*, Praha 1963.

Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1975, Písek 1976.

Oblastní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1976, Písek 1977.

Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1978, b. m, b. d.

Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1980, Písek 1981.

Okresní muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1982, Písek 1983.

Památná místa revoluční historie dělnické třídy a KSČ na Písecku, Písek 1977.

Památná místa revolučních bojů dělnické třídy a KSČ na Písecku, Písek 1977.

Pokyny Ministerstva kultury ČSR pro sbírkotvornou činnost muzeí v oblasti dokumentace nejnovějších dějin a současnosti, in: Evžen Schneider – Vratislav Kulíř, *Bulletin muzeí Jihočeského kraje*. Č. 3, České Budějovice 1976.

Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ, Praha 1976.

Prácheňské muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 1991, Písek 1992.

Program dlouhodobého rozvoje muzeí a památníků Jihočeského kraje, in: Evžen Schneider – Vratislav Kulíř, *Bulletin muzeí Jihočeského kraje*. Č. 2, České Budějovice 1975, s. 2-79.

Program rozvoje kultury po XV. sjezdu KSČ v okrese Písek do roku 1980, Písek 1977.

Rezoluce XIII. sjezdu KSC k naléhavým otázkám dalšího rozvoje socialistické kultury, in: XIII. sjezd Komunistické strany Československa. Praha 31. V. -4. VI. 1966, Praha 1966, s. 458-472.

Rezoluce XIV. sjezdu Komunistické strany Československa, in: XIV. sjezd Komunistické strany Československa. Praha 25. května -29. května 1971, Praha 1971, s. 563-588.

SCHNEIDER, Evžen, *Metodický návod jednotného způsobu třídění a označování dokumentů k dějinám revolučního dělnického hnutí, KSC a výstavby socialismu v jižních Čechách*, in: Evžen Schneider – Vratislav Kulíř, Bulletin muzeí Jihočeského kraje. Č. 3, České Budějovice 1976, s. 76-81.

SCHNEIDER, Evžen, *Program komplexní dokumentace dějin revolučního dělnického hnutí a výstavby socialismu v jižních Čechách. Osnova tematické struktury*, in: Evžen Schneider – Vratislav Kulíř, Bulletin muzeí Jihočeského kraje. Č. 3, České Budějovice 1976, s. 60-75.

SCHNEIDER, Evžen, *Společenskovední expozice muzeí a památníků Jihočeského kraje. Popis a rozbor stavu v roce 1972 a úkoly dalšího rozvoje*, České Budějovice 1974. (= Bulletin jihočeských muzeí. Č. 1, 1974).

Směrnice o vedení kronik (Publikována jako instrukce Ministerstva kultury ze dne 30. ledna 1956, poř. č. 15/1956 Sb.).

Směrnice pro správu sbírek v muzeích a galeriích (Publikována jako instrukce Ministerstva školství a kultury ze dne 21. prosince 1960 ve Věstníku MŠK, 1961).

Statut Národního muzea v Praze (Publikovaný jako instrukce Ministerstva školství a kultury ze dne 28. listopadu 1960 ve Věstníku MŠK, 1960).

Zákon č. 59/1959 Sb., *o muzeích a galeriích*.

Zákon 109/1961 Zb., *o múzeách a galériách*.

Zpráva o činnosti muzea v Písku, in: Kultura píseckého okresu. Přehled základních údajů z oblasti kulturně výchovné činnosti v okrese, Písek 1972, s. 51-54.

Noviny a časopisy

Jihočeská pravda, 1968-1975.

Listy Písecka, 1995.

Literární noviny, 1967.

Mladý svět, 1968-1969.

Písecké postřehy, 1997.

Písecký zpravodaj, 1968.

Písek '69. Měsíčník pro kulturu a sport, 1969.

Zítřek, 1960, 1968-1980, 1991.

Zprávy, 1969.

Literatura

BACHNYKIN, J. A. (ed.), *Kapesní slovník ateisty*, Praha 1982.

BACHTIN, Michail Michailovič, *Román jako dialog*, Praha 1980.

BAKOŠ, Ludovít a kol., *Teória výchovy*, Bratislava 1968.

BENEŠ, Josef, *Audiovizuální prostředky a muzea*, Muzejní a vlastivědná práce 13, 1975, s. 154-161.

BENEŠ, Josef, *Kulturně výchovná činnost muzeí. Díl I.*, Praha 1981.

BENEŠ, Josef, *K zahájení II. mezinárodní kampaně muzeí*, Muzejní a vlastivědná práce 6, 1968, s. 25-28.

BENEŠ, Josef, *Možnosti a výhledy výchovného působení muzeí*, Muzejní a vlastivědná práce 8, 1970, s. 62-67.

BENEŠ, Josef, *Muzejnictví, muzeum a muzeologie*, Muzejní a vlastivědná práce 14, 1976, s. 14-21.

BENEŠ, Josef, *Muzeum a sbírky*, Praha 1977.

BENEŠ, Josef, *Muzeum a společnost*, Muzejní a vlastivědná práce 6, 1968, s. 92-95.

BENEŠ, Josef, *Poslání a funkce muzea jako svébytné kulturní instituce*, Muzejní a vlastivědná práce 7, 1969, s. 52-65.

- BENEŠ, Josef, *Postavení vědního oboru v organizační struktuře muzea*, Muzejní a vlastivědná práce 5, 1967, s. 96-100.
- BENEŠ, Josef, *Poznatky z 8. generální konference ICOM 1968*, Muzejní a vlastivědná práce 6, 1968, s. 129-134.
- BENEŠ, Josef, *Předpoklady vědecké práce v regionálních muzeích*, Muzejní a vlastivědná práce 3, 1965, s. 162-165.
- BENEŠ, Josef, *Působnost expozic jako muzeologický problém*, Muzejní a vlastivědná práce 8, 1970, s. 85-109.
- BENEŠ, Josef, *Zamyšlení nad muzejní profesí*, Muzejní a vlastivědná práce 9, 1971, s. 23-28.
- BERÁNEK, Petr, *Muzea jako ideologický nástroj v Československu v letech 1945-1959. Případová studie znojemského a moravskobudějovického muzea*, *Museologica Brunensia*, 9, 2020, č. 1, s. 36-46.
- BREN, Paulina, *Zelinář a jeho televize. Kultura komunismu po pražském jaru 1968*, Praha 2013.
- BRŮŽEK, Miroslav, *Za další rozvoj čs. muzejnictví*, in: Helena Maxová (ed.), *Celostátní konference muzejních pracovníků ve dnech 20. -21. února 1968*, Praha 1968, s. 2-43.
- BRYCHNÁČ, Vlastimil a kol., *Marxisticko-leninská filozofie. Učebnice pro vyšší stupeň stranického vzdělávání*, Praha 1978.
- BUKOVSKÝ, Miroslav, *Východiska a faktory ovlivňující současnou koncepci kulturně výchovné činnosti*, in: XIV. sjezd KSČ a naše kultura. Sborník materiálů ze semináře Socialistické společnosti pro vědu, kulturu a politiku, uspořádaného dne 24. září 1971 v Praze, Praha 1971, s. 18-28.
- ČINÁTL, Kamil, *Časy normalizace*, in: Petr A. Bílek – Blanka Činátlová (edd.), *Tesilová kavalérie. Popkulturní obrazy normalizace*, Příbram 2010.
- ČINÁTL, Kamil, *Názvosloví totality*, in: Kamil Činátl a kol., *Věčné časy. Československé totalitní roky*, Praha 2009, s. 139-169.
- ČINÁTL, Kamil – MERVART, Jan – NAJBERT, Jaroslav (edd.), *Podoby československé normalizace. Dějiny v diskuzi*, Praha 2017.

- ČORNEJ, Petr a kol., *Osudové osmičky. Přelomové roky v českých dějinách*, Praha 1999.
- DENKSTEIN, Vladimír – MATOUŠ, František – TUČEK, Karel, *Musea slouží lidu. Příručka pro musejní a vlastivědné pracovníky*, Praha 1954.
- DOUŠA, Pavel, *Organizace českého muzejnictví 1945-1989. Systém řízení muzeí v zajetí politické ideologie*, Opava 2005 (Dizertační práce).
- DOUŠA, Pavel, *Ústřední muzeologický kabinet 1955-1989*, *Muzeum* 49, 2011, č. 1, s. 3-14.
- DUDA, Zdeněk, *30 let budování paměti. Ideologie v prezentaci Oblastního muzea v Písku v jubilejním roce 1975*, *Ústecký sborník historický*, 2017, č. 1-2, s. 99-115.
- DUDA, Zdeněk, *Celostátní soutěž kresleného humoru Písek '68. Muzeum v Písku v době Pražského jara II*, in: *Prácheňské muzeum v Písku v roce 2020*, Písek 2021, s. 173-180.
- DUDA, Zdeněk, *Československé dějiny v dokumentaci a prezentaci jihočeských muzeí v 70. letech 20. století*, in: Marie Ryantová (ed.), *Obraz československých dějin ve sbírkách, fondech a prezentaci paměťových institucí*, České Budějovice 2020, s. 10-31.
- DUDA, Zdeněk, *Ideologie ve sbírkotvorné činnosti jihočeských muzeí v 70. letech 20. století*, in: Richard R. Senček a kol., *História a súčasnosť zbierok a zberateľstva*, Banská Bystrica 2017, s. 168-183.
- DUDA, Zdeněk, *Výchova k vědeckému světovému názoru v prostředí československých muzeí v době normalizace*, in: Ladislava Říhová (ed.), *In pluribus unitas = Jednota v mnohosti*, Chomutov 2018, s. 112-119.
- DUDA, Zdeněk, *Výstavní politika Oblastního muzea v Písku v roce 1968. Muzeum v Písku v době Pražského jara III*, in: *Prácheňské muzeum v Písku v roce 2020*, Písek 2021, s. 181-191.
- DUDA, Zdeněk, *Za muzeum regionální a socialistické. Muzeum v Písku v době Pražského jara I*, in: *Prácheňské muzeum v Písku v roce 2020*, Písek 2021, s. 163-171.

- DUDA, Zdeněk – DUDOVÁ, Anna, *Animace, participace a další zaklínadla v muzeu 1.0, 2.0, 3.0 a 4.0*, in: Petr Chlebec a kol., *Prezentace dějin v malých muzeích*, v tisku.
- ELIAŠOVÁ, Silvia a kol., *Komentované pramene k dejinám slovenského múzejníctva v 20. storočí*, Nitra 2015.
- EAGLETON, Terry, *Ideology. An Introduction*, London 1991.
- FEDOSEJEV, Petr Nikolajevič (ed.), *Základy vědeckého komunismu*, Praha 1971.
- FREY, Jiří, *Muzeum v Milevsku*, *Muzejní a vlastivědná práce* 14, 1976, s. 107-109.
- FITZPATRICK, Sheila, *Revisionism in Soviet History*, *History and Theory*, 46, 2007, č. 4, s. 77-91.
- FITZPATRICKOVÁ, Sheila, *Každodenní stalinismus. Obyčejný život v neobyčejné době. Sovětské Rusko ve 30. letech*, Praha 2018.
- FITZPATRICKOVÁ, Sheila, *Ruská revoluce*, Brno 2017.
- GESSER, Susanne – GORGUS, Nina – JANNELLI, Angela (Hg.), *Das subjektive Museum. Partizipative Museumsarbeit zwischen Selbstvergewisserung und gesellschaftspolitischem Engagement*, Bielefeld 2020.
- GOLIKOV, Georgij Nazarovič a kol., *Encyklopedie Velké říjnové socialistické revoluce*, Praha 1975.
- GRULICH, Vladimír – LOUKOTKA, Jiří – MUŽÍK, Josef, *Komunistický světový názor a mladá generace*, Praha 1974.
- HAVEL, Jindřich, *Začátky muzea*, in: Jiří Zálaha, *Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1975, s. 137-138.
- HAVEL, Václav, *O lidskou identitu. Úvahy, fejetony, protesty, polemiky, prohlášení a rozhovory z let 1969-1979*, Praha 1990.
- HAVELKA, Miloš, *Ideologická kritika ideologické kritiky normalizace*, *Soudobé dějiny* 25, 2018, č. 1-2, s. 229-243.
- HAVELKA, Miloš, *O kuchařce a kvalitě pudingu. Odpověď Pavlu Kolářovi*, *Soudobé dějiny* 26, 2018, č. 1, s. 115-121.
- HOPER-GREENHILL, Eilean, *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*, London 2007.

HORÁČEK, Miroslav (ed.), *Muzejní práce. Celostátní konference pracovníků muzeí a galerií v Brně*, Praha 1960.

CHARVÁT, Jaroslav, *Úkoly našich muzeí v socialistické společnosti*, Časopis Národního muzea 118-120, 1951, č. 1-2, s. 5-6.

ISTLER, Josef – KRÍŽ, Jan, *Josef Istler. Muzeum v Písku 28. X. -25. XI. 1962*, Písek 1962.

JAGOŠOVÁ, Lucie, *Na pomezí formálního a neformálního vzdělávání. Potenciál muzejní edukace pro školní skupiny a spolupráci muzejních pedagogů s učiteli*, Pedagogika, 2020, č. 3, s. 341-342.

JAGOŠOVÁ, Lucie – KIRSCH, Otakar a kol., *Muzejní profese a veřejnost 1. Nástin historie a současnosti vzájemných vztahů muzeí a jejich publika*, Brno 2016.

JANČÁŘ, Josef, *K otázkám funkce a organizační struktury specializovaných regionálních muzeí*, Muzejní a vlastivědná práce 5, 1967, s. 216-219.

JAREŠ, Jakub, *Česká politika dějin a muzea po roce 1989*, in: *Muzeum a změna V. Sborník z mezinárodní muzeologické konference. Národní archiv, Praha, 22. -24. listopadu 2016*, Praha 2017, s. 68-73.

JAREŠ, Jakub – PÝCHA, Čeněk – SIXTA, Václav (edd.), *Jak vystavujeme soudobé dějiny. Muzeum v diskuzi*, Praha 2020.

JIRÁSEK, Zdeněk – KORBELÁŘOVÁ, Irena – ŽÁČEK, Rudolf, *České muzejnictví pod vlivem politických změn po roce 1945*, in: Jan Dolák (ed.), *Muzea v procesu transformace*, Brno 2004, s. 33-41.

JUNEK, Marek, *Problematika soudobé dokumentace v Československu před rokem 1989*, Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce 50, 2012, s. 3-9.

JURČAK, Alexej, *Bylo to na věčné časy, dokud to neskončilo. Poslední sovětská generace*, Praha 2018.

KIRSCH, Otakar, *Dějiny lidského myšlení vs. Dějiny institucí. Několik poznámek k problematice historické muzeologie*, Museologica Brunensia 2, 2013, č. 2, s. 8-14.

KIRSCH, Otakar, *Formování a vývoj technické muzeologie v českých zemích v letech 1948-1989. Část I. – dobové koncepce, angažmá v oblasti historické*

muzeologie, výzkumy publika, Muzeológia a kultúrne dedičstvo 5, 2017, č. 1, s. 123-135.

KIRSCH, Otakar, *Formování a vývoj technické muzeologie v českých zemích v letech 1948-1989. Část II. – podíl na vysokoškolské výuce a činnosti mezinárodních muzejních organizací, reflexe ze strany českých muzeologů*, Muzeológia a kultúrne dedičstvo 5, 2017, č. 2, s. 125-134.

KLEIN, Ota, *Životní styl a moderní civilizace*, Praha 1969.

KNAPÍK, Jiří – FRANC, Martin a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967. Díl I.*, Praha 2012.

KOLÁŘ, Pavel, *Normalizace ve své epoše. V odpověď na polemiku Miloše Havelky*, Soudobé dějiny 25, 2018, č. 3-4, s. 523-536.

KOLÁŘ, Pavel – PULLMANN, Michal, *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*, Praha 2016.

KOŘÁN, Ivo, *Lochmanové. Pět generací písecké malířské rodiny a tradice českého malířství od baroka k obrození*, Písek 2005.

KRAJNÝ, Miloslav, *Spolupráce na poli výtvarného umění*, in: Okresní vlastivědné muzeum v Písku. Zprávy 1959, Písek 1959, s. 13-15.

KŘIVÁNEK, Libor, *Písecké muzeum v roce 1963*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1963, s. 68-69.

KŘIVÁNEK, Libor, *Výstava „40 let vítězných bojů KSČ na Písecku“*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1961, s. 47-48.

KŘÍŽ, Jan (ed.), *Jeden okruh volby. Obrazy, sochy, objekty, grafika, kresby 1964-1967. Okresní muzeum v Písku, 23. 7. -18. 8. 1967*, Hluboká nad Vltavou 1967.

KŘÍŽ, Jan, *Jeden okruh volby v recenzích a závěrech*, Výtvarná práce 15, 1967, č. 20, s. 8-9.

KŘÍŽ, Jan, *K malířskému a grafickému dílu Josefa Istlera*, Výtvarné umění 18, 1968, č. 3, s. 99-109.

KŘÍŽ, Jan, *Půdorys kritického soudu*, Výtvarné umění 18, 1968, č. 1-2, s. 45-58.

KUDRNÁČ, Jaroslav, *Zlato v Pootaví*, Písek 1971.

KUJAL, Bohumír (ed.), *Pedagogický slovník I-II*, Praha 1965-1967.

Kupka. Malby, kresby, grafika z let 1899-1946. Alšova Jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou, Hluboká nad Vltavou 1961.

LAMAČ, Miroslav, *Jeden okruh volby*, Literární noviny 16, 1967, č. 33, s. 4.

LEHMANNOVÁ, Martina, *Svět se neustále mění. Proč je důležité definovat si muzeum?* Dějiny a současnost 43, 2021, č. 7, s. 36-39.

Leta sedmdesátá, Svědectví 10, 1970, č. 38, s. 160.

LUDVÍK, Lubor – PRÁŠEK, Jiří, *Písecké ulice*, Písek 1998.

MACHART, Jiří, *Zlato na Písecku. Stálá expozice o historii těžby zlata*, Písek 1977.

MAŠÍKOVÁ, Irena, *Miroslav Pechánek – užitá grafika*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2004, Písek 2005, s. 95-98.

MAŠÍKOVÁ KONŠTANTOVÁ, Irena, *Miroslav Pechánek (8. 7. 1945-27. 6. 2015)*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2015, Písek 2016, s. 176-178.

MAXOVÁ, Helena (ed.), *Celostátní konference muzejních pracovníků ve dnech 20.-21. února 1968*, Praha 1968.

MIETHE, Annadora, *K některým otázkám reorganizace muzejnictví v Německé demokratické republice*, Muzejní a vlastivědná práce 2, 1964, s. 224-227.

MERVART, Jan, *Kultura v karanténě. Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*, Praha 2015.

MERVART, Jan, *Rozdílnost pohledů na československou normalizaci*, in: Kamil Činátl – Jan Mervart – Jaroslav Najbert (eds.), *Podoby Podoby československé normalizace. Dějiny v diskuzi*, Praha 2017, s. 40-78.

MORAT, Daniel – ZÜNDORF, Irmgard, *Geschichtspolitik im Museum. Einleitung*, Zeithistorische Forschungen/Studies in Contemporary History 16, 2019, č. 1, s. 97-105.

MORAVEC, Mojmír – JANDA, Vratislav, *Právní normy v oblasti kulturně výchovné činnosti, I. díl*, Praha 1977.

MORGANOVÁ, Pavlína – NEKVINDOVÁ, Terezie – SVATOŠOVÁ, Dagmar, *Výstava jako médium. České umění 1957-1999*, Praha 2020.

PADRTA, Jiří, *Jeden okruh volby*, Výtvarná práce 15, 1967, č. 18, s. 4.

PALÁRIK, Miroslav – PRELOVSKÁ, Daniela, *Lexikón udalostí slovenského múzejníctva v 20. storočí I. (1900-1960)*, Nitra 2015.

- PECL, Karel, *Vzpomínka na bývalou spolupracovnici Magdu Lebedovou*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2007, Písek 2008, s. 102-103.
- PECL, Karel, *Vzpomínka na pana Jiřího Freye, někdejšího ředitele muzea*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2007, Písek 2008, s. 100-102.
- PEROUTKA, Otakar a kol., *100 let tělesné výchovy v okrese Písek, 1868-1968. Sborník statí k dějinám tělesné výchovy*, Písek 1968.
- Písek '68. Celostátní soutěž kresleného humoru*, Písek 1968.
- PLETZER, Karel, *Ještě k muzejní statistice*, Muzejní a vlastivědná práce 2, 1964, s. 26-32.
- POSPÍŠIL, František, *30 let budování píseckého okresu, nositele Řádu práce. 1945-1975*, Písek 1975.
- PRÁŠEK, Jiří, *K výročí Zdeňka Jiši*, in: Prácheňské muzeum v Písku v roce 2006, Písek 2007, s. 104-105.
- PRÁŠEK, Jiří, *Písecké XX. století*, Písek 1999.
- PRÁŠEK, Jiří, *Pomník Klementa Gottwalda v Písku*, in: Prácheňské muzeum v Písku 2014, Písek 2015, s. 105-107.
- PRÁŠEK, Jiří, *Vznik a vývoj píseckého muzea (ke 120. výročí jeho založení)*, in: Prácheňské muzeum v Písku. Zpráva o činnosti za rok 2004, Písek 2005, s. 41-73.
- PRÁŠEK, Jiří, *Zpráva o činnosti za rok 2010*, in: Prácheňské muzeum v roce 2010, Písek 2011, s. 3-6.
- PRELOVSKÁ, Daniela, *Kultúrno-výchovná a propagačná činnosť slovenských múzeí v období rokov 1970-1975*, Nitra 2015.
- PRELOVSKÁ, Daniela, *Zväz slovenských múzeí a kultúrna politika (1945-1959)*, Nitra 2011.
- Proměna '68. Ivan Minařík, Přemysl Pospíšil, Miroslav Rada, Jan Šplíchal. Obrazy, sochy, fotografie: katalog výstavy, Písek, 1. -25. září 1968*, Písek 1968.
- PUBAL, Václav, *Jubilejní rok československého muzejnictví*, Muzejní a vlastivědná práce 6, 1968, s. 2.
- PUBAL, Václav, *K hlavním úkolům současné kronikářské činnosti*, Muzejní a vlastivědná práce 9, 1971, s. 123-124.
- PUBAL, Václav, *Kroniky a kronikáři*, Praha 1975.

- PUBAL, Václav, *Kroniky a kronikáři*, Praha 1985.
- PUBAL, Václav, *Kroniky a kronikáři*, Muzejní a vlastivědná práce 13, 1975, s. 33-42.
- PUBAL, Václav, *Kroniky a kronikáři (Pokračování)*, Muzejní a vlastivědná práce 13, 1975, s. 102-108.
- PUBAL, Václav a kol., *Muzea a galerie a památkové objekty v ČSR*, Praha 1973.
- PUBAL, Václav, *Muzejnictví v jubilejním roce*, Muzejní a vlastivědná práce 3, 1965, s. 65-67.
- PUBAL, Václav, *Muzeum kulturním a společenským střediskem. K 10. výročí muzea v Roztokách*, Muzejní a vlastivědná práce 5, 1967, s. 193-195.
- PUBAL, Václav, *Teoretická práce v našem muzejnictví*, Muzejní a vlastivědná práce 2, 1964, s. 103.
- PUBAL, Václav, *Zakončení celonárodní soutěže kronikářů*, Muzejní a vlastivědná práce 13, 1975, s. 169-173.
- PULLMANN, Michal, *Diktatura, konsensus a společenská změna*, in: Lucie Storchová – Jan Horský a kol., *Paralely, průsečíky, mimoběžky. Teorie, koncepty a pojmy v české a světové historiografii 20. století*, Ústí nad Labem 2009, s. 231-246.
- PULLMANN, Michal, *Konec experimentu. Přestavba a pád komunismu v Československu*, Praha 2011.
- RANDÁK, Jan, *V záři rudého kalicha. Politika dějin a husitská tradice v Československu 1948-1956*, Praha 2015.
- RICHTA, Radovan a kol., *Civilizace na rozcestí. Společenské a lidské souvislosti vědeckotechnické revoluce*, Praha 1966.
- RUML, Vladimír, *Komunistický světový názor jako teoretický základ poznávací a praktické činnosti lidí za socialismu*, Praha 1975.
- SAVIN, N. V., *Pedagogika*, Praha 1974.
- SEDLÁKOVÁ, Marie, *Vlastivědné muzeum v Písku v roce 1964*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1964, č. 4, s. 80-81.
- SEDLÁKOVÁ, Marie, *Vlastivědné muzeum v Písku v roce 1965*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1965, č. 4, s. 62-64.

- SCHINDLER-WISTEN, Petra, *Chalupářství v českých zemích v období tzv. normalizace a transformace*, Praha 2017.
- SCHMARC, Vít, *Země lyr a ocele. Subjekty, ideologie, modely, mýty a rituály v kultuře českého stalinismu*, Praha 2017.
- SCHNEIDER, Evžen, *Ideová koncepce Muzea dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích. Ideový námět*, Jihočeský sborník historický 43, 1974, č. 1, s. 8-31.
- SCHNEIDER, Evžen – KULÍŘ, Vratislav, *Předpoklady a cíle dlouhodobé koncepce podílu muzeí Jihočeského kraje na výchově mladé generace*, in: Jiří Špět (ed.), *O problematice spolupráce muzea a školy. Sborník příspěvků přednesených na 5. semináři o spolupráci muzea a školy v Gottwaldově ve dnech 2. -4. 10. 1974*, Praha 1976, s. 173-186.
- SCHNEIDEROVÁ, Hana a kol., *Teorie školní a mimoškolní výchovy*, Praha 1988.
- SCHULZE WESSEL, Martin, *Pražské jaro. Průlom do nového světa*, Praha 2018.
- SMRTOVÁ, Marie, *Slavnostní vyhodnocení okresního kola celonárodní soutěže kronikářů k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou v okrese Písek*, Muzejní a vlastivědná práce 12, 1974, s. 248-250.
- SOMMER, Vítězslav a kol., *Řídit socialismus jako firmu. Technokratické vládnutí v Československu 1956-1989*, Praha 2019.
- STRÁNSKÝ, Zbyněk Z., *Muzeologie. Úvod do studia*, Brno 1995.
- Stručný filosofický slovník*, Praha 1966.
- SUK, Ríša, *Písecké muzeum v roce 1962*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1962, č. 3-4, s. 58-59.
- SUK, Richard, *Postgraduální studium etnografie a muzeologie na Karlově universitě*, Muzejní a vlastivědná práce 7, 1969, s. 207-209.
- SUK, Ríša, *Pracující Písecka v minulosti a přítomnosti*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1962, s. 39-40.
- SUK, Richard, *Václav Šebele – svědectví (experimentální výstava Muzeologického kabinetu v Praze)*, Muzejní a vlastivědná práce 8, 1970, s. 185-187.
- SUK, Richard, *Výzkum účinnosti muzejní kulturně výchovné práce*, Muzejní a vlastivědná práce 5, 1967, s. 21-24.

- ŠARADÍN, Pavel, *Historické proměny pojmu ideologie*, Brno 2001.
- ŠEBEK, Jaroslav, *Normalizace. Příklady její reflexe v dobových symbolech*, in: Milan Hlavačka – Jakub Raška a kol., *Symbyly doby. Historické eseje*, Praha 2019.
- ŠEBEK, František, *Úvod do muzejního managementu*, in: Michaela Buriánková – Anna Komárková – František Šebek (edd.), *Úvod do muzejní praxe. Učební texty základního kurzu Školy muzejní propedeutiky Asociace muzeí a galerií České republiky*, Praha 2010, s. 303-340.
- ŠEDA, Václav, *XIV. sjezd KSČ a pojetí kulturní revoluce naší současnosti*, in: XIV. sjezd KSČ a naše kultura. Sborník materiálů ze semináře Socialistické společnosti pro vědu, kulturu a politiku, uspořádaného dne 24. září 1971 v Praze, Praha 1971.
- ŠPÉT, Jiří, *K některým otázkám konzervátorské práce a péče o sbírky*, in: *Problémy konzervace a restaurování: kovy, textil, papír, kůže. Sborník příspěvků přednesených na semináři konzervátorů v Brně ve dnech 12. -15. října 1971*, Praha 1972, s. 5-14.
- ŠPÉT, Jiří, *K vývoji pojetí kulturně výchovné práce našich muzeí*, *Muzejní a vlastivědná práce* 4, 1976, č. 4, s. 193-201.
- ŠPÉT, Jiří, *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, Praha 1979.
- ŠPÉT, Jiří (ed.), *O problematice spolupráce muzea a školy. Sborník příspěvků přednesených na 5. semináři o spolupráci muzea a školy v Gottwaldově ve dnech 2. -4. 10. 1974*, Praha 1976.
- ŠPÉT, Jiří, *Přehled vývoje českého muzejnictví I. Do roku 1945*, Praha 1979.
- ŠPÉT, Jiří, *Spolupráce muzea a školy v letech 1959-1974 (Zhodnocení a perspektivy)*, in: Jiří Špét (ed.), *O problematice spolupráce muzea a školy. Sborník příspěvků přednesených na 5. semináři o spolupráci muzea a školy v Gottwaldově ve dnech 2. -4. 10. 1974*, Praha 1976, s. 5-50.
- ŠPÉT, Jiří (ed.), *Spolupráce školy a muzea. Sborník příspěvků přednesených na semináři v Gottwaldově ve dnech 18. -20. listopadu 1970*, Praha 1971.
- ŠPÉT, Jiří, *Stav a některé problémy evidence muzejních sbírek*, *Muzejní a vlastivědná práce* 5, 1967, s. 160-162.
- ŠPÉT, Jiří, *Úvodem*, in: *Muzea ČSR v roce 1975. Přehled výstav a nových expozic v roce 30. výročí osvobození ČSR*, Praha 1975.

- ŠPĚT, Jiří, *Výzkum spolupráce muzea a školy v letech 1969/1970*, Muzejní a vlastivědná práce 8, 1970, s. 191-192.
- ŠPĚT, Jiří, *Za rozvoj socialistického muzejnictví v duchu zásad XIV. sjezdu*, Muzejní a vlastivědná práce 11, 1973, s. 1-3.
- ŠRÁMEK, Petr, *Přednášková činnost Okresního muzea v Písku*, in: Spolupráce muzeí a galerií se školami a mládeží. Sborník příspěvků z krajského aktivu muzejních a pedagogických pracovníků v Českých Budějovicích 4. května 1981, České Budějovice 1981, s. 61-62.
- TÁBORSKÝ, Ondřej, *Dějiny podle plánu. Politika dějin a paměti v normalizačním muzejnictví*, in: Radka Šustrová – Luba Hédlová (edd.), *Česká paměť. Národ, dějiny a místa paměti*, Praha 2014, s. 279-328.
- TEPPER, František, *Vytvořit z muzeí živé kulturní instituce. Několik poznámek k mezinárodní muzeologické konferenci v Budapešti*, Muzejní a vlastivědná práce 3, 1965, s. 1-8.
- TUREK, Josef – OBORSKÁ, Jarmila (edd.), *Malý sociologický slovník*, Praha 1970.
- TYRADELLIS, Daniel, *Müde museen. Oder: Wie Ausstellungen unser Denken verändern könnten*, Hamburg 2014.
- Ustavující sjezd Svazu českých muzeí*, Muzejní a vlastivědná práce 6, 1968, s. 100.
- Věcné dialogy. Oblastní muzeum v Písku, 21. 7. - 28. 8. 1968*, Písek 1968.
- VESELÁ, Eliška, *Za rozvoj českého muzejnictví*, Muzejní a vlastivědná práce 11, 1973, s. 213-215.
- VEVERKOVÁ, Věra – KOLDA, František, *Výstavy k 40. výročí založení KSČ*, Zprávy muzeí Jihočeského kraje, 1962, s. 45-47.
- VITKO, Martin, *Fenomén izieb revolučných tradícií v socialistickom Československu*, Museologia Brunensia, 2015, č. 1, s. 8-15.
- VLČEK, Václav, *Za další rozvoj československého muzejnictví*, Muzejní a vlastivědná práce 4, 1967, s. 129-131.
- Základní pojmy dialektického a historického materialismu*, Praha 1971.
- Základy vedeckého komunizmu*, Bratislava 1965.

Zásady rozvoje českého muzejnictví, Muzejní a vlastivědná práce 11, 1973, s. 221-235.

ZEMINA, Jaromír, *Grafika 65. Vlastivědné muzeum Písek červenec-srpen 1965*, Písek 1965.